

**TÜRK İMALAT SEKTÖRÜNDE ORAN ANALİZİ İLE COVID-19 ETKİLERİNİN
TESPİTİ**

Tuba Selen ER

İşletme Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Şakir DIZMAN

Erzurum – 2025

Her hakkı saklıdır.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRK İMALAT SEKTÖRÜNDE ORAN ANALİZİ İLE COVID-19 ETKİLERİNİN
TESPİTİ**

Tuba Selen ER

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Şakir DIZMAN

Ana Bilim Dalı: İşletme Ana Bilim Dalı

ERZURUM-2025

Her hakkı saklıdır.

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY SAYFASI

Tuba Selen ER tarafından hazırlanan Türk İmalat Sektöründe Oran Analizi ile COVID-19 Etkilerinin Tespiti adlı bu çalışma 12.02.2025 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda ☐ oybirliği/☐ oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından **İşletme** Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı	Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ Atatürk Üniversitesi
Danışman	Prof. Dr. Şakir DIZMAN Erzurum Teknik Üniversitesi
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Sefa ÖZDEMİR Erzurum Teknik Üniversitesi

Tuba Selen ER tarafından hazırlanan Türk İmalat Sektöründe Oran Analizi ile COVID-19 Etkilerinin Tespiti başlıklı Yüksek Lisans tezi kabul edilmiştir. 12.02.2025

Prof. Dr. Serap BEDİR KARA

Enstitü Müdürü

* Bu tez çalışması tarafından nolu proje ile desteklenmiştir.

TEZ ETİK VE BİLDİRİM SAYFASI

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullandığım her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sorumluluğu ve tezin erişim sürecine ilişkin aşağıdaki beyanımı kabul ediyorum.

12.02.2025

Tuba Selen ER

Öğrenci

- ☐ Tezle ilgili patent başvurusu yapılması/patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.
- ☐ Enstitü Yönetim Kurulunun Tarih girmek için tıklayınız tarih ve Karar No sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	VI
ABSTRACT	VIII
TABLO LİSTESİ.....	X
ŞEKİL LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIII
ÖN SÖZ.....	XIV
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

COVID-19'UN TÜRKİYE VE DÜNYA'YA ETKİLERİ

1.1. COVID-19'UN TANIMLANMASI VE GENEL ETKİLERİ	3
1.2. COVID-19'UN TÜRKİYE'DEKİ 5 AYLIK SÜRECİ.....	4
1.3. COVID-19'UN DÜNYA'DAKİ 5 AYLIK SÜRECİ.....	5
1.4. COVID-19'UN DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GÜNÜMÜZE KADAR ETKİLERİ	6
1.5. COVID-19'UN TÜRKİYE'DE YÖNETİM SÜRECİ.....	8
1.6. COVID-19'UN SOSYALVE BEŞERİ ETKİLERİ	10
1.7 COVID-19'UN KÜRESEL ETKİLERİ.....	11

İKİNCİ BÖLÜM

COVID-19'UN EKONOMİK YANSIMALARI

2.1. COVID-19'UN DÜNYA EKONOMİSİNE YANSIMASI	13
2.1.1. G7 Ülkelerinin Uyguladıkları Ekonomik Destek Paketleri.....	14
2.1.2. COVID-19'un Genel Ekonomik Etkileri	17
2.1.3. COVID-19'un Dünya Ekonomisinde İstihdam ve İş Yaşamına Etkileri	21
2.1.4. OECD Ülkelerinde İşsizliğin Güncel Durumu.....	22
2.1.5. COVID-19'un KOBİ'ler Üzerine Etkileri.....	24
2.2. COVID-19'UN TÜRKİYE EKONOMİSİNE, ÇEŞİTLİ SEKTÖRLERDEKİ FİNANSAL RAPORLARA VE E-TİCARETE ETKİLERİ.....	25

2.3. COVID-19 SÜRECİNDE BANKALAR VE GELİR DAĞILIMLARI	31
--	-----------

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

COVID-19'UN MUHASEBEYE VE FİNANSAL TABLOLARA ETKİLERİ

3.1. COVID-19 NEDENİ İLE ETKİLENECEK OLAN STANDARTLAR	37
3.2. COVID-19'UN 2020 TARİHLİ FİNANSAL TABLOLARA ETKİLERİ	42
3.3. COVID-19 VE FİNANSAL RAPORLAR.....	43
3.4. COVID-19'UN SEKTÖREL ETKİLERİ	48
3.4.1. COVID-19'un Sanayi Sektörüne Etkileri	48
3.4.2. COVID-19'un Enerji Sektörüne Etkileri.....	48
3.4.3. COVID-19'un İmalat Sektörüne Etkileri	49
3.4.4. COVID-19'un Madencilik Sektörüne Etkileri	50
3.4.5. COVID-19'un Sağlık Sektörüne Etkileri	51
3.4.6. COVID-19'un Eğitim Sektörüne Etkileri	52
3.5. COVID-19'UN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ	53
3.5.1. COVID-19'un İşsizlik ve İstihdam Üzerine Etkileri.....	53
3.5.2. COVID-19'un Enflasyon Üzerine Etkileri.....	54
3.6. COVID-19'UN MİKROEKONOMİK ETKİLERİ.....	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

COVID-19'UN TÜRK İMALAT SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

4.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ	61
4.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ.....	62
4.3. BORSA İSTANBUL'DA YER ALAN İMALAT SEKTÖRÜ VERİLERİN ANALİZİ.....	69
4.3.1. Borç Ödeme Gücü ile İlgili Oran Analizi (Likidite Oranları).....	69
4.3.2. Ekonomik ve Finansal Yapı ile İlgili Oranlar	72
4.3.3. Devir Hızları Oran Analizi	79
4.3.4. Kârlılık Oranları	83
4.4. TÜRKİYE'DEKİ TÜM İMALAT SEKTÖRÜ VERİLERİN ANALİZİ.....	89
SONUÇ.....	110
KAYNAKÇA	116

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRK İMALAT SEKTÖRÜNDE ORAN ANALİZİ İLE COVID-19 ETKİLERİNİN TESPİTİ

Tuba Selen ER

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Şakir DIZMAN

2025, (129) sayfa

Jüri: Prof. Dr. Şakir DIZMAN (Danışman)

Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ (Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Sefa ÖZDEMİR (Üye)

Bu çalışmada temel amaç; COVID-19'un Türkiye'de imalat sektörü üzerine etkilerini değerlendirmektir. Öncelikle, teorik olarak salgının çıkış süreci, Türkiye'de ve Dünya'da etkileri, yönetim süreci, beşeri, sosyal ve küresel etkileri incelenmiştir. Daha sonra COVID-19'un ekonomik yansımaları değerlendirilmiştir. Bu kapsamda Dünya ve Türkiye ekonomisine etkileri, ekonomik destek paketleri, istihdam ve iş yaşamına etkileri, Küçük ve Orta Büyüklükteki işletmeler üzerindeki etkileri, sektörlerin finansal raporlarına etkileri ve bankacılık ve gelir dağılımına etkileri incelenmiştir. COVID-19'un Türkiye'de muhasebeye ve finansal tablolara etkileri değerlendirilmiştir. COVID-19'un öncesi ve sonrasında finansal tablolar incelenerek COVID-19 sonrası etkiler incelenmiştir. COVID-19'un Türkiye ekonomisine katkı sağlayan sektörleri nasıl etkilediği ekonomik olarak incelenmiştir. Sanayi, enerji, imalat, madencilik, sağlık ve eğitim sektörlerine etkileri teorik olarak incelenmiştir. Salgının makro ve mikro ekonomik etkileri değerlendirilmiştir. Türkiye'de imalat sektörünün 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarının bilanço ve gelir tabloları Merkez Bankası verilerinden faydalanılarak oran analizi yöntemi ile karşılaştırılmıştır. BİST'te işlem gören imalat sektörüne ait firmaların bilanço ve gelir tablosu yıllar itibarıyla karşılaştırılarak oran analizi yöntemi ile tek tek hesaplama ve analizler yapılmıştır. Daha sonra Türkiye'deki imalat sektörüne ait bütün firmaların Merkez Bankası verilerine göre oran analizi yapılarak değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu çalışmada, COVID-19'un Türkiye'de imalat sektörüne etkileri kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Salgının başlangıç süreci, küresel ve ulusal düzeydeki ekonomik yansımaları, iş gücü piyasasına olan etkileri ve yönetim stratejileri detaylandırılmıştır. Çalışmada, özellikle Türkiye ekonomisinde önemli bir yer tutan imalat

sektörüne odaklanılarak, bu sektörün kriz sürecindeki finansal durumu analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında, Türkiye’deki imalat sektörüne ait firmaların finansal performansı çeşitli yöntemlerle değerlendirilmiştir. Merkez Bankası ve Borsa İstanbul (BİST) verileri ışığında, oran analizi yöntemi kullanılarak yıllar bazında sektörün bilanço ve gelir tabloları karşılaştırılmıştır. Bu analizler sayesinde, salgının sektör üzerindeki etkileri rakamsal verilerle ortaya konmuş, işletmelerin finansal yapılarında meydana gelen değişimler incelenmiştir. Ayrıca, COVID-19’un Türkiye ekonomisinde öne çıkan diğer sektörlerle olan etkileri de ele alınmıştır. Sanayi, enerji, madencilik, sağlık ve eğitim sektörleri gibi alanlardaki ekonomik değişimler değerlendirilmiş, salgının makro ve mikro düzeyde yarattığı sonuçlar analiz edilmiştir. Bu çalışma, imalat sektörünün COVID-19 sürecindeki dönüşümünü ve gelecekte karşılaşılabileceği olası ekonomik senaryoları ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, İmalat Sektörü, Finansal Etki, TCMB, Salgın, Oran Analizi

ABSTRACT

MASTER THESIS

DETECTION OF COVID-19 EFFECTS BY RATIO ANALYSIS IN THE TURKISH MANUFACTURING SECTOR

Tuba Selen ER

Advisor: Prof. Dr. Şakir DIZMAN

2025, (129) pages

Jurry: Prof. Dr. Şakir DIZMAN (Advisor)

Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ (Member)

Dr. Öğr. Üyesi Sefa ÖZDEMİR (Member)

The primary aim of this study is to evaluate the impact of COVID-19 on the manufacturing sector in Turkey. Initially, the outbreak process of the pandemic, its effects on Turkey and the world, management strategies, and its human, social, and global impacts have been theoretically examined. Subsequently, the economic repercussions of COVID-19 have been assessed. In this context, the effects on both the global and Turkish economies, economic support packages, employment and working conditions, impacts on small and medium-sized enterprises, financial reports of various sectors, banking, and income distribution have been analyzed. The effects of COVID-19 on accounting and financial statements in Turkey have been examined. Financial statements before and after the pandemic have been reviewed to assess the post-pandemic impact. The economic effects of COVID-19 on sectors contributing to Turkey's economy have been analyzed, with a particular focus on industries such as manufacturing, energy, mining, healthcare, and education. Additionally, the macro and microeconomic consequences of the pandemic have been evaluated. The financial performance of Turkey's manufacturing sector has been analyzed by comparing balance sheets and income statements from 2018 to 2023 using ratio analysis based on Central Bank data. Similarly, the financial statements of manufacturing firms listed on Borsa Istanbul (BIST) have been individually examined and analyzed using ratio analysis. Furthermore, an overall evaluation of all manufacturing firms in Turkey has been conducted based on Central Bank data. This study provides a comprehensive analysis of the impact of COVID-19 on the manufacturing sector in Turkey. The outbreak process, its global and national economic implications, labor market effects, and management strategies have been detailed. The

research specifically focuses on the manufacturing sector, a critical component of Turkey's economy, assessing its financial status during the crisis period. Within the scope of this research, the financial performance of manufacturing firms in Turkey has been evaluated through various methods. Using data from the Central Bank and Borsa Istanbul (BIST), ratio analysis has been conducted to compare financial statements over the years. These analyses have quantitatively demonstrated the effects of the pandemic on the sector and examined changes in the financial structures of businesses. Additionally, the study explores the impact of COVID-19 on other key sectors of the Turkish economy. Economic changes in industries such as manufacturing, energy, mining, healthcare, and education have been assessed, and the macro and microeconomic consequences of the pandemic have been analyzed. This study aims to shed light on the transformation of the manufacturing sector during the COVID-19 period and potential future economic scenarios it may encounter.

Keywords: COVID-19, Manufacturing Sector, Financial Impact, CBRT, Epidemic, Rate Analysis

TABLO LİSTESİ

1.1 COVID-19 Pandemisinde İlk 12 Ülke	4
1.2 1 Ocak-31 Aralık 2021 Arası Toplam Vaka, Toplam Ölüm, Milyonda Toplam Vaka Sayılarının En Fazla Olduğu Ülkeler	6
1.3 Türkiye’de Toplam Koronavirüs Ölümleri	9
2.1 Ekonomilerin Gelişmişlik Düzeylerine Göre Ekonomik Büyüme Oranları	17
2.2 Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye’de Ekonomik Büyüme Oranları (%)	18
2.3 Aylara Göre Türkiye’ye Gelen Ziyaretçi İstatistikleri	20
2.4 OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) Ülkeleri ve İşsizlik Oranları.....	23
2.5 Global Salgın ile Pay Endekslerindeki Değişim Yüzdesi.....	28
2.6 2018-2019-2020 Türkiye Geneli Bilançosu.....	29
2.7 COVID-19 Salgın Krizinde Farklı Ülkelerde E-Ticaret Hacminde Meydana Gelen Değişimler	30
2.8 Ülkelerin COVID – 19 Öncesine Kıyasla Yardım Ödemelerindeki Artış (%).....	32
2.9 Nakit Harcama ve Gelir Destekleri (2020).....	35
3.1 Yıllara Göre Eğitim Bütçesi 2017 – 2020.....	52
4.1 İmalat Sektörü Bilançosu 2018-2023	63
4.2 İmalat Sektörü Gelir Tablosu 2018-2023	67
4.3 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2018)	89
4.4 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2018)	90
4.5 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2019)	92
4.6 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2019).....	93
4.7 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2020)	96
4.8 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2020)	96
4.9 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2021)	99
4.10 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2021)	99

4.11 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2022)	102
4.12 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2022).... ..	103
4.13 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2023)	106
4.14 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2023)	107

ŞEKİL LİSTESİ

1.1 Ülkelerin 100.000 Kişi Başına Vaka Sayısı...	3
1.2 COVID-19 Kaynaklı Vaka ve Ölüm Sayıları	5
1.3 Sağlık Bakanlığı Kamu Politikası, Risk Yönetimi ve Kriz Yönetimi İlişkisel Gösterimi.....	7
1.4 COVID-19 Dönemi Dünya’da Can Kaybı ve Vaka Sayısı.....	10
2.1 COVID-19’un Ekonomik Sistemde Oluşturduğu Etkiler	26
3.1 COVID-19 Kapsamında Etkilenmesi Muhtemel Bağımsız Denetim Konuları	41
3.2 2020 Boyunca Yıllık Enflasyon ve Gösterge Faiz Oranlarının Değişimi... ..	45
3.3 2020 ve 2021 Yıllarında Sanayi Sektörü İhracat Rakamları	48
3.4 2020 ve 2021 Yılı İmalat Sektörü Verileri.....	49
3.5 Bazı İmalat Sektörlerinin 2018-2020 Arası Grafik Görünümü.....	50
3.6 Sağlık Harcamaları Finansmanı Kamu – Özel 2017-2020	51
3.7 2010-2021 Enflasyon Oranları	55
3.8 Üretim Yöntemine Göre GSYH Hesabında Sektörlerin Payları, Cari Fiyatlarla, 2019, 2020.....	56
3.9 Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının 2016-2021 Yılları Arasındaki Enflasyon Hedefleri ve Gerçekleşme Oranları	57
3.10 2020 Yılı (COVID-19 Dönemi) Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri-Harcamaları ve Dengesi (Milyon TL)	58
3.11 COVID-19 Vaka Sayılarının Yüksek Olduğu Aylarda Borsa İstanbul Endeksi ve Değişim Oranları	59

KISALTMALAR LİSTESİ

Kısaltmalar	Açıklama
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
THY	Türk Hava Yolları
HES	Hayat Eve Sığar
PCR	Polymerase Chain Reaction (Polimeraz Zincir Reaksiyonu)
NATO	North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İş Birliği ve Kalkınma Örgütü)
SGK	Sosyal Güvenlik Kurumu
VUK	Vergi Usul Kanunu
FED	Federal Reserve System (Amerikan Merkez Bankası)
UMS	Uluslararası Muhasebe Standartları
UFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
TFRS	Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
BİST	Borsa İstanbul
IMF	International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
YÖK	Yükseköğretim Kurumu
ARGE	Araştırma Geliştirme

ÖN SÖZ

Yüksek Lisans tezimin hazırlanma sürecinde değerli bilgi, görüş ve önerilerini benimle paylaşan, hiçbir zaman sabrını ve rehberliğini eksik etmeyen, her zaman öğrencisi olmaktan gurur duyacağım danışmanım Sayın Prof. Dr. Şakir DIZMAN hocama teşekkürü borç bilirim.

Her koşulda, iyi veya kötü her kararında, başarımda ve başarısızlığımda yanımda olan ve beni hep destekleyen aileme ve tez sürecim boyunca beni hep saygı ve sevgiyle dinleyen, bir ömür destek olacağını bildiğim nişanlıma çok teşekkür ediyorum. Her yorulduğumda beni ayağa kaldıran, tüm olumsuzlukları güzelleştiren ve iyi ki dediğim canım arkadaşlarıma da sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tuba Selen ER
Erzurum-2025

GİRİŞ

Tüm dünyayı etkileyen, sağlık açısından büyük risk oluşturan ve salgın olarak adlandırılan yeni tip COVID-19, oluşturduğu tüm olumsuzluklar ile gündeme gelmiştir. Salgın sonucu büyük belirsizlikler yaşanmış, vakalar sürekli artmış ve salgın kontrol edilemez hale gelmiştir. Salgının ekonomik, sosyal ve demografik etkileri olmuştur. 2020 yılı Ocak ayı ile etkisini dünyada gösteren salgın ile birlikte dünya borsaları, 2020 Şubat ayı itibari ile önlemler almaya başlamıştır. Küresel bağlamda pay piyasalarında yaşanan düşüş, finansal olarak oynaklıklara sebep olmuştur. Alınan ekonomik ve sosyal önlemler, işletmelerin üretimlerini ve istihdamlarını etkilemiş, ayrıca insanların sosyal yaşamları da olumsuz etkilenmiştir. İşsizlik artışı, enflasyon, fakirliğin artması, alım gücünün düşmesi salgının ekonomik etkilerinin başında gelmektedir(Şahin, 2022: 63). Finansal açıdan belirsizliklerin yaşandığı bu dönemde, vaka sayılarının sürekli artması, karantina uygulamaları, uçuşlarda iç ve dış hatların kapatılması, finansal olarak ekonomiyi olumsuz yönde etkilemiştir. COVID-19, sağlık açısından olumsuz etkileri ile birlikte ekonomik olarak da bütün dünyayı etkilediği gibi ülkemizi de derinden etkilemiştir. Salgın; imalat, sanayi, hizmet, mali, eğitim, sağlık, kültürel, sosyal vb. daha birçok sektördeki işletmelerin gelir tablosu ve bilançolarını etkilemiştir. Hükümetler radikal kararlar alırken insan sağlığını korumaya çalışmış, aynı zamanda salgının ekonomik etkilerine karşı önlemler almışlardır. COVID-19 salgınının uzun sürmesi ve her geçen gün vaka sayılarının artması sağlık açısından ve ekonomik olarak büyük tehdit oluşturmuştur. Salgın öncesinde var olan ekonomik istikrar, belirsizlikler sebebiyle yerini istikrarsızlığa bırakmıştır(Kocay, 2022: 17). Bu çalışmada; COVID-19 sürecinin başlaması, genel etkileri, enflasyon bazında incelenmesi, işletmelerin gelir tablolarına ve bilançolarına etkileri, yaşam standartlarını değiştirmesi, tüketici davranışlarına etkileri ele alınmış, imalat sektörünün finansal raporları incelenerek salgının etkileri araştırılmaya çalışılmıştır. Yaşanan salgın krizi, arz ve talep dengesini olumsuz etkilemiştir. Arz ve talebin etkilenmesi sonucunda ülkede genel olarak ekonomik daralmalar meydana gelmiştir. Düzenli olmayan ve belirsizlik yaşayan piyasalarda, salgın döneminde ve sonrasında çoğu sektör açısından büyük kayıplar oluşmuştur(Bakan, 2020: 2644). Salgın sürecinde hükümetler, ekonomik daralmayı en aza indirmek amacıyla çeşitli destek paketleri ve düzenlemeler hayata geçirmiştir. Bu dönemde özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik teşvikler sağlanmış, istihdam kaybını önlemek adına kısa çalışma ödeneği gibi uygulamalar devreye alınmıştır. Ayrıca, faiz oranlarının düşürülmesi ve kamu harcamalarının artırılması gibi politikalarla ekonomik canlanma hedeflenmiştir. Bununla birlikte, salgının etkileri sadece

ekonomik göstergelerle sınırlı kalmamış, toplumsal yaşam üzerinde de önemli değişimlere yol açmıştır. Sosyal mesafe kuralları, uzaktan çalışma sistemlerinin yaygınlaşmasına neden olmuş, eğitim alanında ise çevrim içi öğrenme modelleri öne çıkmıştır. Tüketici alışkanlıklarında da dönüşüm yaşanmış, dijital platformlar üzerinden yapılan harcamalar artış göstermiştir. Öte yandan, salgın sürecinin uzaması küresel tedarik zincirlerinde aksamalara neden olmuş ve üretim süreçlerini olumsuz etkilemiştir. Ham madde temininde yaşanan sıkıntılar, birçok sektörde maliyetlerin yükselmesine sebep olurken, enflasyon oranlarının artmasına da katkıda bulunmuştur. Bu durum, hem yerel hem de küresel düzeyde ekonomik dengelerin değişmesine yol açmıştır. COVID-19 salgını yalnızca sağlık sistemlerini değil, ekonomik ve sosyal yapıları da derinden etkilemiştir. Salgın sonrası toparlanma süreci, ülkelerin aldığı ekonomik tedbirler ve yeni çalışma modelleri ile şekillenmeye devam etmektedir. Gelecekte benzer krizlerin etkilerini en aza indirmek için sürdürülebilir ekonomik politikaların geliştirilmesi ve sağlık sistemlerinin güçlendirilmesi önem arz etmektedir.

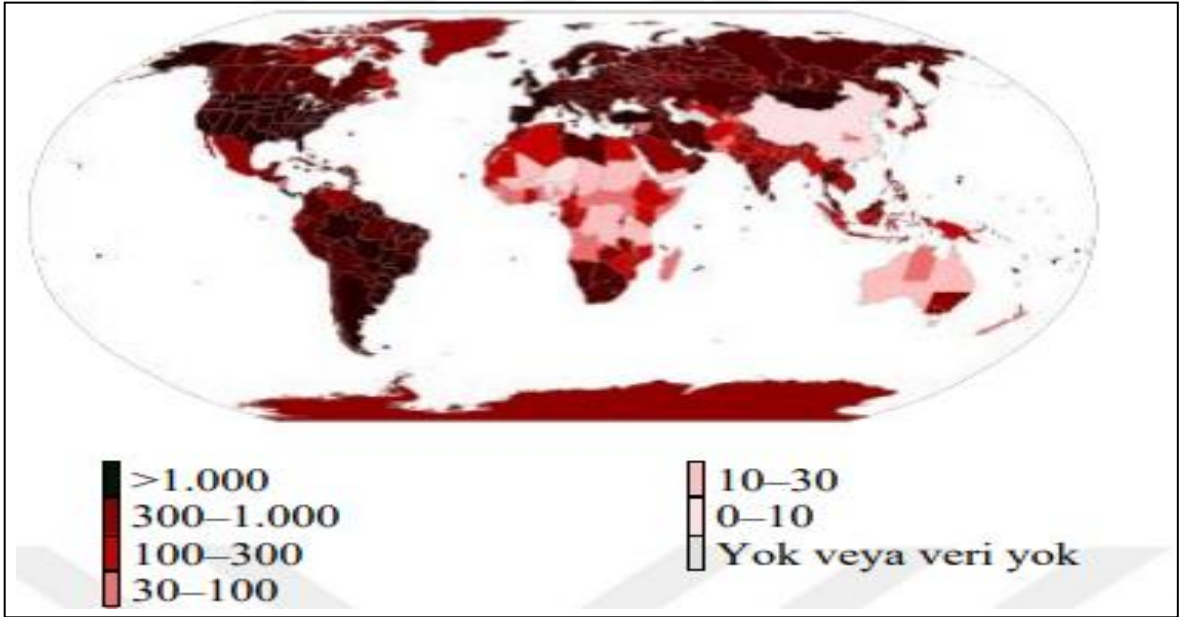
BİRİNCİ BÖLÜM

COVID-19'UN TÜRKİYE VE DÜNYA'YA ETKİLERİ

1.1. COVID-19'UN TANIMLANMASI VE GENEL ETKİLERİ

Dünya Sağlık Örgütü'nün kararı ile 2019 yılının Kasım ayında ortaya çıkan salgına COVID-19 ismi verilmiştir. Çin'in Wuhan şehrinde bulunan canlı hayvan pazarında ortaya çıkan bu hastalık, dünyada 1 Mart 2020'de salgın ilan edilmesine sebep olmuştur(Otçeken, 2021: 509). Salgın döneminde; küresel, sosyal, ekonomik etkiler birlikte ortaya çıkmıştır. İşsizlik, gelir düşüşü, üretimde yaşanan olumsuzluklar ile birlikte evde geçirilen vakit sonucu birtakım sosyal etkiler de oluşmaya başlamıştır. Sağlık açısından görülen etkiler ise; grip, öksürük, ateş, nefes darlığı, eklem ağrıları, tat koku kaybı olarak sıralanmıştır. Hastalar risk gruplarına göre ayrılmış daha çok orta yaş ve yaşlı kesim hastalığı şiddetli geçirmiştir. Kronik hastalığa sahip olanlar salgın ile birlikte ölümcül etkileri yaşamışlardır(Şahin, 2022: 64).

Şekil 1.1 Ülkelerin 100.000 Kişi Başına Vaka Sayısı

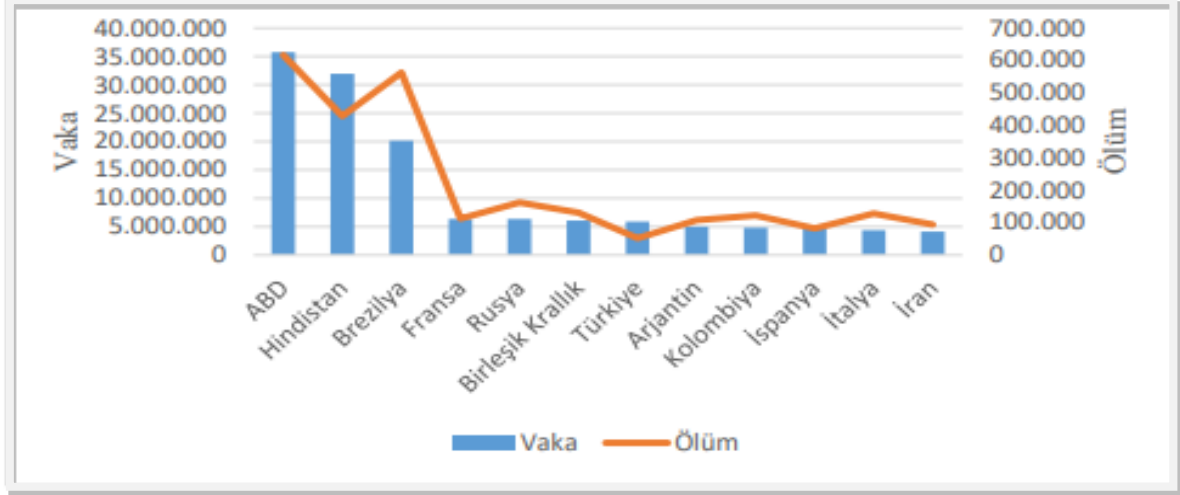

Kaynak: Wikipedia, Wikipedia Ansiklopedi, 2020:1

Salgının başlaması ile birlikte dünyanın her yerinde önlemler alınmaya başlamıştır. Karantina uygulamaları, seyahat kısıtlamaları, toplu ortamların yasaklanması, işletmelerin kapatılması, okullar ve üniversitelerin çevrimiçi eğitime geçmesi gibi önlemler alınsa da, yayılma hızı çok yüksek olduğu için salgın durdurulamamıştır. Aşı uygulamaları başlamış fakat yeni varyantlar ortaya çıktığı için tek tip aşı salgını durduramamıştır. Global seviyede

büyük etki yaratan COVID-19, ülkelerin ekonomisini, finansal tablolarını ve piyasalarını olumsuz etkilemiştir. Salgın; tüketim alışkanlıklarını, istihdamı ve üretim aşamalarını olumsuz yönde etkilemiştir. Ekonomik daralma, işsizliğin artması, enflasyonda artış, COVID-19 salgını yaygınlaştıkça etkisini daha çok göstermeye başlamıştır(Korkmaz, 2020: 65).

Tablo 1.1 COVID-19 Pandemisinde İlk 12 Ülke

Kaynak: Şenol, Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2021: 510

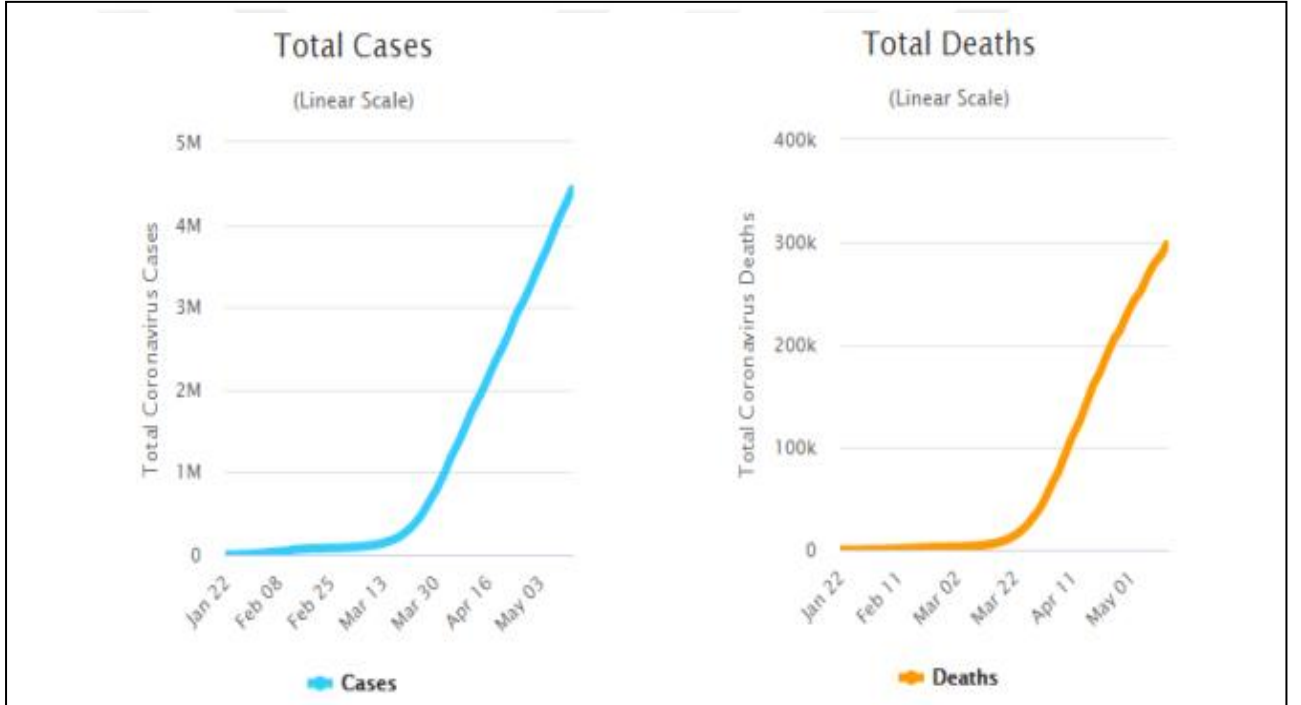
8 Ağustos 2021 tarihinde yapılan güncellemede, dünya çapında 202.700.000 Covid-19 hastası ve 4.300.000 ölüm tespit edilmiştir. Tablo 1.1’de COVID-19 salgınından en çok etkilenen ülkelerde vaka sayıları ve ölüm sayıları verilmiştir. Bu sıralamada, ABD, Hindistan, Brezilya ilk 3 sırada yer almaktadır(Şenol, 2021: 510).

1.2. COVID-19’UN TÜRKİYE’DEKİ 5 AYLIK SÜRECİ

2020 yılı; 1 Şubat’ta 42 yolcunun Türkiye’ye getirilmesi ile birlikte bu yolculardan bulaş yoluyla vaka sayıları artış göstermeye başlamış ve cerrahi maskelere aşırı talep nedeniyle bu maskeler karaborsada satılmaya başlanmıştır. Mart ayına kadar maske satışı için farklı markalar üretime başlamıştır. Maske üretimi yapan şirket sayısı 80’den 380’e çıkmıştır(Köker, 2021: 1). 5 Şubat 2020’de Çin’e uçuşlar durdurulmuştur. Türkiye 23 Şubat 2020’de Türkiye-İran Hudut Kapısını kapatmıştır. 10 Mart 2020’de Türkiye’de ilk vaka görülmüş, fakat nerede görüldüğü paylaşılmamıştır. 12 Mart 2020’de ilkökul, ortaokul, lise ve üniversitelere ara verilerek uzaktan eğitime geçiş yapılmıştır. Türkiye tarafından 14 Mart 2020’de; Almanya, Fransa, Norveç, Danimarka, Belçika, Avusturya, İsveç, Hollanda’ya kapılar kapatılmıştır(Boztepe, 2020: 1). 16 Mart 2020’de tiyatro, sinema, kafeler, eğlence mekânları geçici süre ile kapatılmıştır. Bu süreçte meslek liseleri maske üretimine başlamıştır. 18 Mart 2020’de Türkiye’de ilk COVID-19 ölümü gerçekleşmiştir. 21 Mart 2020’de 65 yaş

üstüne sokağa çıkma yasağı getirilmiştir. 23 Mart 2020’de uzaktan çalışma sistemine geçilmiştir. 25 Mart 2020’de #evdekalTürkiye çağrıları yapılmıştır ve trafik lambalarına yansıtılmıştır. 3 Nisan 2020’de 30 Büyükşehir ve Zonguldak’a giriş ve çıkışlar yasaklanarak ceza uygulamaları başlatılmıştır. 9 Nisan 2020’de ölüm sayısı 908’e yükselmiştir ve vaka sayısı 40.000’lere ulaşmıştır(İnce ve Evcil, 2020: 239). 14 Nisan’da THY tüm dış uçuşları durdurmuştur. 17 Nisan 2020’de İstanbul’a deniz yolu ile ulaşım kapatılmıştır. 19 Nisan 2020’de 86.000 vaka ile Türkiye Çin’in önüne geçmiştir. THY, uçuşlarını ileri tarihe kadar ertelediğini duyurmuştur. 23-27 Mayıs 2020’de bayram tatilini de içine alan tarihlerde sokağa çıkma yasağı getirilmiştir(Kocakula, 2023: 80).

Şekil 1.2 Covid-19 Kaynaklı Vaka ve Ölüm Sayıları

Kaynak: Korkmaz, Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi (SAYOD) , 2020: 7

1.3. COVID-19’UN DÜNYA’DAKİ 5 AYLIK SÜRECİ

31 Aralık 2019’da Dünya Sağlık Örgütü, Çin’deki ilk vakayı duyurmuştur. 21 Ocak 2020’de ABD’de ilk vaka ortaya çıkmıştır. 25 Ocak’ta Fransa’da ilk vaka ortaya çıkmıştır. 30 Ocak’ta DSÖ uluslararası sınırlardan kontrollü geçiş kararı almıştır. 11 Şubat 2020’de salgına COVID-19 ismi verilmiştir. 14 Şubat 2020’de Afrika’da ilk vaka ortaya çıkmıştır. 20 Şubat 2020’de İran ve İsrail ilk vakalarını duyurmuştur(Yücel, 2020: 4). 27 Şubat 2020’de umre-hac ziyaretleri durdurulmuştur. 28 Şubat 2020’de normal risk çok yüksek risk boyutuna çıkmıştır(TRT Haber Web Sitesi, 2020: 1). 29 Şubat 2020’de ABD’den Güney Kore, Çin,

İran ve İtalya'ya uçuşlar durdurulmuştur. Dünya Sağlık Örgütü'nün önerisiyle 11 Mart'ta İtalya'daki okullar ve iş yerleri kapatılmıştır. 11 Mart 2020'de salgın ilan edilmiştir. 27 Nisan'da Wuhan şehrindeki tüm vakalar taburcu edilmiştir. 4 Mayıs 2020'de hastalık 200 ülkeye yayılarak salgına dönüşmüştür(Kocakula, 2023: 80).

Tablo 1.2 1 Ocak-31 Aralık 2021 Arası Toplam Vaka, Toplam Ölüm, Milyonda Toplam Vaka Sayılarının En Fazla Olduğu Ülkeler

DEĞİŞKEN	ÜLKE	SAYI
TOPLAM VAKA	ABD	4652841
	BREZİLYA	2613789
	HİNDİSTAN	1677853
	RUSYA	839981
	GÜNEY AFRİKA	482169
TOPLAM ÖLÜM	ABD	155716
	BREZİLYA	91377
	BİRLEŞİK KRALLIK	46119
	MEKSİKA	46000
	HİNDİSTAN	36185
MİLYONDA TOPLAM VAKA	KATAR	39424
	FRANSIZ GUYANASI	25826
	BAHRAİN	23896
	SAN MARİNO	20597
	ŞİLİ	18481

Kaynak: Oğuz, Sevinç, Barış, Pamukkale Tıp Dergisi, 2021: 577

1.4. COVID-19'UN DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE GÜNÜMÜZE KADAR ETKİLERİ

2020 yılı Mart ayında ortaya çıkan COVID-19 salgını birçok insanın sağlığını etkilemiştir. Türkiye, 2019 yılında hazırladığı Pandemik İnfluenza Ulusal Hazırlık Planı ile salgın sürecini çoğu ülkeye göre başarılı geçirmiştir. Hasta kapasitelerinin yönetilmesi, personel eksikliklerinin giderilmesi, insan kaynaklarının geliştirilmesi ve sağlık alanında bütçe açıklarının giderilmesi gibi birçok stratejik önlemler alınmıştır(Duran, 2020: 18).

Türkiye aldığı katı önlemler ile salgınla mücadelede olumlu sonuçlar almıştır. Oxford Üniversitesi'nin yaptığı veri odaklı çalışmalarda Türkiye'nin çoğu Avrupa ülkesi, Kanada, ABD'ye göre daha katı önlemler aldığı ortaya çıkmıştır(Duran, 2020: 20).

Şekil 1.3 Sağlık Bakanlığı Kamu Politikası, Risk Yönetimi ve Kriz Yönetimi İlişkisel Gösterimi

Kaynak: Çelikyay ve Turan, Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 2020: 7

COVID-19 salgını ilk defa gelişmiş ülkelerin de yer aldığı bütün dünyayı etkisi altına almıştır. Yapılan araştırmalarda küreselleşen dünyada salgınlarla daha fazla karşılaşacağımız ve bulaşıcılığın insan ayırt etmeksizin tüm toplumları etkileyeceği yıllar öncesinden tespit edilmiştir. Salgınlara nasıl ilerleyeceğini, siyasi faktörler, ekonomik bütçe ve sağlık yönetimi belirleyecektir. Çoğu ülkede karantina uygulamalarına karşı çıkılması ve protestoların düzenlenmesi sebebiyle Sağlık Bakanlığı gibi kurumlar personel sayısını artırmıştır(Korkmaz, Budak, 2020: 75). COVID-19'a karşı devletler iki ana strateji geliştirmişlerdir. Bunlar; yatıştırma ve bastırma olarak adlandırılmıştır. İki planın da kısa ve uzun vadede olumlu veya olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Ülkelerin iki stratejiyi de kabul etmeleri için demografik yapıları, sağlık hizmet kapasiteleri ve ekonomik durumları göz önüne alınmıştır(Çelikyay ve Turan, 2020: 12). Bastırma planı uygulayan ülkelerin salgının yayılma hızına bağlı olarak kontrol altına almaları daha hızlı olmuştur. Bastırma da temel amaç virüsü kapalı kişinin teması olduğu bireyleri ve onların da temas ettiği diğer kişileri karantina altına almaktır.

Karantinada kişi izole edilerek toplumla teması engellenmiştir. Hastalığın semptomları olmasa bile karantina süresince toplumla kişilerin temasları kesilmiştir(By Aaron E. Carroll and Ashish K. Jha, 2020: 1).

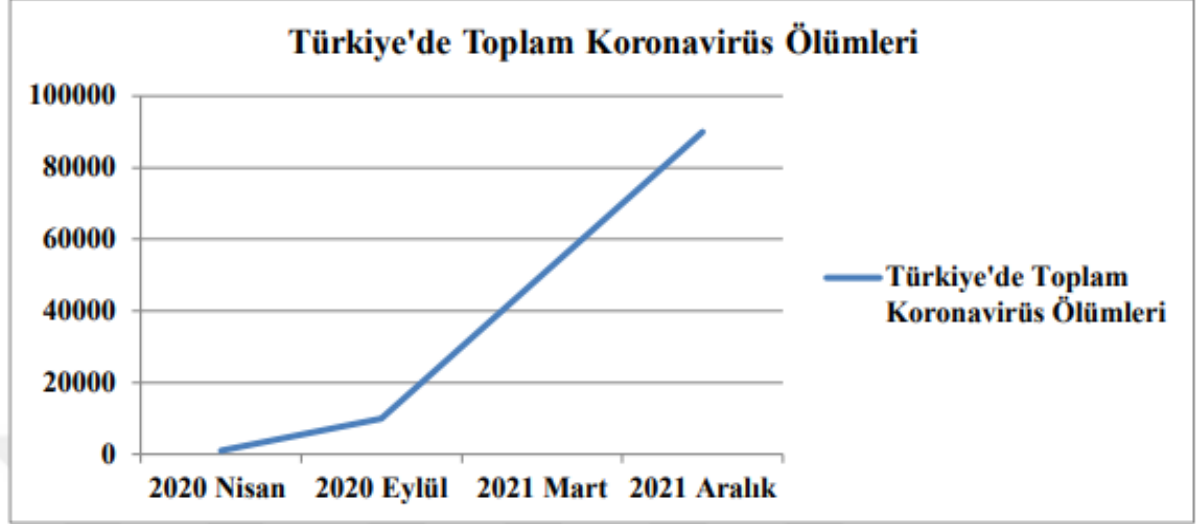
Salgının yoğun olduğu dönemlerde ölkeler test sayısını arttırarak virüsün yayılım hızını azaltmışlardır. İlk başta test sayılarını arttırmayan ölkeler, salgının ilerlemesi ile kontrolü kaybetmişlerdir. Ölkelerin sağlık yönetimi ve test sayıları salgın sürecinde önemli yer tutmaktadır. İlerleyen süreçte COVID-19 salgını ikinci kez pik (zirve) yapmıştır. Ölkeler Çin'i örnek alarak yabancı ölk vatandaşlarının giriş ve çıkışlarını yasaklamıştır. Çin, salgının seyrini kontrol etmek için aplikasyon geliştirmiştir. Akıllı telefonlar ile bireylerin sağlık durumlarını kontrol ederek vücut sıcaklıklarını ve bulundukları yerde hasta sayısını takip etmişlerdir. Türkiye'de aynı şekilde "Hayat Eve Sığar" adında aplikasyon geliştirmiştir. Teknolojik gelişmeler virüsün yayılma hızının azaltılmasında dünya çapında çok fayda sağlamıştır(Duran, 2020: 15). Ölkelerin COVID-19'a karşı aldığı tüm önlemlere rağmen virüs kontrol altına alınamamış, günümüzde mutasyona uğramış şekilde etkisini sürdürmektedir. Çin başta olmak üzere çoğu ölkede aşı yaygınlaşmasına rağmen hastalık farklı şekilleriyle yayılmaya devam etmektedir. Küresel krizin en çok etkilediği yapısal etkiler sağlık ve ekonomi olmuştur(Koç, 2020: 1). Geçmişten günümüze yaşanmış olan salgınlar, çıktığı ve yayıldığı diğer ölkelerin dengesini değiştirmişlerdir. Dünya çapında COVID-19 salgınından en çok etkilenen ölkelerin başında ABD ve İtalya gelmektedir. Çin'in Wuhan kenti dâhil vaka sayıları bu ölkelerden düşük görölmüştür. DSÖ resmi verilerine göre ABD COVID-19 ile mücadelede dünya genelinde en fazla kayıp yaşayan ölk kategorisindedir(Sertdemir, 2020: 23).

1.5. COVID-19'UN TÜRKİYE'DE YÖNETİM SÜRECİ

Diğer ölkelerle birlikte Türkiye'de de salgına karşı önlemler alınmaya başlanmıştır. Türkiye, COVID-19 sürecini etkili ve düzenli şekilde yöneten ölkelerden birisi olmuştur. Türkiye'de salgın öncesi ve salgının ortaya çıkmasıyla birlikte sağlık sektörü ve hizmetlerine büyük yatırımlar yapılmıştır. Hastalığın, Çin'de başlayıp dünyaya yayılması ile birlikte Türkiye önlemler almaya başlamıştır. Sağlık Bakanlığı tarafından operasyon merkezleri ve bilim kurulu ekipleri kurulmuş, haftalık toplantılar yapılmaya başlanmıştır(Budak, 2020: 71). Bilim kurulunda var olan uzmanlar tarafından bilimsel görüşlerin bildirilmesi, salgın sürecinin doğru ve sağlıklı şekilde yönetilmesini sağlamıştır. DSÖ salgın ilan ettikten sonra, Sağlık Bakanlığı tarafından sağlık çalışanlarının izinlerinin iptal edilmesi kararı ile tüm çalışanlar sahada görev yapmaya başlamıştır. Her bölge için filyasyon ekipleri kurulmuş, evler tek tek

kontrol edilmiş ve ilaçlar dağıtılmıştır. Hastalığın yayılmasını önlemek için karantina süreçlerinde emniyet mensupları görevlendirilmiş, evde kalmayanlar cezalandırılmıştır. Telefona indirilen uygulamalar, HES kodu ile hastalığın kaçınıcı gününde olunduğu, kimlerle temas edildiği ve yayılma zinciri tespit edilmiştir(Tavukçu ve Eke, 2021: 110).

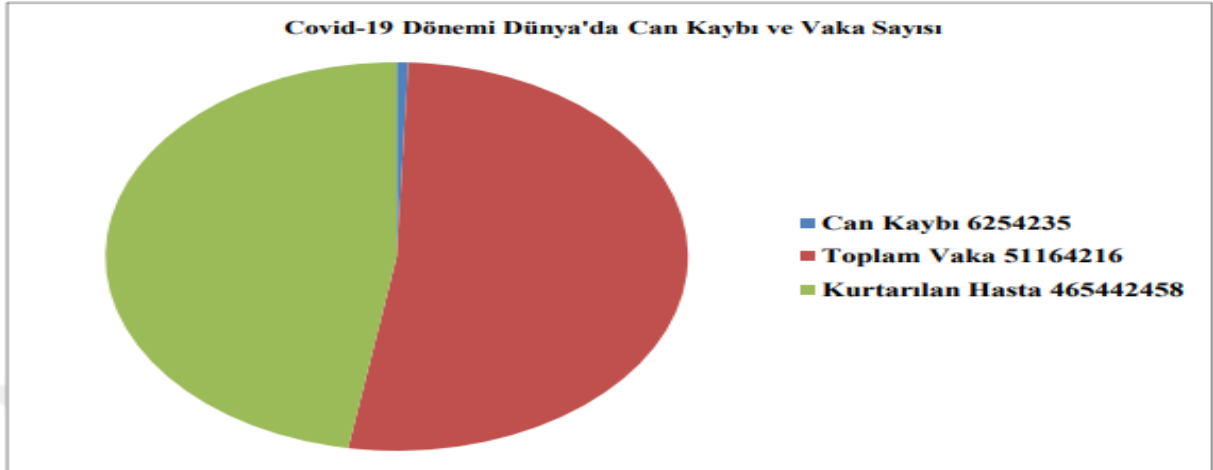
Tablo 1.3 Türkiye’de Toplam Koronavirüs Ölümleri

Kaynak: Nalçakan, YÖK Tez, 2020: 6

Filyasyon ekibinde, dış hekimleri de dâhil 20.000 kişilik ekip sahada aktif görev almıştır. Uygulama ile virüs bulaşan kişinin son 4 günde görüştüğü kişiler tespit edilip karantinaya alınmıştır. Yaklaşık 600.000 çalışma bu şekilde yapılmıştır. Temaslı kişilere ulaşarak kendilerini izole etmeleri gerektiği belirtilmiştir. Böylece %65-70 oranında hastalığın bulaşıcılığının önüne geçilebileceği öngörülmüştür. Uygulamaya geçilen PCR testi ile 12-24 saat içerisinde test sonucunun negatif mi pozitif mi olduğu belirlenmiş ve karantina süreci başlamıştır. Vaka sayılarının çok artması ile birlikte hastanelerde yoğunluk artmış, yatak doluluk oranları en yüksek seviyelere ulaşmıştır. Yoğun bakım yatak doluluk oranları %70'lere kadar ulaşmıştır. Tedavi sürecinde hastalığa iyi gelen ilaçlar stoklanmıştır. Fakat hiçbir ilaç bulaşmayı durduramamıştır(Nalçakan, 2022: 6).

Şekil 1.4 COVID-19 Dönemi Dünya’da Can Kaybı ve Vaka Sayısı

Kaynak: Nalçakan, YÖK Tez, 2020: 4

1.6. COVID-19’UN SOSYAL VE BEŞERİ ETKİLERİ

Salgınlar, geçmişten günümüze toplumları ve bireyleri birçok şekilde etkileyen tehditler olarak ortaya çıkmıştır. Bulaşıcı hastalığın artışa geçmesi, panik ortamı yaratıp bireyleri olumsuz yönde etkilemektedir. Salgın ile ortaya çıkan stres, kaygı ve belirsizliklerle baş edilmesi oldukça zorlaşmıştır. COVID-19 başlarken krizlerin bu kadar büyük olacağı ön görülememiştir. İlerleyen süreçte salgın, ciddi risk boyutuna ulaşmıştır. Türkiye’de ilk başta sadece 1 vaka görülürken 1 ay sonra vaka 1.000’leri geçmiştir. Yasaklar ile ulaşım vb. sosyal yaşamın devam etmesini sağlayan unsurlar kısıtlanınca insan yaşamı durağanlaşmıştır. İlişkiler, yerini sadece sağlıklı olma çabasına bırakmıştır. Kısa süre karantinede kalacağını düşünen insanlar, bu sürecin uzaması ile birlikte psikolojik olarak fazla etkilenmeye başlamış, COVID-19 ile birlikte intihar girişimleri, yalnızlık, yoğun stres gibi sağlıksız davranışlar ortaya çıkmıştır. COVID-19 olan bireylerde; ölüm korkusu, kimse ile temas etmeme, uykusuzluk gibi sorunlar oluşturmuştur. COVID-19, insanların güven duygusunu, umudunu ve yaşam enerjisini etkilemiştir(Demir, Ateş 2023: 248).

Ortalama 10 gün karantinede kalan bireylerin eve kapanmayla ve belirli zaman diliminde karantina süresinin uzamasıyla birlikte depresyon vakalarında artışlar yaşanmıştır. Karantinadan çıkan bireylere çevre tarafından gösterilen aşırı tepkiler, hastalık damgası vurulması da onların psikolojilerini olumsuz etkilemiştir. Bireylerin salgın sürecinde en yakınlarını kaybetmeleri, cenaze töreni vb. faaliyetlerin gerçekleşmemesi ruhsal olarak daha fazla çöküşe sebep olmuştur. Salgın devam edecek mi? Gibi belirsizliklerle yaşamak ruh sağlığını yıpratmaya, endişelere yol açmıştır. Vaka sayılarının doğru mu yoksa eksik mi veriliyor düşünceleri endişelerin daha da büyümesine sebep olmuştur. Karantina kalktıktan

sonra sosyal ilişkilerimizde de insanlarla yakınlaşma olduğunda kafamızda acaba hastalık bulaşacak mı? Gibi düşüncelerin olması sosyalleşmelerin önüne geçmiş ve insanların birbirinden uzaklaşması sonucunu doğurmuştur. Marketten alınan ürünlere eldiven ile dokunmak onları yıkamak takıncı bozuklukların başlamasını tetiklemiştir. Aynı zamanda bu dönemde karşı koyulamayan stok yapma eğilimi başlamıştır. Karantina bitmezse gıda gibi temel ihtiyaçlara ulaşamama korkusu yaşam şartlarını negatif yönlü etkilemiştir. Günlük rutinelere devam edememek, sürekli eve bağlı kalmak, uyku düzensizlikleri, uzaktan çalışma, internetin çok fazla kullanılması, çevre ile bağlantıları kesmek, sürekli birilerini suçlama gereksinimi, salgın döneminde kayıpların boyutunu artırmıştır(Ahmadı, 2020: 67).

1.7 COVID-19’UN KÜRESEL ETKİLERİ

COVID-19, ülkelerin iç ve dış ilişkilerinde İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki en büyük olumsuz etkiyi bırakmıştır. Uluslararası düzen içinde salgının etkisini azaltabilmek için gelişmiş ülkelerin dahi sınır kapatması, yolcu gelişlerini yasaklaması dünya ekonomisinde radikal kararların alınmasına sebep olmuştur. Güçlü ülkelerin salgın sebebiyle rekabet edememesi küresel güç çıkarlarını etkilemiş, bu da salgının boyutunu artırmıştır(Akgün ve Çelik, 2020: 373). COVID-19 salgını boyunca küresel güç sahibi ve ekonomisi iyi olan ülkeler ilaç temin etmekte zorlanmış, hastaları durumlarına göre seçerek tedavi etmiş ve diğer hastaları tabir-i caizse ölümün eşiğinde bırakmıştır. Salgının etkisini gösterdiği zamanlarda sorumluluk almaları beklenen Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ve NATO gibi örgütler hastalığın yönetilmesinde pasif kalmışlardır(Aslan ve Akçi, 2021: 381).

Çin’de ortaya çıkan COVID-19 virüsünün sürekli olarak yayılmasını artıran sebep küreselleşmedir. Salgının bireyler arasında bulaşıcılığının artmasında diplomasi görüşmeleri, turizm, eğitim ve seyahat uygulamaları gibi alanlarda sürekli aktif olmaktır(Aktay, 2020: 651). COVID-19 salgınında gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkeler kendilerini dış dünyadan izole etmişlerdir.

Kapanmalar salgının seyrini değiştirmemiş, salgın durdurulamamıştır(Kaya, 2020: 231). Dünya genelinde salgını durduracak aşı veya ilaçların var olacağı düşünülerek gündelik hayata dönüleceği hayal edilse de küresel krizin yarattığı sorunlar günümüzde ortaya çıkan çoğu problemin başlangıcı olmuştur. Salgının sadece ekonomik değil toplumsal ve psikolojik etkileri de görülmektedir(Baç, 2020: 20).

Gelişmiş ülkelerde yardım paketleri ile ekonomik sorunların kısa sürede çözülmesi, işsizlik, gelir düşüklüğü gibi faktörlerle mücadeleyi kısa süreye düşürmüştür. Gelişmekte olan

lkelerde hükümet destekleri sınırlıdır. Az gelişmiş ülkelerde (Afrika vb.) ilkel yaşam sebebiyle salgın etkisini daha çok göstermiş tekrar dzelebilmek çok zor olmuştur(Bingl, Türk ve Ak, 2020: 195-197).

İKİNCİ BÖLÜM

COVID 19-UN EKONOMİK YANSIMALARI

2.1. COVID-19'UN DÜNYA EKONOMİSİNE YANSIMASI

COVID-19 salgını ekonomik faaliyetlerde büyük oranda azalma yaşatmıştır. Salgın, ülkeler arasında turizm, ticaret gibi ekonomik sistemlerin dengelerini bozmuştur. Salgın sonucu yaşanan etki, dünya çapında her yerde aynı etkiyi bırakmamıştır. Örneğin turizm sektörü gelişmiş ülkelerde diğer sektörlerle göre daha fazla etkilenmiştir. İhracat oranları yüksek olan ülkeler salgın sürecinde ekonomik olarak daha fazla olumsuz etki yaşamışlardır(Cinel, 2020: 132). Çin'de başlayan COVID-19 salgını kısa süre içerisinde İtalya, ABD, İspanya ve Fransa'yı büyük oranda etkilemiştir. Türkiye'de de hastalık yayılma hızı arttıkça, vaka sayıları finansal tabloları da etkilemiştir(Akçacı ve Çınaroğlu, 2020: 450). COVID-19 küresel krizi, sosyal ilişkileri, ihracat ve ithalatı ve uluslararası ilişkileri etkilemiştir. Salgın, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin borsalarını, ekonomi politikalarının ve istihdamlarını da olumsuz etkilemiştir(Erdoğan, Yıldırım ve Gedikli, 2020: 61). Wuhan kentinde başlayan salgın ile Çin, karantina uygulamalarına başlamıştır. Dünya ekonomisinde Çin'in, tedarik zincirlerinde payı oldukça büyüktür. Çin'in sağlık ve ekonomi ile ilgili aldığı sert önlemlerin büyük oranda küresel etkileri olmuştur. Çin'in sert önlemlerine karşı salgının hızı durdurulamayınca, diğer ülkeler de tedbirlere başlamışlardır. Zamanla artan vaka sayıları dünya ekonomisini kriz boyutuna ulaştırmıştır(Gürsoy, Tunçel, Sayar: 2020: 21).

Gelişmiş ülkelerde mal ve hizmetlerin hammaddelerinin temini genelde ülkeler arası olduğu için, COVID-19 salgını ile tedarik aşamaları olumsuz etkilenmiştir. COVID-19'un dışında 1929 ABD ekonomik krizi, 1997 Asya krizi, 2008 ekonomik buhran ile birçok ülke küresel krizlerin etkileri ile karşı karşıya kalmıştır(Şenol, 2020: 91). 2020 yılında başlayan COVID-19 salgını geçmişteki salgınlardan farklı olarak ekonomik krizlerden değil, salgın hastalıktan meydana gelmiştir(Deloitte, 2020: 3).

COVID-19 salgını arzı ve talebi yaşanan ekonomik belirsizlikler nedeniyle olumsuz etkilenmiştir. Salgın, çalışma ortamlarını, firmaların stok düzeylerini, halkın tüketim düzeylerini ve işletmelerin yatırım gücünü etkilenmiştir. Finansal açıdan yaşanan aksaklıklar küresel krizin sonuçlarıdır. Ekonomisi gelişmiş olan ülkelerde tedarik zincirleri birbirlerine bağlıdır ve yaşanan aksaklıklar sonucu ekonomik faaliyetler durma noktasına gelmiştir. Gelişmiş ülkelerde nüfus fazlalığı sebebiyle insanlar kalabalık ortamlarda hayat sürmektedirler. Salgının etkisiyle de ülkelerde yaşam çok zor hale gelmiştir(Pennings, 2020: 27).

Düşük gelire sahip olan ülkelerde olumsuz ekonomik etkiler daha fazla görülmüştür. Halkın yoksulluk çekmesi ve enflasyon salgın sürecinde iyileşmeyi geciktirmiştir. 2020 yılında World Economic Outlook (Dünya Ekonomik Görünümü) varsayımlarına göre enflasyon oranları düşük olan ülkelerde salgının etkileriyle toparlanma süreci çok uzamıştır. 2020 yılının 1. ve 2. çeyreğinde salgının etkisi daha fazla görülmüş, günümüze kadar da etkilerini sürdürmüştür. Salgın sürecini sağlıklı geçiren firmalar hijyen ve iş güvenliğini geliştirerek faaliyetlerinin devamlılığını sağlamışlardır(Kılıçaslan, 2020: 32). Küresel Finansal İstikrar Raporu sonucundaki tartışmalara göre, finansal sektörlerin salgın sürecinden geçmiş ekonomik krizlere göre çok fazla etkilendiği gözlemlenmiştir. Salgında pik yapan ülkeler, sağlık yönetimlerinin çok güçlü ve ülkelerindeki enflasyon oranlarının düşük olmasıyla salgını yenebilecekleri düşüncesini ön plana çıkarmışlardır(Tunalı, 2020: 31). Düşük sağlık imkânlarına sahip ülkelerde finansal kaynaklı sorunlar yaşandığı için salgının yayılma hızını kesen aşı stokları ve ilaçlar yeterli olmamıştır. Karantina uygulamalarının zorunlu olduğu ülkelerde, işletmelere finansal destekler sağlanmaktadır. Desteklerin sağlanabilmesi için hükümetlerin bütçeleri yeterli olmalıdır(Voyvoda ve Yeldan, 2020: 4).

2.1.1. G7 Ülkelerinin Uyguladıkları Ekonomik Destek Paketleri

G6, küresel ekonomik sorunları belirlemek ve iş birliği ile raporlar hazırlamak için kurulmuştur. Kuruluş yılı 1975'tir. ABD, İngiltere, Almanya, İtalya, Japonya, Fransa G6 ülkeleri içinde yer almaktadır. 1976 yılında ise Kanada gruba katılmış böylece G6 ismi G7 olarak değiştirilmiştir(Çütçü ve Bozan, 2019: 292).

Almanya'da COVID-19 vakası ilk olarak Münih'te görülmüştür. Münih'te görülen kişinin İtalya'dan hastalığı getirdiği ortaya çıkmıştır. 2020 yılının Şubat ayında yaklaşık 30.000 kişinin katıldığı Hristiyan şenliklerinde virüs hızlı bir şekilde yayılmıştır(Hüsmenoğlu ve Kuşaklı, 2021: 158). Almanya, salgının hızını kesebilmek için vakalar görülmeye başladığı andan itibaren izolasyon sürecine girmiştir. Yaşlılar ve çocukların sosyal yaşam alanları ayrılmıştır. Almanya nüfusunun dörtte biri 65 yaş üstündedir(Eliaçık, 2020: 1). Almanya'da salgından etkilenen firmalar için 500 milyar Euro destek paketi açıklanmıştır. Ek olarak 156 milyar Euro borçlar için bütçe ayrılmıştır. Hane halkının ekonomik sorunlarının çözülebilmesi için kısa çalışma ödenekleri verilmiştir. Yapılan desteklere rağmen çoğu işletme iflas etme noktasına gelmiştir. İflası önlemek için 15 bin Euro sıcak para aktarımı yapılmıştır(Hüsmenoğlu ve Kuşaklı, 2021: 158).

ABD'de COVID-19 vakası ilk olarak 21 Ocak 2020 tarihinde ortaya çıkmıştır. Ekonomik olarak gelişmiş olan ABD'de, salgının etkileri kişi başına düşen milli geliri

azaltmıştır. Salgının hızla yayıldığı ve durdurulamadığı 2020 yılının ikinci çeyreğinde ekonomide yaklaşık %32 oranında daralma meydana gelmiştir(Yıldızoğlu, 2020: 1). FED'in yaptığı açıklamalara göre 2020 yılında %2,4 oranında küçülme meydana gelmiştir. FED; ABD'de 2021 yılında 4,2, 2022'de 3,2, 2023'de ise 2,4 oranında büyümenin olduğunu bildirmiştir. ABD'de COVID-19 salgının etkileri ile bütçede açık 3,1 milyon dolarlık rakamla zirveye ulaşmıştır. 2019 yılına göre 2020 yılında salgın dolayısıyla bütçede açık 3 katına çıkmıştır(Doğan ve Öner, 2022: 1). ABD'de COVID-19 salgını ile birlikte yatırım oranları düşmüş, sermayeler olumsuz etkilenmiş ve ekonomide olumsuz etkiler oluşmuştur. ABD'de, salgın ile birlikte işsizlik oranları geçmiş yıllara göre çok artarak %15 seviyelerine gelmiştir. COVID-19 salgını ile işsizlik yaşayan sektörler, perakende ve restoran zincirleri olmuştur. ABD'de en çok işten çıkarma 2020 yılında görülmüştür(Sarıyıldız, Paşaoğlu ve Yılmaz, 2021: 320). 27 Mart 2020'de ABD hükümeti 2,3 milyon dolarlık ekonomik destek paketini devreye sokmuştur. Ekonomik destek paketi şimdiye kadar açıklanan en büyük yardım olmuştur. ABD sağlık yönetimi, evde sağlık hizmetleri, özel klinikler, yaşlı bakım merkezleri gibi birçok sağlık birimine destek paketleri sağlamıştır. ABD hükümeti, orta ve küçük işletmelerin personel maaşlarını karşılayabilmesi için 350 Milyar dolarlık kredi desteği sağlamıştır(Sarıyıldız, vd., 2021: 321). ABD, 6 Mart 2021 tarihinde hükümetin destek paketini uygulayarak düşük bütçeli halka 1400 dolar yardımda bulunmuştur. Yardım paketi içerisinde işsizlik maaşlarının da artacağı belirtilmiştir. Bunlara ek olarak eğitim, ekonomik ve sosyal yardımlar da bulunmaktadır(TİM, 2020: 9).

İngiltere'de COVID-19 salgını 31 Ocak 2020'de Çin'den gelen bir yolcuda görülmüştür. İlk vaka görüldüğünde bir kısıtlama gelmemiştir. Sadece sosyal mesafe kurallarına uyulması gerektiği bildirilmiştir. Vakaların hızlı yayılması ile kronik hastalığa sahip yaşlılarda ölüm oranlarında artış yaşanmıştır. İngiltere hükümeti ilaç ve aşı için sağlık sektörüne ekonomik destek sağlamıştır(Gün ve Tutçu, 2021: 33). Salgın ile kötüleşen ekonomide İngiltere Merkez Bankası, faiz indirimi ve 30 milyar dolar destek paketi açıklamıştır. İngiltere hükümeti salgın sürecinde KOBİ'lere vergi ödeme kolaylığı sağlamıştır. 250'den az personeli olan işletmelerde maaşları devlet karşılamıştır. İngiltere hükümeti, vergi borcu olan firmaların bir miktar borcunun üç ay erteleneceğini duyurmuştur. İngiltere salgının yoğun yaşandığı 2020 yılında 90 Milyar İngiliz Sterlini ekonomik destek paketini uygulamaya koymuştur(TİM, 2020: 10).

Fransa, COVID-19 salgını ile ilk defa 24 Ocak 2020'de karşılaşmıştır. Fransa hükümetinin aldığı kararlara göre salgının ilk görüldüğü zamanlarda halk market, eczane,

sağlık kuruluşları dışında hiçbir yere gidememiştir. Türkiye’de görüldüğü gibi Fransa’da da sokağa çıkanlara para cezası uygulanmıştır. Karantina kurallarına uymayanlara 135 Euro para cezası verilmiştir. Fransa hükümeti, ekonomik destek için 50 Milyar Euro destek paketi açıklamıştır. Salgının ikinci çeyreğinde destek paketi yaklaşık 100 Milyar Euro’ya çıkmıştır. Fransa hükümeti elektrikli araçlar da dâhil otomotiv firmaları için 8 Milyar Euro’luk bütçe ayırmıştır(Sarıyıldız, Paşaoğlu ve Yılmaz, 2021: 322). Fransa’da 2021 yılının son aylarında salgın zirve yapmıştır. COVID-19 salgının yeni varyantı olan Omicron çok hızlı yayılım göstermiştir. Karantina tedbirleri dışında 3 gün evden çalışma yasağı getirilmiştir. Fransa ekonomisi %6 küçülmüştür. Ekonominin olumsuz etkilenmesi işsizlik oranlarını da etkilemiştir(TİM, 2020: 8).

İtalya’da 31 Ocak 2020’de ilk COVID-19 vakası görülmüştür. Roma’ya gelen turistlere yapılan PCR testi sonucunda pozitif vakalar görülmüştür. Sosyal açıdan yapılan tüm karnavallar ileri tarihlere ertelenmiştir. Vakaların hızla yayılması ile İtalya kırmızı bölge olarak ilan edilmiştir. Okullar, spor faaliyetleri, sinema, restoran ve kafeler çalışmalarını durdurmuşlardır(TİM, 2020: 10). İtalya hükümeti, sağlık sektörü için 12 Milyar dolar destek sağlamıştır. Geliri düşük halk için kredi ve vergi uygulamalarına erteleme getirilmiştir. Salgından etkilenen sektörler için yaklaşık 400 milyar dolar destek kredisi verilmiştir(Yorulmaz, Kırac ve Aydoğdu, 2021: 164). Bankalar, şirketlere yaklaşık 800 milyar dolarlık kredi imkânı vermiştir. Yardım paketlerinin içinde KOBİ’lere ve sağlık sistemlerine ayrıca pay ayrılmıştır. Salgının ikinci çeyreğinde işsizlik ve sosyal yardımlar için ayrıca ekonomik paketler açıklanmıştır(Eroğlu, 2020: 228).

Japonya, Çin’e konum olarak yakın olduğu için Vuhan kentinden gelen turist sayısı çok fazla olmuştur. COVID-19’un ortaya çıktığı 2019 Aralık ayından itibaren Japonya’ya çok sayıda enfekte hasta girişi yapmıştır. 2020 yılı Mart ayında Dünya’da kırmızı alarmlar verilmesi ile Japonya’da da tedbirlere başlanmıştır. Kalabalık faaliyetler iptal edilmiş, sosyal mesafe ve karantina uygulamaları getirilmiştir. Maske kavramı salgın öncesinde Japonya’da görülen bir önlemdir. Sonbahar kış geçişlerinde yaşanan grip salgınları ve astım hastalıkları bulunan bireylerin maske takması alışkanlık edinilen bir durumdur. Maskeye daha önce alışkanlık gösteren Japonya, salgın sürecini diğer ülkelere göre sorunsuz atlatmıştır(Yetkin, 2020: 432). Diğer ülkelerde olduğu gibi Japonya’da da ekonomik yardım paketleri uygulanmıştır. Japonya hükümeti 2020 yılının Mart, Nisan ve Mayıs aylarında toplam 2,3 milyon dolar destek paketi verileceğini duyurmuştur(Yetkin, 2020: 433). 2020 yılında Japonya ekonomisi 2019 yılına göre yaklaşık %3 daralmıştır. Japonya’nın son 5 yılına

bakıldığında 2020 yılında ekonomik daralma en yüksek seviyeyi görmüştür. Diğer G7 ülkelerinde olduğu gibi Japonya’da da salgın boyunca eğitim, sağlık ve ekonomik faaliyetlere daha çok bütçe ayırmıştır(BBC News Türkçe, 2020).

Kanada’nın Toronto vilayetinde 25 Ocak 2020’de COVID-19 salgınına rastlanmıştır. Kanada hükümeti salgının görüldüğü günden itibaren sınır kapılarını ve hava yollarını ulaşıma kapatmıştır. Ulaşım kısıtlamalarından sonra eğitime ara verilmiştir. Kara ve hava yollarında dış ülkelerle temas edenler için 14 gün karantina uygulaması getirilmiştir(Ünal ve Köse, 2021: 375). Kanada hükümeti, salgın sürecinde ekonomik kalkınma sağlayabilmek için halkına maaş zam desteği, vergi ertelemeleri veya indirimleri ve 57 Milyar Dolar destek paketi uygulamıştır. Geliri düşük halk için ilaç ve gıda yardımı yapılmıştır. Kanada Merkez Bankası faiz indirimleri yapmıştır. KOBİ’ler için vergi alımları bir süre yapılmamıştır(Ustalar ve Şanlısoy, 2021: 447).

2.1.2. COVID-19’UN GENEL EKONOMİK ETKİLERİ

Türkiye 10 Mart 2020’ye kadar ekonomik gelişimini olağan şekilde sürdürmüştür. Ülkemiz, salgın ile ilgili gelişmelerden 10 Mart 2020’ye kadar etkilenmemiştir. 2020 yılının Mart ayında riskler ortaya çıkmaya başlamıştır. Hastalığın hızla yayılması ile birlikte sosyal ve ekonomik önlemler alınmaya başlanmıştır. 2020 yılı Nisan ayı itibariyle ulaşım kısıtlanmış, ülkeler sınırlarını kapatmaya başlamıştır. 2020 yılının 2. çeyreği ile birlikte tedarik zincirleri bozulmuştur. Talep kısmının yanında arz da olumsuz seyir göstermiştir(Sertkaya, 2021: 149). COVID-19 salgınının ortaya çıkması ile birlikte ekonomik ve sosyal alanlarda kısıtlamalar başlamıştır. Kısıtlamalar, ülke ekonomilerini çok fazla etkilemiştir. Dünya genelinde yaşanan bu salgın ile birlikte aşı sürecinin henüz gelişmediği süreçte, uluslararası uçuşların durdurulması ve ticari faaliyetlerin devam etmemesi yüzünden çoğu ülkede ekonomi olumsuz etkilenmiştir(Ünüvar, 2022: 129).

Tablo 2.1 Ekonomilerin Gelişmişlik Düzeylerine Göre Ekonomik Büyüme Oranları (%)

YILLAR	2019	2020	2021	2022
DÜNYA	2,8	-3,1	5,9	4,9
GELİŞMİŞ	1,7	-4,5	5,2	4,5
GELİŞMEKTE	3,7	-2,1	6,4	5,1
GELİŞMEMİŞ	3,5	-2,3	6,7	5,1

Kaynak: Ünüvar, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Yüksekokulu Dergisi, 2022: 129

Tablo 2.1'e bakıldığında; Covid-19 yaygınlaşmadan önce dünyada %2,8'lik büyüme gerçekleşmiştir. Fakat 2020 yılı Mart ayı itibariyle ortaya çıkan salgın 2020 yılı sonunda %3,1'lik negatif etkiye sebep olmuştur. 2021 yılında aşılardan yaygınlaşması ile tedbirler kaldırılmaya başlamıştır. Bu durum dünya ekonomisinde olumlu büyümeye sebep olmuştur(Ünüvar, 2022: 130).

Tablo 2.2 Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye'de Ekonomik Büyüme Oranları (%)

	2019	2020	2021	2022
ALMANYA	1,1	-4,6	3,1	4,6
FRANSA	1,8	-8	6,3	3,9
İTALYA	0,3	-8,9	5,8	4,2
JAPONYA	0	-4,6	2,4	3,2
İNGİLTERE	1,4	-9,9	6,8	5,0
KANADA	1,9	-5,3	5,7	4,9
ÇİN	6,0	2,3	8,0	5,6
RUSYA	2,0	-3,0	4,7	2,9
ABD	2,2	-3,4	5,9	5,1
TÜRKİYE	0,8	1,7	8,9	3,2

Kaynak: Ünüvar, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2022: 130

Tablo 2.2'ye bakıldığında; 2019 yılında dünyada en büyük ekonomik büyüme oranı Çin'e aittir. 2020 yılında salgın ile birlikte ülkeler genelinde negatif büyüme söz konusu olmuştur. En büyük negatif büyüme oranı ile 1.sırada İngiltere ve %8,9 negatif oran ile İtalya 2.sırada yer almaktadır. Salgın, Çin'de ortaya çıkmış olmasına rağmen en büyük büyüme oranı Çin'de olmuştur. Çin'i, %1,7 oran ile Türkiye takip etmektedir. Salgında alınan sağlık önlemleri sonucunda piyasa durgunlukları başlamış, ekonomik hareketlilik olumsuz seyir göstermiştir(Ünüvar, 2022: 130).

COVID-19 salgını başlayınca, hükümet kararları ile okulların, sosyal yaşam alanlarının, işletmelerin kapatılması, evde kalmanın zorunlu hale gelmesi gibi kısıtlamalar salgını azaltsa da büyük ekonomik hasarlara sebep olmuştur. Hastalığın etkisi ile çalışma aksaklıkları işgücü potansiyelini düşürmüştür. Hane halkının tüketim taleplerini; karantina, kısıtlamalar, ekonomik belirsizlikler olumsuz etkilemiştir. COVID-19'un Türkiye üzerinde etkilerine bakıldığında salgın öncesinde yaşanan döviz krizinin salgın sonrasında daha da arttığı görülmüştür(Kılınç, 2021: 926). Merkez Bankası'nın faizleri arttırmasıyla ülke içi borç artışı yaşanmış, bu da büyük sorunları beraberinde getirmiştir. COVID-19, dünya ekonomisinde büyük etkilere sebep olmuştur(Danacı, 2022: 111). Sadece sağlık açısından bulaşıcılığı

yanında ekonomi açısından da bulaşıcılıktan söz edilmiştir. COVID-19'un yayılması, borsa çöküşlerine, finansal volatilitenin artmasına, nominâl faiz oranlarının düşmesine ve reel GSYİH'ya yansıdığı gibi reel ekonomi faaliyetlerinde daralmalara yol açmıştır. Son 20 yıla bakıldığında yaşanan tüm salgınlar arasında en fazla ekonomiye damga vuran COVID-19 olmuştur(Kılıç, 2020: 67). COVID-19, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm piyasaları olumsuz yönde etkilemiştir. COVID-19'un sermaye piyasalarına olan etkileri, sabit getiriye sahip araçlara ait piyasalarda ve hisse senedi piyasalarında görülmüştür. Salgının diğer etkileri de ciddi oranda yüksektir. Salgın sonrası küresel piyasalarda yeniden bir fiyatlanmaya gidilmiş, sabit fiyatlarda oynama görülmüştür. Bunun yanında farklı ekonomik destekler ile krizin etkileri en aza indirilmeye çalışılmıştır. Talebin azalması, hükümetlerin zorunlu kısıtlamaları piyasalarda düşüşe sebep olmuştur. COVID-19 ile birlikte sermaye piyasalarında likidite sıkıntısı ve kur baskısı oluşmuştur. Finansal piyasaların düzenden uzaklaşması ekonomilerin makroekonomik amaçlara ulaşmalarını da olumsuz etkilemektedir. COVID-19 tüm bu olumsuzluklara sebebiyet vermiştir(Temir, 2020: 56).

COVID-19 salgını, gıda ve tarım sektörlerini de etkilemiştir. Tarlada gıdanın işlenmesine, gıda üreticilerine kadar tüm tedarik zincirleri olumsuz etkilenmiştir. Karantina, emek ve sermaye faktörlerinin önüne geçmiş ve çoğu üretim yapılamamıştır. Gıda eksikliği halkın kaygılanmasına sebep olmuştur. Ülkeler arası sınırların kapatılmasının, tedarik zincirlerinde bozulmaya sebep olması ile birlikte stok azlığı yaşanmıştır. İnsanların ihtiyaçlarından çok gıda satın almaları sonucu talep fazlası sebebiyle fiyatlarda artış meydana gelmiştir. Örneğin Avrupa'dan ithal edilen buğday, mısır gelmemeye başlayınca kıtlık sorunları ortaya çıkmıştır. Ülkemizde bu ürünlerde net dışa bağımlılık söz konusudur. Olağanüstü durumlarda yaşanan bu tedarik sorunu, gıda işletmelerini ekonomik olarak olumsuz etkilemiştir(Aydın, Güner, 2020: 159).

COVID-19'un ekonomik olarak etkilediği bir diğer sektör turizmdir. Salgın ilan edildikten sonra seyahat kısıtlamaları ile hava, kara ve deniz yolu ile yapılan yolculuklar iptal edilmiştir. Türkiye yurt dışı uçuşlarını ve sınır kapılarını salgın başlangıcı itibarıyla kapatmıştır. Uçuşların iptali ve sınır kapılarının kapatılması ekonomik dengeleri bozmuştur. Seyahat kısıtlamalarından en çok etkilenen sektör turizm olmuştur. Rezervasyonların iptali otel odalarının, restoranların boş kalması turizm açısından olumsuzluklara sebep olmuştur(Kıvılcım, 2020: 20). Ulaşım sektöründe; hava yolu, yük ve insan taşımacılığı en fazla ekonomik darbe alan alt sektörlerdir. COVID-19'un ortaya çıktığı 2020 yılı Mart, Nisan ve Mayıs aylarında dünya genelinde tüm uçuşlar durdurulmuştur. Deniz ticareti taşımacılığı

ekonomide hayat kaynağıdır. Ancak limanların kapatılması ile lojistik faaliyetler olumsuz etkilenmiştir. Kara, hava ve deniz taşımacılıkları kapatıldığı için demiryolu taşımacılığı daha aktif kullanılmaya başlanmıştır. COVID-19 sürecinde en az etkilenen ulaşım alt sektörü demir yolu ulaşımı olmuştur. İnsanlar yaşamlarına devam etmek, ihtiyaçlarını gidermek, sosyalleşmek, seyahat etmek gibi faktörleri lojistik sektörü vasıtasıyla yapmaktadır. Pandemi ile bu sektörün etkilenmesi yaşam kalitesini de düşürmüştür. İhtiyaçların giderilmesi konusunda gecikmeler yaşanmış, konteyner bulunamamış, bu durum tüm diğer olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir(Sayar, 2022: 66).

Tablo 2.3 Aylara Göre Türkiye'ye Gelen Ziyaretçi İstatistikleri

AYLAR	2019	2020	2021	ARTIŞ MİKTARI 2019-2020	ARTIŞ MİKTARI 2020-2021
OCAK	1.999.642	2.287.010	727,301	287.368	-1.559.709
ŞUBAT	2.113.909	2.196.453	764.314	82.544	-1.432.139
MART	2.746	968.537	1.198.371	-1.777.622	229.834
NİSAN	3.809.819	24.239	1.072.496	-3.785.580	1.048.257
MAYIS	4.512.020	30.392	1.254.673	-4.481.628	1.224.281
HAZİRAN	5.969.981	216.408	2.540.872	-5.753.573	2.324.464
TEMMUZ	7.413.887	1.381.804	5.319.992	-6.032.083	3.938.188
AĞUSTOS	7.016.330	2.192.251	4.630.334	-4.824.079	2.438.083
EYLÜL	5.982.789	2.534.376	3.999.305	-3.448.413	1.464.929
EKİM	4.818.001	2.044.001	3.967.363	-2.774.000	1.923.362
KASIM	2.693.151	1.104.834	2.081.243	-1.588.317	976.409
ARALIK	2.671.511	990.896	2.482.697	-1.680.615	1.491.801
TOPLAM	51.747.199	15.971.201	30.038.961	-35.775.998	14.067.760

Kaynak: Özserioğlu, ADÜ, 2023: 44

2.1.3. COVID-19'un Dünya Ekonomisinde İstihdam ve İş Yaşamına Etkileri

COVID-19, bulaşıcılığı yüksek ve ölümcül bir virus olduğu için çoğu ülkede krize sebep olmuştur. Salgının yayılma hızını önlemek için alınan önlemler, çoğu ülkede ve kendi ülkemizde arz ve talebi, mal ve hizmetleri, istihdamı, çalışma yaşamını olumsuz etkilemiştir. COVID-19, sağlık açısından ve ekonomik olarak ülkeleri derinden etkilemiştir. 2020 yılında dünyada etkisini gösteren virüsün biteceği zaman belli olmadığından, birçok sektör belirsizliğe sürüklenmiştir(Kara, 2020: 271). Ekonomik olarak geliri düşük ülkelerde salgının etkileri ile ekonomik olumsuzluklar daha fazla açığa çıkmıştır. COVID-19 ile personellerin istikrarsızlığı, talep azlığı, tedarik zincirinde ve istihdamda olumsuzluklar yaşanmıştır. Tüm yaşanan sorunlar ithalat ve ihracatı da etkilemiştir. COVID-19, üretim ve tüketim oranlarını da etkilediği için ülkelerin iç pazarları, istihdamları da olumsuz etkilenmiştir(Erol, 2020: 212). Salgın ile ticaretin etkilenmesi doğrudan veya dolaylı olarak dünyayı da etkilemektedir. Tedarik zincirlerinde yaşanan aksaklıklar ile; personelin işten çıkarılması, firmaların kapatılması, iş gücünde motivasyon düşüklüklerinin ortaya çıkması ve çalışma sürelerinin azaltılması gibi sorunları ortaya çıkarmıştır. Salgın ile yaşanan sağlık ve ekonomik bunalımlar işletme sahiplerinde büyük çöküşe sebep olmuştur(ILO, Uluslararası Çalışma Örgütü) 2020). COVID-19 salgını ile çoğu işletmenin faaliyetlerinin durdurulması veya kapatılması, dünya genelinde yaklaşık 3 Milyar işçiyi etkilemiştir. Bu oran dünyada var olan iş gücünün %80'ine tekabül etmektedir(Şenbayram, 2022: 13). Çoğu ülke, Covid-19'un sert ekonomik etkilerini iş gücü piyasasında ağır şekilde yaşamıştır. COVID-19 salgını, 2. Dünya savaşından sonra etkilerini tüm dünyada hissettiren en önemli kriz olarak adlandırılmaktadır. Bireysel çalışanlar, personel sayısı fazla olanlar, KOBİ'ler ekonomik krizden en çok etkilenen gruplardır(Balcı ve Çetin, 2020: 55). Salgının yayılma hızına ve aşılardan etkilerine göre istihdam oranları her yıl değişim göstermiştir. Aşıların etkisini gösterdiği 2022 yılından itibaren açılımlar başlamış ve sektörler ekonomik rahatlama yaşamışlardır. Evden çalışma şansı bulamayan birçok sektör, açılımlar ile ekonomik olarak düzelmeye başlamışlardır(Dündar, 2020: 6). Kamu sektöründe çalışan sağlık çalışanları bu süreçten ekonomik etkiler dışında sağlık olarak da çok etkilenmişlerdir. Riskli çalışma şartlarında mesai yaparak hayatlarını riske atmışlardır. Sağlık çalışanlarından hayatını kaybedenler diğer sektörlerde göre çok fazla olmuştur(Murat ve Aykaç, 2020: 99). Covid-19 salgınından en fazla konaklama, turizm, ticaret, ulaşım ve yemek sektörleri etkilenmiştir. Bu sektörlerde çalışan binlerce personel işsizlik ile karşı karşıya kalmıştır(Kara, 2020: 271).

Dünya genelinde salgından ekonomik olarak etkilenenlere ve işsiz olan vatandaşlara yardım paketleri açıklanmıştır. Yardım paketlerinden faydalananlar her beş kişiden bir kişi olarak görülmektedir. Az kişinin destek alması birçok aileye salgın sürecinde zorluk yaşatmıştır. Geliri düşük hane halkının salgın sürecinde sağlık hizmetleri almaları, sağlıklı ve düzenli beslenmeleri, işsizlik sigortaları gibi birçok faktör kısıtlanmıştır. İşsizliğin ve gelir düşüklüklerinin olduğu salgın döneminde yoksulluk kaçınılmaz olmuştur(Aydın Göktepe, 2020: 630). Asya, ABD, Avrupa ve diğer bölgelerdeki birçok ülkede ekonominin olumsuz etkilenmesi ticareti daraltmıştır. Küresel krizden en çok etkilenen faktör arz- talep olmuştur. Talepte azalmaların yaşanması arzı da etkilemektedir. Talep ve arzın doğrusal olarak azalması iflasa sebep olmaktadır. Salgının zirve yaptığı dönemde ekonomik belirsizlikler yaşanırken borsada da ani çıkış veya düşüşler meydana gelmiştir(Şanlı, 2020: 605). İmalat sektöründe, yatırımda ve tüketimde birçok gelişmiş ülke COVID-19'dan olumsuz etkilenmiştir. 2020 yılının Mart ayında tüm dünyada etkisini gösteren salgın, borsalarda da yüksek oranda düşüşe sebep olmuştur. Düşüşe sebep olan etkileri azaltmak için ekstra harcamalara kısıtlama getirilmiştir. Borsada yaşanan tüm belirsizlikler finansal tabloları etkilemiş ve kaynaklarda erimeye sebep olmuştur(Küçüköğlu, 2021: 1277). 2020 yılında gelişmiş ülkelerde borsa kayıpları yaklaşık %30'ları geçmiştir. Borsa İstanbul verileri de 120 binlerden 80 binlere düşmüştür. Altın fiyatı 2020 Mart ayında ortaya çıkan COVID-19 salgını ile %10'dan daha fazla düşüşle 1400 dolar seviyelerine gerilemiştir. Mart ayının sonlarına doğru altın fiyatları artmaya başlamıştır. 2020 yılının Mayıs ayının sonlarında altın son 10 yılın en yüksek değeri olan 1700 dolara kadar çıkmıştır. Gram altın da 2019 yılının Aralık ayına göre yaklaşık %55 oranında artarak borsada en çok değer kazanan yatırım aracı olmuştur(Şanlı, 2020: 605).

2.1.4. OECD Ülkelerinde İşsizliğin Güncel Durumu

COVID-19, dünya genelinde işsizlik oranlarını etkilemiştir. Salgın ilk başladığında ulaştırma, turizm, tarım ve sanayi sektörleri dâhil çoğu sektör olumsuz darbe almıştır. 2020 yılında 114.000.000 iş gücü kaybı yaşanmıştır. OECD ülkelerinde işsizlik oranı 2020 Mart ayında %5 iken, daha sonra %8 seviyelerine kadar çıkmıştır(Göktaş, 2023: 31).

Tablo 2.4 OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) Ülkeleri ve İşsizlik Oranları

ÜLKELER	2019	2020	2021	2022	ÜLKELER	2019	2020	2021	2022
ABD	3,7	8,1	5,3	3,6	İTALYA	9,9	9,2	9,5	8,1
ALMANYA	3,1	3,9	3,6	3	JAPONYA	2,4	2,8	2,8	2,6
AVUSTRALYA	5,2	6,5	5,1	3,7	İZLANDA	3,5	5,5	6,0	3,8
AVUSTURYA	4,5	5,4	6,2	4,7	KANADA	5,7	9,5	7,5	5,2
BELÇİKA	5,4	5,6	6,3	5,6	KOLOMBİYA	10	15	13,9	10,7
ÇEKYA	2	2,5	2,8	2,4	LETONYA	6,3	8,1	7,5	6,4
DANİMARKA	5	5,6	5,1	4,2	LİTVANYA	6,3	8,5	7,1	5,6
ESTONYA	4,5	7,0	6,2	5,9	LÜKSEMBURG	5,6	6,8	5,2	4,7
FİNLANDİYA	6,7	7,8	7,6	6,8	MACARİSTAN	3,4	4,2	4	3,4
FRANSA	8,4	8	7,9	7,4	MEKSİKA	3,5	4,4	4,1	3,3
KORE	3,8	3,9	3,6	2,8	NORVEÇ	3,7	4,4	4,4	3,2
HOLLANDA	3,4	3,8	4,2	3,5	POLONYA	3,3	3,2	3,4	2,6
İNGİLTERE	3,7	4,5	4,8	3,6	PORTEKİZ	6,5	6,8	6,6	5,8
İRLANDA	5	5,6	6,2	4,4	SLOVAKYA	5,8	6,7	6,8	6,1
İSRAİL	3,8	4,3	4,3	3,5	SLOVENYA	4,4	5	4,7	4,2
İSVEÇ	6,8	8,3	8,7	7,4	YENİ ZELANDA	4,1	4,6	3,8	3,3
İSVİÇRE	4,4	4,8	5,1	4,2	YUNANİSTAN	17,3	16,3	14,7	12,2
İSPANYA	14,1	15,5	14,8	13	ŞİLİ	7,3	11,1	9,3	7,8
TÜRKİYE	13,7	13,1	12	10					

Kaynak: Gökteş, Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2023: 3

Avrupa Birliği'ne üye ülkelerde de işsizlik oranı 2020 yılında %7 seviyelerindeyken yılın son aylarına doğru oran %8 düzeyine çıkmıştır. Tablo 2.4'de 2019 ve 2022 yılları arasındaki işsizlik yüzdeleri bulunmaktadır. Tabloda salgın sonrası 13 ülkede işsizlik oranları artmıştır. Estonya, Letonya, Kolombiya, Şili ve Finlandiya'nın işsizlik oranları 2019'a göre 2020 yılında yükselmeye başlamış, 2021 yılında düşüşe geçmiştir. Belçika, Çekya, Hollanda, İzlanda, Slovakya, Avusturya ve İsveç'in 2019, 2020 ve 2021 yıllarında işsizlik oranları artmış, 2022 yılında ise düşüşe geçmiştir. Japonya'da 2020 yılında işsizlik artış yaşadıktan sonra, 2021 yılında yerinde saymıştır. 2022 yılında da 2020 ve 2021'e göre işsizlik oranı düşmüştür. Bahsedilen 13 ülkede işsizlik rakamları salgın öncesine göre büyümüştür. Salgın ile işsizlik oranlarında değişiklik göstermeyen ülke Macaristan'dır. Tabloya göre Türkiye, Yunanistan, Fransa, Polonya ve İtalya hariç geri kalan ülkeler 2022'deki işsizlik oranları salgın dönemiyle karşılaştırıldığında azalmıştır. Türkiye, Yunanistan, Polonya, Fransa ve İtalya'da işsizlik oranları hayatın normal akışını bozmaktadır. Bu 5 ülkede salgının çok etkili olduğu 2020 ve 2021 yılında işsizlik oranları artmıştır. Tablo 2.4'e göre Türkiye için çıkarılacak sonuç; ülkemizde işsizlik olağan bir sorun olmuştur. OECD ülkelerine göre Türkiye işsizlik oranı yüksek olan bir ülkedir(Göktaş, 2023: 33).

2.1.5. COVID-19'un KOBİ'ler Üzerine Etkileri

KOBİ'ler hayatımızın parçası, Türkiye ekonomisinin bel kemiği, dinamosu, ekonominin can damarıdır. 2008 ekonomik krizi ve 2015 Avrupa borç krizinden sonra Türkiye'nin 2020 yılından itibaren toparlanma sürecine gireceğini düşünürken, COVID-19 salgını ile karşı karşıya kalınmıştır. COVID-19, tüm piyasaları etkisi altına almıştır. COVID-19'un sebep olduğu ekonomik buhran, 1930'lardan bu yana etkisi en büyük ekonomik buhranlardandır. Dünyada ekonomiler bu süreçten etkilenip küçülürken, Türkiye'nin etkilenmemesi mümkün değildir. Perakende zincirlerinin durması, yatırım kararlarının ertelenmesi veya durması sonucunda arz ve talep dengesizlikleri ortaya çıkmıştır. İşsizlik oranları iyice artmış, gelir düşmüştür(Cinel, 2021: 2457). KOBİ'ler ülkemizde istihdam açısından büyük önem taşımaktadır.

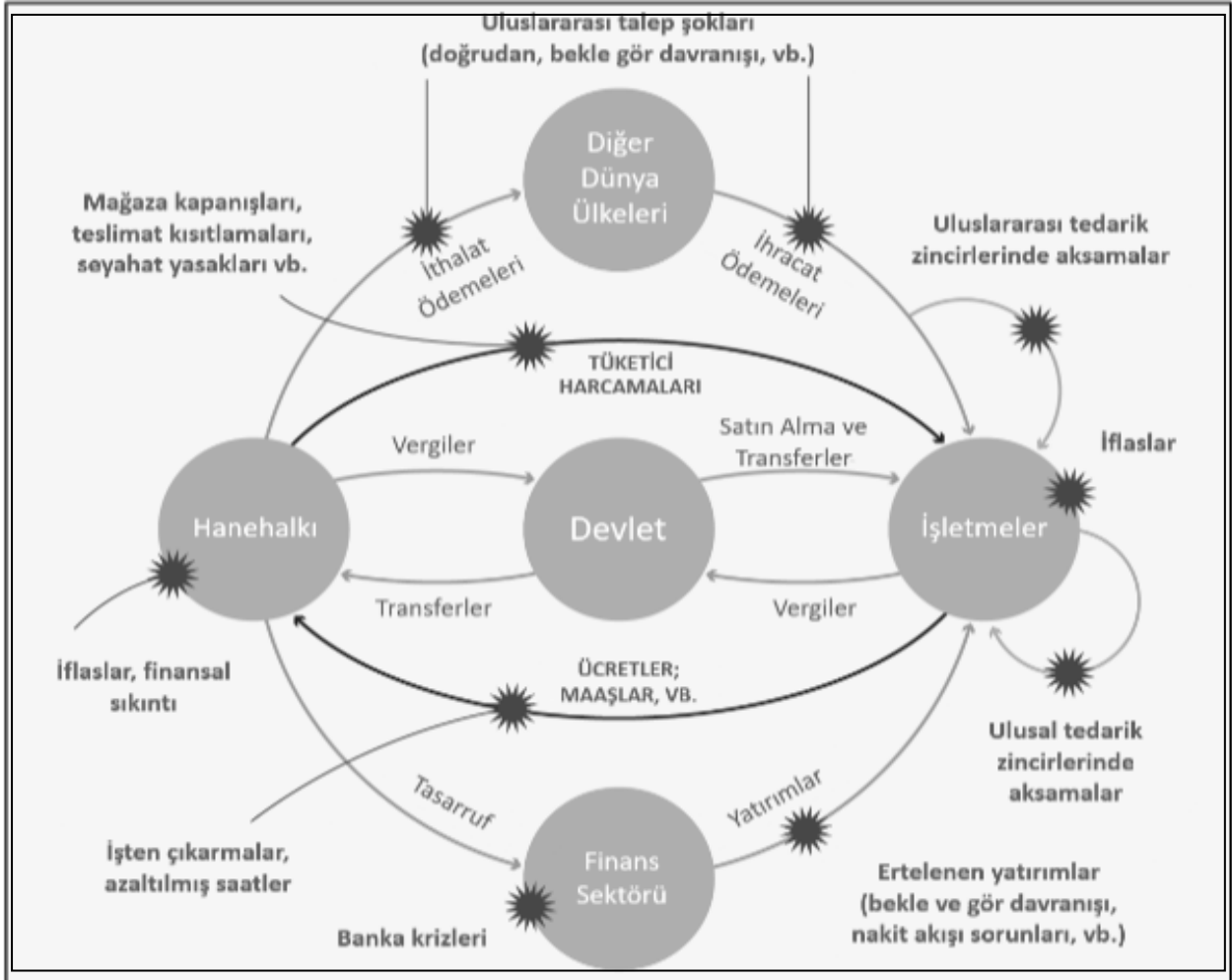
Salgın, KOBİ'leri büyük oranda etkilemiştir. Karantina ile birlikte evde kalma uygulamaları başladığı için üretim faaliyetleri de aksamıştır. Sadece zorunlu ihtiyaçlara talep olmuş keyfi ürünlerin satışı azalmıştır. COVID-19 sürecinde cirolarında artış olan işletmeler; ilaç firmaları, temizlik, dezenfektan, kolonya gibi işletmeler olmuştur. Bu sektörler dışında kalanların bütçeleri ve satışları oldukça azalmıştır. Sırayla yurtiçi kaynaklı satışlarda ve ihracat kaynaklı satışlarda düşüş, finansmana erişimde sıkıntı, likidite sıkıntısı, tedarik zinciri

sıkıntıları, üretim maliyetinde artış, müşteri kaybı, işgücü problemleri ve alt yapı problemleri gibi birçok faktörü COVID-19 etkilemiş, KOBİ'lerde olumsuz etkilere sebep olmuştur. KOBİ'ler düşük ve orta sınıfı güçlendirip sosyal kalkınmayı dengeli şekilde sağlamaktadır(Ulusoy, Akarsu2022: 112). KOBİ'ler işletmelerde yarı mamul ve hammadde oluşturup ekonomiyi canlandırmaktadır. KOBİ'lere yapılan yatırım işletmelerin geleceğini çok etkilemiştir. KOBİ'lerin bu süreci zor geçirmesinin sebepleri arasında; kredi kullanımına erişmekte zorluk, sermayelerin beklenenden daha çok düşmesi yer almıştır. KOBİ'ler değişime sürekli ayak uydurdıkları için COVID-19'un etkilediği ekonomik olumsuzluklardan da çok kolay şekilde etkilenmişlerdir. E-ticaret gibi uygulamalarla KOBİ'ler bu zorlu süreçte ayakta kalmaya çalışmışlardır. E-ticaret, KOBİ'lerin sayısında da artışa sebep olmuş, kalkınmayı olumlu etkilemiştir. Mart 2020'de sektörlerde güven endeksi %101 iken Nisan 2020 itibari ile keskin bir azalma ile %75,2'lere kadar düşmüştür. İşgücü %40 daralmış, stoklar %10 azalmış, satış beklentileri ise %40'a yakın oranda azalma yaşamıştır. Mayıs-Haziran aylarında vakaların düşmeye başlamasıyla ekonomik destekler başlamıştır(Eğri, Doğaner, 2020: 132).

2.2. COVID-19'UN TÜRKİYE EKONOMİSİNE, ÇEŞİTLİ SEKTÖRLERDEKİ FİNANSAL RAPORLARA VE E-TİCARETE ETKİLERİ

COVID-19 salgını, hızla yayılım gösterdiği ve kontrol altına alınmadığı için birçok işletmeyi olumsuz etkilemiştir. Virüs yayılmaya başlayınca, ülkeler acil durum ilan edip virüsün bulaşma hızını azaltmak için tedbirler almaya başlamışlardır. Virüsün yayılma hızı ve ekonomik etkileri ile birlikte, salgın hızını kesmeden devam edince, ülkelerin finansal raporlarına negatif etki etmiştir. Salgın sürecinin ne kadar devam edeceği bilinmemekle beraber ortaya çıkan tüm etkileri de yönetebilmek çok zorlu hale gelmiştir. Salgının tüm makro ve mikro ekonomik anlamda etkilerine karşı sektörler çözüm üretme yollarına girmiştir. Finansal tabloların denetimi için denetçilerin firmaların müşteri hizmetleri, denetleme birimi ile görüşmeler sağlamıştır(Küçükoğlu, 2021: 1275). COVID-19, birçok sektörü küresel anlamda etkilemesi ile finansal raporları da etkilemiş, ekonomide yeni yol çizilmesine sebep olmuştur. Salgın ile birlikte değişen tüketici arz, talepleri ve hükümetlerin aldığı tedbir amaçlı önlemler, işletmelerin düzenini değiştirdiği için finansal anlamda düzene zarar vermiştir. Bunlar; değer düşüklükleri, gelir ve giderlerin zamanında muhasebeleştirilmemesi, yenilenen veya ortaya çıkması olanak sağlanan cezalar, borçların yapılandırılması için yeniden hesaplama gidilmesi gibi etkileri ortaya çıkarmıştır(Şahin, 2022: 79).

Şekil 2.1 COVID-19'un Ekonomik Sistemde Oluşturduğu Etkiler

Kaynak: Cavlak, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2020: 146.

Finansal tablolar, işletmelerin sıkıntı yaşadığı finansal etkileri ele alıp tüm boyutlarını tespit etmektedir. Salgın boyunca işletmenin sürekliliği, nakit akışları ve girdi-çıkı düzeyinde raporları ele alınmaktadır. COVID-19, işletmeler açısından ciddi sorunlar meydana getirmiştir. Müşteri kayıplarına sebep olmuştur. COVID-19 boyunca genel konu, değişen piyasalara karşı ne tür önlemler alınacağı olmuştur. Sağlık önlemleri en başta olmak üzere, finansal sektörlere, çalışanlara, işletmelere ek kaynak yardımları yapılmaya başlamıştır. Hükümetlerden ek yardım yapmaları beklenmiştir. Ekonomi uzmanları piyasaları dengeye getirmek için araştırmalar yapmaya başlamışlardır. Bankaların ekonomik katkı olarak kredi akışı sağlamaları bu dönemde çok önemli yere sahip olmuştur. Merkez bankalarının ve hükümetlerin ekonomiye destek sağlamaları piyasalara olan güveni artırmıştır. Bankalar açık piyasa işlemleri yoluyla likidite sağlamıştır (Akkaş, 2020: 9). COVID-19, genel olarak sektörleri doğrudan veya dolaylı olarak etkilemiştir. İşletmelerin faaliyetleri birbirinden

farklıdır. COVID-19 bazı sektörleri olumlu yönden etkilerken(maske, deterjan, temizlik, hijyenik firmalar) bazı sektörleri de olumsuz etkileyerek iflasın eşiğine getirmiştir. COVID-19 salgının ekonomik etkileri neredeyse bütün sektörlerde görülmektedir. Hava ve kara ulaşımı başta olmak üzere lokanta, otel, spor salonları ve sosyal etkinliklerin var olduğu hizmet sektörleri salgının etkisini yaşamışlardır(Bahar, İlal, 2020: 128). Finansal raporlar düzenlenirken muhasebe standartları ilkesine göre hazırlanmaktadır. Salgın nedeniyle alınan tedbirler birçok sektörde ekonomik belirsizliğe sebep olmuştur. İşletme yönetimleri, sürekliliği devam ettirmeye çalışırken COVID-19'un etkilerini disiplinli şekilde düzeltmeye çalışmışlardır(Karakaya, 2020: 14-29). Dünya Sağlık Örgütü tarafından salgın ilan edilmesiyle birlikte, dünya çapında önde gelen borsalarda düşüşler meydana gelmiştir. Gelişmiş piyasalar endeksi oranı %9,91, gelişmekte olan piyasa endeksi %6,71 oranında değer düşüklüğü yaşamıştır(Karpuz, Koç, 2022: 79). Tablo 2.5'e göre Türkiye, BIST 100 endeksinde de %7,25 oranında kayıp yaşamıştır.

Tablo 2.5 Global Salgın ile Pay Endekslerindeki Değişim Yüzdesi

ENDEKSLER	ÜLKE	11.03.2020	12.03.2020
MSCI-DM	GELİŞMİŞ PİYASALAR	1.972	-9,91
S&P 500	ABD	2.741	-9,51
CCO-NASDAQ	ABD	7.952	-9,43
FTSE 100	İNGİLTERE	5.877	-10,87
DAX	ALMANYA	10.439	-12,24
CAC 40	FRANSA	4.61	-12,27
NIKKEI 225	JAPONYA	19.416	-4,41
HANG SENG	HONG KONG	25.232	-3,66
ENDEKSLER	GELİŞMEKTE OLAN PİYASALAR	11.03.2020	12.03.2020
SHCOMP	ÇİN	2.969	-1,52
SENSEX	HİNDİSTAN	35.697	-8,18
RTSI(RUSYA)	RUSYA	1.086	--11,03
BİST 100	TÜRKİYE	1.009	-7,25

Kaynak: Karpuz, Koç, Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, 2022: 7

COVID-19 salgını, birbirlerine bağlı işletmeleri, finans sektörlerini ve hane halkının ekonomik faaliyetlerini etkilenmektedir. COVID-19'un ekonomik sistemdeki etkisi finansal piyasaları bozmaya, tedarik zincirlerinde aksamalara, üretim gecikmeleri ve durmasına sebep olmuştur. Süreç içerisinde döviz kurlarında, emtia fiyatlarında ciddi düşüşler ve belirsizlikler meydana gelmiştir. İşletmeler iflasın eşiğine gelmiştir. İşletmeler, COVID-19'un olası etkilerine karşı çeşitli finansal savunmalara girmişlerdir.

Tablo 2.6 2018-2019-2020 Türkiye Geneli Bilançosu

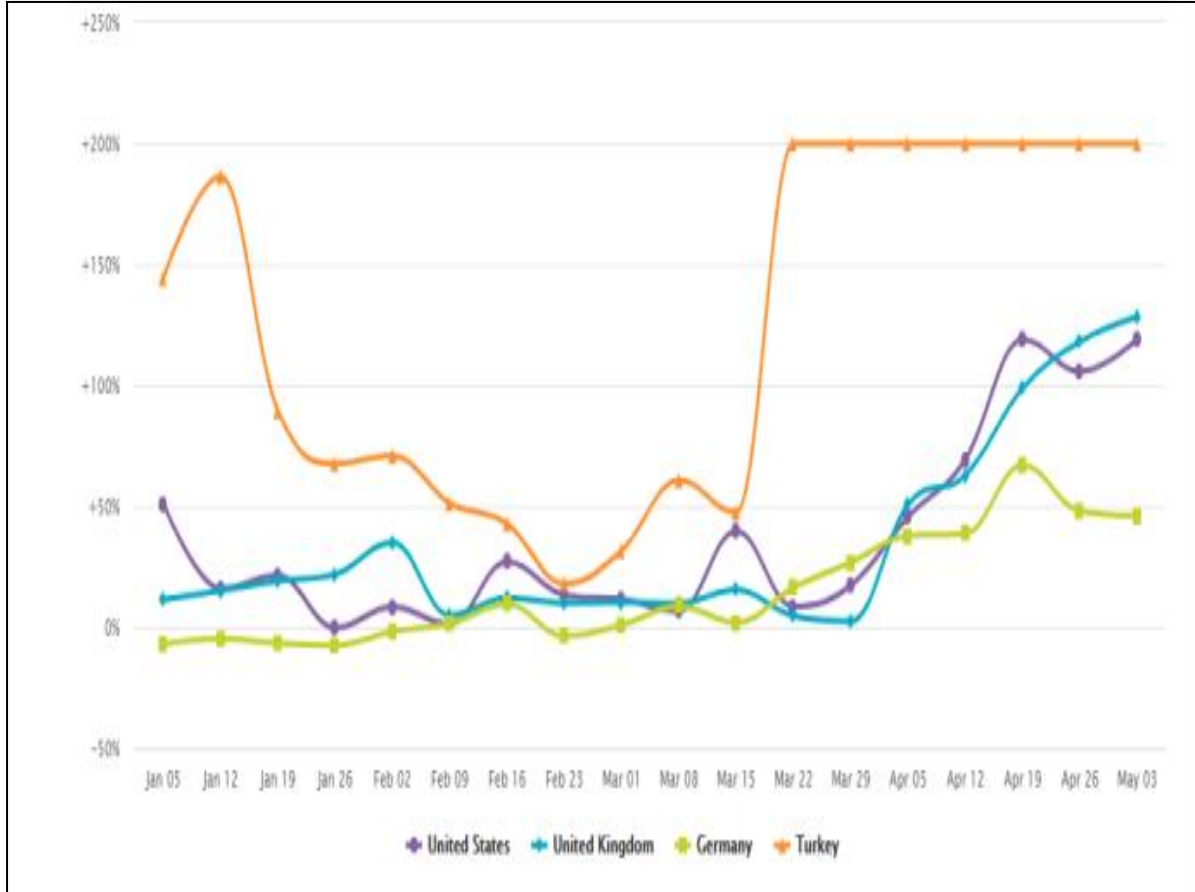
Bilanço Kalemleri	2020/6	2020/3	2019	2019/9	2019/6	2019/3	2018	%
Dönen Varlıklar	1.029.662	971.616	714.508	693.514	696.862	691.801	604.195	%48
Duran Varlıklar	1.145.032	1.111.718	884.930	837.725	823.600	804.332	741.769	%39
Toplam Varlıklar	2.174.693	2.083.334	1.599.438	1.531.239	1.520.462	1.496.133	1.345.964	%43
Kısa Vadeli Yük.	1.058.042	1.020.287	675.473	661.394	669.561	646.137	563.216	%58
Uzun Vadeli Yük.	542.309	514.733	403.148	381.933	381.902	397.234	335.364	%42
Özkaynaklar	574.342	548.313	520.817	487.912	468.999	452.762	447.383	%22
YILLAR	2020/6	2020/3	2019	2019/9	2019/6	2019/3	2018	%
Toplam Kaynaklar	2.174.69	2.083.33	1.599.43	1.531.23	1.520.46	1.496.13	1.345.96	%43

Kaynak: Demir, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2020: 420

Tablo 2.6'ya göre bilanço kalemlerine bakıldığında dönen varlıklarda %48 artışa karşın kısa vadeli yabancı kaynaklarda %58 artış görülmektedir. Duran varlıklardaki %39'luk artışa karşın uzun vadeli hesapların %42 oranında artış gösterdiği görülmektedir. 2020 yılında işletmelerin borçları varlıklardan daha hızlı artış göstermiştir. COVID-19, 2020 yılının ilk çeyreğiyle birlikte borçların artmasına, kârlılığın azalmasına, satışların düşüklük yaşamasına ve tahsil alacak sürelerinin uzamasına sebep olmuştur(Demir, 2020: 420). Covid-19 salgını, birçok ülkede karantina ve alınan tedbirler dolayısıyla alışveriş alışkanlıklarını değiştirerek e-ticaretin daha da çok kullanılmasına sebep olmuştur. Kişilerin evde kalma alışkanlıklarının artması ile birlikte ihtiyaçların giderilmesi için online uygulamalar artışa geçmiştir(Kocaman, Kocaman ve Teyin, 2021: 1289). E-ticaret, tüm dünyada salgın ile birlikte online işlemler kullanılmayan hanelerde de etkili rol oynamaya başlamıştır. Dünya ekonomisine büyük etkisi olan ABD, Almanya, Japonya, Çin, İngiltere ve Fransa gibi ülkelerde de COVID-19 ile birlikte e-ticaret hacminde büyümeler meydana gelmiştir. 2019 yılının son aylarında

Fransa’da ortaya çıkan salgın döneminde e-ticaret hacmi 66 milyon dolar iken; 2020 yılı ile birlikte bu hacim 77.270.000 dolara çıkmıştır. Gelecek tahminlerine göre e-ticaret hacminin 96.430.000 dolara kadar ulaşacağı tahmin edilmektedir(Yüceol ve diğerleri, 2021: 356). İşletmeler, salgın sürecinde online sisteme geçerek, e-ticaret faaliyetleri içerisinde bulunmayan sektörleri de e-ticarete geçirmişlerdir. Tüketicilerin salgının bulaşıcı hızından dolayı ihtiyaçlarını online olarak karşılama istekleri sektörler açısından da e-ticarete geçişi zorunlu hale getirmiş; salgın sürecinde birçok sektör e-ticarete olan yatırımlarını artırarak e-ticaret alanında gelişmeyi hedeflemiştir.

Tablo 2.7 COVID-19 Salgın Krizinde Farklı Ülkelerde E-Ticaret Hacminde Meydana Gelen Değişimler

Kaynak: Güven, Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), 2020: 256

COVID-19 salgını ile tüketiciler e-ticaret uygulamalarına büyük ilgi göstererek ihtiyaçlarını uygulamalar üzerinden karşılamaya başlamışlardır. Tablo 2.7’ye göre COVID-19 salgınının dünyada etkisini gösterdiği mart ayında Amerika Birleşik Devletleri ve diğer

ülkelerde de e-ticaret hacminde artış yaşanmıştır. Tüketicilerin özellikle hijyen, gıda ve sağlık ürünlerini satan e-ticaret sektörlerine yönelmesi, daha önceden bu işletmelerde yaşanmayan bir talep fazlalığına sebep olmuştur(Erdoğan, 2020: 74).

Dünya’da birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de, COVID-19 salgını ile birlikte tüketiciler hastalık kapma korkusu ile yüz yüze alışverişi bırakıp e-ticarete eğilim göstermişlerdir. Yüz yüze alışveriş, ilk başta koyulan yasaklar ile devam etse de, tüketiciler salgının bulaşma korkusu ile tüm zorunlu veya zorunlu olmayan ihtiyaçlarını e-ticaret yoluyla karşılamaya çalışmışlardır. COVID-19 öncesinde geleneksel olarak yapılan yüz yüze alışveriş, salgının sert etkileri ile birlikte büyük oranda yerini e-ticarete bırakmıştır(Aktaş, Aktaş, ve Akbıyık, 2021: 42). COVID-19 sürecinde e-ticarete olan talep ve tüketicilerin satın aldığı mallar da değişmiştir. COVID-19 salgınında tüketiciler temizlik ürünlerine ve bozulmayan şeker, un ve bakliyat gibi ürünlere talep göstermişlerdir. Tüketiciler, karantina uygulamaları sebebiyle evde vakit geçirirken e-ticaret üzerinden kitap, oyun gibi sosyal gereçler satın almışlardır. Türkiye’de COVID-19 salgınında e-ticaret hacmi, 2021’in ilk ayı içerisinde 2020’ye göre %64 artış ile 91 milyar liranın üzerinde seyir göstermiştir(Kazancı ve Bayarçelik, 2022: 805-806). Tüketicilerin tercihleri de salgın sonrasında değişime uğramıştır. COVID-19 öncesinde spor yapan kişiler spor salonlarına giderken, COVID-19 salgını ile birlikte spor salonlarını tercih etmeyenler evden online şekilde spor faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Bu durum e-ticaretin sadece online alışveriş değil farklı sektörlerde de kullanıldığını göstermektedir(Savrul ve Akın, 2021: 93-95).

2.3. COVID-19 SÜRECİNDE BANKALAR VE GELİR DAĞILIMLARI

Dünya genelinde hızla yayılan salgın, ekonomide önemli yeri olan bankaları da etkilemiştir. COVID-19’un yayılması ile, daha önce yaşanan salgın hastalıklardan farklı da olsa bankaların daha önce yaşanan ekonomik krizlerden dolayı aldıkları önlemler COVID-19 salgınına karşı bir şans doğurmuştur. Merkez Bankaları’nın ekonomiyi kalkındırma adına yaptıkları pek çok yardım paketi ile bankalar hem kredi hacimlerini hem de mevduatlarını önemli ölçüde arttırmıştır. Merkez Bankaları, destek paketleri ile uzun vadede ekonomik olumsuzlukları en aza indirmek istemiş, varlık alımları, faiz indirimleri ve kredi programları oluşturma ile bunu büyük oranda başarıya ulaştırmışlardır(Durmuş ve Şahin, 2020: 926).

Salgın döneminde yapılan yardımlar, salgın öncesine göre artış göstermiştir. G-20 ülkelerinde faaliyete geçen işsizlik oranını düşürecek planlar ve kısa dönem çalışma ödeneği ile işgücü koruma altına alınmaya çalışılmıştır. G-20 ülkelerinde COVID-19 salgını döneminde uygulamaya başlanan 195 projenin tamamına yakını uygulamaya konulmuştur.

Uygulanan projeler, pandeminin etkilerini azaltmış ve ülkelere vereceği olumsuzlukları durdurmaya çalışmıştır(Sönmüş ve Aydın, 2021: 94).

Tablo 2.8 Ülkelerin COVID – 19 Öncesine Kıyasla Yardım Ödemelerindeki Artış (%)

ÜLKE	%	ÜLKE	%
KENYA	800	KOLOMBİYA	150
SİRBİSTAN	789	BREZİLYA	149
PERU	662	ENDONEZYA	131
ÜRDÜN	648	FAS	130
MALİ	591	ARJANTİN	85
MADAGASKAR	571	GÜRCİSTAN	50
KOSTO RİKA	484	MISIR	47
FİLİPİN	422	MAKEDONYA	39
TUNUS	323	KAZAKİSTAN	38
PAKİSTAN	285	PANAMA	38
TÜRKİYE	162	AZERBAYCAN	14

Kaynak: Sönmüş ve Aydın, Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2021: 94

2020 yılından önce bankalar, gelişmekte olan teknolojiyi altyapı sistemlerine uyarlamışlardır. 2020 yılında COVID-19 salgınının ortaya çıkması, bankaların klasik bankacılık sistemlerini daha hızlı bırakmalarına ve yaptıkları teknolojik değişimleri daha fazla arttırmalarına, online olarak kullanılan birçok teknolojik modeli hayata geçirmelerine sebep olmuştur. COVID-19 süreci, bankacılıkta dijitalleşmeye geçişi daha da hızlandırmıştır. Örneğin; 2020 yılı salgın öncesinde hesap açmak için bankaya giderek kimlik ve ıslak imza vermek zorunlu kural iken salgın döneminde bu uygulamalardan vazgeçilmesi ve akıllı telefonlar için tasarlanan QR uygulamaları ile otomatik vezne makinesi anında para çekmenin dijitalleşme açısından önemli yeri olmuştur. Bankalar Arası Kart Merkezi (BKM) raporlarına göre kredi kartı ve banka kartı kullanıcılarının temassız kart çıkarmaları önceki yıllara göre üç kat artışa sebep olmuştur(Demirdöğmez, Taş ve Gültekin, 2020: 128).

Ülkelerin ekonomik olarak karşılaştığı COVID-19 krizinden eski salgın hastalıklara göre daha az darbe alarak çıkmalarında bankaların rolü çok büyük olmuştur. Bankalar, salgın döneminde hem faaliyetlerini kısıtlamayıp hem de operasyonel çalışmalarını kesinti olmadan devam ettirmeyi başarmış ve piyasanın likidite oranlarını sağlanması sebebiyle varlıklarını krediye çevirerek devletin sağladığı yardımların işe yarar olmasına büyük katkı sağlamışlardır. Bankaların salgın sürecini darbe almadan geçirebilmesinde hükümetlerin aldığı kararların da büyük katkısı olmuştur(Hazar, Babuşçu, Tekindal ve Köksal, 2021: 136).

COVID-19 salgınının görüldüğü dönem, kalkınma amaçlı maliye politikalarının uygulandığı, salgından etkilenen özel sektörler için finansal yardımların arttığı, istihdamı düzenleyecek tedbirlerin alındığı ve ekonomisi zarar gören hane halkına bireysel yardımların yapıldığı dönemdir. COVID-19 salgınından ekonomik olarak etkilenen sektörlerde çalışmaların durması veya çalışma sürelerinin kısıtlanmasıyla sigortalı çalışanlara hükümetin destekleri ile üç ayı geçmeyen gelir yardım paketleri olmuştur. Desteklerdeki amaç, istihdamın devam etmesi ve sektörlerde yaşanan iş azlığı nedeniyle gelir düşüklüğüne bağlı işçi çıkarımının önüne geçilmesidir(Soylu, 2020: 171). Hazine ve Maliye Bakanlığı, Vergi Usul Kanunu(VUK)'na göre, salgından ve salgın döneminde alınan tedbirlerden etkilenen sektörlerden başka, 65 yaş üzeri kişiler ile kronik hastalıkları olan kişilerin 01.04.2020 ile 30.06.2020 tarihleri arasında elde olmayan sebeplerle tedbir kapsamı içinde oldukları nedeniyle Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) gelirlerine ek prim desteği sağlamıştır(Karadağ, 2020: 404).

Ekonomilerin olumsuz etkilendiği bir salgın döneminde, bankalar da çeşitli olumsuzluklarla karşı karşıya kalmıştır. Ekonomik faaliyetlerin yavaşlaması ile piyasada artış gösteren likidite ihtiyacı, devletin Merkez Bankası kapsamında piyasalara zorunlu müdahale etmesi ve sıkışmış likidite oranlarının meydana getireceği olumsuzlukların önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bankacılık ve finans sektörlerine yönelik alınan tedbirler ile salgın süresince meydana gelecek likidite olumsuzluklarını önlemek ve döviz kurunda yaşanacak belirsizliklerin hem bankalar hem de işletmelerin bilançolarına olumsuz etkilerini en aza indirmek amaçlanmıştır(Sarı, 2021: 94). Geçmişten günümüze insanlar birçok salgın ile karşı karşıya gelmiştir. COVID-19 salgın dönemi ile sadece para politikası tedbirleri ile mücadele edilemeyeceğinden, ek olarak bütçe tedbirlerinin de uygulanması gerek hükümet gerek ise iktisatçılar tarafından onaylanmıştır. COVID-19 salgını ile dünya ekonomilerinde daralmalar meydana gelmiştir. Bu daralmaların en büyük nedenlerinden birisi de enflasyonist etkilerdir. Salgının etkisinin arttığı 2020 yılında alınan tedbirler ile petrol fiyatlarında düşüş olmuş,

döviz kurlarında salgının genel etkileri ile belirsizlikler meydana gelmiş ve arz-talep dalgalanmaları ile enflasyon olumsuz etkilenmiştir. Türkiye, 2017 yılından itibaren yüksek enflasyon oranlarına sahiptir. Dünya çapında en yüksek enflasyon rakamı olan 15. ülke Türkiye'dir(Algan, 2022: 49).

Türkiye'nin enflasyon oranlarının yüksek olmasının en baştaki sebebi yerli paranın döviz kuru karşısında yaşadığı değer kaybıdır. Enflasyon oranlarını düşürebilmek için döviz kurunun düşürülmesi gerekmektedir. Enflasyonu düşürmek için enerji tasarrufu da yapmak gerekir. İthalatın azaltılarak ve yerli üretimin artırılması enflasyonu düşürmek için etkili yollar arasındadır. COVID-19 döneminde küresel anlamda petrole olan ihtiyaç azalması sebebiyle petrol fiyatlarının düşmesi, petrol ihtiyacını dış kaynaklarla gideren Türkiye için cari açıkta iyileşme sağlamaktadır. Suudi Arabistan, Bahreyn, Rusya gibi petrol üreten ülkeler, petrol fiyatlarının düşmesinden etkilenmişlerdir(Nar, 2020: 371). Salgının sebep olduğu ekonomik etkilerini düşürmek amacıyla ülkeler vatandaşlarına ve işletmelere ekonomik destek vermeye çalışmışlardır. Para yardımları ve hükümetler tarafından mali olumsuzlukları önlemek için sektörlerin borçlarının uzatılması, ekonomik transferler, işçilerin gelir ve giderlerinin korunması ve Merkez Bankalarının likidite için faizleri düşürmesi sağlanmıştır. Avrupa Merkez Bankası Yönetim Kurulu, mevcut faiz oranını %0,50, politika faiz oranını %0 ve günlük vade farkları için uygulanan faiz oranını %0,25 olarak belirlemiştir. Amerikan Merkez Bankası (FED) ise faiz oranını %0 seviyesinde tutmuştur. Böylece hazine bonolarının alımının devam etmesi amaçlanmıştır(Arslan ve Bayar, 2020: 94). Sanayi 4.0'a geçiş salgın döneminde hızlanmıştır. Hızlanmanın nedeni ise üretim aşamalarındaki insan emeği sanayi 4.0'da minimum seviyededir ve online şekilde yönetilebilmektedir. Bu sebeple üretim aşamaları bozulmadan devam etmektedir. COVID-19, üreticilerin çalışma hızlarını aksatırken robotların, akıllı makinelerin ve network(ağ sistemleri) sistemlerinin donanımlarını etkilememektedir. Sanayi 4.0 hızlı ve esnek olması sebebiyle üretimi kolaylaştırmaktadır. Sanayi 4.0'a ayak uydurmayan geri kalmış ülkeler, güçlerini ve sanayi pazar ortamlarının gelişmesini erteleyeceklerdir(Demir ve Esen, 2021: 94).

Yüzyılın ekonomik olumsuzluklarına sebep olan COVID-19 salgını dünyada çoğu ülkenin ekonomisini etkilemiştir. Üreticilerin birbirleriyle olan temaslarını önlemek, salgının etkilerini azaltmak veya durdurmaya çalışmak için kamu kurumlarında ve özel sektörde evden online çalışma sistemi olarak isimlendirilen farklı çalışma düzenine geçilmiştir. Üreticilerin çalışma düzenlerinin değişmesi ekonomik olumsuzlukları beraberinde getirmiştir(Özçiftçi, Üstün, 2020: 147). COVID-19 salgınının başlamasıyla gıda, seyahat, sağlık, bankacılık,

lojistik, inşaat vb. daha birçok sektör olumsuz etkilenmiştir. COVID-19 virüsünün çok hızlı yayılması ve ölümcül riski ekonomik, psikolojik ve sosyal sonuçlara sebep olmuş ve COVID-19 virüsü tüm dünyada büyük bir salgına dönüşerek krizlere sebep olmuştur.

Tarımsal faaliyetleri en fazla etkileyen sektör gıda sektörüdür. Gıda sektörü, tarımsal ürünlerin ham maddelerini işleyerek gıda ürünleri elde etmektedir. Üretimden itibaren tüketiciye kadar devam eden süreçte ise enerji kaynaklarından atıklara, ambalajlama işlemlerinden dağıtım sektörüne kadar birçok farklı unsur yer almaktadır. Farklı çalışma unsurları bulunduran gıda sektörünün de salgından etkilenmemesi mümkün değildir(Açıkgöz, Günay, 2021: 221).

Tablo 2.9 Nakit Harcama ve Gelir Destekleri (2020)

Ülkeler ve Ülke Grupları	Milyar Dolar
Yüksek Gelirli G20 Ülkeleri	6.036,6
AVUSTRALYA	218,4
KANADA	240,1
FRANSA	198,1
ALMANYA	417,7
İTALYA	127,5
JAPONYA	782,3
KORE	56,1
İSPANYA	52,5
İNGİLTERE	440,5
ABD	3.503,3
ORTA GELİRLİ G20 ÜLKELERİ	1.040,9
ARJANTİN	14,7
BREZİLYA	117,7
ÇİN	710,8
HİNDİSTAN	80,6
ENDONEZYA	29,1

MEKSIKA	7,2
RUSYA	41,6
Ülkeler ve Ülke Grupları	Milyar Dolar
SUUDİ ARABİSTAN	15,4
GÜNEY AFRİKA	16,2
TÜRKİYE	7,6
YÜKSEK GELİRLİ ÜLKELER	458,5
ORTA GELİRLİ ÜLKELER	262,9
DÜŞÜK GELİRLİ ÜLKELER	36,0
TOPLAM	7.834,9

Kaynak: DİSK Araştırma Merkezi Raporu, diskar@disk.org.tr, 2021: 3

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

COVID-19'UN MUHASEBEYE VE FİNANSAL TABLOLARA ETKİLERİ

3.1. COVID-19 NEDENİ İLE ETKİLENECEK OLAN STANDARTLAR

TFRS 9; amaç olarak finansal tablo kullanıcılarına sektörlerin gelecekteki nakit akışlarının tutarını, belirsizliklerini ve zamanlamalarını değerlendirmeleri için ihtiyaca göre hazırlanmış ve faydalı bilgiyi sunacak şekilde finansal yükümlülüklerle ve finansal varlıklara ilişkin finansal raporlama ilkelerini belirlemektedir(Demir,2020: 5). COVID-19, borçluların kredi ilişkileri açısından görevlerini yerine getirmelerini etkilemiştir. Salgın döneminde sektörlerin kredi yükümlülüklerini yerine getirmesi konusunda gecikmeler de meydana gelmiştir. Finansal Araçlar Standardı bağlamında, meydana gelebilecek kredi zararları, birçok sonucun değerlendirilmesiyle ortaya çıkabilmektedir. UMS 39, 2008 küresel krizi sonucunda kredi zararlarının muhasebeleştirilme aşamalarını geciktirmesi sebebiyle, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu UFRS 9 Finansal Araçlar Standardını 1 Ocak 2018 tarihinde yayınlamıştır(Karaarslan, Gülhan: 120).

Finansal Araçlar Standardı gereği değer düşüklüğü zararları, meydana gelebilecek kredi zararları olarak adlandırılmaktadır. UFRS 9'un amacı, salgın dönemlerinde finansal krizin yarattığı etkilerden birisi olan kredi zararlarının geç kayda alınmasını önlemektir. Bu sebeple finansal araçlarda değer düşüklüklerinin var olup olmadığının tespiti büyük önem taşımaktadır. COVID-19 sebebiyle kredi borçlanmalarında artış meydana gelmiştir. UFRS-9, gecikmiş olan işlemleri ve kredi borçlarını kapatma süreci sebebiyle ortaya çıkan kısa vadeli alacakların raporlanmasını kolaylaştırır. UFRS-9, gelecekteki kredi zararlarını raporlarken hem kısa hem de uzun vadeli kredi raporlama sonuçlarının yasal olarak düzenli ve planlı yapılmasını sağlar(Güdelci, 2021: 356).

TFRS 9'a göre sektörler raporlama zamanlarında ticari alacaklar için bekledikleri kredi zararlarını muhasebeleştirmişlerdir. Beklenen kredi zararlarının belirlenmesi; sektörlerin anlık ve gelecekte yaşanacak ekonomik durumlara göre zararlardan nasıl etkileneceğinin önceden belirlenmesini sağlamaktadır. COVID-19 salgınında kredi zararlarının önceden belirlenmesi ile risk grupları ve etkili faiz oranları gibi belirli faktörlerin artık olumsuz etkilerin en aza ineceği görülmektedir(Güdelci, 2021: 364).

Finansal raporlama standartları, muhasebe kayıtları ve denetim standartlarında işletmenin sürekliliği önemli bir kavramdır. Standartlar kavramı süreklilik ile ilgili hem bağımsız denetçilere hem de işletme yönetimlerine büyük sorumluluklar yüklemektedir.

COVID-19 salgını birçok işletmeyi ekonomik olarak etkilemiştir. İşletmeler finansal raporlama sonrasında en az bir yıl daha çalışmalarını sürdürebileceklerinden emin olmalıdırlar. Sektörler, çalışmalarının durdurulması, ürün arzları ve hizmetlere olan taleplerin azalması, ortaya çıkacak sözleşme yükümlülükleri, sektörlerin sermayesinde daralma ve likidite ile finansmandan kaynaklanan olumsuzlukları değerlendirmelidir(Karakaya, 2020: 16). İşletmenin sürekliliği kavramı gereğince, işletmenin tükenmeyen ömre sahip olduğu ve gelecekte faaliyetlerini devam ettireceği tahmin edilmektedir. Maliyet esası kavramının temelini oluşturan süreklilik, finansal tabloların raporlanmasında önemli yer tutmaktadır. Söz konusu işletmenin sürekliliği kavramının geçiştirilmesi, varlıkların tasfiye değerleri ile değerlendirilmesine yol açarak şirketleri kapanma sürecine sokmaktadır(Hazar, 2020: 2104).

Türkiye Muhasebe Standartları, varlıkların ve kaynakların gerçeğe uygun değer ile finansal tablolara aktarılmasını istemektedir. Gerçeğe Uygun Değer o günkü finansal durumları piyasaya yansıtmaktadır. Türkiye Finansal Raporlama Standardı TFRS 13 Gerçeğe Uygun Değer kavramı ile standardın tanımını yaparak bu değerlemeye ilişkin genel raporları belirler. TFRS Gerçeğe Uygun Değeri; “piyasa katılımcıları arasında ölçüm tarihinde olağan bir işlemde, bir varlığın satışından elde edilecek veya bir borcun devrinde ödenecek fiyat” şeklinde tanımlanmaktadır(Akdoğan, 2013: 113). Gerçeğe uygun değer, varlıklar ve yükümlülükler için ölçülmektedir. Finansal raporlar hazırlanırken varlıklar ve kaynaklar değerlendirmeye alınır. Piyasanın o günkü koşullarına göre değerlendirmeler yapılmaktadır. Gerçeğe Uygun Değer ölçümünde varlığın veya borcun devrinin yapılabileceği “asıl piyasa”, asıl piyasanın bulunmadığı durumlarda ise “en avantajlı piyasa” değerleri esas alınır(Kamu Gözetim Kurumu, TFRS13, 2019: 10). Salgın döneminde belirsizlikler meydana gelmiştir. Salgının yarattığı belirsizlik döneminde gelecekte ortaya çıkacak faiz oranlarını tahmin etmek mümkün olmamaktadır. Bu nedenle, COVID-19 döneminde gelecekteki nakit akışlarını yani gelir yaklaşımını kullanmak doğru sonuçlar vermeyecektir. COVID-19 salgını sektörlerin faaliyetlerini çoğu zaman olumsuz etkilemiştir. Birçok işletmenin kapanması, iflas etmesi veya likidite eksiklikleri sebebiyle sektörlerin varlıklarını satmak istemesi işletmelerin ekonomilerini olumsuz etkilemiştir(Yiğenlioğlu, Yergin, Günsan, 2023: 120). Ayrıca, yatırımların azalması ve çalışmaların neredeyse hiç yapılmaması varlıklara olan talebi azaltmıştır. Belirsizliklerin yaşanması varlıkların cari maliyet değerini etkilemiştir. Nakit akışları ve iskonto oranını belirlemek için bazı tahminler kullanılır. Salgın döneminde varlıkların gerçeğe uygun değerlerini doğru bir şekilde belirlemek zorlaşmıştır(Hazar, 2020: 2106).

COVID-19 salgını sebebiyle dünya genelinde karantina uygulamaları işyerlerinin tedarik zincirlerini bozmuş ve kapatılmasına sebep olmuştur. Talepteki düşüşler, tedarik zincirlerinde aksamalar, satış sırasında yapılan sözleşme şartlarına uyulmaması gibi birçok unsur stokların değerini etkilemiştir. Stoklar, Net Gerçekleşebilir Değer ve Maliyet Değerinden düşük olanıyla değerlendirilir. Sektörlerin üretim düzeylerinin ciddi derecede düşük olması halinde örneğin, üretim zincirindeki hatların karantina döneminde kapatılması ile giderlerin dönem içinde kâr veya zararda muhasebeleştirilmesi için stok maliyetlerini gözden geçirmek gerekmektedir(Hazar, 2020: 2108). Stoklar, TMS 2 Stoklar standardına göre değerlendirilir. COVID-19 sebebiyle stokların azalması, emtia fiyatlarında düşüş yaşanması ve satışların beklenenden az olması nedeniyle stokların kullanılamaması gibi sebeplerle ortaya çıkmaktadır (Demir, 2020: 6). COVID-19 nedeniyle işletmelerin gelirlerinde azalış veya artışların ortaya çıkması beklenmektedir.

COVID-19 döneminde şerefîyelerde ve duran varlıklarda değer düşüklüğü sebebiyle ekonomik etkiler ortaya çıkmaktadır. COVID-19'un finansal etkilerini görebilmek için sektörler öncelikle bilanço kayıtlarında şerefîyeleri de ele alarak değer düşüklüğünün var olup olmadığına bakmaktadırlar. Özellikle gelir, gider tahminleri, nakit akışları ve işletmelerin finansal performansları salgından olumlu ya da olumsuz olarak etkilenmişlerdir(Özkan, Karavardar, Özdemir, 2020: 168). Şerefîyenin değeri de COVID-19 salgınından etkilenmiştir. Çalışma ortamlarında işletmelerde yaşanan olumsuzluklar; personel kadrosunda azalmalar, varlıklarda kayıpların olması, işletmelerde hisse değeri kaybı yaşanması piyasa değerlerini etkilemektedir. Salgın sebebiyle arz ve talepten başka tedarik zincirlerinde yaşanan aksaklıklar ve karantina uygulamaları nedeniyle tüketimde ve kârlılıkta düşüşler yaşanmıştır. COVID-19 salgınının ekonomik yansımalarına göre finansal anlamda gelecekte yaşanabilecek zorluklar işletmelerin tahmin edilen kredi zararlarını, geleceğe ilişkin hesaplamalarını etkilemiştir(Akkaş, 2020: 5). COVID-19 salgınının etkileri sebebiyle borçluların kredi risklerinin artması, diğer varlıkların değerlerinin düşmesi sebebiyle finansal araçların tahmini ömrü gereğince mali yükümlülüklerini yerine getirememesi beklenen kredi zararlarını artırmıştır. Beklenen kredi zararları varlıklara, ticari alacaklara, borçlu ve alacaklılara, uygulanır. COVID-19 salgını nedeniyle üretimdeki olağanüstü bozulmalar, işletmelerin müşterilere karşı sorumluluklarını yerine getirememesi sebebiyle ortaya çıkacak olumsuzluklar, TMS 37 karşılıklar, koşullu borçlar kapsamında ayrılması gerekmektedir. Ayrılan karşılıkların doğru raporlanması da finansal tabloların güvenilirliği için önemlidir. COVID-19 salgını sebebiyle sektörler, TMS 28'e göre iş ortaklığında yapılan yatırımların

değer düşüklüğüne maruz kalıp kalmadıklarına dair kanıtları belirlemektedirler(Demir, 2020: 7).

COVID-19 salgını döneminde genel olarak belirsizliklerin olması nedeniyle, stok hesaplarında, Net Gerçekleştirilebilir Değerlerinin bulunmasında zorlukların yanı sıra üretimin aşırı derecede azalması sebebiyle sabit giderlerin kâr-zarar hesaplarında mı yoksa üretim maliyeti hesaplarında mı muhasebeleştirilmesi tartışma konusu olmuştur. Salgın öncesi dönemlerde stok hesaplarında yer alan sabit üretim giderleri küresel kriz sonucunda stok maliyetlerine eklenmiş ve eksik kalan kısımlar kâr-zarar hesaplarında muhasebeleştirilmiştir(Demir, 2020: 9).

COVID-19 ile bazı sektörler personellerine faaliyetlerinin durması ya da işletmelerinin kapatılması halinde karantina dönemlerinde maaş ödemesi yapmak durumundadır. İşletme yönetimi TMS 19 çalışanlara sağlanan faydalar standardına göre hareket etmektedir. Hükümet tarafından verilen destek ödemeleri işletmelerin finansal tablolarının dip not kısmında belirtilmektedir. Genel mevzuata göre hükümet yardımları muhasebeleştirilecektir(Öktem ve Öktem, 2021: 68). İşletmeler, finans dışı varlıkları değer düşüklüğü ile raporlamaktadırlar. Bir varlığın piyasa değerinin kullanım değerinden yüksek çıkması halinde değer düşüklüğü oluşuyor demektir. Salgının neden olduğu ekonomik etkiler dolayısıyla sektörlerin varlıklarında değer düşüklüğü kaçınılmaz olmuştur(Ergün, 2021: 16). İşletmeler dönem sonu raporlamalarında değer düşüklüğü standardını ölçmek amacıyla test yapmaktadırlar. Salgının yarattığı ekonomik olumsuzluklar, işletmelerin üretim ve pazarlamasına etkisi olacağı gibi hisse senetlerinin değerlerinin düşmesi sebebi ile işçi kaybına da sebep olacaktır. Maddi ve maddi olmayan duran varlıklarda salgın ile birlikte yaşanan ekonomik belirsizlikler değer düşüklüklerinin artmasına ve işletmelerin zarara girmesine sebep olmaktadır(Akkaş, 2020: 6). Karantina, işletmelerin geçici süre ile kapatılması, tedarik aşamalarının durdurulması gibi salgın döneminde alınan önlemler birçok işletmeyi olumlu veya olumsuz şekilde etkilemiştir. Salgın sürecinde alınan önlemler arz ve talep dengesizliklerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Pazarda yaşanan aksamalar sonucunda stoklarda kalan ürünlerin bozulmaması amacıyla hemen tüketilmesi gerektiği fikri ortaya çıkmıştır. Stokları eritmek için firmalar talep fazlası yaratmak amacıyla fiyat düşüklüğüne gitmişlerdir. Bu da işletmeleri zarara sokmuştur. İşletmeler stokları tekrar gözden geçirmişlerdir(Ergün, 2020: 17).

COVID-19 her türlü iş kolunu olumlu veya olumsuz etkilemesi dolayısıyla firmaların, finansal raporlamalarının doğru şekilde denetlenmesi gerekmektedir. Finansal belirsizlikler firmaların denetime uygun şekilde çalışmasını etkilemiş ve olumsuz süreç işletmelerin

raporlarına yansımıştır. Muhasebe standartları, belirsizlik içermesi sebebiyle finansal belirsizliklerden kolay şekilde etkilenmektedirler(Özbay, 2022: 59). Uluslararası Denetim Standartlarına göre COVID-19'un denetim anlamında en fazla etkisini işletme sürekliliği oluşturmaktadır. Salgın dönemlerinde ekonomik olumsuzlukların ortaya çıkardığı, ilk olarak İşletme Sürekliliği standardını ortaya çıkarmaktadır(Karakaya, 2020: 15). Salgının sebep olduğu ekonomik kısıtlamalar işletmelerin sürekliliğini etkilemiştir. Denetçiler, firma yöneticilerinden salgın döneminde değişen koşullara bağlı olarak finansal raporlarını güncellemelerini istemektedirler(Adana, Özbirecikli, 2020: 2087). COVID-19 döneminde finansal tablolarda ve firmalarda yaşanan belirsizlikler sebebiyle denetçi uygun bir şekilde denetim raporu hazırlamak için doğru ve muhasebe standartlarına uygun denetim raporu hazırlamaktadır. Salgın ile birlikte mesai saatleri, personel maaşları, personelin salgına yakalanması, ücretsiz izinler, çalışmaların aksaması veya durması yurt içi ve yurt dışı seyahat yasakları gibi olumsuz etkenler denetçinin sağlıklı bir şekilde denetim yapmasını engellemektedir(Şahin, 2021: 263).

Şekil 3.1 COVID-19 Kapsamında Etkilenmesi Muhtemel Bağımsız Denetim Konuları

Kaynak: Şahin, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, 2021: 263

3.2. COVID-19'UN 2020 TARİHLİ FİNANSAL TABLOLARA ETKİLERİ

TFRS 9, sektörlerin finansal raporlama dönemlerinde finansal faaliyetlerinde ortaya çıkan kredi risklerinde ne kadar artış olup olmayacağını değerlendirmeyi mecbur kılmaktadır. TFRS 9, kredi riskinde artış olup olmadığını raporlarken borçların yerine getirilmemesine karşın finansal aracın beklenen ömrünün tamamını dikkate alarak değerlendirmektedir. Salgın nedeniyle firmalar, borçlulara destek olarak verdiği paketler bağlamında tüm ekonomik olumsuzluklar ve şartlar incelenerek borçluların varlıklarında sıkıntı olmaması halinde kredi risklerinde artış yaşanmadığı sonucuna varılmıştır. Kredi zararları; mevcut faaliyetler, geçmiş kayıtlar, gelecekteki ekonomik beklentilere dayanmaktadır. Personelin veya müşterilerin yaşayacağı ekonomik sıkıntılar, ülke ekonomisinde enflasyon oranları, hesaplanan kredi zararlarının artmasına yol açabilmektedir(Hazar, 2020: 2110).

COVID-19 küresel krizi sebebiyle sektörlerin olumsuz etkilenmesi ve toplu siparişlerin iptal edilmesi gibi sebepler varlıkların değer düşüklüğüne uğramasına sebep olmuştur. Covid-19 salgını ile malların piyasadaki satış değerleri ve firmaların hisse değerleri düşüş yaşamıştır. Özellikle salgının zirve yaptığı dönemlerde varlıklar, piyasa değerlerini tamamen kaybetmişlerdir. Örneğin gıda sektöründe ürünlerin son kullanma tarihlerinin geçmesi nedeniyle bu ürünler çöpe atılmıştır. Ani karantina dönemine girilmesi, gıda sektöründe israfa ve zarara sebep olmuştur. İşletmelerin finansal tablolarına bakıldığında muhasebe açısından değer düşüklüğü söz konusu olmuştur(Hazar, 2020: 2111). Stoklar, finansal tablolar içerisindeki önemli varlıklardandır. İşletmeler için stoklar, talep edilmesi, satılabilir olması ve piyasa değerini koruması bakımından önemlidir. İşletmeler stok analizi yaparken son kullanma tarihinde geçme, çürüme, bozulma vb. gibi durumların oluşmaması için özverili davranış sergilemektedirler. Muhasebe açısından bozulmuş olan stokların iktisadi kıymetlerinde azalış meydana gelmektedir. COVID-19 salgınının hızla yayılması sebebiyle geri dönüşümü olmayan stoklar için takdir komisyonunun görüşü alınmadan bakanlıkların denetim organlarının yer aldığı personelin tutanağı ile stoklar ortadan kaldırılmıştır(Erta, 2020: 1).

İşletmeler, varlıkların kaydını dönemsellik kurallarını göz önüne alarak yapmaktadırlar. COVID-19'un ekonomik etkileri ile müşterilere yapılan satışlar sonucunda hasılatla yaşanan değişimler dikkate alınmıştır. Ticari alacaklar, kâr veya zararların tahmini salgın sonrası dönem için önemli olmuştur. Salgın süresince firma yöneticilerinin, devletin verdiği teşviklerden yararlanabilmek için prosedürlere uyarak muhasebe politikaları çerçevesinde davranmaları gerekmektedir(Karacan, 2020: 948).

3.3. COVID-19 VE FİNANSAL RAPORLAR

Finansal tablolar, işletme sahipleri tarafından diğer amaçlar dışında salgın boyunca işletmenin zararlarını gidermek ve tabloların hazırlanmasında risklerin boyutlarını tespit etmek için kullanılır(Akkaş ,2020: 2). COVID-19'un ekonomik sonuçlarını yönetebilmek için finansal tablo açıklamalarına COVID-19'un etkilerine yönelik kapsamlı gözlemler dâhil edilmektedir. Virüs çoğu ülkede görülmeye başlayınca ülkeler acil durum ilan edip virüsün yayılmasını ve hızını önlemek için sağlık dışında ekonomik tedbirler de almaya başlamışlardır. Virüsün yayılma hızı ve ekonomik etkileri ile birlikte salgın hızını kesmeden devam edince ülkeler için negatif etkiler ortaya çıkmıştır. Virüs ilk yayılmaya başladığında pandemi sürecinin ne kadar devam edeceği bilinmemekle beraber ortaya çıkan tüm etkileri de yönetebilmek çok zorlu hale gelmiştir. Salgının tüm makro ve mikro ekonomik anlamda etkilerine karşı, sektörler çözüm üretme yollarına girmiştir(Şahin, 2022: 78). Virüsün kontrol edilmeyecek şekilde yayılmasıyla ekonomik etkileri de kontrol edilememeye başlamıştır. İşletmelerin günlük ve gelecek yatırımlarının aksaması tüm planlarını etkilemiştir. Şirketler koruyucu önlemler almaya başlamıştır ve çalışanların hareketlerine kısıtlamalar getirmiştir(Eroğlu, 2020: 224). Toplantı iptalleri ve evden çalışma ile ekonomik süreci yönetmek zorlaşmıştır. Salgının bulaşma hızının artması ile beraber ekonomik olumsuzluklar etkisini daha çok göstermeye başlamıştır.

Yaşanan bu ekonomik krizde şirketler, tedarikçi firmalar; hammadde ve envanter kontrolü ile müşteri hizmetleri salgının yarattığı tüm olumsuzlukları yönetmeye çalışmışlardır. Çoğu işletmenin nakit akışlarında aksama yaşandığı için alacaklılar ile ilgili tahsil riskleri, hesap kesimlerinin yeniden düzenlenebilmesi, yeniden fiyat belirleme gibi durumlarla karşı karşıya kalmıştır. Erkenden analiz edebilmek için borç risklerinin düzenlenip belirlenebilmesi, krediyi bölümlere ayırıp her bölümü düzenlemek gerekmektedir(Coşkun, 2020: 89).

Finansal tabloların denetimi için denetçilerin firmaların müşteri hizmetleri, denetleme birimi ile görüşmeler sağlamalıdır. COVID-19, birçok sektörü küresel anlamda etkilemesi ile finansal raporları da etkilemiş ekonomide yeni yol çizilmesine sebep olmuştur. Salgın ile birlikte değişen arz-talep dengesi hükümetlerin aldığı tedbir amaçlı önlemler, işletmelerin düzenini değiştirdiği için finansal anlamda düzene zarar vermiştir. Bunlar değer düşüklükleri, gelir ve giderlerin zamanında muhasebeleştirilmesi, yenilenen veya ortaya çıkması olanak sağlanan cezalar, borçların yapılandırılması için yeniden hesaplama gidilmesi gibi etkileri ortaya çıkarmıştır(Coşkun, 2022: 23). COVID-19 ile birlikte talepte yaşanan düşüş ile ortaya

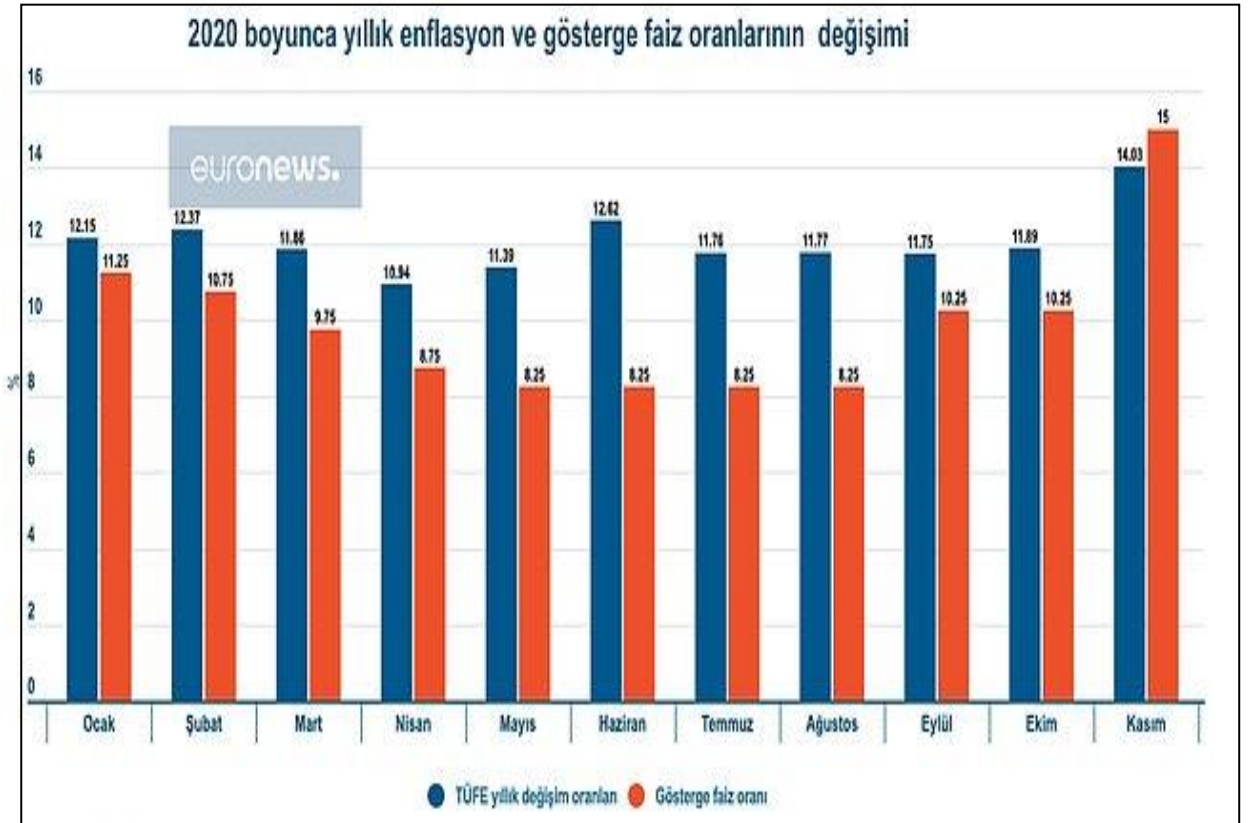
ıkan stok yığılması envanter düzenlemelerini geciktirmiştir. Kısa vadeli nakit akışı kısıtlamaları ile tedarikçi nakit ödemelerinde sıkıntılar yaşanmıştır. Bu olumsuzluklar farklı hukuki durumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Küresel kriz, ekonomi ve finansal raporlarda faaliyet döneminde de önemli etkiler yaratmıştır. Salgının muhasebe açısından temel etkileri şunlardır(Yürekli ve Faydalı, 2022: 180):

- Üretim kesintileri,
- Tedarik zinciri aksaklıkları,
- Personel kesintileri,
- Satışlarda, kazançlarda veya üretkenlikte azalma,
- Tesislerin ve mağazaların kapatılması,
- Planlanan iş genişletmelerinde gecikmeler,
- Finansmanı sağlayamama,
- Finansal araçların değerinde artan oynaklık,
- Turistik faaliyetler, zorunlu olmayan seyahat ve spor, kültürel ve diğer boş zaman faaliyetlerinde aksamalar,
- Risklerin ve olası farklı sonuçların dikkate alınarak tahminlerin güncellenmesi,
- Projelendirilmiş sözleşmelerin farklı senaryolara uyumluluğunun değerlendirilmesi,
- İleride atılacak adımlar için yönetimin planlarının değişimi,
- Açıklamaların (dipnotların) detaylandırılması.

Küresel salgın nedeniyle üretimde krize dayalı düşüşler müşteri kayıplarına sebep olacağı için TMS 37 kapsamında karşılık ayrılması gerekmektedir. Karşılık ayrılmanın doğru ve güvenilir şekilde yapılması önemlidir. Karşılık ayırma, finansal tabloların güvenilirliğini artırmaktadır(zulucan, 2022: 401). 2017-2019 ekonomik verileri incelendiğinde, 2020 yılına göre daha iyi bütçe oranları görülmektedir. Fakat salgın öncesinde de Türkiye’de enflasyon oranları hep yüksek seyretmiştir. Salgın öncesinde, 2020 yılına göre Kişi Başi Milli Gelir daha fazla, işsizlik daha düşük, fiyat artış ve azalışlarında belirsizlikler daha azdır. 2020 yılı Mart ayı ile kişi başi milli gelir düşmeye başlamış, fiyatlar artmaya, talep azalmaya, kamusal borçlar artmaya başlamıştır. Türk Lirasında yaşanan kayıplar, talebi daha çok dövize yöneltmiştir(Han, Pehlivan ve Konat, 2022: 34). Merkez Bankası tarafından açıklanan kararlara göre salgın sürecinde ekonomiye destek amaçlı repo ihaleleri yoluyla 91 gün vadeye

kadar likidite sağlanmasına karar verilmiştir. Açık piyasa işlemleri ile kredi limitleri yükseltilmiştir. Yabancı para oranlarında 500 bazlık azaltmalara gidilmiştir. Reeskont kredi vade fiyatları, kısa vadelielerde 240 güne uzun vadelielerde kullanım süresi 740 güne çıkartılmıştır. Menkul kıymetler ve ipotek işlemleri teminatlara eklenmiştir. Kredi Garanti Fonu limiti 20 Milyardan 55 Milyara kadar artırılmıştır(Şengül, 2022: 1). Banka kredilerine olan talep karşılanmış, kredi faizleri düşürüldüğü için kredilere ulaşımın önü açılmıştır. Mart ayının ortalarında iş izni alanların izinleri iptal edilmiş, günlük 40 TL, 3 aylık süre ile kendilerine ödenmiştir. Sektörlere, ‘‘İşe Devam Kredi Desteği’’ ile çalışan sayısında azalma olmaması için önlem alınmıştır. Hava taşımacılığında KDV indirimi sağlanmış ve oranlar %18 den %1’e indirilmiştir(Şengül, 2022: 2).

Şekil 3.2 2020 Boyunca Yıllık Enflasyon ve Gösterge Faiz Oranlarının Değişimi

Kaynak: Euronews, Faiz Oranları Değişimi, 2020: 1.

2020 yılı sadece Türkiye’de değil Dünya’da birçok ülkede ekonomik olumsuzluklara sebep olmuştur. Henüz salgın ortada yokken ekonomi bilimciler tarafından öne sürülen görüşlerde 2020 yılının finansal zorluklar ile geçeceği ön görülmüştür. ABD ve Çin arasında ticari savaşlar, Brexit dönemi(Birleşik Krallık’ın Avrupa Birliği’nden ayrılması) ekonomik durgunluklar, FED’in faiz oranlarında değişime gideceği beklentisi, jeopolitik düzensizlikler istikrarsızlığı beraberinde getirmiştir(Ünüvar ve Aktaş, 2022: 125). Bu gelişmelerden Türkiye

dolaylı yollardan etkilenmiş, bu olumsuzluklar ekonomik göstergelere yansımıştır. Türkiye’de 2020 Mart ayı salgın başlangıcı ile birlikte, 2020 yılının 1. çeyreğinde 4,4, 2. çeyreğinde 9,9 daralmalar meydana gelmiştir. 2020 yılının 3. çeyreğinde ekonomik toparlanmalar ve salgının bağışıklık kazanması ile 6,3 oranında büyüme yaşanmıştır. Takviye edilen ek gelir paketleri ile 2020’nin son çeyreğinde 5,9 oranında büyüme gerçekleşmiştir(Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2020: 1). Teşvikler, faizsiz veya düşük faizli krediler ile ekonomik bozukluklar düzeltilmeye çalışılmıştır. Fakat bu iyileşmeler düzenli değildir. Enflasyon oranları yükseliş göstermiştir(Adıgüzel, 2021: 192). COVID-19 ile birlikte BİST 100 endeksinde düşüşler meydana gelmiştir. Türkiye’de endeks değeri 1.159 milyar’dan 956 milyar dolaylarına gerilemiştir. Yaklaşık olarak %20 oranında kayıp olmuştur. IMF’nin hazırladığı COVID-19 finansal raporlar kapsamında Nisan 2020 yayınında varlıkların değerinde ciddi şekilde düşüş yaşandığını belirtilmiştir. Aynı zamanda bu keskin azalış son 5 yılın en düşük rakamlarına sebep olmuştur. Piyasa, belirsizlikler yaşaması sebebiyle bozulmuştur. Dünyada çoğu ülke merkez bankaları savunmaya geçmiştir. Merkez bankaları 6 milyar dolar yatırım artırmayı hedeflediklerini duyurmuştur. Pazarlardaki gerginlikler artmaya başlayınca düşüşler piyasayı etkilemiştir(Koç ve Karpuz, 2022: 78). İstihdam ve ekonomik büyüme arasında doğru bir ilişki vardır. COVID-19’un ortaya çıkması ile birlikte sonraki aylarda işsizlik oranlarında büyüme olması finansal tabloları da etkilemiştir. İşsizlik oranları %20 seviyelerine kadar artmıştır. Yüksek enflasyon Türkiye’nin yıllardır etkilendiği ekonomik etkenlerin başında gelmektedir(Kılınç, 2021: 926). COVID-19 dönemi yatırım araçları incelendiğinde, 2020 başları ve 2021 ortalarına kadar en yüksek getiriye bitcoin, faiz gibi yatırım araçları getirmiştir. Salgın öncesinde kurlar normal seviyelerde izlenirken salgın sonrasında daha yüksek seviyelere ulaşmıştır. COVID-19 döneminde alternatif finansal araçlara ilişkin BİST 100 endeksi, altın ve Bitcoin getirileri negatif, dolar ve gecelik repo faiz oranı pozitif çarpıklık ve aşırı basıklık sergilemektedirler(Bektaş, Gül ve Bakır, 2023: 23). 31.12.2019 ve 3.04.2020 tarihleri arasında endeksler negatif seyir izlemiştir. BIST kapsamındaki 357 şirketin 31 Aralık 2019 tarihinde 1.104 milyar TL olan piyasa değeri 21 Şubat 2020 tarihinde 1.168 milyar TL’ye yükselmiştir. Bu dönemde ABD doları cinsinden şirketlerin piyasa değeri 186 milyar dolardan, 192 milyar dolara yükselmiştir. 24 Şubat tarihinde virüsün küresel anlamda tüm dünya borsalarını olumsuz yönde etkilemeye başlaması sonucunda pay fiyatlarında olumsuz düşüşler gerçekleşmiştir. 23 Mart tarihinde şirketlerin toplam piyasa değeri 836 milyar TL’ye, ABD doları cinsinden ise 128 milyar dolara düşmüştür. Yaklaşık 1 aylık dönemde şirketlerin piyasa değerleri toplamı TL cinsinden %28.4, ABD doları cinsinden ise %32.9 azalmıştır. 2019 yılı

sonuna göre 3 Nisan 2020 tarihi itibari ile 357 şirketin toplam piyasa değeri ABD doları cinsinden % 27.5 azalmıştır(Kazan,2020: 271). Türkiye sınai şirketlerinin piyasa endeksleri %30, mali kurum ve kuruluşların %32, hizmet şirketlerinin de % 30 düşmüştür. 24 Şubat-23 Mart tarihleri arasında virüsten en fazla etkilenen sektörler turizm ve ulaştırma sektörleridir. Turizm sektöründeki şirketlerin piyasa değeri ortalama % 51.48, ulaştırma sektöründeki şirketlerin piyasa değeri ise % 50.79 azalmıştır. Bu dönemde toptan satış ve perakende ticareti yapan şirketlerin piyasa değeri ise diğer sektörlerden farklı yönde hareket göstermiş ve %3.08 artmıştır(Kazan,2020:274). 2020 yılının ilk çeyreğinde 126 sektör risk derecesinde düşüş yaşamıştır ve bu 2012 yılından beri en yüksek seviye olarak belirtilmiştir. Borçlanmalarda artışın, işletmelerin toplam varlığındaki artışlardan daha fazla olduğu ve kârlılıkların düştüğü gözlenmiştir. İşletmelerin performansının en önemli göstergelerinden biri kârdır. Çünkü kâr olmadan işletmelerin sürekliliğinin sağlanabilmesi mümkün olmaz. Kâr, aynı zamanda yöneticiler için performansın ölçüsü iken, ortaklar açısından da, işletmeye bağladıkları sermayenin getirisi ve yatırımlarının değerlendirilmesidir(Ataman ve Hacırustemoğlu,1999, s.134). 2020 yılındaki bilançolara bakıldığında dönen varlıklardaki %48 ve kısa vadeli yabancı kaynaklardaki artışın %58 olduğu duran varlıklardaki %39'luk artışa karşı uzun vadeli hesapların %42 oranında artış gösterdiği görülmektedir. 2020 yılında işletmelerin borçları varlıklardan daha hızlı artış göstermiştir. Borçlardaki artış, COVID-19 sebepli 2020 yılının ilk çeyreğinde karlılığın azalmasına, satışların düşüklük yaşamasına, tahsil alacak sürelerinin uzamasına sebep olmuştur(Öz ve Karahan, 2023: 49). Türkiye’de borsadaki şirketlerde 2020 yılındaki gelir tablolarına göre satışların bir yıl önceye karşılık %9 oranında azaldığı ve satışların maliyetinde %12 oranında düşüş yaşandığı görülmektedir. 2020 yılında giderlerdeki artış, dönem kârının %26’dan %19’a gerilemesine sebep olmuştur. 2019 yılına göre işletmelerin borç ödeme kapasiteleri düşmüştür. Varlık kullanım oranları geçmiş yıllara göre de düşüş yaşamıştır. Alacak tahsil süreleri de uzamıştır. Bu uzama, sektörlerin likiditesini etkileyecek olduğundan işletmelerin nakit akışlarını doğru kullanıp bu zamanı sağlıklı yönetmeleri gerekmektedir(Dölen, Yanık ve Ayanoğlu, 2021: 157). 2020 yılının ilk çeyreğinde, sektörlerin ertelediği ödemeler son çeyrekte yoğunlaştığı için nakit talebi artmıştır. Salgın sürecinde satış ve alışlarda azalma sektörlerin Aktif Devir Hızlarını değiştirmiştir. 2019’da Aktif Devir Hızları 2020’ye göre daha yüksektir. 2020 tarihinde Brüt Satış Kârı ve Faaliyet Kârı 2019’a göre negatif olmuştur. Kârlılık oranlarının düşmesi işletmelerin finansal giderlerine temerrüt (direnç) riskini artırmıştır(Soylu,2020:181-184).

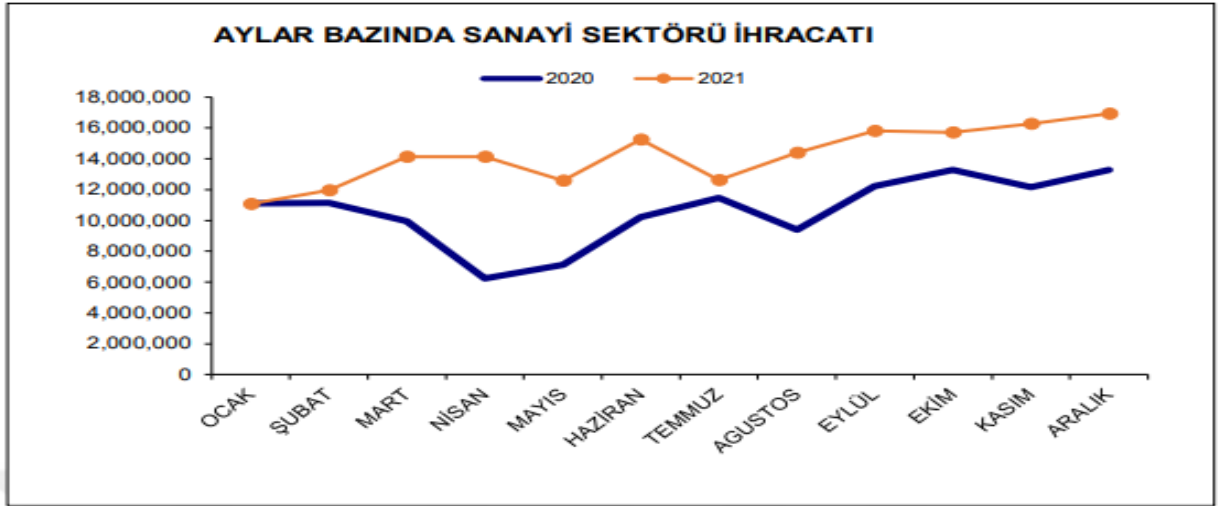
3.4. COVID-19'UN SEKTÖREL ETKİLERİ

COVID-19, bulaş hızı yüksek ve tehlikeli virüs olduğu için tüm dünyada etkisini hızlı bir şekilde göstermiştir. Salgın; gıda, sağlık, ulaşım, turizm, sanayi, imalat, finans ve daha birçok sektörü olumlu veya olumsuz şekilde etkilemiştir. Birbiri ile ilişkili olan sektörler de tedarik zincirleri dolayısıyla olumsuz etkilenmişlerdir(Sakınç, 2020: 269). Salgın sürecinde yapılan ek yardımlar ekonomik olarak olumsuz etkilenen sektörleri toparlamayı amaçlamıştır. Fakat ulaşım sektörü başta olmak üzere birçok sektörün toparlanması zaman almıştır. Salgın; gıda, teknoloji ve medikal gibi sektörleri olumlu etkilerken, turizm, sanayi, inşaat gibi sektörleri de olumsuz etkilemiştir(Han, Pehlivan ve Konat, 2022: 46).

3.4.1. COVID-19'UN SANAYİ SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

GSYİH'nın büyük kısmını kapsayan sanayi sektörü üretim oranları, bir ülkenin gelişmişlik düzeyini göstermektedir. Sanayi sektörünün işlevini düzenli yerine getirebilmesi için ihracatın gecikmemesi, tedarik zincirinin aksamaması ve stok artışı yaşanmaması gerekmektedir. Türkiye, sanayi sektöründe dışa bağımlı olduğu için salgın döneminde tedarik zincirlerinin bozulması ile süreçten olumsuz etkilenmiştir. Tedarik zincirinin düzensizliği, ham madde eksikliği ve firmaların çalışma faaliyetlerini etkilemiştir(Polat, 2011: 37).

Şekil 3.3 2020 ve 2021 Yıllarında Sanayi Sektörü İhracat Rakamları

Kaynak: Voyvot, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finans Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2023: 59

3.4.2. COVID-19'UN ENERJİ SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

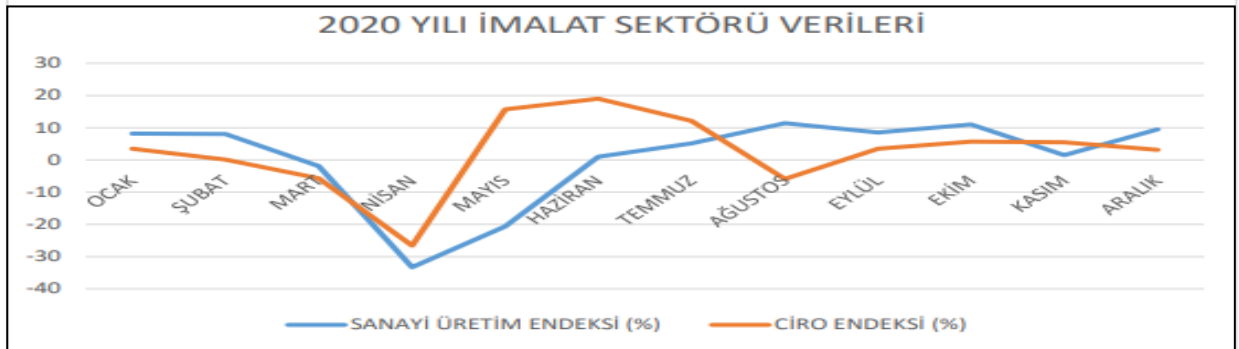
COVID-19'un etkilerine göre enerji sektöründeki büyüme oranları 2019'a göre iyileşme göstermiştir. Enerji sektörünün kaldıraç oranı, öz kaynak oranı 2020 yılında 2018 ve

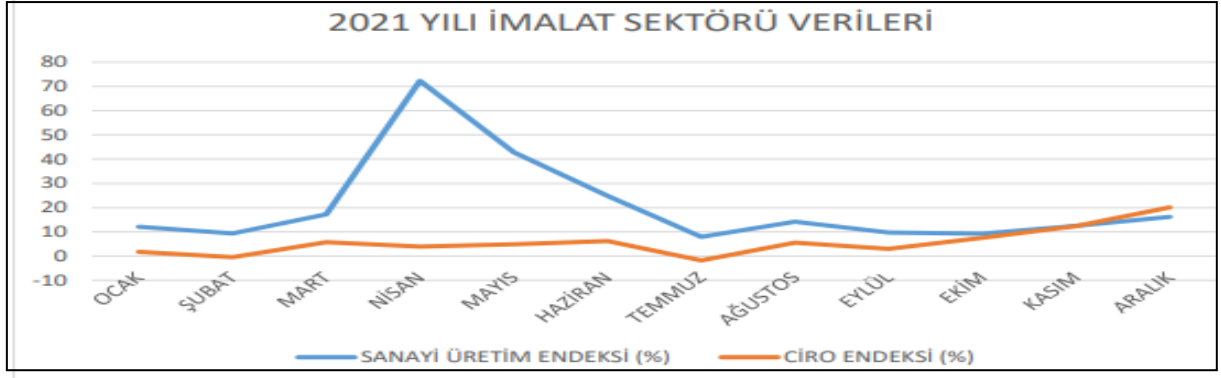
2019'a göre ortalama %13 iyileşme göstermiştir. Borçlanma oranlarına göre kısa vadeli yabancı kaynak oranında azalma yaşanırken uzun vadeli yabancı kaynak oranı artmıştır. Bu oranlar sektör açısından iyi bir sonuç olup borçların uzun zamana yayılmasına yol açmıştır. Bu oranlar likidite kolaylığı yaratmıştır(Ören ve Neşe, 2022: 10). Kriz zamanlarında nakit akışlarının oldukça önemli olması sebebiyle, tahsil sürelerinin uzun olması olumsuz değerlendirilmiştir. Öz kaynak devir hızı önceki yıla göre 0,72'den 0,64'e gerilemiştir. Fakat aktif devir hızında bir değişiklik olmamıştır(Ören ve Neşe, 2022: 11).

3.4.3. COVID-19'UN İMALAT SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Likidite oranlarında, imalat sektöründe COVID-19'un olumsuz etkisi olmadığı aksine iyileşmeler olduğu görülmektedir. Kısa ve uzun vadeli kaynakların, olağanüstü durumlarda likidite seviyelerini koruması, üretim faktörlerinin devreye girmesi son derece önemlidir. İmalat sektörü, krize karşı önlem olarak ticari borç ödeme sürelerini 63 günden 84 güne çıkarmıştır. Tahsil alacak süreleri 50 günden 63 güne çıkmıştır(Dağdelen, 2023: 17). Satışlarda azalma olması, öz kaynak ve aktif devir hızını %35 oranında düşürmüştür. Satışların düşük olması stok artışına sebep olmuştur. Böyle durumlara önlem alabilmek adına işletmeler alternatif yollara başvurmuştur. Salgın, alacak devir hızları ve stokların düşmesine sebep olmuş, ancak yaşanan bu düşüşler normal karşılanmıştır. Fakat salgının daha olumsuz sonuçlara yol açmaması için gerekli önlemler alınmıştır(Dağdelen, 2023: 19).

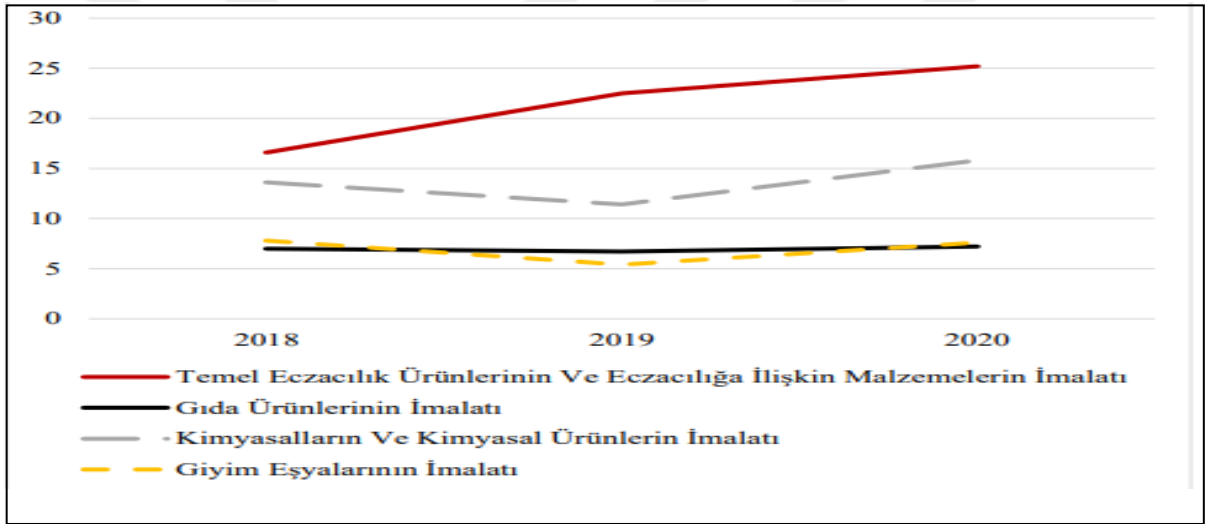
Şekil 3.4 2020 ve 2021 Yılı İmalat Sektörü Verileri

Kaynak: Dağdelen, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2023: 19

Şekil 3.5 Bazı İmalat Sektörlerinin 2018-2020 Arası Grafik Görünümü

Kaynak: Fidançan ve Karakaş, Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi, 2022: 51

3.4.4. COVID-19'UN MADENCİLİK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

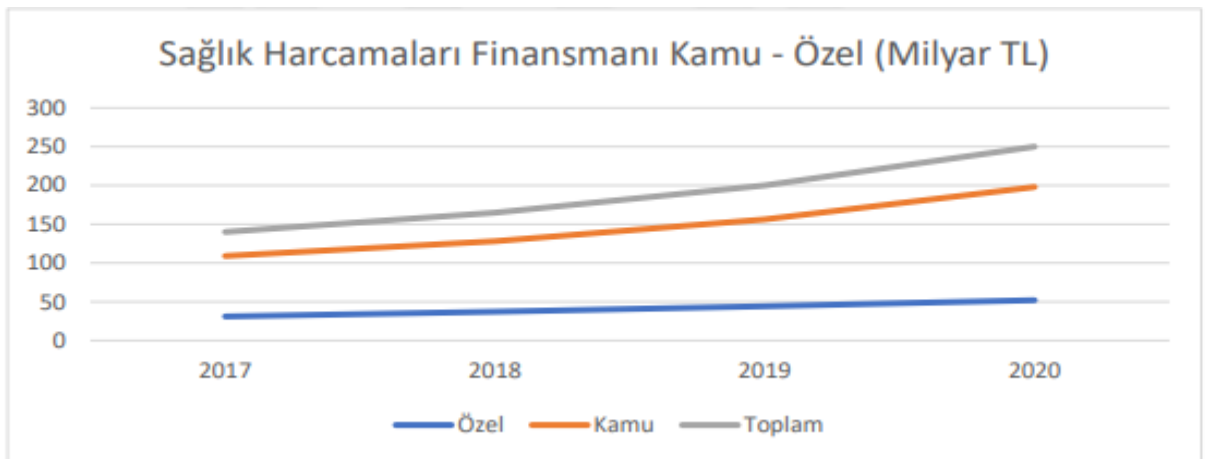
Madencilik sektöründe bilanço ve gelir tablosu verilerine bakıldığında, öz kaynakların diğer sektörlerle göre %80-90 oranla daha iyi olduğu, borç ödeme sürelerinin 18 günden 23 güne çıktığı görülmektedir. Borç ödeme süreleri, borçlular açısından iyi görünse de bu durum alacaklı şirketlerde alacak tahsil süresini uzatması sebebiyle krizi artırmıştır. Madencilik sektöründe varlık kullanım oranları düşüktür. Fakat salgın sebebiyle %15 oranında da ayrıca azalma görülmüştür. COVID-19 döneminde dönem net kârında %5 oranında azalma olmuştur(Çelebi ve Öztürk, 2020: 180). Mali şirketler çoğunluklu olarak holdinglerden oluşmaktadır. COVID-19'un mali şirketler üzerinde etkilerine bakıldığında holdinglerin bağlı ortaklık ve iştiraklerinin var olması nedeniyle ekonomik olarak COVID-19'dan daha çok

etkilendikleri görülmüştür. Sektörün Kaldıraç Oranı standart oran olan %50'nin üzerindedir. Sektör, aktiflerini borçlanma yoluyla finanse etmektedir. Borç sürelerinin 30 günden 60 güne çıkması, sektörün salgına karşı tedbirli olduğunu göstermektedir(Kaygusuzoğlu ve Öztürk, 2023: 641). İşletmede alacak tahsil süresi de diğer sektörler ile doğru orantıda uzamıştır. Salgın nedeniyle satışların düşmesi, aktif devir hızı ve işletme sermayesini %87 oranında düşürmüştür. İşletmede satış kârlılığı açısından, faaliyet kârlılığında %67 düzelme olmasına rağmen, dönem net kârı %3 oranında düşmüştür. Yüksek borç sebebiyle finansman giderleri ve yabancı para sebebiyle oluşan kur farklarından kaynaklı dönem net kârında azalma olmuştur. Kârlılık ve finansman karşılama oranı 0,87'ye düşmüştür(Bakırtaş ve Ozan, 2021: 61).

3.4.5. COVID 19'UN SAĞLIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Gelişmiş ülkelerin refah seviyesini gösteren sağlık sektörü, ülkelerin ekonomik durumları hakkında bilgi vermektedir. Ekonomik kalkınma için sağlık sektörünün gelişmiş ve profesyonel olması önemlidir. Doğum ve ölüm rakamları, salgının yayılma hızı ve vaka sayıları, birçok bulaşıcı hastalığın var olması sağlık yönetiminin ne kadar gelişmiş olduğunu göstermektedir. Bu durum ekonomiye yansımaktadır. Salgın hastalıklara ayrılan bütçeler, ekonomik açıdan önemli yer tutmaktadır(Güzel ve Özer, 2022: 186). Sağlık sektörü için ayrılan bütçeler kamu ve özel olarak ayrılmaktadır. Türkiye'de bazı şehirlerde kamusal harcamalar fazla iken bazı şehirlerde özel harcamalar yüksek olmaktadır. Finansal tablolarda kamu harcamaları özele göre daha yüksek orana sahiptir(Alpağut ve Aydın, 2022: 58).

Şekil 3.6 Sağlık Harcamaları Finansmanı Kamu – Özel 2017-2020

Kaynak: TÜİK, [TÜİK Kurumsal \(tuik.gov.tr\)](https://tuik.gov.tr), 2021.

Şekil 3.6'da TÜİK verilerine göre kamu harcamaları özellikle 2020 yılında artış göstermiştir. Kamu Harcamaları içerisinde 2019-2020 yıllarında başlayan Şehir Hastaneleri

projeleri yer almaktadır. Devletin bütçesinden özel harcamalara da gider ayrılmaktadır. Salgının olumsuz etkilerine rağmen devlet bütçeden kamu ve özel ayırt etmeksizin destek sağlanmıştır. Özel sağlık kuruluşları da COVID-19 sürecinde salgını azaltmak için devlet kuruluşları ile eş zamanlı çalışmışlardır(Dirican ve Zıvalı, 2022: 2207).

3.4.6. COVID-19’UN EĞİTİM SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Salgının hızla yayılım gösterdiği 2020 ve 2021 yıllarında eğitim sektörü de olumsuz etkilenmiştir. Eğitim sektöründe, öğrenci ve öğretmen gibi birçok insanla iletişim kurulmaktadır. Vaka sayılarını ve bulaş hızını azaltmak için eğitim alanında da ciddi önlemler alınmıştır. Eğitim ve öğretimin düzenli yapılabilmesi için uzaktan eğitime geçiş yapılmıştır(Yaman ve Sarıdoğan, 2021: 2528).

Tablo 3.1 Yıllara Göre Eğitim Bütçesi 2017 - 2020

YIL	2017	2018	2019	2020
MEB BÜTÇESİ	85	92,5	113,8	125,4
YÖK+ ÜNİVERSİTE BÜTÇELERİ	25,6	27,8	33	36,1
ÖSYM	408,5	537,6	549,6	717,8
TOPLAM EĞİTİM BÜTÇESİ	111,1	120,8	147,4	162,3

Kaynak: Çepni, Yalova Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı Sosyal Politika Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2022: 32

Tablo 3.1’de yıllara göre eğitim sektörüne ayrılan bütçelere bakıldığında, ekonomik büyüme ile doğru orantı gösterdiği görülmektedir. MEB, YÖK vb eğitim kurumlarının bütçelerinin her yıl bütçelerinin düzenli şekilde artış sağladığı görülmektedir. Devlet okullarına hükümet tarafından yapılan ek yardımlar dolayısıyla COVID-19 sürecinde özel okullar süreçten daha olumsuz etkilenmiştir. Kantin, servis ve yurt gibi işletmeler salgın sürecinde kamu ve özel olarak eğitim sektöründe en çok etkilenen alanlar olmuştur(Yaman ve Sarıdoğan, 2021: 2530).

3.5. COVID-19'UN MAKROEKONOMİK ETKİLERİ

COVID-19 ile birlikte ekonomide mal ve hizmetlerde artış veya azalışlar meydana gelmiştir. IMF verilerine göre COVID-19, tüm dünyayı etkisi altına almış küresel bir salgın olarak tanımlanmaktadır. Salgının oluşturduğu olumsuz etkilere karşı vaka sayılarının yüksek olduğu ülkelerde ek olarak para ve maliye politikaları uygulanmıştır. Salgın ile birlikte yaşanan ekonomik belirsizlikler ve durgunluktan çıkabilmek için genişletici para politikaları uygulanmıştır(Fırat, 2020: 214). Finansal ve ekonomik istikrarı korumak için başta FED ve birçok Merkez Bankası, faiz indirimi ve likidite sağlanması gibi tedbirler almışlardır. Likiditenin yüksek oranda sağlanması amacıyla karşılık oranlarını azaltma, vadeli ve vadesiz finansman, ihtiyaçların azaltılması gibi birçok para politikaları uygulanmıştır(Tobias ve Natalucci, 2020: 1). IMF, bulaşıcı hastalıklar sonucunda meydana gelen piyasa istikrarsızlıklarına karşı hızlı ve kurtarıcı finansman yollarına başvurmuştur. Finansman yolları sebebiyle borç ödeme sıkıntısı yaşayan ülkeler IMF'den daha fazla yardım alabilmişlerdir(Eğilmez, 2020: 1). 2020 Mart ayında dünya salgın sürecine büyük borç oranları ile başlamıştır. Arz ve talep dengesizlikleri, tedarik zincirinde yaşanan eksiklikler deflasyona neden olmuştur. Deflasyonun olumsuz ekonomik etkilerini azaltmak için hükümet tarafından ek yardım paketleri sağlanmıştır(Fırat, 2020: 216). Hükümetlerin maliye politikası çerçevesinde aldıkları tedbirler arasında, genişletici para politikaları, vergi indirimleri ve borçlanmayı azaltıcı ekonomik tedbirler yer almaktadır. Ülkeler, salgın sürecini en az ekonomik olumsuzluklarla atlatabilmek, sağlık yönetiminin ve sektörlerin sağlık alt yapılarının güçlendirilmesi için tedbirler almışlardır. Ekonomik dengeyi ve fiyat istikrarını sağlamak için maliye ve para politikaları doğrusal olarak ilerleme sağlamalıdır. 2008 ekonomik krizinde para politikasının yeterli olmadığı durumlarda maliye politikası etkisini göstermiş, ekonomik kriz atlatılmaya çalışılmıştır(Çelik, 2022: 8).

3.5.1. COVID-19'UN İŞSİZLİK VE İSTİHDAM ÜZERİNE ETKİLERİ

İstihdam; üretim faktörlerinin üretim aşamalarında kullandığı emek ve üretim süreci olarak tanımlanmaktadır. İşsizlik ve istihdam ters orantılıdır. İşsizlik; yüksek enflasyon rakamları, iş gücü yoğunluğu ve düşük maaşlar sebebiyle var olan işsiz bireyleri ifade etmektedir. Ülkelerde var olan işsizliği salgın süreci daha fazla tetiklemiştir. Salgının hızını ve vaka sayılarını düşürmek için alınan tedbirler istihdamı olumsuz etkilemiştir. Karantina uygulamaları, çalışma hayatını zorlaştırmıştır. Çoğu firma kapanma ve iflas eşiğine geldiği için personeller işten çıkarılmıştır. Hükümetler istihdam piyasalarını desteklemek adına işçileri çıkarma yasağı, ek yardım paketleri ve evden çalışma gibi destekler

uygulamışlardır(Özpınar, 2022: 40). Sosyal mesafeyi ve bulaş hızını kontrol edebilmek için çoğu sektör esnek çalışma şekline geçmiştir. 2021 yılının sonlarına doğru karantina tedbirlerinin kalkması, turizm faaliyetlerinin başlaması, aşı uygulamasının hayata geçirilmesi ile birlikte istihdama olumlu yansımalar olmuştur(Özpınar, 2022: 41).

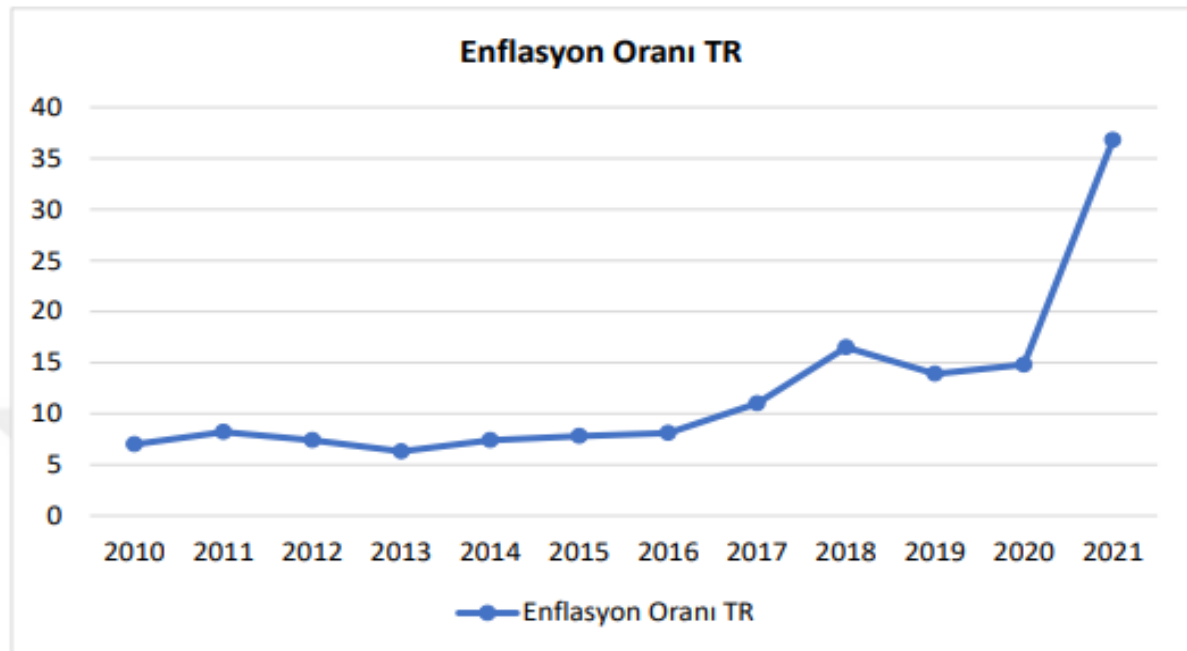
3.5.2. COVID-19’UN ENFLASYON ÜZERİNE ETKİLERİ

Enflasyon, fiyatlarda yaşanan sürekli artış sonucunda arz ve talebin belirsizlik yaşamasıdır. Enflasyona yol açan iki önemli etken; arz ve taleptir. Talepten doğan enflasyon; arz toplamının, talep toplamını dengeleyememesidir. Arzdan doğan enflasyon; ekonomik olumsuzluklar sonucu yaşanan arzın toplam talebi düşürmesidir. Arz enflasyonuna sebep olan; ithalat ihracat verileri, fiyatlardaki dengesizlikleri etkilemektedir(Dinler, 2013: 481). Tedarik aşamasında; emek, sermaye, doğal kaynak ve girişimci faktörleri kullanılmaktadır. Faktörlerin ekonomik olarak olumsuz etkilenmesi üretim maliyetini etkilemektedir. Arzın azalması, fiyatların artmasına neden olmaktadır(Birinci, 1989: 21). COVID-19 döneminde yaşanan ekonomik olumsuzluklar ile petrol, doğalgaz ve üretim zinciri sıkıntıları enflasyona sebep olmuştur. Salgın döneminde yaşanan hammadde ve iş gücü sorunu gıda fiyatlarını artırmış bu durum enflasyonu artırmıştır(Çalıyurt, 2022: 36). COVID-19 salgınında alınan önlemlerden en önemlisi de sınırların kapatılması ve uluslararası yolcuların ülkeler arası geçiş yapamamasıdır. İnsanlar arasında etkileşimin durdurulması, ticarete yaşanan hacmi düşürmüştür. Küresel ticaret hacmi, 2020 yılında ortaya çıkan COVID-19’un etkileriyle daralmalar yaşamıştır. Karantina gibi tedbirlerin azaltılması küresel ticaret hacminde iyileşme göstermiştir. 2021 yılında başlayan aşı çalışmaları ile küresel ticaret hacmi daha çok toparlanmıştır(Taşkın ve Akıncı, 2021: 763). COVID-19 salgınının 2020 yılının Ocak ayında Dünya’ya yayılmaya başlaması ile birlikte alınan önlemlere rağmen vaka sayılarının hızla artması, varlık fiyatlarını etkilemiş ve belirsizliklere yol açmıştır. Varlık fiyatlarında finansal oynaklıklar meydana gelmiştir. Dünya piyasaları; politik, sosyal ve ekonomik gelişmeleri finansal tablolara yansıtmaktadır. Salgın başladıktan sonra yaşanan risk ve borçlanma süreçleri borsalarda düşüslere sebep olmuştur(Şenol, 2020: 80). COVID-19 süreci, döviz, altın, petrol gibi emtiaları da etkilemiştir. Alınan ekonomik ve sosyal tedbirler ile iş gücü azalmıştır. İş gücünde yaşanan azalmalar enerjiye olan talebi de düşürmüştür. Enerjiye olan talebin azalması sonucunda petrol fiyatlarında düşüş yaşanmıştır. Fiyatların düşmesini engellemek amacıyla petrol üreten ülkeler tedbirler almışlardır. Salgın öncesinde OPEC ülkeleri ile Rusya arasında yaşanan petrol fiyatı sorunlarından dolayı fiyatlarda ani azalışlar

yaşanmıştır. 2020 yılı Ocak ayında Kuzey Denizi'nden çıkarılan petrol 71,28 Dolar iken, 2020 yılı Nisan ayında 16,01 Dolar seviyelerine gerilemiştir(Kazokoğlu, 2020: 1).

COVID-19'un etkileri ile dış ticaret açığı 2020 yılının Mart-Mayıs aylarında %117,5 olarak belirlenmiştir. TÜİK verileri 2019 yılının Mart ayına göre 2020 yılının Mart ayında ihracat oranı %17 oranında azalmış, ithalat oranı ise %3,1 oranında artış göstermiştir. Dış ticaret açığı vaka sayılarının artması ile %181,6 artış yaşamıştır. Mart ayında yaşanan ihracat oranı düşüklükleri 2020 yılının aralık ayına kadar devam etmiştir(Ahmadi, 2020: 68). COVID-19'un yarattığı ekonomik olumsuzluklar nedeniyle vergi ve borçlarda ertelemeye gidilmiştir. KDV verileri 4,9 milyar dolar düşüş yaşamıştır. Gelir vergilerinin azaltılması bütçe gelirlerinin de azalmasına yol açmıştır(Duran ve Acar, 2022: 55).

Şekil 3.7 2010-2021 Enflasyon Oranları

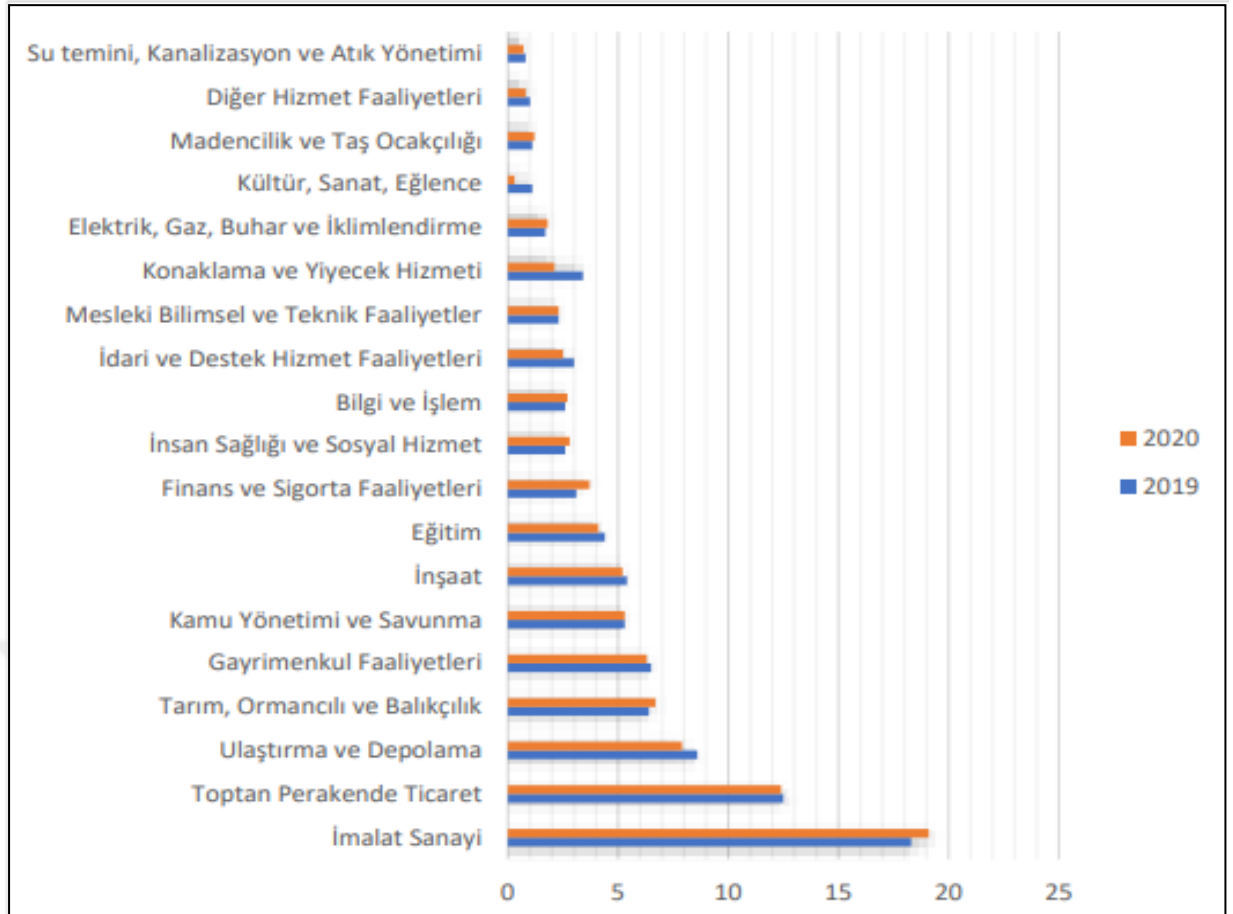
Kaynak: The World Bank, [Enflasyon, GSYİH deflatörü \(yıllık %\) | Veri \(worldbank.org\)](https://data.worldbank.org/indicator/SH.UV.CD?locations=TR), 2022

3.6 COVID-19'UN MİKROEKONOMİK ETKİLERİ

COVID-19'un meydana getirdiği ekonomik olumsuzluklar arz ve talebi etkilemiştir. İşgücünde yaşanan düşüşler, salgın hastalığa yakalanan ve karantinaya alınan bireyler üretim aşamalarına girememişlerdir. Kamu ve özel sektörde devamlılığı sağlamak amacıyla sektörlerin kesintisiz çalışması için alınan tedbirler işgücü arzını olumsuz etkilemiştir. Üretim ve tedarik zincirinde yaşanan aksaklıklar işsizlik oranlarını artırmıştır(Elgin ve Başbuğ, 2020: 8). Hükümetlerin COVID-19'a tedbirsiz yakalanmaları genel bütçelerinde açığa sebep olmuştur. Bütçelerde yaşanan ek masraflar özel ve kamu sektörlerinde ekonomik

olumsuzluklara sebep olmuştur. COVID-19, arz ve talep şoku yaratması nedeniyle birçok ekonomik tabloyu değiştirmiştir. Oxford Üniversitesi tarafından belirlenen endekslere göre üretimin azalması, tedarik zincirlerinin aksamması ve yatırımların düşmesi kaçınılmaz olmuştur. Üretim ve tüketimin durması işsizliği ortaya çıkarıp kişi başı gelirin düşmesine sebep olmuştur. Ekonomik faaliyetlerin çok düşük olduğu salgın döneminde çoğu şirketin iflas etmesi normal gözükmemektedir(TÜRMOB, 2020: 44). Uluslararası maliyetlerin artması, seyahat kısıtlamaları, hizmet sektöründe aksaklıklar ve istihdamın düşüşü ekonomiyi farklı açılardan etkilemiştir. Geleceğe dönük belirsizliklerin fazla olması sebebiyle yabancı yatırım araçlarına talep azalmıştır. Finansal tablolar salgın sürecinden olumsuz etkilenmiştir(Maliszewska, 2020: 5). Ani ölümler, nüfus değişiklikleri, normal yaşam dengesinin bozulması, üretim ve tüketimin azalması ekonomiye darbe etkisi yaratmıştır.

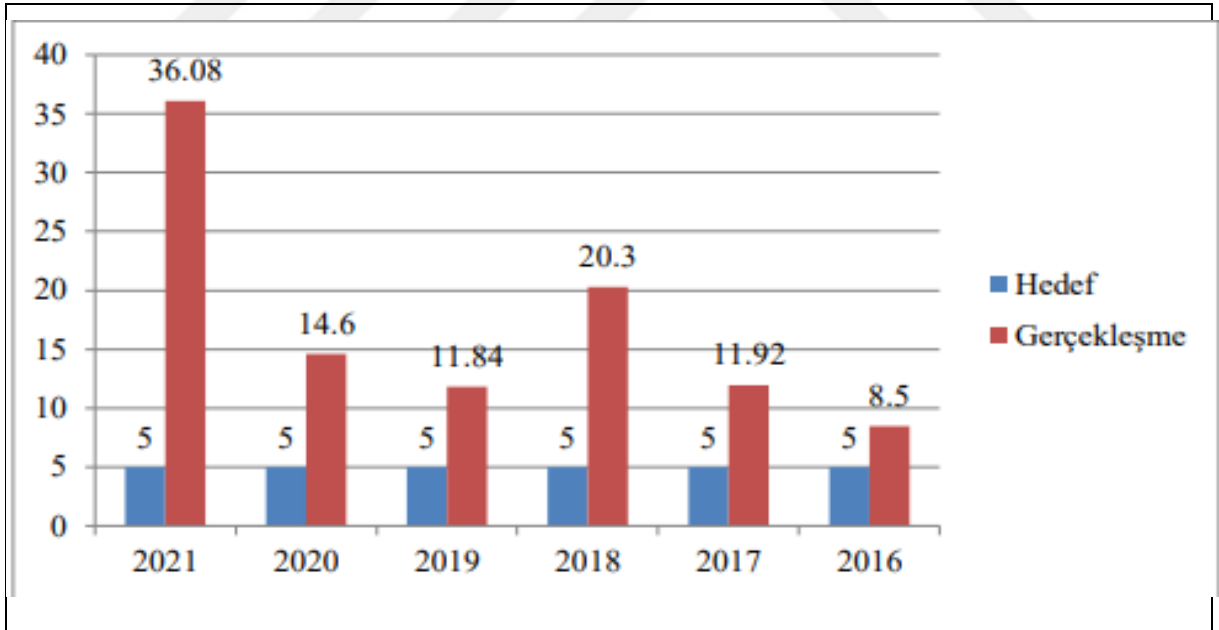
Şekil 3.8 Üretim Yöntemine Göre GSYH Hesabında Sektörlerin Payları, Cari Fiyatlarla, 2019, 2020

Kaynak: TÜİK, Üretim Yöntemine Göre GSYH Hesabında Sektörlerin Payları, [TÜİK Kurumsal \(tuik.gov.tr\)](https://tuik.gov.tr)

Türkiye ekonomisi, son yıllarda dış dünyaya bağımlı, yüksek enflasyon rakamları ve işsizlik oranları ile krize yatkın bir ülke olmuştur. Fiyatlarda yaşanan ciddi artışlar, döviz kurlarındaki belirsizlikler, mal ve hizmet arzının düşük olması, salgın ile birlikte daha da etkisini göstermiştir. COVID-19'un mikroekonomik olarak işletmelere ve firma sahiplerine, makroekonomik olarak da Türkiye ekonomisine genel etkileri olumsuz olmuştur. 1929 yılından itibaren birçok ekonomik kriz ile karşılaşan Türkiye, 2020 yılı salgın ile de büyük ekonomik sarsıntı yaşamıştır(Kamacı, 2020: 58). Salgının ağır ekonomik etkilerini azaltmak için hükümetler çeşitli yardım paketlerini devreye sokmuşlardır. Türkiye ekonomisinin salgın ile daha da güçsüzleşme sebepleri arasında; yüksek enflasyon, faiz oranlarının tutarsız oluşu, cari açık, finansal piyasanın belirsizlikleri, kamuya ait borçların fazla olması ve kredi oranlarının yüksek oluşu gibi etkenler vardır(Kamacı, 2020: 59). Türkiye'de yaşanan büyük salgınlar, fiyatlardaki değişimlere ve ekonominin olumsuz etkilenmesine sebebiyet vermiştir. Türkiye'de vaka sayılarının hızla yükseliş göstermesi sağlık sektörünü olumsuz etkilemesi ile birlikte, büyük buhran oluşturması, işsizliğin daha fazla artması, para aktarımlarının ve Türk Lirasının değer kaybetmesi gibi birçok olumsuzluğa sebep olmuştur(Eryüzlü, 2020: 13).

Şekil 3.9 Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasının 2016-2021 Yılları Arasındaki Enflasyon Hedefleri ve Gerçekleşme Oranları

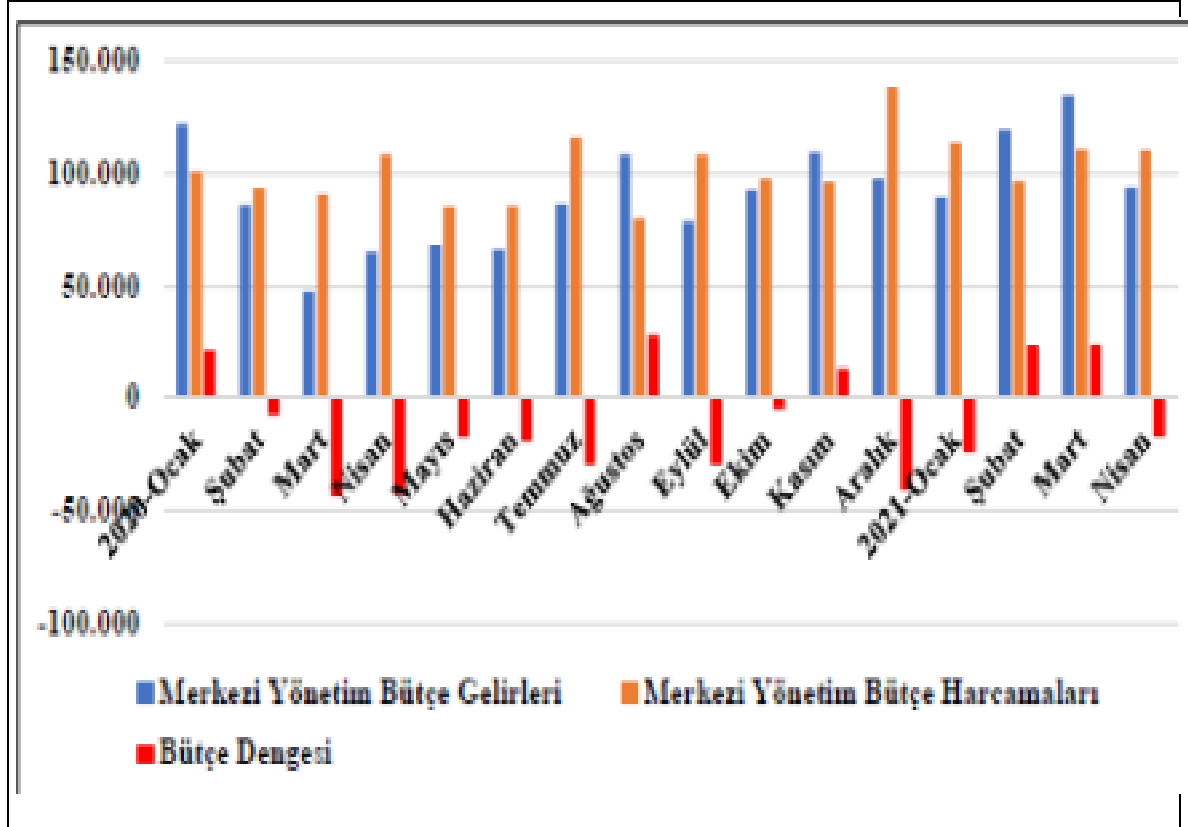

Kaynak: Altın, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2022: 40

COVID-19'un uzun vadede ekonomiler üzerinde etkisi devam etmektedir. GSYİH, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde daralma yaşamıştır. Bankaların faiz oranlarının yükselmesi, iflasların çoğalması ve sektörlerde işsizlik oranlarının yüksek olması finansal

krize sebep olmuştur(Koyuncu ve Meçik, 2020: 128). Hükümetler, COVID-19 salgını başlamasından itibaren işsizliği ve ekonomik olumsuzlukları engellemek için ücretsiz izin sistemi ve kısa çalışma ödeneği, vergi geciktirme desteği ve nakit yardım paketleri açıklamışlardır.

Şekil 3.10 2020 Yılı (COVID-19 Dönemi) Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri-Harcamaları ve Dengesi (Milyon TL)

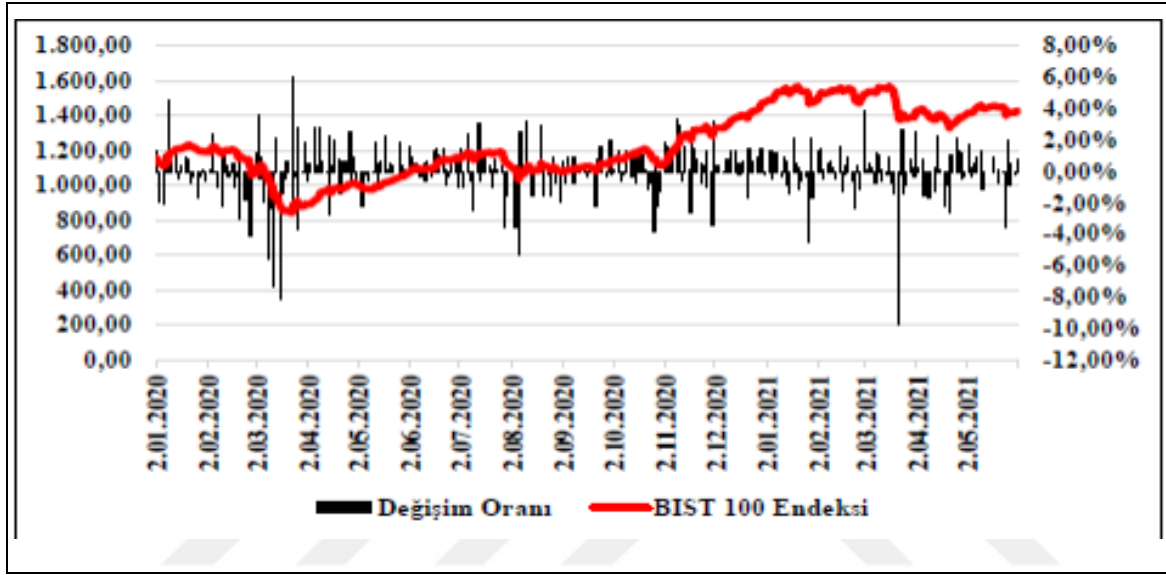
Kaynak: T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı. 2021: 7

Şekil 3.9'a göre, COVID-19 salgını ile bütçenin nakit dengesi ve harcamaları salgının ani ortaya çıkışı Türkiye bütçesinde 2020 yılında 182 Milyar TL açık oluşturmuştur. Yaşanan bütçe açıklarını kapatmak adına borçlanma oranları artmıştır. Salgının arz ve talep üzerindeki olumsuz etkileri finansal tablolarda da etkisini göstermiştir(Sugözü, 2020: 31). Gelişmekte olan Türkiye, üretimcilerin belirsizlik yaşaması karşısında hisse, döviz ve faiz piyasalarında olumsuz etkiyi görmüştür.

Şekil 3.10'a göre COVID-19 salgınının Mart ayı itibari ile başlamasıyla karantina uygulamaları, işletmelerin üretimi durdurması, hastalığın seyrinin şiddetli oluşu ve ekonomik olumsuzluklar endekslerde olumsuz seyre yol açmıştır. Ekonomik faaliyetlerde oluşan sert düşüşler ihracat ve ithalatın durdurulması, operasyon hacimlerinde yaşanan düşüşler, 2020

yılında oluşan borç ödemeleri, sene sonunda bilanço hesaplarında olumsuz etkiyi ortaya çıkarmıştır. Firmaların iş yoğunluklarının azalması, maliyetlerin karşılanamamasına sebep olmuştur. Hükümetler salgının başlangıcından itibaren ekonomik destekler ile finansal krizlerin önüne geçmeye çalışmışlardır. Sağlık ekonomisi kadar ülkenin çoğu sektörü de salgının yarattığı olumsuzluklardan etkilenmiştir(Sugözü, 2020: 31).

Şekil 3.11 COVID-19 Vaka Sayılarının Yüksek Olduğu Aylarda Borsa İstanbul Endeksi ve Değişim Oranları

Kaynak: Çolakoğlu, İstanbul Topkapı Üniversitesi İşletme Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 2022: 28

Finansal raporlar, finansal tabloların oluşmasında en önemli araçtır. Finansal tablolar, firmalar tarafından işletmelerin olumsuz etkilendikleri durumları ve bu durumların temel nedenini muhasebe açısından sunmaktadır. COVID-19 nedeniyle yaşanan olumsuzluklar sektörden sektöre ve firmadan firmaya değişiklik göstermektedir. Salgının meydana getirdiği belirsizlikler sebebiyle muhasebe kalemleri de etkilenmiştir. Bu kalemler; nakit pozisyonu, karşılıklar, kredi borç ve zararları, işletmenin sürekliliği, değer kayıpları, gelir ve giderler, likidite oranları, kamu gelirleri, gerçeğe uygun değer oranları ve vergilerdir. Muhasebe kalemleri birbirleri ile doğrudan çalıştığı için olumsuz etkilenen bir değer diğer araçları da etkilemektedir(TÜRMOB, 2020: 14).

COVID-19'un yarattığı belirsizlikler ve gelecek korkusu yatırımcıları panik haline sokmuş bu da finansal piyasaları olumsuz etkilemiştir. Döviz kurlarında artış, hisse senedi kazançlarında azalmalara neden olmuştur. Finansal piyasaların salgın sebebiyle olumsuz etkilenmesi sermaye akışlarını da düşürmüştür. Salgın sürecinde vaka sayılarının artması

piyasa değerlerini, oynaklıklarını ve likiditesini etkilemiştir. Vaka sayıları arttıkça borsada düşüşler yaşanmıştır. Salgın ile alınan önlemler kapsamında kripto para piyasası da etkilenmiştir. Fakat bu etki olumlu olmuştur. Salgının ortaya çıkması ile birlikte kripto para birimlerinde artış gözlemlenmiştir. 2020 yılı Nisan ayı ile birlikte kripto ve türevleri para piyasalarında artışa geçmiştir(Bakırtaş ve Ozan, 2021: 68).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

COVID-19 ‘UN TÜRK İMALAT SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

4.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE ÖNEMİ

Yapılan araştırmalara göre, Covid-19’un ülkemiz ekonomisinde çoğu sektör için olumsuz etkileri olmuştur. Salgının küresel olarak tüm dünyayı etkisi altına alması, ülkeler arasındaki ekonomik ilişkileri de etkilemiştir. Birbirine bağımlı sektörlerin ticari ilişkileri etkilenmiş, salgının hızını kesmek adına uygulanan tedbirler ekonomik faaliyetleri daraltmıştır. Hammaddeyi en saf halinden işleyerek bir ürün haline getirmeye imalat denmektedir(Vikipedi, 2018: 1). İmalat sektöründe yaşanan verim, ülkeler arasındaki ekonomik refah seviyesini artırmakta ve ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Sektörler içerisinde önemli yeri alan imalat sektörü, ekonominin genel durumunu, gelişmelerini belirleyen sektördür(Sekreter, 2009: 21). Tedarik zincirleri üzerinde önemli etkisi bulunan, inovasyon için belirleyici faktör olan, üretimde çeşitlilik sağlayan imalat sektörü ekonomiye olumlu katkı sağlamaktadır. Gelişmiş ülkelerde imalat sanayinin güçlü olması enflasyon oranlarının istikrarlı olmasını, döviz kurlarında belirsizlik yaşanmamasını ve ekonomik krizlere karşı güçlü durmayı sağlamıştır. BIST endeksinde imalat sektörleri olarak yer alan gruplar;

- Gıda, tütün ve içecek,
- Deri, dokuma ve tekstil eşyası,
- Orman ürünleri ve mobilya,
- Kâğıt ürünleri ve basım,
- Kimya ilaç petrol lastik ve plastik ürünler,
- Taş ve toprağa dayalı sanayi,
- Ana metal sanayi,
- Metal eşya makine elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları,
- Diğer imalat sanayidir.

BIST’te yer alan 9 ayrı imalat sanayi sektöründe 2024 yılı verilerine göre 228 şirket bulunmaktadır. Ekonomik kalkınma oranları ile imalat sektörünün gelişimi doğrusal seyir göstermektedir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde imalat sektöründe yaşanan gelişimler kişi başına düşen milli geliri de artırmaktadır. İmalat sektörü, diğer sektörlerle göre daha fazla verimliliğe sahiptir(Özdemir, 2023: 213). İmalat sektöründe daha fazla üretim, daha fazla

sermaye, daha fazla iş gücü ve daha fazla üretim teknolojileri yer almaktadır. İmalat sektöründeki ekonomik iyileşmeler ülkeler için verimliliğin temel faktörü olarak görülmektedir(Tunç, 2007: 64). Ekonomik büyümenin devamının sağlanmasında imalat sektörünün payı fazladır. Sermaye, emek, girdi ve çıktılar imalat sektörünün temel bileşenleridir. İnovasyon çalışmaları, Ar-Ge, teknolojik gelişmelerin desteklenmesi, kişi başına düşen gelirin yükselmesi, enflasyonun istikrarlı olması ve fiyatlarda yaşanan belirsizliklerin giderilmesi için imalat sektörünün gelişmiş olması önemlidir. İmalat sektörünün ekonomilere olumlu katkı sağlaması ile bu derece önemli sektörün krizlerden etkilenmemesi mümkün olmamıştır. Salgın öncesinde sektörlerin asıl amacı toplam geliri, pazara ayrılan payı ve faaliyetlerini artırmakken salgın sürecinde gelir düştüğünden, faaliyetler düşünülmeden küçültme planları yapılmıştır(Polat, 2011: 30).

Araştırmanın konusu, TCMB verilerinden imalat sektörüne ait bilanço, gelir tablosu ve Türkiye’de yer alan imalat sektörü firmalarının finansal tablolarından faydalanılarak 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023 yıllarındaki finansal performanslarını karşılaştırmaktır. COVID-19 öncesi, COVID-19 süreci ve COVID-19 sonrası finansal veriler karşılaştırılacaktır.

4.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Araştırmanın amacı; COVID-19 ile küreselleşen dünyada bozulan ekonomik faaliyetler sonucu oluşan finansal etkileri Türkiye’de imalat sektörü bazında incelemektir. İmalat sektörünün COVID-19 öncesinde ve sonrasında ayrıntılı bilançoları ve gelir tablolarını karşılaştırılarak değerlendirmektir. İlk olarak TCMB verilerinden imalat sektörüne ait bilançoları ve gelir tabloları değerleri oran analizi ile karşılaştırılacak daha sonra Türkiye’de bulunan tüm imalat sektörü firmaları değerlendirilecektir.

Araştırmanın yöntemi; Oran analizi yoluyla BİST’te işlem gören imalat sektörü işletmeleri kapsamında; 2018-2023 arasındaki yıllara ait bilanço ve gelir tablolarının analiz edilmesi, Türkiye’de yer alan imalat sektörü verilerinin değerlendirilmesidir. Daha sonra finansal karşılaştırmalar oran analizi ile değerlendirilecektir. İmalat sektörü kapsamında hesaplanan oranlar tek tek değerlendirilecektir. Oran analizi ile borç ödeme gücü ile ilgili olan(likidite oranları); Cari Oran, Asit Test Oranı, Hazır Değerler Oranı, Stoklar/Net İşletme Sermayesi Oranı, ekonomik ve finansal yapı ile ilgili oranlar, faaliyet oranları olan; Stok Devir Hızı, alacakların ortalama tahsil süreleri, borçların ödenme süreleri, Alacakların Devir Hızı, Nakit Devir Hızı, Net İşletme Sermayesi Devir Hızı, Maddi Duran Varlıkların Devir

Hızı, Öz Sermaye Devir Hızı, Aktif Devir Hızı Oranları ve Kârlılık Oranları olan; Net Kâr Marjı, Sermaye Üzerinden Kâr, Bilanço Kârı/Net Satışlar Oranları incelenecektir.

-BİST İmalat Sektörü Bilançoları ve Gelir Tabloları

Tablo 4.1 İmalat Sektörü Bilançosu 2018-2023

AKTİF (VARLIKLAR)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
I-DÖNEN VARLIKLAR	1.357.703.959,5	1.580.834.929,0	2.099.268.211,4	3.527.600.598,0	6.104.304.039,5	8.331.704.070,5
A-Hazır Değerler	221.344.808,3	296.616.326,6	440.650.552,4	688.680.734,5	1.204.597.060,5	1.514.526.803,1
1-Kasa	11.835.379,5	11.036.968,1	15.008.551,2	16.590.657,5	32.257.799,9	41.381.089,9
2-Alınan Çekler	62.913.665,1	62.800.283,6	80.754.679,7	132.207.567,9	233.473.092,9	318.588.002,7
3- Bankalar	156.945.742,4	230.733.431,8	353.657.757,2	555.008.176,4	954.753.924,0	1.174.088.475,9
4-Verilen Çekler ve Ödeme Emir.(-)	15.435.553,7	15.307.133,2	20.031.368,3	32.892.520,8	52.198.718,5	69.214.060,9
5-Diğer Hazır Değerler	5.085.574,9	7.352.776,3	11.260.932,5	17.766.853,6	36.310.962,2	49.683.295,3
B-Menkul Kıymetler	8.662.926,3	11.988.103,7	23.682.214,9	28.403.965,7	57.497.739,0	95.571.698,3
1-Hisse Senetleri	832.767,5	1.119.273,9	1.323.989,8	2.213.869,5	3.213.642,9	4.213.176,0
2-Özel Kesim Tahvil, Senet ve Bonoları	2.829.451,5	4.499.801,6	8.533.558,4	7.958.812,9	13.833.744,3	14.492.368,5
3-Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları	2.275.549,2	2.581.407,1	7.158.870,9	9.919.881,8	17.267.010,2	22.294.816,0
4-Diğer Menkul Kıymetler	2.725.386,8	3.787.654,8	6.673.991,1	8.332.041,1	23.187.462,9	54.578.722,8
5-Menkul Kıymet Değ.Düş.Karş.(-)	228,7	33,7	8.195,3	20.639,6	4.121,4	7.385,0
C-Ticari Alacaklar	489.842.654,4	554.848.146,0	709.570.906,8	1.154.813.737,9	1.934.161.148,5	2.717.491.027,4
1-Alıcılar	405.999.599,5	468.703.122,1	601.344.831,3	991.002.112,6	1.669.831.853,7	2.351.925.199,4
2-Alacak Senetleri	70.264.080,0	70.975.603,4	89.555.771,8	138.526.794,5	230.678.056,9	315.807.428,2
3-Alacak Senetleri Reeskontu (-)	1.118.223,9	794.256,2	1.092.180,0	1.765.405,9	2.644.952,6	8.631.853,4
4-Kazanılmamış Fin. Kir. Faiz Gelirleri	6.400,2	1.118,1	4.106,8	5.499,4	9.649,9	12.995,9
5-Verilen Depozito ve Teminatlar	2.588.169,6	2.989.742,0	3.883.625,0	5.331.500,6	9.274.725,7	14.380.196,9
6-Diğer Ticari Alacaklar	6.958.513,1	7.024.096,7	9.063.929,1	14.347.056,3	17.310.330,9	32.728.342,6
7-Şüpheli Ticari Alacaklar	19.489.585,9	22.865.583,8	26.360.001,1	30.254.825,5	36.208.070,3	39.472.625,2
8-Şüpheli Ticari Alacak Karş.(-)	14.332.669,6	16.914.627,8	19.540.964,6	22.877.646,4	26.487.286,5	28.177.915,6
D-Diğer Alacaklar	77.879.012,9	85.687.014,0	123.045.804,9	161.810.477,1	293.454.033,3	420.739.677,8
1-Ortaklardan Alacaklar	21.439.682,2	25.117.462,3	41.150.575,2	36.559.355,7	79.376.189,1	109.016.355,8
2-İştiraklerden Alacaklar	5.567.252,0	7.865.955,2	11.009.572,9	24.185.598,5	32.793.507,1	64.202.445,0
3-Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar	9.119.650,1	8.007.237,7	11.451.205,7	17.098.950,3	30.356.077,4	48.560.351,6
4-Personelden Alacaklar	348.424,6	378.808,9	497.398,1	674.306,7	1.125.614,6	1.960.187,8
5-Diğer Çeşitli Alacaklar	41.311.887,3	42.812.528,7	57.388.423,5	81.733.010,2	148.236.778,3	195.701.427,6
6-Diğer Alacak Senetleri Reeskontu	811,2	667,6	892,7	1.249,2	4.977,8	293.630,3
7-Şüpheli Diğer Alacaklar	235.914,8	1.663.914,5	1.860.411,8	2.040.590,3	2.153.103,1	2.451.674,7
8-Şüpheli Diğ. Alacaklar Karş.(-)	142.986,9	158.225,6	310.889,7	480.085,4	582.258,6	859.134,4
E-Stoklar	475.058.600,3	539.179.928,3	689.216.995,7	1.298.079.143,7	2.237.440.972,5	3.076.863.729,7
1-İlk Madde ve Malzeme	187.174.234,6	207.050.306,5	269.241.924,5	535.140.901,8	871.114.540,3	1.198.934.601,5
2-Yarı Mamüller	62.238.183,6	71.633.180,2	90.102.086,8	158.593.965,8	291.600.058,5	355.704.354,4
3-Mamüller	101.395.258,4	115.382.821,1	129.610.287,7	225.665.115,3	425.725.192,7	547.622.834,0
4-Ticari Mallar	40.802.591,8	43.642.301,3	59.740.106,2	93.249.428,1	154.732.142,2	250.525.718,2
5-Diğer Stoklar	12.741.102,6	19.411.395,1	20.616.488,1	38.616.408,2	67.401.381,3	97.733.899,8
6-Stok Değer Düşüklüğü Karş.(-)	494.933,6	547.373,3	795.367,7	1.060.503,1	1.249.306,2	1.779.544,1
7-Verilen Sipariş Avansları	71.202.162,8	82.607.297,4	120.701.470,0	247.873.827,6	428.116.963,7	628.121.866,0
F-Yıllara Yaygın İnş.ve Onarım Maliyetleri	16.389.597,6	16.155.789,8	18.731.073,2	29.947.486,8	54.963.907,0	80.447.999,5
1-Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım	16.264.083,6	15.807.064,7	18.506.512,0	28.988.174,0	53.754.150,4	79.085.416,8
2-Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon	21.570,6	37.513,1	41.310,9	72.153,5	21.447,9	213.478,1
3-Taşeronlara Verilen Avanslar	103.943,5	311.211,9	183.250,3	887.159,3	1.188.308,7	1.149.104,6
G-Gelecek Aylara ait Giderler ve Gelir	12.012.602,6	12.438.299,7	17.376.653,2	27.942.767,0	52.257.195,1	83.242.244,0
1-Gelecek Aylara Ait Giderler	7.266.046,2	8.296.214,0	11.322.681,9	16.222.945,2	29.801.655,1	52.265.912,2
2-Gelir Tahakkukları	4.746.556,3	4.142.085,7	6.053.971,3	11.719.821,8	22.455.539,9	30.976.331,8
H-Diğer Dönen Varlıklar	56.513.757,1	63.921.321,1	76.994.010,3	137.922.285,3	269.931.983,6	342.820.890,7
1-Devreden Katma Değer Vergisi	33.110.408,0	35.511.919,8	44.391.458,8	80.322.481,8	159.737.710,7	202.080.926,1
2-İndirilecek Katma Değer Vergisi	1.878.427,0	1.798.780,8	2.843.168,3	4.738.304,9	7.131.127,6	6.474.848,0
3-Diğer Katma Değer Vergisi	10.272.823,8	14.001.749,9	15.862.307,8	27.020.567,1	50.246.094,3	75.416.441,0
4-Peşin Ödenen Vergiler ve Fonlar	6.753.130,4	5.881.606,6	6.988.811,4	13.683.375,5	32.789.644,1	26.762.704,3
5-İş Avansları	2.105.338,4	2.680.602,4	4.073.140,7	5.785.477,9	10.146.307,9	13.015.648,0
6-Personel Avansları	553.924,9	637.703,8	912.601,8	1.277.317,4	2.213.569,2	3.977.062,2
7-Sayım ve Tesellüm Noksanları	289.959,5	303.648,6	321.947,9	333.218,3	351.456,9	685.669,3
8-Diğer Çeşitli Dönen Varlıklar	1.549.773,7	3.105.370,7	1.600.601,6	4.762.579,0	7.316.179,7	14.407.699,9
9-Diğer Dönen Varlıklar Karş.(-)	28,6	61,6	28,1	1.036,6	106,8	108,2

II-DURAN VARLIKLAR	700.431.819,6	782.078.368,5	926.953.447,7	1.400.856.689,2	2.652.477.131,9	3.354.633.863,5
A-Ticari Alacaklar	4.628.705,9	5.549.081,0	6.494.879,7	10.600.422,5	14.922.185,9	17.352.897,6
1-Alıcılar	2.049.180,7	2.433.081,3	2.310.230,2	4.987.902,3	5.331.092,7	6.312.889,4
2-Alacak Senetleri	1.554.816,7	1.914.273,4	2.743.358,1	3.104.132,1	3.335.033,4	6.479.114,2
3-Alacak Senetleri Reeskontu (-)	46.887,8	40.476,4	51.858,4	46.192,0	6.142,6	8.238,6
4-Kazanılmamış Fin. Kir. Faiz Gelir.(-)	159,3	256,1	6.654,8	6.300,7	6.898,7	2.526,3
5-Verilen Depozito ve Teminatlar	1.114.919,1	1.291.552,6	1.550.516,7	2.616.190,5	6.322.013,2	4.649.413,3
6-Şüpheli Alacaklar Karş. (-)	43.163,4	49.093,8	50.712,0	55.309,7	52.912,1	77.754,5
B-Diğer Alacaklar	19.216.530,6	20.453.894,8	24.310.878,6	31.503.526,7	39.705.431,3	49.337.954,3
1-Ortaklardan Alacaklar	1.464.961,0	1.935.627,8	2.944.372,9	3.969.256,0	5.928.353,6	7.509.290,7
2-İştiraklerden Alacaklar	2.972.741,9	2.988.022,2	4.520.191,7	5.951.409,7	7.087.211,8	12.368.098,8
3-Bağlı Ortaklıklardan Alacaklar	4.958.950,2	6.735.193,9	6.714.368,2	9.114.548,3	9.600.376,0	9.689.008,3
4-Personelden Alacaklar	23.792,9	23.564,0	26.382,9	51.859,4	52.369,8	74.963,8
5-Diğer Çeşitli Alacaklar	9.796.705,5	8.772.064,8	10.106.194,2	12.419.243,6	17.037.694,5	19.697.526,9
6-Diğ. Alacak Senet.Reeskontu (-)	186,2	143,7	197,2	55,9	140,2	500,0
7-Şüpheli Alacaklar Karş. (-)	434,7	434,2	434,2	2.734,3	434,2	434,2
C-Mali Duran Varlıklar	122.487.256,7	134.670.848,9	152.926.033,0	196.100.725,9	255.515.552,4	338.646.964,6
1-Bağlı Menkul Kıymetler	2.179.676,8	2.100.465,7	2.411.186,6	3.057.158,8	3.704.822,1	4.016.461,3
2-Bağlı Men.Kıy.Değ.Düş.Karş. (-)	3.032,7	7.347,7	3.488,3	2.844,1	4.065,8	2.801,8
3-İştirakler	32.449.577,4	34.540.567,1	38.594.692,5	45.588.191,0	55.775.782,0	79.514.565,3
4-İştiraklere Serm.Taahhütleri (-)	317.133,7	253.332,2	173.771,1	258.099,1	2.621.369,7	3.100.064,1
5-İşt.Serm.Payları Değ.Düş.Karş. (-)	128.023,3	64.416,9	21.207,4	17.013,7	8.097,9	8.762,7
6-Bağlı Ortaklıklar	87.739.612,5	96.848.372,1	111.974.318,6	147.098.233,6	199.761.945,2	259.390.480,3
7-Bağlı Ort. Sermaye Taah. (-)	507.185,2	544.459,0	661.963,9	542.294,7	1.766.010,7	2.036.908,7
8-Bağ.Ort.Serm.Payı Değ.Düş.(-)	0,0	644,1	0,0	410,9	0,0	0,0
9-Diğer Mali Duran Varlıklar	1.135.438,4	2.117.731,8	895.786,0	1.263.332,2	764.760,9	969.559,8
10-Diğ. Mali Dur.Var.Değ.Düş.Karş.(-)	61.673,4	66.088,0	89.519,9	85.527,1	92.213,6	95.564,8
D-Maddi Duran Varlıklar	466.082.545,9	521.929.776,1	621.163.424,7	987.403.704,1	2.041.473.180,7	2.551.015.201,5
1-Arazi ve Arsalar	39.295.675,3	42.850.805,3	51.522.952,5	76.224.739,2	119.627.434,7	134.756.730,8
2-Yer Altı ve Yer Üstü Düzenleri	18.638.708,4	31.434.172,3	32.099.205,7	54.890.466,0	95.178.488,6	124.895.105,7
3-Binalar	164.204.011,8	185.717.657,6	213.256.419,6	329.788.649,4	762.658.221,8	838.504.409,8
4-Tesis, Makina ve Cihazlar	433.379.893,1	501.710.692,8	566.370.099,9	872.970.608,3	1.832.480.667,5	2.228.169.591,8
5-Taşitlar	35.250.854,1	39.049.372,3	49.830.956,1	73.729.737,7	151.709.650,5	235.920.936,0
6-Demirbaşlar	41.927.213,3	47.919.970,8	56.558.694,5	77.375.561,6	151.566.848,5	183.162.811,6
7-Diğer Maddi Duran Varlıklar	8.220.793,1	9.583.039,7	11.833.265,2	12.843.128,8	23.951.458,6	24.556.916,9
8-Birikmiş Amortismanlar (-)	357.300.794,1	402.883.676,1	451.334.004,3	686.692.170,4	1.494.962.976,1	1.817.060.503,1
9-Yapılmakta Olan Yatırımlar	71.926.800,4	56.195.297,7	73.613.774,9	137.555.267,9	318.280.055,8	484.557.019,8
10-Verilen Avanslar	10.539.390,6	10.352.443,7	17.412.060,7	38.717.715,7	80.983.330,7	113.552.182,2
E-Maddi Olmayan Duran Varlıklar	63.384.926,9	72.196.776,7	89.664.362,7	125.745.044,9	234.189.391,4	283.240.151,1
1-Haklar	43.591.052,2	46.979.691,4	56.986.846,4	82.356.510,9	177.294.706,7	219.824.459,5
2-Şerefiye	9.030.229,6	10.777.216,2	11.837.472,3	13.591.747,9	20.630.743,4	23.571.562,4
3-Kuruluş ve Örgütlenme Giderleri	1.045.523,2	1.044.968,2	1.143.791,3	1.243.477,5	1.666.780,6	2.240.313,0
4-Araştırma ve Geliştirme Giderleri	22.355.741,4	29.299.385,4	37.716.460,8	55.745.639,0	104.255.615,1	99.168.674,1
5-Özel Maliyetler	15.661.869,4	18.401.861,9	23.243.217,0	30.587.773,2	60.604.665,8	76.771.509,0
6-Diğ. Maddi Olmayan Duran Varlık.	12.443.276,1	14.193.619,6	18.263.898,2	24.078.357,3	44.114.219,3	45.518.563,6
7-Birikmiş Amortismanlar (-)	41.058.281,9	48.814.184,2	59.903.935,3	82.283.506,2	175.338.712,5	185.524.337,0
8-Verilen Avanslar	315.516,9	314.218,3	376.611,8	425.045,3	961.372,9	1.669.406,4
F-Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar	1.653.839,6	2.247.553,4	2.301.594,4	3.202.487,1	4.433.960,0	7.271.227,1
1-Arama Giderleri	168.653,2	246.220,3	280.389,9	509.869,5	774.674,0	1.062.106,9
2-Hazırlık ve Geliştirme Giderleri	2.542.879,0	3.838.572,3	4.408.207,0	5.383.727,0	7.626.814,4	10.754.297,8
3-Diğer Özel Tükenmeye Tabi Varlık.	459.111,3	411.099,8	481.089,7	694.963,0	1.118.134,4	1.716.501,2
4-Birikmiş Tükenme Payları (-)	1.607.584,5	2.308.028,9	2.914.467,0	3.823.038,9	5.268.062,0	6.479.121,0
5-Verilen Avanslar	90.780,6	59.690,0	46.374,8	436.966,5	182.399,2	217.442,1
G-Gelecek Yıllara ait Giderler ve Gelir	12.651.612,7	15.175.408,7	19.548.926,6	25.396.593,3	38.195.810,8	67.782.970,6
1-Gelecek Yıllara Ait Giderler	12.150.092,2	14.674.190,6	18.967.406,7	24.552.150,2	37.105.699,2	66.144.623,0
2-Gelir Tahakkukları	501.520,6	501.218,2	581.519,9	844.443,1	1.090.111,6	1.638.347,7
H-Diğer Duran Varlıklar	10.326.401,2	9.855.029,0	10.543.348,0	20.904.184,7	24.041.619,4	39.986.496,8
1-Gelecek Yıllarda İndirilecek KDV	94.549,8	109.184,5	42.546,0	55.134,8	39.766,6	84.791,3
2-Diğer Katma Değer Vergisi	81.057,5	88.555,9	129.498,8	196.733,5	353.936,2	462.617,3
3-Gelecek Yıllar İhtiyacı Stoklar	127.684,9	128.543,7	143.223,5	661.002,5	293.017,6	370.202,1
4-Elden Çıkarılan Stok.ve Maddi Dur. V.	597.060,8	536.330,1	626.743,8	643.643,9	739.616,1	616.320,4
5-Pesin Ödenen Vergiler ve Fonlar	357.826,5	285.763,9	370.142,6	603.715,4	1.261.960,2	1.458.221,7
6-Diğer Çeşitli Duran Varlıklar	3.724.556,0	3.716.800,3	3.662.421,5	5.583.607,7	5.806.979,3	5.695.118,7
7-Stok Değer Düşüklüğü Karş. (-)	6.729,3	16.170,4	17.328,1	7.906,7	14.623,2	12.142,9
8-Birikmiş Amortismanlar (-)	156.763,0	165.106,3	185.527,8	239.332,9	256.452,8	179.397,7
9-Geçici Hesap	5.507.158,0	5.171.127,2	5.771.627,6	13.407.586,5	15.817.419,5	31.490.765,8
AKTİF (VARLIKLAR) TOPLAMI	2.058.135.779,1	2.362.913.297,5	3.026.221.659,1	4.928.457.287,2	8.756.781.171,3	11.686.337.934,0

PASİF (KAYNAKLAR)	2018	2019	2020	2021	2022	2023
III-KISA VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	941.797.003,0	1.084.449.537,8	1.364.755.756,1	2.363.438.417,6	4.169.313.677,7	5.806.436.169,1
A-Mali Borçlar	282.160.575,3	315.161.599,0	384.515.652,7	641.570.841,4	1.185.695.367,9	1.481.414.631,6
1-Banka Kredileri	224.325.074,3	251.801.069,8	301.100.462,3	491.367.575,1	972.421.841,3	1.187.391.473,1
2-Fin. Kir. İşlemlerinden Borçlar	5.101.928,3	5.526.951,5	7.006.124,3	11.772.141,6	18.225.830,9	29.183.763,6
3-Ert. Fin. Kir. Borçlanma Maliyet.(-)	735.060,5	779.424,9	1.176.985,3	1.593.845,8	3.508.594,6	7.595.181,8
4-Uz.Vad.Krd. Anapara Taksit ve Faiz.	45.554.166,4	50.674.030,3	65.594.340,4	121.472.316,8	147.354.191,1	182.820.897,7
5-Tahvil Anapara Borç, Taksit ve Faiz.	301.529,8	274.591,5	1.362.442,0	4.452.813,6	7.536.408,8	28.165.724,9
6-Çıkarılmış Bonolar ve Senetler	461.663,5	776.562,9	915.476,1	88.282,1	16.914.039,2	13.656.567,5
7-Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler	1.936,0	390,4	1.908,5	2.450,4	1.257.391,3	1.704.538,5
8-Menkul Kıymetler İhraç Farkı (-)	8.585,1	8.603,9	7.352,0	21.618,9	40.894,4	40,8
9-Diğer Mali Borçlar	7.157.922,6	6.896.031,4	9.719.236,4	14.030.726,4	25.535.154,4	46.086.889,0
B-Ticari Borçlar	381.099.277,4	449.628.481,0	558.270.477,3	1.009.676.387,7	1.720.246.891,9	2.381.522.578,4
1-Satıcılar	303.296.333,7	366.231.593,5	455.818.593,6	829.612.762,4	1.438.450.850,1	1.995.258.905,0
2-Borç Senetleri	63.713.748,7	67.788.093,2	83.201.112,6	144.971.613,3	219.732.134,2	296.607.678,4
3-Borç Senetleri Reeskontu (-)	52.651,8	30.387,5	40.484,9	59.051,8	106.314,6	316.673,9
4-Alınan Depozito ve Teminatlar	1.179.851,0	1.220.575,3	1.593.148,1	2.523.433,5	4.015.781,5	6.394.137,0
5-Diğer Ticari Borçlar	12.961.995,8	14.418.606,4	17.698.107,8	32.627.630,4	58.154.440,8	83.578.531,8
C-Diğer Borçlar	110.376.169,3	123.664.907,7	153.804.498,3	229.134.156,1	375.994.469,1	601.407.702,1
1-Ortaklara Borçlar	72.403.906,3	82.404.141,3	99.595.610,3	160.815.472,2	252.226.657,0	385.127.480,5
2-İştiraklere Borçlar	681.477,7	794.737,5	1.645.483,3	2.172.049,3	5.400.300,8	11.087.810,4
3-Bağlı Ortaklıklara Borçlar	9.505.532,2	9.863.569,3	17.759.910,4	14.527.352,4	26.836.314,9	43.175.994,6
4-Personele Borçlar	8.042.365,6	9.922.896,7	10.971.035,5	15.708.376,6	30.040.963,9	57.068.335,8
5-Diğer Çeşitli Borçlar	19.743.118,2	20.680.207,2	23.832.918,6	35.913.683,6	61.496.954,0	104.949.181,8
6-Diğer Borç Senet. Reeskontu (-)	230,8	644,2	459,8	2.778,0	6.721,6	1.101,1
D-Alınan Avanslar	83.104.524,8	97.179.781,1	143.767.617,5	271.491.482,4	548.991.108,6	822.656.014,8
1-Alınan Sipariş Avansları	81.618.540,6	95.611.049,9	142.444.326,4	269.030.807,0	544.737.754,2	813.505.065,3
2-Alınan Diğer Avanslar	1.485.984,2	1.568.731,2	1.323.291,1	2.460.675,5	4.253.354,4	9.150.949,5
E-Yıllara Yaygın İnş.ve Onarım Hak.	13.623.943,3	13.379.793,4	16.016.119,8	23.296.411,7	45.825.690,3	61.671.171,6
1-Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım	13.555.219,3	13.297.702,1	15.944.482,8	23.225.572,2	45.754.327,8	61.604.254,3
2-Yıllara Yaygın İnşaat Enflasyon	68.724,0	82.091,3	71.637,0	70.839,5	71.362,4	66.917,4
F-Ödenecek Vergi ve Diğer Yüküml.	36.126.991,7	42.549.863,5	51.994.661,5	84.866.846,4	114.530.061,9	208.878.664,6
1-Ödenecek Vergi ve Fonlar	20.285.607,9	24.646.749,7	29.986.062,5	57.387.648,4	71.354.095,1	130.586.618,1
2-Ödenecek Sosyal Güvenlik Kesinti.	6.437.962,6	7.941.121,4	8.814.775,0	11.776.647,9	26.330.157,1	51.590.598,0
3-Vadesi Geçmiş Ertel./ Taksit.Vergi.	9.015.546,6	9.518.171,2	12.573.534,8	14.956.632,0	15.785.578,7	25.170.657,1
4-Ödenecek Diğer Yükümlülükler	387.874,5	443.821,1	620.289,3	745.918,1	1.060.230,9	1.530.791,4
G-Borç ve Gider Karşılıkları	13.636.961,5	13.495.958,7	21.511.019,2	46.076.187,5	77.992.891,5	117.732.294,5
1-Dönem Karı Vergi ve Diğ.Yasal Yük	19.654.132,2	19.213.212,4	31.261.461,5	73.261.266,2	113.933.285,7	170.057.103,0
2-Dönem Karı Peşin Vergi ve Diğ (-)	12.851.535,8	13.286.396,8	21.490.947,1	45.224.405,0	69.282.746,4	101.461.741,7
3-Kıdem Tazminatı Karşılığı	238.654,9	296.777,8	422.598,9	477.084,3	1.414.874,7	1.357.435,2
4-Maliyet Giderleri Karşılığı	3.864.911,0	4.396.884,6	6.404.563,6	10.922.545,3	19.718.428,5	31.513.366,0
5-Diğer Borç ve Gider Karşılıkları	2.730.799,3	2.875.480,7	4.913.342,3	6.639.696,7	12.209.049,0	16.266.131,9
H-Gelecek Aylara ait Gelirler ve Gider	14.840.100,9	18.624.263,5	23.080.252,2	40.382.169,3	72.300.823,2	92.436.185,0
1-Gelecek Aylara Ait Gelirler	6.378.712,3	6.186.315,5	7.994.526,7	14.775.341,0	22.040.775,7	21.650.102,3
2-Gider Tahakkukları	8.461.388,6	12.437.948,0	15.085.725,6	25.606.828,2	50.260.047,5	70.786.082,6
I-Diğer Kısa Vadeli Yabancı Kay.	6.828.458,9	10.764.889,9	11.795.457,5	16.943.935,0	27.736.373,3	38.716.926,5
1-Hesaplanan Katma Değer Vergisi	769.294,9	811.122,7	1.693.058,3	2.923.441,7	2.986.599,6	5.192.037,0
2-Diğer Katma Değer Vergisi	5.421.561,7	7.087.412,8	8.656.660,1	11.691.669,7	22.736.547,4	30.919.659,0
3-Merkez ve Şubeler Cari Hesabı	221.424,7	340.160,6	290.062,2	338.992,8	655.322,7	443.599,9
4-Sayım ve Tesellüm Fazlaları	58.452,7	28.797,3	39.926,9	71.450,0	148.711,6	216.741,2
5-Diğer Çeşitli Yabancı Kaynaklar	357.724,9	2.497.396,4	1.115.750,0	1.918.380,7	1.209.191,9	1.944.889,4
IV-UZUN VADELİ YABANCI KAYNAKLAR	422.387.845,7	478.239.551,4	631.686.059,7	918.064.814,3	1.347.038.963,4	1.622.941.378,0
A-Mali Borçlar	322.221.397,1	368.104.721,7	492.363.620,4	709.672.943,4	1.008.154.049,9	1.210.543.364,1
1-Banka Kredileri	279.748.020,4	321.009.817,9	433.093.548,6	596.612.199,3	853.223.619,8	1.014.239.256,0
2-Fin. Kir. İşlemlerinden Borçlar	19.327.090,4	18.034.734,9	23.946.207,7	40.032.103,6	66.098.297,4	95.761.113,0
3-Ert. Fin. Kir. Borçlanma Maliyet.(-)	2.414.063,5	2.336.340,5	3.092.144,9	5.002.412,7	10.109.856,0	18.084.241,2
4-Çıkarılmış Tahviller	18.316.853,1	22.750.658,2	27.884.335,9	67.591.173,2	88.437.180,8	74.552.560,3
5-Çıkarılmış Diğer Menkul Kıymetler	275,3	27,2	78.500,0	3.033.648,9	123.348,4	25.411,3
6-Menkul Kıymetler İhraç Farkı (-)	13.025,0	16.070,0	26.893,8	44.480,5	43.413,1	28.989,4
7-Diğer Mali Borçlar	7.256.246,5	8.661.894,1	10.480.066,9	7.450.711,7	10.424.872,5	44.078.254,1
B-Ticari Borçlar	11.844.954,6	14.271.858,3	16.910.146,3	28.722.689,3	50.410.248,7	79.698.187,3
1-Satıcılar	4.994.175,7	6.383.437,7	7.360.813,6	14.831.706,0	27.343.027,0	45.529.744,4
2-Borç Senetleri	4.635.921,8	5.581.642,1	7.366.256,0	10.711.117,5	18.728.949,9	26.764.729,8
3-Borç Senetleri Reeskontu (-)	4.724,0	1.661,2	842,2	800,9	1.151,8	6.676,7
4-Alınan Depozito ve Teminatlar	685.797,1	771.592,2	475.213,3	771.451,9	1.313.210,5	1.843.059,8
5-Diğer Ticari Borçlar	1.533.784,0	1.536.847,6	1.708.705,6	2.409.214,7	3.026.213,0	5.567.330,0

C-Diğer Borçlar	43.559.461,6	46.884.138,4	58.753.468,0	79.080.549,3	133.772.844,0	180.175.826,8
1-Ortaklara Borçlar	29.239.031,4	33.507.898,0	43.125.304,1	60.323.714,2	101.569.539,2	147.904.165,5
2-İştiraklere Borçlar	614.143,3	582.459,0	911.565,2	946.186,3	313.205,5	234.959,0
3-Bağlı Ortaklıklara Borçlar	572.780,5	521.992,8	1.038.945,3	1.009.411,0	1.834.009,5	2.112.029,8
4-Diğer Çeşitli Borçlar	11.455.715,0	11.153.972,7	11.801.571,9	13.808.901,9	28.108.266,8	26.712.864,7
5-Diğer Borç Senetleri Reeskontu (-)	2.009,8	2.972,6	6.933,8	2.027,7	12.465,1	4.168,6
6-Kamuya Olan Ertelenmiş Taksit.	1.679.801,3	1.120.788,5	1.883.015,2	2.994.363,6	1.960.288,1	3.215.976,3
D-Alınan Avanslar	25.957.147,8	27.429.100,1	38.999.109,9	65.018.076,5	95.252.444,6	82.738.378,7
1-Alınan Sipariş Avansları	22.190.109,3	23.222.263,3	34.642.079,6	60.066.353,6	83.245.284,7	81.494.802,6
2-Alınan Diğer Avanslar	3.767.038,5	4.206.836,8	4.357.030,3	4.951.722,9	12.007.159,9	1.243.576,0
E-Borç ve Gider Karşılıkları	11.818.075,1	14.387.203,6	16.512.503,7	20.609.241,1	37.394.311,5	36.627.136,7
1-Kıdem Tazminatı Karşılıkları	11.189.218,6	13.643.302,8	15.648.947,7	19.438.887,7	35.705.580,1	33.842.076,2
2-Diğer Borç ve Gider Karşılıkları	628.856,5	743.900,8	863.556,0	1.170.353,4	1.688.731,4	2.785.060,5
F-Gelecek Yıllara ait Gelirler ve Gid.	4.118.091,8	3.857.736,2	6.226.625,9	9.309.630,2	13.698.124,5	27.307.661,2
1-Gelecek Yıllara Ait Gelirler	3.136.525,3	2.442.156,4	3.931.572,4	5.775.143,7	7.574.916,7	16.575.229,2
2-Gider Tahakkukları	981.566,5	1.415.579,8	2.295.053,6	3.534.486,4	6.123.207,9	10.732.432,0
G-Diğer Uzun Vadeli Yabancı Kay.	2.868.717,7	3.304.792,9	1.920.585,4	5.651.684,5	8.356.940,2	5.850.823,3
1-Gelecek Yıllara Ertelenen/Terkin	96.776,4	81.117,2	111.972,3	122.292,4	134.161,0	223.540,5
2-Tesise Katılma Payları	5.707,9	5.069,0	5.229,8	5.811,0	18.963,6	16.196,6
3-Diğ.Çeş.Uzun Vadeli Yab. .Kay.	2.766.233,3	3.218.606,7	1.803.383,4	5.523.581,1	8.203.815,6	5.611.086,2
V-ÖZ KAYNAKLAR	693.950.930,4	800.224.208,3	1.029.779.843,3	1.646.954.055,4	3.240.428.530,2	4.256.960.386,9
A-Ödenmiş Sermaye	371.567.626,8	415.822.879,8	470.969.831,1	597.282.715,0	831.714.926,6	1.180.147.247,7
1-Sermaye	412.147.795,1	462.037.773,2	522.041.507,3	652.494.716,7	893.302.619,6	1.210.214.550,2
2-Ödenmemiş Sermaye (-)	66.933.985,4	72.137.695,4	75.736.380,7	86.307.605,4	102.324.074,9	82.129.848,8
3-Sermaye Düzeltmesi Olumlu Fark.	27.302.212,2	26.954.592,2	26.340.328,0	33.323.986,0	43.516.384,2	55.317.470,2
4-Sermaye Düzeltmesi Olumsuz.(-)	948.395,1	1.031.790,1	1.675.623,5	2.228.382,3	2.780.002,2	3.254.923,9
B-Sermaye Yedekleri	62.924.453,0	62.283.632,8	63.271.044,8	279.217.046,6	897.469.147,3	1.062.929.809,3
1-Hisse Senedi İhraç Primleri	10.896.101,0	12.441.011,4	14.337.363,9	15.514.652,3	19.208.139,6	36.544.648,0
2-Hisse Senedi İptal Karları	606,8	5.458,3	5.046,5	6.584,8	28.971,1	13.446,8
3-M.D.V. Yeniden Değerleme Artış.	9.838.822,3	10.418.499,2	12.394.786,7	115.278.596,4	748.089.269,8	691.950.715,2
4-İştirakler Yeniden Değerleme Artış.	536.871,6	661.415,1	703.418,9	1.146.331,6	1.916.353,2	4.922.474,9
5. Kayda Alınan Emtia Özel Karsılık	21.710.868,9	16.772.068,1	13.760.596,1	94.229.774,7	82.242.720,7	277.052.536,3
6. Demirbas Makine ve Teçhizat Özel	123.502,9	66.366,0	67.219,1	514.503,4	510.637,7	1.490.885,9
7-Diğer Sermaye Yedekleri	19.817.679,5	21.918.814,7	22.002.613,5	52.526.603,5	45.473.055,2	50.955.102,3
C-Kar Yedekleri	125.538.526,5	158.276.257,7	209.241.771,5	241.710.112,8	406.935.616,5	495.355.655,2
1-Yasal Yedekler	30.849.663,8	37.078.575,4	42.225.889,3	54.575.189,0	70.550.066,2	86.499.968,2
2-Statü Yedekleri	1.267.218,8	1.563.685,6	1.436.738,6	2.029.112,1	1.958.922,8	2.858.453,6
3-Olağanüstü Yedekler	69.427.636,4	92.295.696,6	131.875.236,7	140.996.633,0	197.594.736,5	321.571.980,9
4-Diğer Kar Yedekleri	1.294.562,7	1.625.727,5	1.677.146,3	2.391.774,3	3.400.596,7	3.828.002,0
5-Özel Fonlar	22.699.444,8	25.712.572,7	32.026.760,7	41.717.404,4	133.431.294,3	80.597.250,4
D-Geçmiş Yıllar Karları	160.212.053,6	204.366.800,6	287.527.831,8	381.888.334,4	590.533.471,3	864.977.373,4
E-Geçmiş Yıllar Zararları (-)	(123.950.795,1)	(158.656.463,0)	(190.877.611,3)	(235.324.752,2)	(319.190.442,2)	(352.762.601,5)
F-Dönem Net Karı (Zararı)	97.659.065,6	118.131.100,4	189.646.975,4	382.180.598,8	832.965.810,7	1.006.312.902,7
1-Dönem Net Karı	140.518.922,7	154.403.282,9	232.753.038,5	480.806.902,8	921.664.413,9	1.204.124.021,4
2-Dönem Net Zararı (-)	42.859.857,1	36.272.182,5	43.106.063,0	98.626.304,0	88.698.603,2	197.811.118,7
PASİF (KAYNAKLAR) TOPLAMI	2.058.135.779,1	2.362.913.297,5	3.026.221.659,1	4.928.457.287,2	8.756.781.171,3	11.686.337.934,0
Firma Sayısı	122.560	129.598	141.073	154.279	169.678	173.471

Kaynak: TCMB Verileri, Sektör Bilanço İstatistikleri, İmalat Sektörü Verileri, 2024

Tablo 4.2 İmalat Sektörü Gelir Tablosu 2018-2023

	2018	2019	2020	2021	2022	2023
A-BRÜT SATIŞLAR	2.253.067.437,8	2.566.176.945,0	3.042.765.443,7	5.219.783.384,4	10.880.623.972,8	14.185.015.927,1
1-Yurt İçi Satışlar	1.612.372.360,7	1.810.237.404,4	2.183.062.172,7	3.718.099.044,4	7.870.812.909,3	10.591.652.506,1
2-Yurt Dışı Satışlar	611.615.218,2	724.742.155,0	823.599.091,3	1.433.882.977,6	2.881.735.246,6	3.399.888.647,8
3-Diğer Gelirler	29.079.858,9	31.197.385,6	36.104.179,6	67.801.362,4	128.075.816,9	193.474.773,2
B-SATIŞ İNDİRİMLERİ	137.496.382,8	157.865.568,1	182.356.759,2	261.907.677,3	532.783.667,5	784.137.699,5
1-Satıştan İadeler (-)	26.997.155,5	26.443.764,5	31.925.898,8	47.142.138,8	124.863.945,8	167.838.799,5
2-Satış İskontoları (-)	56.598.061,3	69.995.013,9	81.526.649,1	122.707.777,9	248.167.571,6	354.821.961,3
3-Diğer İndirimler (-)	53.901.166,0	61.426.789,7	68.904.211,3	92.057.760,6	159.752.150,1	261.476.938,8
C-NET SATIŞLAR	2.115.571.055,0	2.408.311.376,9	2.860.408.684,5	4.957.875.707,1	10.347.840.305,3	13.400.878.227,6
D-SATIŞLARIN MALİY.	1.731.569.709,8	2.015.948.488,1	2.325.509.923,5	4.002.956.006,5	8.421.199.005,4	10.819.359.773,5
1-Satılan Mamuller Mali.	1.431.201.124,8	1.680.995.381,6	1.889.019.329,0	3.315.866.068,3	6.948.070.884,6	8.705.948.469,9
2-Satılan Ticari Mallar	222.422.771,5	242.980.140,7	330.083.097,4	524.592.487,3	1.134.737.452,7	1.599.233.655,6
3-Satılan Hizmet Mal.(-)	58.827.769,5	68.033.252,6	78.799.753,1	114.399.204,9	234.426.342,7	392.742.138,9
4-Diğer Satışların Mali.	19.118.044,1	23.939.713,1	27.607.744,0	48.098.246,0	103.964.325,4	121.435.509,2
BRÜT SATIŞ KAR ZARAR	384.001.345,1	392.362.888,9	534.898.761,0	954.919.700,6	1.926.641.300,0	2.581.518.454,1
E-FAALİYET GİDER.(-)	170.121.335,4	201.658.900,3	229.694.307,3	340.899.283,1	703.081.992,9	1.075.767.974,3
1-Araştırma ve Gel. Gid.	4.587.840,5	5.824.415,5	6.698.487,2	9.380.608,8	19.757.598,8	28.946.260,1
2-Pazarlama,Satış	86.328.646,5	100.858.410,9	115.179.069,3	175.337.523,9	369.794.393,4	512.604.138,3
3-Genel Yönetim Gid.(-)	79.204.848,3	94.976.074,0	107.816.750,8	156.181.150,4	313.530.000,7	534.217.575,9
FAALİYET KAR/ZARAR	213.880.009,7	190.703.988,5	305.204.453,7	614.020.417,6	1.223.559.307,1	1.505.750.479,8
F-DİĞER FAAL.	371.848.106,2	244.128.552,8	371.811.190,1	870.058.386,8	1.095.244.171,9	1.616.614.561,2
1-İştiraklerden Tem. Gel.	4.883.407,0	9.264.523,6	4.739.971,2	16.582.684,3	12.171.069,9	53.333.513,0
2-Bağlı Ortaklık. Tem.	7.680.507,5	10.040.158,7	4.178.042,1	27.073.943,4	27.515.673,7	60.729.182,8
3-Faiz Gelirleri	14.419.941,5	16.018.865,2	15.370.687,4	26.690.482,6	60.154.643,0	148.361.060,7
4-Komisyon Gelirleri	369.691,0	416.731,9	533.719,6	1.140.980,3	1.551.328,5	22.760.914,3
5-Konusu Kalmayan Kar.	1.557.685,0	2.149.623,0	2.361.649,8	4.492.031,3	6.994.177,9	12.332.302,6
6-Menkul Kıymet Satış	2.513.834,2	2.714.690,9	4.796.617,0	8.576.975,7	15.625.313,9	18.318.392,7
7-Kambiyo Karları	321.206.652,4	184.504.478,2	317.634.586,8	750.463.700,2	902.441.305,0	1.190.816.687,5
8-Reeskont Faiz Gelirleri	2.549.933,5	3.239.987,9	2.161.865,2	3.977.613,8	6.557.144,0	10.037.872,1
9-Enflasyon Düzeltmesi	463.780,0	142.052,1	367.115,7	957.961,2	2.471.858,3	3.894.611,0
10-Diğer Olağan Gelir	16.202.674,1	15.637.441,3	19.666.935,5	30.102.014,0	59.761.657,7	96.030.024,4
G-DİĞER FAAL.	325.109.480,5	194.357.437,6	328.263.721,4	729.799.344,6	950.381.900,6	1.267.969.985,1
1-Komisyon Giderleri (-)	1.025.128,4	1.537.100,8	1.355.581,2	2.108.694,7	4.028.754,9	6.307.420,9
2-Karşılık Giderleri (-)	5.338.704,7	5.752.913,6	6.305.858,4	7.584.864,9	17.474.327,4	17.838.682,8
3-Menkul Kıymet Zar.	2.638.008,1	2.390.363,7	2.453.213,9	3.141.993,7	8.225.726,0	2.435.500,7
4-Kambiyo Zararları (-)	304.584.713,5	173.868.510,7	306.310.887,5	693.694.136,1	879.961.092,4	1.170.030.373,0
5-Reeskont Faiz Gider.(-)	3.088.546,2	2.879.425,2	2.429.816,1	4.712.619,2	7.153.654,8	16.300.035,1
6-Enflasyon Düzeltmesi	373.678,9	160.227,4	475.282,6	2.082.735,7	4.786.825,3	8.363.160,5
7-Diğer Olağan Gider(-)	8.060.700,7	7.768.896,1	8.933.081,7	16.474.300,4	28.751.519,8	46.694.812,1
H-FİNANSMAN GİD.	137.374.051,2	102.129.354,7	126.967.328,3	278.156.339,3	414.881.384,5	649.567.712,4
1-Kısa Vadeli Borçlanma	99.912.510,3	80.480.216,2	92.351.541,0	206.733.301,3	337.000.988,1	537.168.358,2

2-Uzun Vadeli Borçla.	37.461.540,9	21.649.138,5	34.615.787,2	71.423.038,0	77.880.396,4	112.399.354,1
OLAĞAN KAR-ZAR.	123.244.584,2	138.345.748,9	221.784.594,1	476.123.120,5	953.540.194,0	1.204.827.343,5
I-OLAĞANDIŞI GEL.	16.565.338,9	17.764.824,4	22.004.500,2	32.381.283,0	79.280.914,9	124.389.892,4
1-Önceki Dönem Gelir	438.139,8	537.305,4	1.228.833,1	708.937,4	1.296.335,7	2.526.489,9
2-Diğer Olağandışı Gelir	16.127.199,1	17.227.519,0	20.775.667,2	31.672.345,6	77.984.579,2	121.863.402,4
J-OLAĞANDIŞI GİD.	22.496.725,4	18.766.260,5	22.880.657,4	53.062.538,5	85.922.012,5	152.847.230,2
1-Çalışmayan Kısım Gid.	4.235.915,4	5.968.885,0	7.127.763,7	8.315.992,9	18.902.651,6	27.465.268,4
2-Önceki Dönem Gid.	1.704.519,3	1.633.015,7	1.855.934,9	2.011.909,5	3.381.267,9	7.308.938,6
3-Diğer Olağandışı Gid.	16.556.290,7	11.164.359,8	13.896.958,9	42.734.636,1	63.638.093,0	118.073.023,2
DÖNEM KAR-ZARAR	117.313.197,7	137.344.312,8	220.908.436,9	455.441.865,0	946.899.096,4	1.176.370.005,7
K-DÖNEM KARI VERG.	19.654.132,2	19.213.212,4	31.261.461,5	73.261.266,2	113.933.285,7	170.057.103,0
DÖNEM NET KAR	97.659.065,6	118.131.100,4	189.646.975,4	382.180.598,8	832.965.810,7	1.006.312.902,7
Firma Sayısı	122.560	129.598	141.073	154.279	169.678	173.471

Kaynak: TCMB Verileri, Sektör Gelir Tablosu İstatistikleri, İmalat Sektörü Verileri, 2024

4.3. BORSA İSTANBUL'DA YER ALAN İMALAT SEKTÖRÜ VERİLERİNİN ANALİZİ

4.3.1. Borç Ödeme Gücü ile İlgili Oran Analizi (Likidite Oranları)

İşletmelerin finansal durumlarına göre borç ödeme ve likidite oranlarını göstermektedir.

-Cari Oran

Cari Oran = Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

Cari oran; sektörlerin kısa vadeli borçlarının ödeme gücünü incelemeye kullanılan hesaplama yöntemidir. Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar şeklinde hesaplanarak bulunur. İşletmelerin kısa vadeli borçlarını ne sürede ve ne durumda ödeyebileceklerini gösteren oran yöntemidir. Cari oran tüm sektörler için 0-1, 1-1,85 ve 1,85 ve üzeri değerler için hesaplanır. 0-1 arasında olması likiditenin düşük seviyede, 1-1,85 arasında olması likidite normal seviyede ve 1,85 üzerinde olması likiditenin iyi seviyede olduğunu göstermektedir. Cari oranın yüksek olması işletmenin borçlarını problem yaşamadan ödediğini ifade etmektedir. Oranın sonuçlarına göre şirketlerin risk altında olup olmadığı değerlendirilir. Şirkete verilecek banka kredisi için cari orana bakılır. Bankalar bu orana göre kredi puanı belirlemektedir(Logo Blog, 2024: 1).

2018'de $1.357.703.959,5 / 941.797.003,0 = 1,44$

2019'da $1.580.834.929,0 / 1.084.449.537,8 = 1,45$

2020'de $2.099.268.211,4 / 1.364.755.756,1 = 1,53$

2021'de $3.527.600.598,0 / 2.363.438.417,6 = 1,49$

2022'de $6.104.304.039,5 / 4.169.313.677,7 = 1,46$

2023'te $8.331.704.070,5 / 5.806.436.169 = 1,43$

Tek başına cari oran finansal durum hakkında yorum yapmak için yeterli değildir. Diğer finansal oranlara göre net yorum yapılmaktadır. 2018-2023 yılları arasında cari oran normal seviyededir, imalat sektörü borçlarını ödemekte zorlanmamakta ve likiditesi de normal seviyede olduğunu göstermektedir. İmalat sektörü risk yönetimini yapabilmekte, dönen varlıklarını sağlıklı şekilde kullanmakta ve likidite riskini azaltmaktadır. Ancak istenen iyi seviye 1,85 ve üzeridir. Bu seviye belirtilen yıllar itibarıyla sağlanamamıştır.

-Asit-Test Oranı

(Dönen Varlıklar- Stoklar) / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar

İşletmenin Dönen Varlıklarından Stoklarının çıkarılması ve Kısa Vadeli Borçlara oranlanması ile bulunur. Bu oran, likidite oranlarının daha realist gözükmesinde yardımcı olmaktadır. Asit-Test oranının finansal verilere göre 1'in üzerinde olması istenmektedir. Fakat ülkemizde 0,80 ve üzeri normal kabul edilmektedir. Asit-Test oranı bir işletmenin acil kısa vadeli borçlarını ödeyebilmesi için kullandığı finansal orandır. Oranın 1'in altında olması sektörün likidite sorunu yaşadığı anlamına gelmektedir(Doğanşahin, 2019: 1). Ancak Türkiye'de 0,80 seviyeleri normal kabul edilmektedir. Bu durumda aşağıdaki oranlara göre normal seviye olarak görülmektedir.

Asit-Test oranı yıllar itibariyle aşağıdaki gibidir;

2018'de $(1.357.703.959,5 - 475.058.600,3) / 941.797.003,0 = 0,93$

2019'da $(1.580.834.929,0 - 539.179.928,3) / 1.084.449.537,8 = 0,96$

2020'de $(2.099.268.211,4 - 689.216.995,7) / 1.364.755.756,1 = 1,33$

2021'de $(3.527.600.598,0 - 1.298.079.143,7) / 2.363.438.417,6 = 0,94$

2022'de $(6.104.304.039,5 - 2.237.440.972,5) / 4.169.313.677,7 = 0,92$

2023'te $(8.331.704.070,5 - 3.471.950.532,6) / 5.806.436.169,1 = 0,83$

Asit-Test Oranı sonucu bulunan verilere bakıldığında 2018, 2019, 2021, 2022 ve 2023'te de çıkan sonuçlar 1'e yakın olması sebebiyle imalat sektörünün kısa vadeli yükümlülüklerini ödeyebilme gücünün var olduğunu göstermektedir. Acil borçlarını ödeyebilmede ve sınırdaki varlıklarının olduğunu göstermektedir. 2020 yılında 1,33 olarak belirlenmesi salgının yarattığı olumsuz ekonomik etkilere rağmen kısa vadeli borçların diğer yıllara göre daha yüksek oranda ödeyebileceğini göstermektedir. Sektör stoklarını elden çıkarmıştır. İmalat sektörü, 2020 yılında ödeme güçlüğü yaşamamış, finansal krize rağmen borçlarını rahat bir şekilde ödeyebilmiştir.

-Hazır Değerler Oranı (Nakit Oranı)

Hazır Değerler + Menkul Kıymetler toplamının Kısa Vadeli Yükümlülüklerle bölünmesi ile bulunur. Sektörler için 0,20 değerinin altına düşmemesi beklenmektedir. İşletmenin stokları elden çıkaramaması veya satışların durması halinde borçlarını ödeyebilme gücünü ifade etmektedir(Yılmaz, 2020: 25).

$$2018'de (221.344.808,3+8.662.926,3)/ 941.797.003,0 = 0,24$$

$$2019'da (296.616.326,6 +11.988.103,7)/ 1.084.449.537,8 = 0,28$$

$$2020'de (440.650.552,4 +23.682.214,9)/ 1.364.755.756,1 = 0,34$$

$$2021'de (688.680.734,5 +28.403.965,7)/2.363.438.417,6 = 0,30$$

$$2022'de (1.204.597.060,5 +57.497.739,0)/ 4.169.313.677,7 = 0,30$$

$$2023'te (1.514.526.803,+ 95.571.698,3)/ 5.806.436.169,1 = 0,27$$

2018-2023 yılları arasında %20'nin altına düşüş yaşanmamıştır. Bu durum imalat sektörünün likidite durumunun, borç ödeme gücünün ve nakit varlıklarının borçlarına oranla daha hızlı artırdığını göstermektedir. Bu durum; finansal büyüme, yatırım akışı, borçlanmanın az olması ve yüksek nakit akışı olduğunu göstermektedir. İmalat sektörü, kabul görmüş oran aralığındadır. 2023 yılında 2022'ye göre düşüş yaşanmıştır. Bu durumun sebebi nakit akışında düzensizlikler, artan borçlar, yüksek tahsilat değerleri ve yönetim stratejilerinin yanlış olması olarak yorumlanabilir. Ancak genel olarak nakit oran istenen seviyenin üzerinde ve olumludur.

-Stoklar/Net İşletme Sermayesi Oranı

Stoklar/ Net İşletme Sermayesi(Dönen Varlıklar - Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar) formülü ile bulunur. Oranın düşük olması işletmenin likidite ve borç ödeme gücünün az olduğunu ifade etmektedir. Genel olarak oranın 1,5 ve üzeri olması normal kabul edilmektedir. Tek başına değerlendirmeye alınması yeterli değildir. Diğer oranları da değerlendirmek gerekmektedir(Yılmaz, 2020: 45).

$$2018'de 475.058.600,3/(1.357.703.959,5-941.797.003,0)= 1,14$$

$$2019'da 539.179.928,3 /(1.580.834.929,0 -1.084.449.537,8)= 1,08$$

$$2020'de 689.216.995,7 /(2.099.268.211,4 -1.364.755.756,1) = 0,93$$

$$2021'de 1.298.079.143,7/(3.527.600.598,0 -2.363.438.417,6)= 1,11$$

2022’de $2.237.440.972,5 / (6.104.304.039,5 - 4.169.313.677,7) = 1,15$

2023’te $3.076.863.729,7 / (8.331.704.070,5 - 5.806.436.169,1) = 1,21$

Oranlar, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 ve 2023’te imalat sektörünün stok olarak güçlü olmadığını ve stoklarını düzenli yönetemediğini göstermektedir. 2020 yılında salgının olumsuz etkileri ile bu oran 1’in altına düşmüştür. Genel olarak stokların net işletme sermayesine oranı istenen seviyenin altındadır.

-Kısa Vadeli Alacaklar / Varlık(Aktif) Toplamı Oranı

Kısa Vadeli Alacakların Aktiflere oranlanması sonucunun yüksek olması Varlıklar içinde kısa vadeli alacakların sektör ortalamasına göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Alacakların sektör ortalamasından yüksek olması, alacaklar için ayrılan kaynak maliyetine katlanılmasına ve tahsilat problemlerinin oluşmasına yol açar. Sınır %20- %30 olarak kabul edilmektedir. %20’nin altına düşmesi finansal açıdan olumsuz seyir yaşadığını göstermektedir(Finman, 2012: 4).

2018’de $(489.842.654,4 + 77.879.012,9) / 2.058.135.779,1 = 0,27$

2019’da $(554.848.146,0 + 85.687.014,0) / 2.362.913.297,5 = 0,27$

2020’de $(709.570.906,8 + 123.045.804,9) / 3.026.221.659,1 = 0,27$

2021’de $(1.154.813.737,9 + 161.810.477,1) / 4.928.457.287,2 = 0,26$

2022’de $(1.934.161.148,5 + 293.454.033,3) / 8.756.781.171,3 = 0,25$

2023’te $(2.717.491.027,4 + 420.739.677,8) / 11.686.337.934,0 = 0,26$

Oran; imalat sektörünün alacaklarının, varlıklar içindeki durumunu göstermektedir. Finansal oran her yıl %20 ve %30 arasındadır bu durum normal kabul edilmektedir.

4.3.2. Ekonomik ve Finansal Yapı ile İlgili Oranlar

-Yabancı Kaynaklar Toplamı/Varlık (Aktif) Toplamı Oranı(Kaldıraç Oranı)

Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar + Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Varlık (Aktif) Toplamı

Kaldıraç oranının %50 olması normal ekonomik seviye olarak kabul edilmektedir. %50 üzeri finansal risk başlangıcıdır, %70 ve üzerine çıkması ise şirketler açısından yüksek risk oluşturmaktadır(Fintables, 2024:1).

2018’de $(941.797.003,0 + 422.387.845,7) / 2.058.135.779,1 = 0,66$

2019'da $(1.084.449.537,8 + 478.239.551,4) / 2.362.913.297,5 = 0,66$

2020'de $(1.364.755.756,1 + 631.686.059,7) / 3.026.221.659,1 = 0,65$

2021'de $(2.363.438.417,6 + 918.064.814,3) / 4.928.457.287,2 = 0,66$

2022'de $(4.169.313.677,7 + 1.347.038.963,4) / 8.756.781.171,3 = 0,62$

2023'te $(5.806.436.169,1 + 1.622.941.378,0) / 11.686.337.934,0 = 0,63$

2020 ve 2021 yıllarında salgının etkisi ile kaldıraç oranı %70 oranına yaklaşmıştır. 2020 ve 2021 yıllarında imalat sektörünün borç yükü artmıştır ve faiz ödemelerinde zorlanmıştır. 2022 ve 2023 hariç diğer yıllarda da oran %70'e yakındır. Bu da sektörün finansal risk durumunun olduğunu göstermektedir. Borçların Toplam Aktifler üzerindeki oranı yüksektir. Dolayısıyla finansal açıdan risk söz konusudur.

-Öz Kaynaklar/Varlık (Aktif) Toplamı Oranı

Sektörün Varlıklarının ne kadarını Öz Kaynaklardan karşıladığını gösteren orandır. Bu oran, işletmenin uzun vadede borç ödeme yeteneğini göstermektedir. Genel olarak sektörler için bu oranın %35-%40 ve üzerinde olması beklenir. Oranın bir önceki yıla göre yüksek çıkması işletme yönetiminin başarısını göstermektedir(Akdoğan ve Tenker, 2010: 653).

2018'de $693.950.930,4 / 2.058.135.779,1 = 0,34$

2019'da $800.224.208,3 / 2.362.913.297,5 = 0,34$

2020'de $1.029.779.843,3 / 3.026.221.659,1 = 0,34$

2021'de $1.646.954.055,4 / 4.928.457.287,2 = 0,33$

2022'de $3.240.428.530,2 / 8.756.781.171,3 = 0,37$

2023'te $4.256.960.386,9 / 11.686.337.934,0 = 0,36$

2018 ve 2019'da %34 civarlarında olan oran 2020 ve 2021'de %33'e gerilemiştir. Bu durumun sebebi yüksek borçlanma, sektördeki düşük kâr marjları, ortaklara yüksek temettü dağıtımı, yeni yatırımlardan kaçınma ve sektörün değerinde düşüş yaşanmasıdır. 2020 yılında ortaya çıkan COVID-19 krizinin olumsuz ekonomik etkileri oranı düşüren bir diğer sebeptir. 2022 ve 2023 yılında tekrar toparlanma gerçekleşmiştir.

-Öz Kaynaklar/Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı

Öz Kaynaklar/ Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar + Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar

Bu oran; sektörün finansal riskini ve sektörün borçlanma düzeyini göstermektedir. Genel olarak oranın %50'nin üzerinde olması beklenmektedir. Oran ne kadar artarsa işletmenin dışa bağımlılığı o kadar azalmaktadır. Oranın düşmesi, işletmenin borç ödeme gücünü azaltmakta, ağır faiz yükü ile ekonomik durgunluğa sebep olmaktadır(Yenisu, 2019: 27).

2018'de $693.950.930,4 / (422.387.845,7 + 941.797.003,0) = 0,50$

2019'da $800.224.208,3 / (478.239.551,4 + 1.084.449.537,8) = 0,51$

2020'de $1.029.779.843,3 / (631.686.059,7 + 1.364.755.756,1) = 0,51$

2021'de $1.646.954.055,4 / (918.064.814,3 + 2.363.438.417,6) = 0,50$

2022'de $3.240.428.530,2 / (1.347.038.963,4 + 4.169.313.677,7) = 0,58$

2023'te $4.256.960.386,9 / (5.806.436.169,1 + 1.622.941.378,0) = 0,57$

Yıllara göre karşılaştırma yapıldığında 2023'e kadar oran hep iyi seviyededir. Bu da sektörün finansal riskinin olmadığını ve borç ödeme gücünün yüksek olduğunu göstermektedir.

-Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar/Kaynak (Pasif) Toplamı Oranı

Oranın $\leq 0,33$ civarında olması normal kabul edilmektedir. Ülkemizde sürekli hale gelen yüksek enflasyon bu oranı yükseltmektedir(Yenisu, 2019: 27).

2018'de $941.797.003,0 / 2.058.135.779,1 = 0,45$

2019'da $1.084.449.537,8 / 2.362.913.297,5 = 0,45$

2020'de $1.364.755.756,1 / 3.026.221.659,1 = 0,45$

2021'de $2.363.438.417,6 / 4.928.457.287,2 = 0,47$

2022'de $4.169.313.677,7 / 8.756.781.171,3 = 0,47$

2023'te $5.806.436.169,1 / 11.686.337.934,0 = 0,49$

Oranın 0,33'ten küçük olması beklenirken hesaplanan normal düzeyin çok üzerindedir. Sektörün kısa vadeli borcunun fazla olduğunu ve finansal riskinin yüksek olduğunu göstermektedir. Sektör kısa vadeli borçlarının yüksekliği nedeniyle borç ödemesinde zorlanmaktadır.

-Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar/Kaynak (Pasif) Toplamı Oranı

Bu oranda sınır %20 olarak kabul edilmektedir. Kredi veren kurumlar bu orana göre uzun vadeli borç vermektedirler. %20 ve üzerine çıkması işletmenin istenenden fazla uzun vadeli kaynak kullandığını ortaya çıkarmaktadır(Akıncı ve Erdoğan, 1994: 202).

2018'de $422.387.845,7/2.058.135.779,1 = 0,20$

2019'da $478.239.551,4/2.362.913.297,5 = 0,20$

2020'de $631.686.059,7/3.026.221.659,1 = 0,20$

2021'de $918.064.814,3/4.928.457.287,2 = 0,18$

2022'de $1.347.038.963,4/8.756.781.171,3 = 0,15$

2023'te $1.622.941.378,0/11.686.337.934,0 = 0,13$

Uzun vadeli kaynakların az kullanımı ile işletmenin borç ödeme gücü yükselmektedir. 2020 yılında imalat sektörü borç ödemede zorluk yaşamamıştır. 2020 yılından sonra oran sürekli azalmıştır, sektörün borç ödeme süresi kısa vadeli olacaktır. İmalat sektöründe uzun vadeli borç ödeme gücü normal seviyededir. Borçlar içerisinde kısa vadeli olanların payı yüksektir.

-Maddi Duran Varlıklar/Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranı

Bu oranın 1'den büyük olması beklenir. İşletme için kredi veren kurumlar oranın 1'den büyük olmasına olumlu bakmaktadırlar(Akıncı ve Erdoğan, 1994: 203).

2018'de $466.082.545,9/422.387.845,7 = 1,10$

2019'da $521.929.776,1/478.239.551,4 = 1,09$

2020'de $621.163.424,7/631.686.059,7 = 0,98$

2021'de $987.403.704,1/918.064.814,3 = 1,07$

2022'de $2.041.473.180,7/1.347.038.963,4 = 1,51$

2023'te $2.551.015.201,5/1.622.941.378,0=1,57$

Verilen oranlara göre 1'in altına sadece salgın yılı olan 2020'de düşmüştür. İmalat sektörünün 2020 yılında uzun vadeli borçlarının fazla olduğunu ve maddi duran varlıklarının da az olduğunu göstermektedir. 2020 yılı dışında imalat sektörü oranları normal ve istenen seviyededir.

-Duran Varlıklar/Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı

Duran Varlıkların Yabancı Kaynaklara oranı işletmenin Uzun Vadeli Varlıklarının temsil etmektedir. Oranın %50'nin altına düşmesi uzun vadede duran varlıklar içerisindeki yabancı kaynak oranının düştüğünü göstermektedir(Engin, 2023: 1).

2018'de $700.431.819,6/(422.387.845,7+941.797.003,0)= 0,51$

2019'da $782.078.368,5/(478.239.551,4+1.084.449.537,8)= 0,50$

2020'de $926.953.447,7/(631.686.059,7 +1.364.755.756,1)=0,46$

2021'de $1.400.856.689,2/(918.064.814,3 +2.363.438.417,6)=0,42$

2022'de $2.652.477.131,9/(1.347.038.963,4 +4.169.313.677,7)=0,48$

2023'te $3.354.633.863,5/(5.806.436.169,+ 1.622.941.378,0)= 0,45$

2020'de yaşanan düşüş salgın sürecinin başlamasını ve 2021 yılında da etkisinin devam ettiğini göstermektedir. %50'nin altında olan 2020, 2021,2022 ve 2023 yıllarında sektör duran varlıklarının daha azını yabancı kaynaklarla karşılaması uzun vadeli borç seviyesini düşürmüştür. Finansal risk azalış göstermiştir. Oran, yıllar geçtikçe istenen seviyenin üzerinde seyretmiştir.

-Duran Varlıklar/Öz Kaynaklar Oranı

Bu oran işletmenin duran varlıklarının ne kadarının Öz Kaynaklardan karşıladığını, Öz Kaynakların yeterliliğini ifade etmektedir. Oranın genel olarak sektörlerde 1'in altında olması beklenir(Karagül, 2023: 1).

2018'de $700.431.819,6/ 693.950.930,4= 1,009$

2019'da $782.078.368,5/800.224.208,3= 0,977$

2020'de $926.953.447,7/1.029.779.843,3= 0,900$

2021'de $1.400.856.689,2/1.646.954.055,4= 0,850$

2022'de $2.652.477.131,9/3.240.428.530,2= 0,818$

2023'te $3.354.633.863,5/4.256.960.386,9= 0,788$

2018'de oran 1'in üzerindedir bu durum sektörün o yıl borçlarını yönetemediğini, finansal zorluklarla karşılaştığını ve duran varlıklarının öz kaynaklarla sağlanmadığını ifade etmektedir. Ancak çok fazla bir fark olmadığından yüksek finansal zorluklar yoktur. 2019-2023 yıllarında oran normal seyretmiştir. Borçluluk oranı düşüktür ve sektör finansal risklere karşı güçlüdür.

-Kısa Vadeli Banka Kredileri /Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranı

Bu oranın <%30 düzeyinde olması beklenmektedir, %30 seviyeleri işletmenin banka kredilerini finansal kriz zamanlarında yönetebildiğini göstermektedir(Engin, 2023: 2).

2018'de $224.325.074,3/ 941.797.003,0= 0,23$

2019'da $251.801.069,8/ 1.084.449.537,8= 0,23$

2020'de $301.100.462,3/ 1.364.755.756,1= 0,22$

2021'de $491.367.575,1/ 2.363.438.417,6= 0,20$

2022'de $972.421.841,3/4.169.313.677,7= 0,23$

2023'te $1.187.391.473,1/5.806.436.169,1= 0,20$

2018-2023 yılları arasında oran %30 seviyesinden düşük olması sebebiyle normal kabul edilmektedir. Kısa vadeli borçlar içerisinde banka kredilerinin düşük olması faiz ödemeleri ve borç ödemeleri açısından olumludur.

-Banka Kredileri/Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı

Bu oran ne kadar düşük olursa, işletmenin banka kredilerini istenen düzeyin altında tuttuğunu ve finansal düzeni sağladığını göstermektedir. <%40 sınır kabul edilmektedir. Yabancı kaynakların içeriğinin ne kadarının banka kredilerine ayrıldığını göstermektedir. Yıllar arasında karşılaştırma yapıldığında yüksek oran olumsuz olarak değerlendirilmektedir(Engin, 2023 :1).

2018'de $(224.325.074,3+ 279.748.020,4) / (422.387.845,7+941.797.003,0)=0,36$

2019'da $(251.801.069,8+321.009.817,9) / (478.239.551,4+1.084.449.537,8)= 0,36$

2020'de $(301.100.462,3+ 433.093.548,6) / (631.686.059,7 +1.364.755.756,1)=0,36$

2021'de $(491.367.575,1+596.612.199,3) / (2.363.438.417,6+ 918.064.814,3)= 0,33$

2022'de $(972.421.841,3+853.223.619,8) / (4.169.313.677,7+1.347.038.963,4)= 0,33$

2023'te $(1.187.391.473,1+1.014.239.256,0) / (5.806.436.169,1+ 1.622.941.378,0)= 0,29$

Tüm yıllarda oran %40 altında olduğu için olumlu kabul edilmektedir. Oran giderek düştüğünden olumlu durum söz konusudur.

-Dönen Varlıklar/Aktif (Varlık) Toplamı Oranı

Sektörün dönen varlıklarının aktifler içindeki durumunu göstermektedir. %100 üzerinden yorumlama yapılmaktadır. Oranın %50 ve üzerinde olması beklenmektedir. Likidite fazlalığı, fiyat istikrarsızlığını azalttığı için normal kabul edilmektedir(Taner, 2008: 8).

2018'de $1.357.703.959,5/2.058.135.779,1=0,65$

2019'da $1.580.834.929,0 /2.362.913.297,5= 0,66$

2020'de $2.099.268.211,4/3.026.221.659,1= 0,69$

2021'de $3.527.600.598,0/4.928.457.287,2= 0,71$

2022'de $6.104.304.039,5/8.756.781.171,3= 0,69$

2023'te $8.331.704.070,5/11.686.337.934,0= 0,71$

6 yıl içerisinde oran sürekli artmıştır. Bu durum olumlu kabul edilmektedir. Dönen varlıkların aktifler içerisindeki payı fazladır. Bu durum imalat sektörü için beklenen oran açısından olumludur.

-Maddi Duran Varlıklar(Net)/Varlık (Aktif) Toplamı Oranı

Oranın %20-25 arasında olması normal kabul edilmektedir. İşletmenin yatırımlarını daha istikrarlı kullandığını göstermektedir. Bu oran, işletmenin borç durumunu, finansal faaliyetlerini ve kriz durumunda ekonomik yönetimini ifade etmektedir(Engin, 2023: 3).

2018'de $466.082.545,9/2.058.135.779,1= 0,22$

2019'da $521.929.776,1/2.362.913.297,5= 0,22$

2020'de $621.163.424,7/3.026.221.659,1= 0,20$

2021'de $987.403.704,1/4.928.457.287,2= 0,20$

2022’de $2.041.473.180,7/8.756.781.171,3= 0,23$

2023’te $2.551.015.201,5/ 11.686.337.934,0= 0,21$

2018 ve 2019’da yüksek seyreden oran 2020’de COVID-19’un etkisiyle düşüş yaşamıştır. 2020 yılında sektör yatırımları kısıtlamış, borç ödemede zorluk yaşamış ve finansal yapısında bozulmalar meydana gelmiştir. 2022 ve 2023’te sektör tekrar finansal yapısını düzeltmiştir. Oran istenen aralıktadır ve olumludur.

4.3.3. Devir Hızları Oran Analizi

-Stok Devir Hızı

Satışların Maliyeti (Cari Yıl) / (Önceki Yıl Stoklar + Cari Yıl Stoklar) /2

Sektörün stoklarını ne kadar zamanda ve ne kadar hızlı yenilediğini gösteren orandır. Sektöre veya sektör faaliyetlerine göre değişiklik olabilmektedir. 4 ile 6 arasında normal kabul edilmektedir(Özkurt, 2024).

2018’de $(10.819.359.773,5)/(355.237.436,9 +475.058.600,3)/2= 6,5$

2019’da $(10.819.359.773,5)/ (475.058.600,3+ 539.179.928,3)/ 2= 5,3$

2020’de $(10.819.359.773,5) / (539.179.928,3+689.216.995,7) /2= 4,4$

2021’de $(10.819.359.773,5)/(689.216.995,7+1.298.079.143,7)/2= 2,7$

2022’de $(10.819.359.773,5)/ (1.298.079.143,7+2.237.440.972,5)/2= 1,5$

2023’te $(10.819.359.773,5)/ (2.237.440.972,5 +3.076.863.729,7)= 2,3$

Yıllar arasında karşılaştırma yapıldığında stok devir hızı 2018’de normalin biraz üzerindedir. 2019 ve 2020’de normal seviyededir. 2021, 2022 ve 2023’te düşük talep, stok yönetiminin düzenli yapılmaması ve pazarlama sorunları, oranı normal seviyenin altına düşüren sebeplerdendir. Son 3 yılda imalat sektörü stoklarını eritememiştir ve devir hızı düşüktür. COVID-19 bu oranı etkilemiştir. Çünkü yıllar itibariyle oldukça hızlı düşüş olmuş ve stok devir hızını aşağıya düşürmüştür.

-Alacak Devir Hızı

Net Satışlar/ Kısa Vadeli Ticari Alacaklar + Uzun Vadeli Ticari Alacaklar

Sektörün alacaklarını ne kadar zamanda karşıladığını gösteren orandır. Baz değer 2 ve üzeri normal kabul edilmektedir. Yıllara göre karşılaştırma yapılarak sektörün faaliyetleri hakkında yorum yapılmaktadır(Doğanşahin, 2021).

2018'de $2.115.571.055,0 / (489.842.654,4 + 4.628.705,9) = 4,2$

2019'da $2.408.311.376,9 / (554.848.146,0 + 5.549.081,0) = 4,2$

2020'de $2.860.408.684,5 / (709.570.906,8 + 6.494.879,7) = 3,9$

2021'de $4.957.875.707,1 / (1.154.813.737,9 + 10.600.422,5) = 4,2$

2022'de $10.347.840.305,3 / (1.934.161.148,5 + 14.922.185,9) = 5,3$

2023'te $13.400.878.227,6 / (2.717.491.027,4 + 17.352.897,6) = 4,9$

2018 ve 2019'da 4,2 olarak hesaplanan oran 2020 yılında düşüş yaşamıştır. 2020 ve 2021 yılında COVID-19 sebebiyle düşüş yaşaması, nakit akışının zayıf olması, finansal riskin oluşması ve sektörün alacaklarını tahsil etmede sorunlar yaşadığını göstermektedir. Fakat 2'nin üzerinde olması sektör için iyi seviyedir. 2022 ve 2023 yılında toparlanmalar ile tekrar yükselişe geçmiştir. Alacak devir hızının yüksek olması istenilen ödeme gücünü de artıracaktır.

-Çalışma Sermayesi Devir Hızı

Net Satışlar/ Dönen Varlıklar

Sektörlerin çalışma sermayesini ne kadar verimli kullandığını gösteren orandır. Sınır 1,5 ve üzeri normal kabul edilmektedir. Sektörlerin kısa vadeli faaliyetlerini ölçmektedir(Akyüz, Genç ve Erem, 2013: 87).

2018'de $2.115.571.055,0 / 1.357.703.959,5 = 1,5$

2019'da $2.408.311.376,9 / 1.580.834.929,0 = 1,5$

2020'de $2.860.408.684,5 / 2.099.268.211,4 = 1,4$

2021'de $4.957.875.707,1 / 3.527.600.598,0 = 1,4$

2022'de $10.347.840.305,3 / 6.104.304.039,5 = 1,6$

2023'te $13.400.878.227,6/8.331.704.070,5 = 1,6$

En düşük oran 2020 ve 2021 yıllarında görülmüştür. İmalat sektörü bu yıllarda çalışma sermayesini düzenli kullanamamıştır ve yeterli satış yapamamıştır. 2022 ve 2023'te oran yükselmiştir. Sektör yatırımlara önem vermiş ve satış hacmini genişletmiştir. 2020 ve 2021 yıllarında küçük bir düşüş yaşansa da oran normal seviyededir.

- Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı

Net Satışlar/ (Dönen Varlıklar - Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar)

İşletmenin faaliyetlerini günü gününe aksatmadan yürütmesi için gerekli sermayeyi ifade etmektedir. Sınır $>1,8$ olarak kabul edilmektedir. Oran yıllar arasında karşılaştırıldığında yüksek çıkması, sermayenin ihtiyaca göre kullanıldığını gösterirken düşük olması sermayenin verimliliği ve stok devir hızının yavaşlaması anlamına gelmektedir(Çabuk, 2013:1).

2018'de $2.115.571.055,0/(1.357.703.959,5-941.795.340,5) = 5,08$

2019'da $2.408.311.376,9/(1.580.834.929,0- 1.084.460.002,6)= 4,85$

2020'de $2.860.408.684,5 /(2.099.268.211,4-1.392.577.408,3)= 4,04$

2021'de $4.957.875.707,1 /(3.527.600.598,0-2.339.444.114,4)= 4,17$

2022'de $10.347.840.305,3 /(6.104.304.039,5-3.954.758.062,5)= 4,81$

2023'te $13.400.878.227,6/ (8.331.704.070,5-5.806.436.169,1)= 5,30$

2018- 2023 yılları arasında normal değerin çok üzerinde olması sermaye devir hızı oranının olumlu seyrettiğini göstermektedir. 2020 yılında diğer yıllara göre düşmesi COVID-19'un sektör faaliyetlerini yavaşlattığını göstermektedir. Ancak devir hızı yıllar itibarıyla istenen seviyenin üzerindedir.

-Maddi Duran Varlıkların Devir Hızı

Net Satışlar/Maddi Duran Varlıklar

İşletmenin bir sene içerisindeki Maddi Duran Varlıklarını yatırımlarında nasıl kullandığını gösteren oran analizidir. >2 normal kabul edilmektedir(Çabuk, 2013: 1).

2018'de $2.115.571.055,0/466.082.545,9 = 4,5$

2019'da $2.408.311.376,9/521.929.776,1 = 4,6$

2020’de $2.860.408.684,5 / 621.163.424,7 = 4,6$

2021’de $4.957.875.707,1 / 987.403.704,1 = 5,02$

2022’de $10.347.840.305,3 / 2.041.473.180,7 = 5,03$

2023’te $13.400.878.227,6 / 2.551.015.201,5 = 5,25$

2018-2022 yılları karşılaştırıldığında 2018’den 2020’ye kadar düzenli artış varken 2020’de salgın etkisi ile duraklama görülmüştür. 2020 yılında uzun vadeli yatırımlar ve faaliyetlerin durdurulması oranlara da yansımıştır. 2021 yılından itibaren finansal toparlanmalar sektöre de etkisini göstermiştir. Devir hızı yıllar itibariyle istenen seviyenin üzerinde ve olumludur.

-Borç Devir Hızı

(Satışların Maliyeti + Stoklar) / Ticari Borçlar

İşletmenin ticari borçlarının devir hızını gösteren oran analizidir. Bir sene içerisinde finansal borçların nasıl ödendiğine bakılmaktadır. 5,5-6 normal kabul edilmektedir. Oran ne kadar yüksekse borç ödeme gücü de o kadar yüksek olduğu anlamına gelmektedir(Şatıroğlu, 2020: 1).

2018’de $(1.731.569.709,8 + 475.058.600,3) / 381.098.726,4 = 5,7$

2019’da $(2.015.948.488,1 + 539.179.928,3) / 449.624.129,2 = 5,6$

2020’de $(2.325.509.923,5 + 689.216.995,7) / 573.230.677,1 = 5,2$

2021’de $(4.002.956.006,5 + 1.298.079.143,7) / 1.002.609.149,7 = 5,2$

2022’de $(8.421.199.005,4 + 2.237.440.972,5) / 1.637.669.895,2 = 6,5$

2023’te $(10.819.359.773,5 + 3.076.863.729,7) / 2.381.522.578,4 = 5,8$

2018-2023 yılları arasında en düşük oran 2020 ve 2021 olarak gözükmektedir. Bu yıllarda COVID-19’un meydana getirdiği olumsuz etkiler finansal yapıyı bozmuş, borç devir hızını da zayıflatmıştır. 2020 ve 2021 yılında sektör finansal disiplin sağlayamamıştır. Ancak genel olarak olumlu durum söz konusudur.

-Aktif Devir Hızı

Net Satışlar/ Varlık (Aktif) Toplamı

Bir sektörün bir yıl içerisinde ne kadar aktif çalıştığını gösteren oran yöntemidir. Sektör ne kadar aktifse yatırımcı açısından da o kadar önem taşımaktadır. Değerin 1-1,5 olması sektörün normal düzeyde iş yaptığını, 2 ve üzerinde olması ise çok iyi durumda olduğunu göstermektedir(İktisat Sözlüğü, 2019).

2018'de $2.115.571.055,0 / 2.058.135.779,1 = 1,02$

2019'da $2.408.311.376,9 / 2.362.913.297,5 = 1,01$

2020'de $2.860.408.684,5 / 3.026.221.659,1 = 0,94$

2021'de $4.957.875.707,1 / 4.928.457.287,2 = 1,00$

2022'de $10.347.840.305,3 / 8.756.781.171,3 = 1,18$

2023'te $13.400.878.227,6 / 11.686.337.934,0 = 1,01$

2018, 2019, 2021, 2022 ve 2023'te değerler normal kabul edilirken 2020'de normalin altında seyretmiştir. COVID-19 sebebiyle ortaya çıkan kısıtlamalar imalat sektöründe pasif çalışmaya sebep olmuştur. Aktif Devir Hızı açısından 2020 yılında biraz düşüş yaşamakla beraber, sonraki yıllarda tekrar toparlanmış ve olumlu bir sürece girmiştir.

4.3.4. Kârlılık Oranları

-Kâr ile Sermaye Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar-

-Faiz ve Vergi Öncesi Kâr(Zarar)/ Pasif Toplamı Oranı (Ekonomik Rantabilite)

(Vergiden Önceki Kâr + Finansman Giderleri) / (Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar + Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar)

İşletmenin bir yıl içerisindeki faiz durumunu gösteren orandır. İşletme yabancı kaynaklar kullanımı faiz olarak ortaya çıkmaktadır, olumlu yabancı kaynak faaliyetinin olabilmesi için işletmenin yüksek faiz giderleri olmaması gerekmektedir. Genellikle sektörler için 0,10 ve üzerinde olması normal kabul edilmektedir(Önce, 2013: 68).

2018'de $(117.313.197,7 + 137.374.051,2) / (941.797.003,0 + 422.387.845,7) = 0,18$

2019'da $(137.344.312,8 + 102.129.354,7) / (1.084.449.537,8 + 478.239.551,4) = 0,15$

2020'de $(220.908.436,9 + 126.967.328,3) / (1.364.755.756,1 + 631.686.059,7) = 0,17$

2021’de $(455.441.865,0+278.156.339,3) / (2.363.438.417,6+918.064.814,3) = 0,22$

2022’de $(946.899.096,4+414.881.384,5) / (4.169.313.677,7+1.347.038.963,4) = 0,24$

2023’te $(1.176.370.005,7+649.567.712,4) / (5.806.436.169,1+1.622.941.378,0) = 0,24$

2019 yılında 2018 yılına göre oran düşmüştür. Sektör sermayesini planlı ve verimli kullanamamıştır. Bu sebeple yatırımdan kazanç sağlayamamıştır. 2020 yılında 2019 yılına göre oran artmıştır. Fakat diğer yıllara göre yine de düşüş yaşanmıştır. 2021, 2022 ve 2023’te salgın yasaklarının kalkması ile sektör yatırımlarına devam etmiş finansal risk düzelmeye başlamıştır. Fakat genel olarak %10 seviyesinin üzerinde olduğu için kârlılık oranı iyi kabul edilmektedir.

-Net Kâr/Varlık (Aktif) Toplamı Oranı

Net Kâr (Vergi Sonrası Kâr)/ Varlık (Aktif) Toplamı

İşletmenin ne kadar kâr edebildiğini, kaynaklarını ne kadar verimli kullanabildiğini gösteren oran analizi yöntemidir. $>0,05$ normal kabul edilmektedir(Tuna, 2023).

2018’de $97.659.065,6 / 2.058.135.779,1 = 0,047$

2019’da $118.131.100,4 / 2.362.913.297,5 = 0,049$

2020’de $189.646.975,4 / 3.026.221.659,1 = 0,062$

2021’de $382.180.598,8 / 4.928.457.287,2 = 0,077$

2022’de $832.965.810,7 / 8.756.781.171,3 = 0,095$

2023’te $1.006.312.902,7 / 11.686.337.934,0 = 0,086$

Her yıl kârlılık oranlarında artış yaşanması finansal olarak imalat sektörünün kaynaklarını verimli kullandığını göstermektedir. Varlık kârlılığı her geçen yıl yükselerek olumlu bir seyir izlemiştir.

-Birikmeli (Kümülatif) Kârlılık Oranı

Dağıtılmamış Kârlar Toplamı (Yedekler)/ Varlık (Aktif) Toplamı

Birikmeli (Kümülatif) Kârlılık Oranı, bir yatırımdan belirli bir süre boyunca elde edilen toplam kârın başlangıçtaki yatırımla ilişkilendirilerek değerlendirildiği bir finansal performans ölçümüdür. Bu oran, yalnızca tek bir dönem değil, birden fazla dönem kârlarını

topluca dikkate alır. Böylece bir yatırımın veya uzun vadeli kârlılığını analiz etmeye olanak sağlar. %15-20 arası normal kabul edilmektedir(Çınar, 2020).

2018’de $160.212.053,6 / 2.058.135.779,1 = 0,07$

2019’da $204.366.800,6 / 2.362.913.297,5 = 0,08$

2020’de $287.527.831,8 / 3.026.221.659,1 = 0,09$

2021’de $381.888.334,4 / 4.928.457.287,2 = 0,07$

2022’de $590.533.471,3 / 8.756.781.171,3 = 0,06$

2023’te $864.977.373,4 / 11.686.337.934,0 = 0,07$

Yıllar itibariyle sektörün dağıtılmayan kâr oranı düşüktür. Bu durum imalat sektörünün büyüme potansiyelini ve yatırımlarının olumlu seviyede olmadığını göstergesidir. Kârın dağıtıldığını göstermektedir.

-Kâr ile Satışlar Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar-

-Faaliyet Kârı (Brüt Satış Kârı veya Zararı- Faaliyet Giderleri) / Net Satışlar Oranı

İşletmenin bir yılın sonunda yapmış olduğu faaliyetler sonucu ortaya çıkan orandır. Net satışlardan ne kadarının faaliyet kârına gittiğini göstermektedir. 0,10-0,15 arası normal kabul edilmektedir(Tuna, 2022: 3).

2018’de $(384.001.345,1 - 170.121.335,4) / 2.115.571.055,0 = 0,10$

2019’da $(392.362.888,9 - 201.658.900,3) / 2.408.311.376,9 = 0,07$

2020’de $(534.898.761,0 - 229.694.307,3) / 2.860.408.684,5 = 0,10$

2021’de $(954.919.700,6 - 340.899.283,1) / 4.957.875.707,1 = 0,12$

2022’de $(1.926.641.300,0 - 703.081.992,9) / 10.347.840.305,3 = 0,11$

2023’te $(2.581.518.454,1 - 1.075.767.974,3) / 13.400.878.227,6 = 0,11$

2018’de %10 sınır seviyesinde olan oran 2019’da faaliyet kârı düşmüştür. 2020’de COVID-19’un olumsuz ekonomik etkileri olmasına rağmen oran sınırdadır. 2021, 2022 ve 2023’te sektör faaliyetlerini ve satışlarını artırarak normal sınırın altına düşmemiştir. Ancak yıllar içerisinde, faaliyet kârının payı istenen sınırlar içerisinde olmamakla beraber alt sınıra yakındır.

-Brüt Satış Kârı/Net Satışlar Oranı

Gelir tablosu hesaplarına göre işletmenin bir yılın sonunda satışlarının ne kadarının maliyeti ne kadarının da brüt satış kârını oluşturduğunu gösteren oran analizidir. Satışların kârlılığını gösteren oranlardan birisidir. %20-30 arasında olması normal kabul edilmektedir(Çınar, 2020).

2018'de $384.001.345,1 / 2.115.571.055,0 = 0,18$

2019'da $392.362.888,9 / 2.408.311.376,9 = 0,16$

2020'de $534.898.761,0 / 2.860.408.684,5 = 0,18$

2021'de $954.919.700,6 / 4.957.875.707,1 = 0,19$

2022'de $1.926.641.300,0 / 10.347.840.305,3 = 0,18$

2023'te $2.581.518.454,1 / 13.400.878.227,6 = 0,19$

2019'da oran diğer yıllara göre düşüktür. Sektörün o yıl içerisinde kârlılığının az olduğunu göstermektedir. Kârlılığın düşük olma sebepleri arasında faaliyetlerinin az olması, gelir gider dengesinin kontrol edilememesi ve kârın satışlar içerisindeki oranının düşük olması gibi sebeplerle açıklanabilmektedir. Kâr istenenin biraz altında kalmıştır.

-Net Kâr/Net Satışlar Oranı

İşletme bir yıl içerisinde satışları üzerinden ne kadar net kâr elde ettiğini gösteren oran analizi yöntemidir. %5-%10 arası normal kabul edilmektedir(Tuna, 2023).

2018'de $97.659.065,6 / 2.115.571.055,0 = \%4,6$

2019'da $118.131.100,4 / 2.408.311.376,9 = \%4,9$

2020'de $189.646.975,4 / 2.860.408.684,5 = \%6,6$

2021'de $382.180.598,8 / 4.957.875.707,1 = \%7,7$

2022'de $832.965.810,7 / 10.347.840.305,3 = \%8,0$

2023'te $1.006.312.902,7 / 13.400.878.227,6 = \%7,5$

İşletme en yüksek kârı 2022 yılında elde etmiştir. Kârın her yıl düzenli olarak artması imalat sektörünün faaliyetlerinden istenen seviyede kâr elde ettiğini göstermektedir. Satışlar üzerindeki kârın payı yıllar itibariyle artmıştır.

- Faaliyet Giderleri /Net Satışlar Oranı

İşletmenin bir yıl içerisindeki faaliyet giderlerinin yüzde kaçının net satışlara gittiğini gösteren oran analizi yöntemidir. %10-%30 aralığı normal kabul edilmektedir. İşletmenin faaliyetleri karşısında net kâr veya zararını göstermektedir. Dönemlik kurlar bu oranı etkilemektedir(Mikroyazılım, 2023).

2018’de $170.121.335,4 / 2.115.571.055,0 = \%8,0$

2019’da $201.658.900,3 / 2.408.311.376,9 = \%8,3$

2020’de $229.694.307,3 / 2.860.408.684,5 = \%8,0$

2021’de $340.899.283,1 / 4.957.875.707,1 = \%6,8$

2022’de $703.081.992,9 / 10.347.840.305,3 = \%6,7$

2023’te $1.075.767.974,3 / 13.400.878.227,6 = \%8,0$

En yüksek oran, 2019 yılında olurken 2021 ve 2022 yıllarında gider oranı düşmüştür. 2020 yılında ortaya çıkan COVID-19 finansal açıdan oranı düşürse de 2021, 2022 ve 2023 daha az risk taşımaktadır. Oran yıllar itibariyle istenen seviyenin altında ve olumludur.

-Finansman Giderleri /Net Satışlar Oranı

Sektörün finansman giderlerini yani kısa vadeli borç, faiz vb. ve uzun vadeli borç giderlerini gelir tablosunda ifade etmektedir. Finansman gideri; kur farkı, komisyon farkı, faiz ve vade payını ifade etmektedir. Oranın %5-%10 arasında olması normal kabul edilmektedir(Fintables Akademi, 2024).

2018’de $137.374.051,2 / 2.115.571.055,0 = 0,064$

2019’da $102.129.354,7 / 2.408.311.376,9 = 0,042$

2020’de $126.967.328,3 / 2.860.408.684,5 = 0,044$

2021’de $278.156.339,3 / 4.957.875.707,1 = 0,056$

2022’de $414.881.384,5 / 10.347.840.305,3 = 0,040$

2023’te $649.567.712,4 / 13.400.878.227,6 = 0,048$

Net satışlar içerisinde en fazla faiz gideri 2018 yılında olurken en az ise 2022’de meydana gelmiştir. 2018 yılında sektör borçlanması yüksek olmuş ve yatırım yapmaktan

kaçınmıştır. 2019 yılında faiz giderlerini düşürmüş finansal sağlığını düzeltmeye çalışmıştır. 2020 yılında salgının etkileri ile tekrar oran yükselmiş, borçlanma maliyetleri artmıştır. 2021 yılında oran düşmüş 2022 ve 2023 yılında ise sektör finansal olarak güçlenmiştir. Finansman giderlerinin satışlar içerisindeki payı istenen seviyede ve olumludur.

-Kâr ile Finansal Yükümlülükler Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar-

- Faiz ve Vergiden Önceki Kâr/ Faiz Giderleri Oranı

Bir yılın sonunda bu oranın diğer yıllardan yüksek çıkması işletmenin faiz ödeme gücünün yüksek olduğunu göstermektedir. Yöneticiler, bu oranı kullanıp işletmenin faiz yükü altında ne kadar kâr elde ettiğini ulaşılmaktadır. 2-3 arasında olması normal kabul edilmektedir(Belen, 2021: 1).

Vergiden Önceki Kâr + Finansman Giderleri/ Finansman Giderleri

2018'de $(117.313.197,7 + 137.374.051,2) / 137.374.051,1 = 1,85$

2019'da $(137.344.312,8 + 102.129.354,7) / 102.129.354,7 = 2,34$

2020'de $(220.908.436,9 + 126.967.328,3) / 126.967.328,3 = 2,73$

2021'de $(455.441.865,0 + 278.156.339,3) / 278.156.339,3 = 2,63$

2022'de $(946.899.096,4 + 414.881.384,5) / 414.881.384,5 = 3,28$

2023'te $(1.176.370.005,7 + 649.567.712,4) / 649.567.712,4 = 2,81$

Normal düzeyde seyretmesi imalat sektörünün faiz yükü altında ezilmeyip kâr elde ettiğini göstermektedir.

- (Net Kâr+Faiz Giderleri)/Faiz Giderleri Oranı

Net Kâr + Finansman Giderleri/ Finansman Giderleri

Bu oranın diğer yıllara göre yüksek çıkması etkili faiz oranları karşısında işletmenin ödemelerini zamanında yaptığını göstermektedir. Sınır değeri 1< olarak kabul edilmektedir. Düşük oranlar faiz yükü altında sektörün zorlandığını göstermektedir. Olağanüstü durumlarda bu oranın yüksek olması sonucunda mali sorunlar yaşanmadan durum atlatılabilmektedir(Borsa Kafası, 2023).

2018'de $(97.659.065,6 + 137.374.051,1) / 137.374.051,1 = 1,71$

2019'da $(118.131.100,4 + 102.129.354,7) / 102.129.354,7 = 2,15$

2020'de $(189.646.975,4 + 126.967.328,3) / 126.967.328,3 = 2,49$

2021'de $(382.180.598,8 + 278.156.339,3) / 278.156.339,3 = 2,37$

2022'de $(832.965.810,7 + 414.881.384,5) / 414.881.384,5 = 3,00$

2023'te $(1.006.312.902,7 + 649.567.712,4) / 649.567.712,4 = 2,54$

2018 yılında diğer yıllara göre oran çok düşüktür sektör o yıl faiz giderleri fazladır finansal riskini artırmıştır. 2018 yılından sonra oran artış göstermiş bu da sektörün yeterli kâr sağladığını, faiz giderlerini zorlanmadan karşıladığını ve finansal yapısının olumlu seyrettiğini göstermektedir. Tüm yıllar itibarıyla oran istenen seviyede ve olumludur.

4.4. TÜRKİYE'DEKİ TÜM İMALAT SEKTÖRÜ VERİLERİNİN ANALİZİ

Amaç; Türkiye'deki imalat sektöründe faaliyet gösteren firmaların finansal yapılarını ve performanslarını analiz etmektir. Oran analizi yöntemleri kullanılarak firmaların likidite, kârlılık, borçlanma ve faaliyet verimliliği gibi temel finansal göstergeleri incelenecektir.

Tablo 4.3 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2018)

Q, Sektördeki firmaların oranlarının aktiflere göre ağırlıklandırılmış ortalaması				2018				
				Firma Sayısı*	Q	Q1	Q2	Q3
Sektördeki firmaların %25' inin oranı Q1'e (Alt Kartil) eşit ya da küçüktür								
Sektördeki firmaların %50 'sinin oranı Q2'ye (Medyan) eşit ya da küçüktür								
Sektördeki firmaların %75' inin oranı Q3'e (Üst Kartil) eşit ya da küçüktür								
Düşük	Orta	İyi	LİKİDİTE ORANLARI					
0-100	100-185	185<	Cari Oran (%)	107.306	166,9	85,4	111,8	164,7
<80	80	100	Likidite (Asit Test) Oranı (%)	108.513	102,3	23,0	60,9	104,6
<20	20	20<	Nakit Oranı (%)	106.358	25,5	1,0	5,9	23,9
<%20	%30	%30<	Stoklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	101.802	23,7	11,1	27,2	50,1
>100	100	100>	Stok Bağımlılık Oranı (%)	107.537	74,8	76,9	94,4	99,1
<%20	%20-30	%30>	Kısa Vadeli Alacaklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	103.216	27,8	12,6	28,4	50,8
Düşük	Orta	İyi	FİNANSAL YAPI ORANLARI					
>%50	%50	%50>	Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Topl. Oranı %	115.272	65,8	46,6	74,6	91,6
<%35	%35	%40<	Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı Oranı %	116.405	34,2	8,7	25,9	54,8

<%100	%100	%100<	Öz Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Top. Oranı %	107.013	64,0	5,4	25,1	70,4
>33	33	33>	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar/ Pasif Top. Oranı	115.831	45,5	33,4	62,5	86,7
>%20	%20	%20>	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar/Pasif Top. Oranı	44.182	24,5	4,0	14,2	32,8
<100	100	100<	Maddi Duran Varlıkl./Uzun Vad.Yab.Kaynaklar	38.761	180,6	37,6	99,3	245,0
<%50	%50	%50<	Duran Varlık. /Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı	103.462	54,8	8,6	24,9	55,9
>100	100	100>	Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar Oranı (%)	101.342	102,3	10,6	45,8	106,9
>%30	%30	%30>	Kısa Vad. Bank. Kredileri/Kısa Vad. Yabancı Kay.	48.719	34,3	3,6	14,1	35,6
>%40	%40	%40>	Banka Kredi /Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı	55.267	44,2	5,5	19,2	44,2
>50	50	50>	Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	120.745	66,0	63,9	84,2	95,7
<%20	%20	%20<	Maddi Duran Varlıklar (Net) / Aktif Toplamı	105.438	23,2	5,0	13,9	30,4

Kaynak: TCMB Verileri, Sektör Bilanço İstatistikleri, İmalat Sektörü Verileri, 2024

Tablo 4.4 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2018)

Q, Sektördeki firmaların oranlarının aritmetik ortalaması Sektördeki firmaların %25' inin oranı Q1'e (Alt Kartil) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %50 'sinin oranı Q2'ye (Medyan) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %75' inin oranı Q3'e (Üst Kartil) eşit ya da küçüktür				2018				
				Firma Sayısı*	Q	Q1	Q2	Q3
Düşük	Orta	İyi	DEVİR HIZLARI					
<4	4	6<	Stok Devir Hızı (Kez)	88.092	5,6	1,2	3,0	7,0
<2	2	2<	Alacak Devir Hızı (Kez)	85.963	5,4	1,7	3,6	6,7
<1,5	1,5	1,5<	Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	101.745	1,6	0,6	1,2	2,1
<1,8	1,8	2<	Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	91.945	3,2	-0,3	1,7	4,9
<2	2	2<	Maddi Duran Varlık Devir Hızı (Kez)	88.549	8,0	2,3	5,9	14,3
<5	5	6<	Borç Devir Hızı	92.451	7,6	1,8	3,9	7,7
<2	2	2<	Aktif Devir Hızı (Kez)	102.584	1,0	0,5	0,9	1,5
Düşük	Orta	İyi	KARLILIK ORANLARI					
			1-Kar ile Sermaye Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar					
<1	1	1<	Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar)/Pasif T.Oranı%	100.470	1,40	-0,5	3,0	10,3
<0,5	0,5	1<	Net Kâr (Zarar) / Aktif Toplamı Oranı (%)	102.016	3,4	-0,4	1,1	3,9
<15	15	20<	Birikmeli (Kümülatif) Kârlılık Oranı (%)	47.030	32	0,2	0,6	2,0
			2-Kar ile Satışlar Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar					
<10	15	15<	Faaliyet Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	91.411	10,5	0,9	3,5	8,5
<20	20	20<	Brüt Satış Kârı(Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	99.701	21,0	8,1	15,7	27,2
<0,5	0,5	0,5<	Net Kâr (Zarar) / Net Satışlar oranı (%)	85.269	3,4	0,5	1,7	4,3
<%10	%10	%30>	Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	96.584	9,6	4,8	10,0	19,5
<%5	%10	%10>	Faiz Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	57.411	4,1	0,2	1,1	3,5
Düşük	Orta	İyi	3-Kar ile Finansal Yüküm. Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar					
<100	100	100<	Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Faiz Giderleri	49.129	379	105,7	187,3	590,0
<100	100	100<	Net Kâr (Zarar) ve Faiz Giderleri / Faiz Giderleri	48.745	322	103,0	168,1	489,6

Kaynak: TCMB Verileri, Sektör Bilanço İstatistikleri, İmalat Sektörü Verileri, 2024

Likidite oranları incelendiğinde Q değeri olan sektörün %100 ortalaması(yıllık değer) değerlendirilecektir. Cari oran 2018 yılında 166 olarak belirlenmiştir. Cari oranın 100-185 arasında olması normal kabul edilmektedir. 185 ve üzeri daha kabul edilebilirdir. 2018 yılında da oran normal seyretmiştir. 2018 yılında imalat sektörü borçlarını kısa sürede ve zorlanmadan ödediğini göstermektedir. Ancak iyi seviyenin de altındadır. Acit-Test oranı 102 olarak hesaplanmıştır bu durum normal kabul edilmektedir 100'ün altına düşmemesi sektörün likidite sorunu ile karşı karşıya kalmadığını göstermektedir. Hazır değerler oranı(nakit oran) %20'nin üzerindedir ve bu durum da normal kabul edilmektedir. Stoklar/Aktif Toplam Oranı 23,7 olarak belirlenmiş ve iyi değer olan %15'in üzerindedir bu durum sektörün stoklarının toplam aktifler içerisinde payının yüksek olduğu anlamına gelmektedir. Kısa Vadeli Alacaklar oranı %27 ile orta değer sınırındadır. Finansal yapı oranları incelendiğinde Yabancı Kaynaklar/Aktif Toplam Oranı %65 olarak belirlenmiştir. Bu durum finansal risk olarak kabul edilmektedir. İmalat sektörünün 2018 yılında borç yükü artmış ve sektör faiz ödemelerinde zorlanmıştır. Öz Kaynaklar/Aktif Toplamı Oranı %35'in altında değer göstermiştir. İmalat sektörü borçlanma yaşamış ve yeni yatırıma yönelmiştir. Öz Kaynaklar/Yabancı Kaynaklar Oranı %64 olarak hesaplanmıştır. Öz kaynaklar, borçlara göre daha düşüktür. Bu durum olumsuz olarak algılanmaktadır. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar/Pasif Toplamı Oranı normal değeri %30 civarlarında iken %45 ile 2018 yılında kısa vadeli borçlar istenen seviyenin üzerindedir. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar/Pasif Toplamı Oranı %20'den küçük olan değerler için normal kabul edilmektedir. 2018 yılında %24 ile imalat sektörü uzun vadeli yabancı kaynaklar baz değerden fazladır. Maddi Duran Varlıklar/Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar 2018 yılında 180 oran ile iyi kabul edilmektedir. Duran Varlıklar/Yabancı Kaynaklar Oranı %54,8 ile iyi durumdadır, imalat sektörü uzun vadede finansal kriz durumlarını yönetebilmektedir. Duran Varlıklar/Öz Kaynaklar Oranı 100'ün altına düşmemiştir 2018 yılında imalat sektörü duran varlıklarını öz kaynaklar ile sağlayamamış, finansal zorluk yaşamıştır. Kısa Vadeli Banka Kredileri/Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranı %34 ile düşük oran seviyesindedir sektörün borçlarının çoğu banka kredilerinden oluşmaktadır. Banka Kredileri/Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı 2018 yılında %44 olarak belirlenmiştir. Baz değerinin biraz üzerindedir. Yabancı kaynakların çoğu banka kredilerinden sağlanmıştır. Maddi Duran Varlıklar (Net) / Aktif Toplamı %23,2 ile normal seviyededir. İmalat sektörü 2018 yılında finansal faaliyetlerini düzenli şekilde devam ettirmiş ve ekonomik istikrar sağlamıştır. İmalat sektörü devir hızları değerlendirildiğinde stok devir hızı 5,6 ile orta ile iyi arasında yer almaktadır. Sektör ürünlerini satmakta güçlük yaşamamıştır. Alacak devir hızı 5,4 ile iyi değerinin çok üzerindedir. Sektör alacaklarını kısa

sürede tahsil etmektedir. Çalışma sermayesi devir hızı da iyi seviyededir. Net çalışma sermayesi 3,2 ile iyi seviyede hesaplanmıştır. İmalat sektörü çalışma sermayesini düzenli ve etkin kullanmaktadır. Maddi duran varlık devir hızı iyi seviyededir. Borç devir hızı 7,6 ile iyi seviyededir. Sektörün borç ödeme gücü yüksektir. Aktif devir hızı 2'nin altındadır ve bu durum olumsuz kabul edilmektedir. Sektörün aktif değer hızının düşük olması yatırımlar karşısında satışlarının düşük olmasıdır. Kârlılık oranlarından olan faiz ve vergi öncesi kâr % 100 üzerinden 140 ile iyi seviyededir. Sektörün kârlılığı yüksektir. Net kâr ve birikmeli kâr iyi seviyededir. Faaliyet kârı düşük seviyededir. Sektörün faaliyetleri sonucu kârı baz değere göre biraz düşüktür. Brüt satış kârı iyi seviyededir. İyi seviyede olması sektörün üretiminden kâr elde ettiğini göstermektedir. Net Kâr/Net Satışlar oranı yüksek seviyededir. Sektörün satışlar sonucunda elde ettiği kâr yüksektir. Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı %10 seviyesinin altındadır. Düşük seviyede olması olumludur. Faiz Giderleri / Net Satışlar Oranı çok düşük seviyededir. Bu durum sektörün borç faizlerinin düşük olduğunu ve bu faizlerin satışlar üzerindeki olumlu etkisini göstermektedir. Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Faiz Giderleri iyi seviyededir Net Kâr (Zarar) ve Faiz Giderleri / Faiz Giderleri iyi seviyededir.

Tablo 4.5 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2019)

Q, Sektördeki firmaların oranlarının aktiflere göre ağırlıklandırılmış ortalaması Sektördeki firmaların %25' inin oranı Q1'e (Alt Kartil) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %50 'sinin oranı Q2'ye (Medyan) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %75' inin oranı Q3'e (Üst Kartil) eşit ya da küçüktür				2019				
				Firma Sayısı*	Q	Q1	Q2	Q3
Düşük	Orta	İyi	LİKİDİTE ORANLARI					
0-100	100-185	185<	Cari Oran (%)	113.335	174,3	85,3	112,6	168,9
<80	80	100	Likidite (Asit Test) Oranı (%)	114.456	109,4	23,0	62,0	107,9
<20	20	20<	Nakit Oranı (%)	112.191	29,1	1,1	6,4	25,9
<%20	%30	%30<	Stoklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	106.809	23,4	108	269	503
>100	100	100>	Stok Bağımlılık Oranı (%)	113.665	71,1	75,0	94,0	99,0
<%20	%20-30	%30>	Kısa Vadeli Alacaklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	107.983	27,3	12,6	28,5	51,1
Düşük	Orta	İyi	FİNANSAL YAPI ORANLARI					
>%50	%50	%50>	Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Topl. Oranı %	121.272	65,7	46,5	74,6	91,8
<%35	%35	%40<	Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı Oranı %	122.654	34,3	8,5	26,0	55,1
<%100	%100	%100<	Öz Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Top. Oranı %	112.926	67,1	4,8	24,8	69,9
>33	33	33>	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar/ Pasif Top. Oranı	121.976	45,7	32,5	62,2	87,1
>%20	%20	%20>	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar/Pasif Top. Oranı	43.722	24,3	5,3	16,4	35,9
<100	100	100<	Maddi Duran Varlıkl./Uzun Vad.Yab.Kaynaklar	38.388	166,3	33,4	86,9	206,3
<%50	%50	%50<	Duran Varlık. /Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı	108.239	53,6	8,2	24,3	54,5

>100	100	100>	Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar Oranı (%)	105.821	97,2	9,7	43,9	103,4
>%30	%30	%30>	Kısa Vad. Bank. Kredileri/Kısa Vad. Yabancı Kay.	48.064	33,4	3,1	13,3	34,8
>%40	%40	%40>	Banka Kredi /Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı	55.261	44,0	5,4	20,1	45,0
>50	50	50>	Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	127.673	66,9	64,8	84,8	96,1
<%20	%20	%20<	Maddi Duran Varlıklar (Net) / Aktif Toplamı	110.240	22,6	4,9	13,8	30,3

Kaynak: TCMB Verileri, Sektör Bilanço İstatistikleri, 2024

Tablo 4.6 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2019)

Q, Sektördeki firmaların oranlarının aritmetik ortalaması Sektördeki firmaların %25' inin oranı Q1'e (Alt Kartil) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %50 'sinin oranı Q2'ye (Medyan) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %75' inin oranı Q3'e (Üst Kartil) eşit ya da küçüktür				Firma Sayısı*	<u>2019</u>			
<u>Düşük</u>	<u>Orta</u>	<u>İyi</u>			Q	Q1	Q2	Q3
DEVİR HIZLARI								
<4	4	6<	Stok Devir Hızı (Kez)	91.966	5,5	1,1	2,9	6,9
<2	2	2<	Alacak Devir Hızı (Kez)	89.274	5,7	1,6	3,5	6,5
<1,5	1,5	1,5<	Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	106.700	1,6	0,6	1,1	2,0
<1,8	1,8	2<	Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	95.979	3,1	-0,2	1,6	4,6
<2	2	2<	Maddi Duran Varlık Devir Hızı (Kez)	91.922	8,0	2,2	5,7	14,0
<5	5	6<	Borç Devir Hızı	96.451	7,0	1,7	3,7	7,5
<2	2	2<	Aktif Devir Hızı (Kez)	107.586	1,0	0,4	0,9	1,4
KARLILIK ORANLARI								
1-Kar ile Sermaye Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar								
<1	1	1<	Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) /Pasif T.Oranı (Ekonomik Rantabilite) (%)	105.941	1,34	-0,5	2,9	10,4
<0,5	0,5	1<	Net Kâr (Zarar) / Aktif Toplamı Oranı (%)	107.752	4,0	-0,3	1,1	4,0
<15	15	20<	Birikmeli (Kümülatif) Kârlılık Oranı (%)	47.743	3,1	0,2	0,6	1,9
2-Kar ile Satışlar Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar								
<10	15	15<	Faaliyet Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	94.305	8,4	0,8	3,2	7,9
<20	20	20<	Brüt Satış Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	104.259	19,0	7,9	15,7	27,8
<0,5	0,5	0,5<	Net Kâr (Zarar) / Net Satışlar oranı (%)	88.215	3,9	0,6	1,8	4,5
<%10	%10	%30>	Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	101.035	10,0	5,0	10,5	20,9
<%5	%10	%10>	Faiz Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	58.213	3,8	0,2	1,1	3,4
3-Kar ile Finansal Yüküm. Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar								
1-Faiz Ödeme (Karşılama) Oranı								
<100	100	100<	Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Faiz Giderleri Oranı	49.817	444	111,8	206,2	640,6
<100	100	100<	Net Kâr (Zarar) ve Faiz Giderleri / Faiz Giderleri Oranı	49.426	398	108,5	185,0	537,2

Kaynak: TCMB Verileri, Sektör Bilanço İstatistikleri, 2024

Standart oranlar incelendiğinde 2019 yılında tablo 18’de cari oran 174,3 olarak hesaplanmıştır. İyi oran olarak baz değer 185 ve üzeridir. 2019 yılında imalat sektörü cari oranda normal seviyededir. Likidite oranı 100 baz değerinin üzerindedir. Likidite oranının yüksek olması imalat sektörünün 2019 yılında borçlarını ödeyebilme gücünün yüksek olduğunu göstermektedir. Nakit oran da 2019 yılında iyi seviyenin üzerindedir. İmalat sektörü nakit oranının yüksekliği ile finansal istikrarı sağlamıştır. Stoklar/Aktif toplamı oranı % üzerinden 15 değerinin üzerindedir. Bu durum yatırımlardaki büyümeyi ve stokları eritebilme gücünü göstermektedir. Stok bağımlılık oranı düşük seviyededir. Bu durum olumlu kabul edilmektedir. İmalat sektörü stoklarını elde tutmayıp sürekli yenilemeye gitmektedir. Kısa Vadeli Alacaklar / Aktif Toplamı Oranı iyi seviyededir. Bu durum normal düzey olarak kabul edilmektedir. Tablo 18’de finansal yapı oranlarından olan Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Toplamı Oranı %65 ile yüksek seviyededir. Bu durum faiz giderlerinin yüksekliğini ve öz kaynakların az olduğunu göstermektedir. Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı Oranı %34,3 ile normal seviyenin altındadır. Normalin altında olması finansal riskin ve borç yükünün artışı anlamına gelmektedir. Öz Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı %67,1 ile yüksek seviyededir. Bu durum öz kaynak gücünün düşük olduğunu göstermektedir. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar/ Pasif Toplamı Oranı %45 ile yüksek seviyededir. Düşük seviyede olması yüksek finansal risk yaşandığını göstermektedir. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar/Pasif Toplamı Oranı baz değer %20’nin yani iyi seviyenin altındadır. Bu durum olumsuz kabul edilmektedir. %20’nin üzerinde olması öz kaynak gücünün düşük olduğunu göstermektedir. Maddi Duran Varlıklar / Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar oranı 166,3 ile iyi seviyededir. Bu durum borçların maddi duran varlıklar ile karşılandığını göstermektedir. Duran Varlıklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı 53,6 ile %50 değerinin üzerinde ve iyi seviyededir. İyi seviyede olması sektörün borçlarını ödemede zorlanmadığı anlamına gelmektedir. Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar Oranı iyi seviyededir. Bu durum sektörün 2019 yılında sektörün öz kaynaklarının duran varlıklarını istenen seviyede karşıladığını gösterir. Kısa Vadeli Banka Kredileri/Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar %33 ile düşük seviyededir. Sektör 2019 yılında kısa vadeli borçlarını ödemekte zorlanmıştır. Banka Kredileri / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı %44 ile %40’ın altında ve düşük seviyededir. Bu durum sektörün borçları karşısında bankalardan aldığı kredi tutarını göstermektedir. Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı Oranı %66 ile iyi seviyededir. Bu durum yüksek likidite olduğunu göstermektedir. Maddi Duran Varlıklar (Net) / Aktif Toplamı oranı %22,6 ile iyi seviyededir. İyi seviyede olması sektörün duran varlıklarına önemli yatırımlar yaptığını göstermektedir. Finansal oranların tablo 19’daki

devir hızlarından olan Stok Devir Hızı Oranı 5,5 ile orta seviyededir. Bu durum stokların yavaş satıldığını ve depoda kalma süresinin orta seviyenin biraz üzerinde olduğunu göstermektedir. Alacak Devir Hızı Oranı 5,7 ile iyi seviyededir. İyi seviyede olması finansal sağlığın iyi olduğunu ve tahsilatların gecikmeden yapıldığını göstermektedir. Çalışma Sermayesi Devir Hızı Oranı 1,6 ile iyi seviyededir. Sektör çalışma sermayesini iyi kullanmaktadır. Sektörün Çalışma Sermayesini kullanabilmesi nakit akışının iyi olduğunu gösterir. Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı 3,1 ile iyi seviyededir. Bu durum sektörün dönen varlıklarını sağlıklı şekilde kullandığını göstermektedir. Maddi Duran Varlık Devir Hızı 8,0 ile iyi seviyededir. Bu durum kapasitenin etkin şekilde kullanıldığını göstermektedir. Borç Devir Hızı Oranının 7,0 ile iyi seviyede olması borçlarını düzenli şekilde ödediğini göstermektedir. Aktif Devir Hızı Oranı 2'nin altında olduğu için düşük seviyededir. İmalat sektörü 2019 yılında tedariklerini yavaşlatmış ve yatırımlarını azaltmıştır. Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Pasif Toplamı Oranı 1'in üzerinde ve iyi seviyededir. Bu durumun nedeni yatırımları sonucunda sektörün yüksek kâr elde ettiğini göstermektedir. Net Kâr (Zarar) / Aktif Toplamı Oranı 4'ün üzerinde ve iyi seviyededir. Oranın iyi olması sektörün yatırımcılarından olumlu dönüş aldığını ve yüksek kâr elde etmiştir. Birikmeli (Kümülatif) Kârlılık Oranı 3,1 ile istenen değerde ve iyi seviyededir. Bu durum sektörün uzun vadeli faaliyetlerinden kâr elde ettiğini göstermektedir. Faaliyet Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı %30'un altında ve düşük seviyededir. Bu durumun sebebi sektörün satışlarından düşük kâr elde ettiğini göstermektedir. Brüt Satış Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı %19 ile orta seviyededir. Orta seviyede olması sektör ürün, hizmet ve faaliyetlerinden yeteri kadar kâr elde edememektedir. Net Kâr (Zarar) / Net Satışlar oranı 0,5 üzerinde olup iyi seviyenin üzerindedir. Bu durum olumlu kabul edilmektedir. Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı %10 ile orta seviyededir. Sektör, faaliyet giderlerini net satışlarına oranla iyi bir şekilde kontrol etmektedir. Faiz Giderleri / Net Satışlar Oranı %3,8 ile düşük seviyededir. Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Faiz Giderleri Oranı 444 ile yüksek seviyededir. Bu durum sektörün faiz giderlerini karşılayacak düzeyde kâr elde ettiğini göstermektedir. Net Kâr (Zarar) ve Faiz Giderleri / Faiz Giderleri Oranı 398 ile iyi seviyededir. Bu durum sektörün kârlılığının güçlü olduğu anlamına gelmektedir.

**Tablo 4.7 İmalat Sektörü
Standart Oranlar (2020)**

Q, Sektördeki firmaların oranlarının aktiflere göre ağırlıklandırılmış ortalaması Sektördeki firmaların %25' inin oranı Q1'e (Alt Kartil) eşit ya da küçüktür				2020				
Sektördeki firmaların %50 'sinin oranı Q2'ye (Medyan) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %75' inin oranı Q3'e (Üst Kartil) eşit ya da küçüktür				Firma Sayısı*	Q	Q1	Q2	Q3
Düşük	Orta	İyi	LİKİDİTE ORANLARI					
0-100	100-185	185<	Cari Oran (%)	122.981	184,6	85,7	113,1	170,3
<80	80	100	Likidite (Asit Test) Oranı (%)	124.094	118,1	22,1	62,6	109,9
<20	20	20<	Nakit Oranı (%)	122.040	33,7	1,3	7,5	29,7
<%20	%30	%30<	Stoklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	115.406	233	104	267	507
>100	100	100>	Stok Bağımlılık Oranı (%)	123.831	66,7	71,3	93,0	98,9
<%20	%20-30	%30>	Kısa Vadeli Alacaklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	115.563	27,4	11,9	27,7	50,7
Düşük	Orta	İyi	FİNANSAL YAPI ORANLARI					
>%50	%50	%50>	Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Topl. Oranı (%)	131.480	66,1	47,5	75,4	92,2
<%35	%35	%40<	Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	132.957	33,9	8,1	25,3	54,2
<%100	%100	%100<	Öz Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Top. Oranı (%)	122.641	66,7	4,4	23,7	67,5
>33	33	33>	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Top. Oranı (%)	132.190	45,0	33,0	62,3	87,4
>%20	%20	%20>	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Top.Oranı (%)	47.117	25,5	6,4	18,0	37,7
<100	100	100<	Maddi Duran Varlıkl.(Net) / Uzun Vad. Yab. Kaynaklar	41.658	135,0	31,5	80,7	181,2
<%50	%50	%50<	Duran Varlıklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı	116.732	50,2	7,9	23,4	52,7
>100	100	100>	Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar Oranı (%)	113.643	85,8	9,2	43,0	103,2
>%30	%30	%30>	Kısa Vad. Banka Kredileri /Kısa Vad. Yabancı Kaynakl.	49.409	33,5	3,6	14,8	35,8
>%40	%40	%40>	Banka Kredileri / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı	58.042	44,1	7,3	22,5	46,8
>50	50	50>	Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	138.772	69,3	65,9	85,6	96,5
<%20	%20	%20<	Maddi Duran Varlıklar (Net) / Aktif Toplamı Oranı	118.490	21,1	4,8	13,6	30,0

Kaynak: TCMB Verileri, Sektör Bilanço İstatistikleri, İmalat Sektörü Verileri, 2024

**Tablo 4.8 İmalat Sektörü
Standart Oranlar (2020)**

Q, Sektördeki firmaların oranlarının aritmetik ortalaması Sektördeki firmaların %25' inin oranı Q1'e (Alt Kartil) eşit ya da küçüktür				2020				
Sektördeki firmaların %50 'sinin oranı Q2'ye (Medyan) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %75' inin oranı Q3'e (Üst Kartil) eşit ya da küçüktür				Firma Sayısı*	Q	Q1	Q2	Q3
Düşük	Orta	İyi	DEVİR HIZLARI					
<4	4	6<	Stok Devir Hızı (Kez)	98.130	5,4	1,1	2,9	7,0
<2	2	2<	Alacak Devir Hızı (Kez)	94.198	5,3	1,6	3,4	6,5
<1,5	1,5	1,5<	Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	113.922	1,4	0,5	1,1	1,9
<1,8	1,8	2<	Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	102.496	2,8	-0,1	1,6	4,4
<2	2	2<	Maddi Duran Varlık Devir Hızı (Kez)	97.882	8,2	2,1	5,4	13,4
<5	5	6<	Borç Devir Hızı	103.062	6,7	1,7	3,8	7,7
<2	2	2<	Aktif Devir Hızı (Kez)	114.820	1,0	0,4	0,8	1,4
Düşük	Orta	İyi	KARLILIK ORANLARI					
			1-Kar ile Sermaye Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar					
<1	1	1<	Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) /Pasif T.Oranı (Ekonomik Rantabilite) (%)	113.504	1,42	0,7	25	93
<0,5	0,5	1<	Net Kâr (Zarar) / Aktif Toplamı Oranı (%)	116.646	4,9	-0,4	1,0	4,3
<15	15	20<	Birikmeli (Kümülatif) Kârlılık Oranı (%)	49.447	2,5	0,2	0,6	1,8
			2-Kar ile Satışlar Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar					
<10	15	15<	Faaliyet Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	100.851	11,1	0,7	3,2	8,5

<20	20	20<	Brüt Satış Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	116.804	21,9	7,9	16,5	31,3
<0,5	0,5	0,5<	Net Kâr (Zarar) / Net Satışlar oranı (%)	95.074	5,2	0,6	1,9	5,3
<%10	%10	%30>	Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	107.512	9,4	4,5	9,7	20,1
<%5	%10	%10>	Faiz Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	60.826	3,2	0,2	0,9	2,7
3-Kar ile Finansal Yüküm. Arasındaki İlişileri								
Düşük	Orta	İyi	Gösteren Oranlar					
<100	100	100<	1-Faiz Ödeme (Karşılama) Oranı					
<100	100	100<	Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Faiz Giderleri Oranı	52.614	689	119,8	257,2	880,8
<100	100	100<	Net Kâr (Zarar) ve Faiz Giderleri / Faiz Giderleri Oranı	52.315	501	114,6	226,0	739,9
*Oranlar hesaplanırken pay veya paydası sıfır olan firmalar dışlanmıştır.								

Kaynak: TCMB Verileri, Sektör Bilanço İstatistikleri, İmalat Sektörü Verileri, 2024

2020 yılı standart oranları incelendiğinde likidite oranlarından olan Cari Oran, 185 baz değeri olan iyi seviyeye yakındır. Bu durumda 2020 yılında sektör kısa vadeli borçlarını ödemekte zorluk yaşamamıştır. Likidite (Asit Test) Oranı 118,1 ile iyi seviyededir. Sektör olağanüstü kriz dönemlerinde bile ödeme güçlüğü yaşamamıştır. Nakit Oranı 33,7 ile iyi seviyenin üzerindedir. Bu durum sektörün finansal krizlere karşı güçlü olduğunu göstermektedir. Stoklar / Aktif Toplamı Oranı 150 değerinin üzerindedir. Bu durum yatırımlardaki büyümeyi ve stokları eritebilme gücünü göstermektedir. Stok Bağımlılık Oranı yüksek seviyededir. Değer olarak yüksek olması sektörün 2020 yılında kısa vadeli borçlarını ödeyebilmesi için stoklara bağımlı kaldığını gösterir. Kısa Vadeli Alacaklar / Aktif Toplamı Oranı 27,4 ile düşük seviyededir. Finansal yapı oranlarından Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Toplamı Oranı 66,1 yüksek seviyededir. Bu durum borç yükünü artırarak finansal riske sebep olmaktadır. Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı Oranı 33,9 ile düşük seviyededir. COVID-19'un etkisiyle finansal istikrarsızlık yaşanmış, borç yükü artmış ve öz kaynaklar azalmıştır. Öz Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı 66,7 ile 2020 yılında salgına rağmen iyi seviyededir. Sektör öz kaynaklarını kendi kaynakları ile karşılamaktadır. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Toplamı Oranı %45 ile yüksek seviyededir. Bu durum borç oranının yüksek olduğunu ve finansal riskin başladığını göstermektedir. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Toplamı Oranı %25 ile yüksek seviyededir. Kredi verenler ve yatırımcılar açısından oranın yüksek olması finansal risk taşıdığı için olumsuz anlam taşımaktadır. Maddi Duran Varlıklar / Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar %135 ile iyi seviyededir. Duran Varlıklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı orta seviyededir. Bu oranın %50 seviyesinde olması sektörün sahip olduğu maddi duran varlıklarının 1/2 'sinin borç ile edinebildiğini göstermektedir. Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar Oranı %85 ile iyi seviyededir. Bu durumda sektör risk almaktan ve finansal kriz yaşamaktan kaçınmaktadır. Kısa Vadeli Banka Kredileri / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranı %33 baz değer olan göre düşük seviyededir. Bu durum sektörün bankalara bağımlılığını azalttığını göstermektedir. Banka Kredileri / Yabancı

Kaynaklar Toplamı Oranı istenen değer %40'ın üzerinde ve düşük değerdedir. Düşük olması yabancı kaynaklar içinde banka kredilerinin az olduğunu ifade etmektedir. Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı Oranı iyi seviyenin üzerindedir. Bu durumda nihai olarak sektörün 2020 yılında likidite açısından güçlü olduğunu, kârlılık seviyesinin ve büyüme oranlarının yüksek olduğunu göstermektedir. Maddi Duran Varlıklar (Net) / Aktif Toplamı Oranı %21 ile iyi seviyededir. Sektör bu oran sonucunda maddi duran varlıklarına çok yatırım yaptığını göstermektedir. Devir hızları değerlendirildiğinde; stok devir hızı 5,4 ile orta seviyenin üzerindedir. Orta seviyenin üzerinde olması sektörün stoklarını normal seviyede yenilediğini göstermektedir. Alacak devir hızı 5,3 ile iyi seviyenin üzerindedir. Bu durum sektörün alacaklarının hızlı sürede nakde çevirebildiğini göstermektedir. Çalışma Sermayesi Devir Hızı 1,4 ile istenen değer 1,5'in altında ve düşük seviyededir. Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı 2,8 ile iyi seviyenin üzerindedir. 2020 yılında sektör dönen varlıklarını dengeli şekilde kullanmıştır. Maddi Duran Varlık Devir Hızı 8,2 ile çok iyi seviyededir. Bu durum sektörün uzun ömürlü varlıklarını düzenli kullandığını göstermektedir. Borç Devir Hızı 6,7 ile iyi seviyenin üzerindedir. İyi seviyenin üzerinde olması borç ödeme gücünün yüksek olduğunu ifade etmektedir. Aktif Devir Hızı diğer yıllarda olduğu gibi düşük seviyededir. Bu durum 2020 yılında sektörün varlıklarını düzenli kullanamaması ve satışlarının istenen seviyede olmaması anlamına gelmektedir. Kârlılık oranları incelendiğinde Faiz ve Vergi Öncesi Kâr %100 üzerinden değerlendirildiğinde yüksek seviyededir. Bu durum sektörün öz sermaye gibi kaynaklarını düzenli şekilde kullandığını ve kâr elde ettiğini göstermektedir. Net Kâr (Zarar) / Aktif Toplamı Oranı 4,9 ile oldukça yüksek seviyededir. Yüksek olması sektörün 2020 yılında pandemi etkilerine rağmen varlıklar üzerinden kâr elde ettiğini göstermektedir. Birikmeli (Kümülatif) Kârlılık Oranı 2,5 ile yüksek seviyededir. Bu durum sektörün geçmiş yıllardan beri kâr elde ettiğini ve bu kârın yatırımlarındaki etkisini göstermektedir. Faaliyet Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı 9,4 ile düşük olması sektörün faaliyetleri sonucunda düşük kâr elde ettiğini göstermektedir. Brüt Satış Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı 21,9 ile yüksek seviyededir. Bu durum sektörün elde ettiği brüt satış kârının yüksek olduğunu göstermektedir. Net Kâr (Zarar) / Net Satışlar oranı 5,2 ile yüksek seviyededir. Bu durum sektörün 2020 yılında giderleri sonucunda elde ettiği net kârın yüksek olduğunu gösterir. Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı 9,4 ile düşük seviyededir. Bu durum faaliyet giderlerinin net satışlara göre yüksek olduğunu göstermektedir. Faiz Giderleri / Net Satışlar Oranı 3,2 ile düşük seviyedir. Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Faiz Giderleri Oranı ve Net Kâr (Zarar) ve Faiz Giderleri / Faiz Giderleri Oranı %100 değer üzerinden olumlu seviyededir. 2020 yılında COVID-19'un sektör üzerinde olumsuz etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 4.9 İmalat Sektörü Standart Oranlar(2021)

Q, Sektördeki firmaların oranlarının aktiflere göre ağırlıklandırılmış ortalaması Sektördeki firmaların %25' inin oranı Q1'e (Alt Kartil) eşit ya da küçüktür				2021				
Sektördeki firmaların %50 'sinin oranı Q2'ye (Medyan) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %75' inin oranı Q3'e (Üst Kartil) eşit ya da küçüktür				Firma Sayısı*	Q	Q1	Q2	Q3
Düşük	Orta	İyi	LİKİDİTE ORANLARI					
0-100	100-185	185<	Cari Oran (%)	134.193	174,2	84,5	110,8	164,8
<80	80	100	Likidite (Asit Test) Oranı (%)	135.639	106,8	19,7	57,3	102,3
<20	20	20<	Nakit Oranı (%)	133.058	31,3	1,3	7,4	27,6
<%20	%30	%30<	Stoklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	125.772	268	12,8	30,2	53,2
>100	100	100>	Stok Bağımlılık Oranı (%)	135.202	69,1	73,5	93,1	98,9
<%20	%20-30	%30>	Kısa Vadeli Alacaklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	124.440	27,1	10,5	25,9	48,7
Düşük	Orta	İyi	FİNANSAL YAPI ORANLARI					
>%50	%50	%50>	Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Topl. Oranı (%)	143.130	66,1	47,3	75,9	93,1
<%35	%35	%40<	Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	144.760	33,9	7,2	24,8	54,4
<%100	%100	%100<	Öz Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Top. Oranı (%)	134.317	67,4	3,6	22,3	68,0
>33	33	33>	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Top. Oranı (%)	143.865	47,8	34,3	64,4	88,9
>%20	%20	%20>	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Top.Oranı	50.896	21,6	4,5	14,4	34,1
<100	100	100<	Maddi Duran Varlıkl.(Net) / Uzun Vad. Yab. Kaynaklar	44.734	174,2	35,0	94,2	225,2
<%50	%50	%50<	Duran Varlıklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı	126.515	46,9	7,4	22,4	51,2
>100	100	100>	Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar Oranı (%)	122.401	82,8	8,4	41,0	100,8
>%30	%30	%30>	Kısa Vad. Banka Kredileri /Kısa Vad. Yabancı Kaynakl.Oranı (%)	52.491	32,2	2,9	12,0	31,3
>%40	%40	%40>	Banka Kredileri / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı	62.018	40,7	5,2	17,2	39,0
>50	50	50>	Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	151.474	71,5	66,9	86,3	96,9
<%20	%20	%20<	Maddi Duran Varlıklar (Net) / Aktif Toplamı Oranı	128.031	20,3	4,6	13,2	29,3

Kaynak: TCMB Verileri, Sektör Bilanço İstatistikleri, İmalat Sektörü Verileri, 2024

Tablo 4.10 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2021)

Q, Sektördeki firmaların oranlarının aritmetik ortalaması Sektördeki firmaların %25' inin oranı Q1'e (Alt Kartil) eşit ya da küçüktür				2021				
Sektördeki firmaların %50 'sinin oranı Q2'ye (Medyan) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %75' inin oranı Q3'e (Üst Kartil) eşit ya da küçüktür				Firma Sayısı*	Q	Q1	Q2	Q3
Düşük	Orta	İyi	DEVİR HIZLARI					
<4	4	6<	Stok Devir Hızı (Kez)	107.361	5,3	1,2	3,1	7,0
<2	2	2<	Alacak Devir Hızı (Kez)	100.927	5,5	1,8	3,8	7,5
<1,5	1,5	1,5<	Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	124.206	1,4	0,6	1,2	2,0
<1,8	1,8	2<	Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	111.998	3,1	-0,2	1,7	4,8
<2	2	2<	Maddi Duran Varlık Devir Hızı (Kez)	105.964	9,0	2,4	6,2	15,3
<5	5	6<	Borç Devir Hızı	111.423	8,2	2,0	4,6	9,4
<2	2	2<	Aktif Devir Hızı (Kez)	125.319	1,0	0,4	0,9	1,5
Düşük	Orta	İyi	KÂRLILIK ORANLARI					
1- Kâr ile Sermaye Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar								
<1	1	1<	Faiz ve Vergi Öncesi Kar (Zarar) /Pasif T.Oranı	122.994	152	-0,6	2,4	8,9
<0,5	0,5	1<	Net Kâr (Zarar) / Aktif Toplamı Oranı (%)	125.353	5,4	-0,4	1,0	4,0
<15	15	20<	Birikmeli (Kümülatif) Karlılık Oranı (%)	51.324	2,2	0,1	0,5	1,7
2- Kâr ile Satışlar Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar								
<10	15	15<	Faaliyet Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	109.546	11,6	0,6	2,8	7,5
<20	20	20<	Brüt Satış Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	121.758	22,0	6,7	14,2	26,8

<0,5	0,5	0,5<	Net Kâr (Zarar) / Net Satışlar Oranı (%)	102.756	5,0	0,4	1,6	4,4
<%10	%10	%30>	Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	117.182	8,1	4,0	8,9	19,0
<%5	%10	%10>	Faiz Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	65.688	2,3	0,1	0,7	2,2
3-Kâr ile Finansal Yüküm. Arasındaki İlişileri Gösteren Oranlar								
Düşük	Orta	İyi	1-Faiz Ödeme (Karşılama) Oranı					
			Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Faiz Giderleri Oranı (%)	56.429	698,6	116,7	260,7	884,2
			Net Kâr (Zarar) ve Faiz Giderleri / Faiz Giderleri Oranı (%)	56.014	529,7	109,0	221,0	713,1
<100	100	100<						
<100	100	100<						

*Oranlar hesaplanırken pay veya paydası sıfır olan firmalar dışlanmıştır.

Kaynak: TCMB Verileri, Sektör Bilanço İstatistikleri, İmalat Sektörü Verileri, 2024

2021 yılı likidite oranları incelendiğinde Cari Oran 174,2 ile yüksek seviyenin biraz altındadır. Bu durum imalat sektörünün 2021 yılında kısa vadeli borçlarının yüksek olduğunu ve likidite sorunlarının yaşandığını göstermektedir. Likidite (Asit Test) oranı 106,8 ile iyi seviyededir. İyi seviyede olması sektörün kısa sürede nakde dönüşecek varlıklarının olmasıdır. Nakit Oranının %31,3 ile iyi olması sektörün finansal kriz durumlarında borçlarını ödeyebilme gücünü ifade etmektedir. Stoklar / Aktif Toplamı Oranının 26,8 ile yüksek seviyede olması varlıklarının içinde stokların yüksek seviyede olmasını göstermektedir. Stok Bağımlılık Oranı iyi seviyededir. Bu durum sektörün stoklarını zamanında eritebildiğini göstermektedir. Kısa Vadeli Alacaklar / Aktif Toplamı Oranın 27,1 ile düşük seviyede olması olumludur. Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Toplamı Oranının %66 ile yüksek seviyede olma sebebi yüksek borçlanma ve sektörün kaynaklarına göre hareket etmeyip borç yüküne girmesidir. Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı Oranı baz değer olan %35'ten düşüktür. Bu durum sektörün finansal sağlığının olumsuz ilerlediğini göstermektedir. Öz Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı kötü seviyededir. Bu durum sektörün varlıklarının %67'sini borçlardan karşıladığını göstermektedir. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Toplamı Oranı %47 ile yüksek seviyededir. Yüksek seviyede olması imalat sektörünün 2021 yılında kısa vadeli borçlarını ödemek zorunda olduğu anlamına gelmektedir. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Toplamı Oranının %21 ile düşük olması sektörün varlıklarını finanse etmek için daha çok borç kullandığını göstermektedir. Maddi Duran Varlıklar (Net) / Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranı 174,2 ile oldukça yüksek bir değerdir. Bu değer sektörün her TL karşılığında 1.75 değerinde duran varlığa sahip olmasıdır. Bu durum yüksek varlıklara sahip olduğunun göstergesidir. Duran Varlıklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı %46 ile düşüktür. Bu durum sektörün yatırımları için az borç kullandığını göstermektedir. Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar Oranı %82,8 ile iyi seviyededir. İyi seviyede olması duran varlıklarının fazlalığı ve büyük yatırımlar yapmaya çalıştığı anlamına gelmektedir. Kısa Vadeli Banka Kredileri / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranı %32 ile düşük seviyededir.

Bu durum yabancı kaynaklar içerisindeki banka kredilerinin düşük seviyede olduğunu göstermektedir. Banka Kredileri / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı %40 ile orta seviyededir. Orta seviyede olması bankalara ihtiyaç olmadıkça başvurmadığını göstermektedir. Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı Oranı %71 ile iyi seviyededir. İyi seviyede olması sektörün toplam aktifler içerisinde dönen varlıklarının iyi seviyede olduğunu göstermektedir. Maddi Duran Varlıklar (Net) / Aktif Toplamı Oranı %20 olması orta seviyedir. Sektörün varlıklarının daha çok maddi duran varlıklar dışındaki varlıklara yöneldiğini göstermektedir. Devir hızlarından olan Stok Devir Hızı 5,3, orta seviyenin üzerindedir. Sektör stok devir hızı oranına göre stoklarını normal düzeyde yenilemektedir. Alacak Devir Hızı 5,5 ile iyi seviyededir. Bu oran sonucunda sektör yatırımcı ve müşterilerinden alacaklarını düzenli şekilde tahsil ediyor demektir. Çalışma Sermayesi Devir Hızı 1,4 ile düşük olması sektörün kaynaklarını etkin bir şekilde kullanamadığını ve stok yönetimini sağlıklı ilerletemediğini göstermektedir. Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı 3,1 ile iyi seviyededir. Oranın yüksek olması sektörün likidite durumu ve karlılığı hakkında olumlu sonuçlar verir. Maddi Duran Varlık Devir Hızı %9 ile yüksek seviyededir. Oranın yüksek olması sektörün varlıklarını düzenli kullandığı anlamına gelmektedir. Borç Devir Hızı 8,2 ile yüksek seviyededir. Bu durum sektörün 2021 yılı içerisinde borçlarını düzenli ödediğini göstermektedir. Aktif Devir Hızı düşük seviyededir. Aktif Devir Hızının düşük olması sektörün satışlarının düşüklüğü, stok bağımlılığının yüksek olması ve varlıklarını düzenli kullanamadığını göstermektedir. Kârlılık oranlarından Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Pasif Toplamı Oranı 1,52 çok iyi seviyededir. Bu durum sektörün öz kaynaklarını düzenli kullanarak kâr elde ettiğini göstermektedir. Net Kâr (Zarar) / Aktif Toplamı Oranı 5,4 ile iyi seviyededir. İyi seviyede olması bu durum, sektörün net kârı faiz giderlerine göre oldukça yüksek demektir. Birikmeli (Kümülatif) Kârlılık Oranı %20'nin üzerinde ve iyi seviyededir. Bu durum sektörün 2021 yılında kârının zaman içinde arttığını göstermektedir. Faaliyet Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı %10'nun yani orta seviyenin altındadır. Orta seviyede olması, sektörün net satışlarının bir kısmını faaliyet kârına çevirebildiğini göstermektedir. Brüt Satış Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı %22 ile iyi seviyededir. Sektör maliyetleri üzerinden ve satışlarının önemli bir kısmından brüt kâr oluşturduğunu göstermektedir. Net Kâr (Zarar) / Net Satışlar Oranı iyi seviyededir. Bu durum sektörün satışlarından iyi bir kâr elde ettiğini göstermektedir. Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı %8,1 ile baz değerinin altındadır. Bu durum sektörün giderlerinin faaliyet gelirlerine karşı yüksek olduğunu göstermektedir. Faiz Giderleri / Net Satışlar Oranı 2,3 ile baz değerinin altındadır. Altında olması sektörün faiz giderlerinin satışlarından yüksek olduğunun göstermektedir. Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar)

/ Faiz Giderleri Oranı ve Net Kâr (Zarar) ve Faiz Giderleri / Faiz Giderleri Oranı baz değerinde yani iyi seviyededir. Bu durum sektörün 2021 yılında faiz giderlerinin üzerinde net bir kâr elde ettiğini göstermektedir.

**Tablo 4.11 İmalat Sektörü
Standart Oranlar (2022)**

Q, Sektördeki firmaların oranlarının aktiflere göre ağırlıklandırılmış ortalaması Sektördeki firmaların %25' inin oranı Q1'e (Alt Kartil) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %50 'sinin oranı Q2'ye (Medyan) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %75' inin oranı Q3'e (Üst Kartil) eşit ya da küçüktür				2022				
				Firma Sayısı*	Q	Q1	Q2	Q3
Düşük	Orta	İyi	LİKİDİTE ORANLARI					
0-100	100-185	185<	Cari Oran (%)	140.339	163,3	84,1	108,6	155,2
<80	80	100	Likidite (Asit Test) Oranı (%)	141.790	99,3	20,7	59,1	102,2
<20	20	20<	Nakit Oranı (%)	139.388	30,4	1,5	8,2	29,5
<%20	%30	%30<	Stoklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	128.975	263	11,3	28,1	51,9
>100	100	100>	Stok Bağımlılık Oranı (%)	142.097	70,1	71,7	92,5	98,8
<%20	%20-30	%30>	Kısa Vadeli Alacaklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	126.315	26,2	11,9	28,1	51,4
Düşük	Orta	İyi	FİNANSAL YAPI ORANLARI					
>%50	%50	%50>	Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Topl. Oranı (%)	148.952	63,3	49,5	77,5	93,5
<%35	%35	%40<	Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	150.766	36,7	6,8	23,3	52,3
<%100	%100	%100<	Öz Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Top. Oranı (%)	140.632	72,3	3,2	20,3	62,0
>33	33	33>	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Top. Oranı (%)	149.804	48,6	36,7	67,4	90,1
>%20	%20	%20>	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Top.Oranı	50.161	17,2	3,8	13,3	33,2
			Maddi Duran Varlıkl.(Net) / Uzun Vad. Yab. Kaynaklar	43.823	259,0	35,3	102,5	261,2
<100	100	100<	Duran Varlıklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı	131.072	51,6	6,7	20,9	49,4
<%50	%50	%50<	Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar Oranı (%)	126.557	85,7	8,7	43,1	102,9
>100	100	100>	Kısa Vad. Banka Kredileri /Kısa Vad. Yabancı Kaynakl.Oranı (%)	54.057	32,8	2,7	11,9	31,9
>%30	%30	%30>	Banka Kredileri / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı	63.548	39,4	4,4	16,1	37,8
>%40	%40	%40>	Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	158.576	70,3	67,6	87,2	97,5
>50	50	50>	Maddi Duran Varlıklar (Net) / Aktif Toplamı Oranı	132.628	23,0	4,4	13,0	29,6
<%20	%20	%20<						
*Oranlar hesaplanırken pay veya paydası sıfır olan firmalar dışlanmıştır.								

Kaynak: TCMB Verileri, Sektör Bilanço İstatistikleri, İmalat Sektörü Verileri, 2024

**Tablo 4.12 İmalat Sektörü
Standart Oranlar (2022)**

Q, Sektördeki firmaların oranlarının aritmetik ortalaması Sektördeki firmaların %25' inin oranı Q1'e (Alt Kartil) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %50 'sinin oranı Q2'ye (Medyan) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %75' inin oranı Q3'e (Üst Kartil) eşit ya da küçüktür				2022				
				Firma Sayısı*	Q	Q1	Q2	Q3
Düşük	Orta	İyi	DEVİR HIZLARI					
<4	4	6<	Stok Devir Hızı (Kez)	111.653	6,2	1,6	4,0	9,1
<2	2	2<	Alacak Devir Hızı (Kez)	103.879	7,0	2,2	4,5	8,7
<1,5	1,5	1,5<	Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	129.396	1,8	0,7	1,4	2,4
<1,8	1,8	2<	Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	117.183	4,6	-0,4	2,2	6,4
<2	2	2<	Maddi Duran Varlık Devir Hızı (Kez)	109.696	10,0	3,0	7,7	19,6
<5	5	6<	Borç Devir Hızı	116.345	9,2	2,4	5,3	10,8
<2	2	2<	Aktif Devir Hızı (Kez)	130.569	1,2	0,6	1,1	1,8
Düşük	Orta	İyi	KÂRLILIK ORANLARI					
			1- Kâr ile Sermaye Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar					
<1	1	1<	Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Pasif T.Oranı (Ekonomik Rantabilite) (%)	129.926	209	0,2	3,6	12,3
<0,5	0,5	1<	Net Kâr (Zarar) / Aktif Toplamı Oranı (%)	132.752	8,4	0,0	1,7	6,4
<15	15	20<	Birikmeli (Kümülatif) Kârlılık Oranı (%)	52.253	2,1	0,1	0,4	1,5
			2- Kâr ile Satışlar Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar					
<10	15	15<	Faaliyet Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	115.836	11,8	0,9	3,4	8,9
<20	20	20<	Brüt Satış Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	133.489	22,5	7,6	16,1	31,6
<0,5	0,5	0,5<	Net Kâr (Zarar) / Net Satışlar Oranı (%)	111.711	7,0	0,7	2,1	5,9
<%10	%10	%30>	Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	122.080	8,3	3,8	8,6	18,2
<%5	%10	%10>	Faiz Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	70.920	2,6	0,1	0,6	2,0
Düşük	Orta	İyi	3-Kâr ile Finansal Yüküm. Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar					
			1-Faiz Ödeme (Karşılama) Oranı					
<100	100	100<	Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Faiz Giderleri Oranı (%)	62.059	915,5	146,9	374,3	1391,0
<100	100	100<	Net Kâr (Zarar) ve Faiz Giderleri / Faiz Giderleri Oranı (%)	61.793	798,3	134,5	318,6	1131,5

*Oranlar hesaplanırken pay veya paydası sıfır olan firmalar dışlanmıştır.

Kaynak: TCMB Verileri, Sektör Bilanço İstatistikleri, İmalat Sektörü Verileri, 2024

2022 yılının likidite oranları incelendiğinde Cari Oran 163,3 ile orta seviyededir. Orta seviyede olması sektörün kısa vadeli yükümlülüklerini karşılayacak yeterli düzeyde dönen varlıkları olduğunu ifade etmektedir. Acit-Test Oranı iyi seviyesi 100< olarak bilinmektedir. Tabloda Acit-test oranı 99,3 olarak belirtilmiştir. Bu durum imalat sektörünün kısa vadeli borçlarını rahatlıkla karşıladığını göstermektedir. Nakit Oran 30,4 ile iyi seviyededir. Bu durum imalat sektörünün borç ödeme gücünün yüksek olduğunu göstermektedir. Stoklar / Aktif Toplamı Oranı 26,3 ile iyi seviyededir. Bu durum sektörün yüksek miktarda stok bulundurduğunu göstermektedir. Stok Bağımlılık Oranı %100'den küçüktür ve iyi seviyededir. Sektörün stok bağımlılık oranının düşük olması stoklarının yüksek olduğu halde

eritebildiği anlamına gelmektedir. Kısa Vadeli Alacaklar / Aktif Toplamı Oranı orta seviyededir. %26 olarak bulunması sektörün varlıklarının %26'sı alacaklarından oluştuğunu göstermektedir. Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Toplamı Oranı yüksek seviyededir. Bu durum sektörün varlıklarının %63'ünü yabancı kaynaklardan karşıladığı anlamına gelir yani dışa bağımlıdır. Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı Oranı orta seviyededir. Bu durumda sektör, varlıklarının büyük bir kısmını borçlar ve kredilerle karşılamaktadır. Öz Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı orta seviyededir. Bu durumda sektörün varlıklarının %72'sini yabancı kaynaklardan karşıladığı anlamına gelmektedir. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Toplamı Oranı %48 ile yüksek seviyededir. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Toplamı Oranı iyi seviyededir. Sektörün uzun vadeli borçlanma durumunun düşük olduğunu ve finansal riskinin daha az olduğu anlamına gelmektedir. Maddi Duran Varlıklar (Net) / Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar oranı 259 ile iyi seviyededir. Bu durum sektörün varlıklarının uzun vadeli borçları karşıladığını ifade etmektedir. Duran Varlıklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı %51 ile iyi seviyededir. İyi seviyede olması sektörün finansal ve borç durumunun dengeli olduğunu göstermektedir. Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar Oranı %85 olması, şirketin varlıklarının büyük bir kısmının öz kaynaklarla karşılandığını göstermektedir. Kısa Vadeli Banka Kredileri /Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranı yüksek seviyededir. Bu durum sektörün kısa vadeli borçlarının %32 'sinin banka kredileri ile karşılandığını göstermektedir ve dışa bağımlılık çoktur. Banka Kredileri / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı iyi seviyededir. Sektör bu oran sonucunda borçlarının yaklaşık %40'ını banka kredileriyle karşılamaktadır. Bu durumda finansal esnekliğini dengeli kullandığı sonucuna varılmaktadır. Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı Oranı iyi seviyededir. İyi seviyede olması sektörün likidite açısından güçlü olduğunu ve kısa vadeli yükümlülüklerini karşılayabilecek durumda olduğunu göstermektedir. Maddi Duran Varlıklar (Net) /Aktif Toplamı Oranı iyi seviyededir. Bu durum sektörün öz kaynaklarının sınırlı olduğunu kısa vadeli büyüme stratejileri olduğunu göstermektedir. Stok Devir Hızı iyi seviyededir. Stok devir hızının 6,2 olması sektörün stoklarını o dönem boyunca ortalama olarak 6,2 kez sattığını ve yenilediğini gösterir. Bu, stokların ne kadar hızlı bir şekilde elden çıktığını ve tekrar yerine konduğunu anlatır. Alacak devir hızı 7 olması imalat sektörünün alacaklarını ortalama olarak yılda 7 kez devrettiği anlamına gelir. Çalışma Sermayesi Devir Hızı iyi seviyededir. Sektör sermayesini 2022'de 1,8 kez devrettiğini gösterir. Bu durumda sektör 1,8 kez satış yaparak çalışma sermayesini yenilemiştir. Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı 4,6 ile iyi seviyededir. Bu durum sektörün likiditesini ve sermaye verimliliğini düzgün kullandığını göstermektedir. Maddi Duran Varlık Devir Hızı 10,0 ile iyi seviyededir. İyi seviyede olması sektörün duran

varlıklarını verimli kullandığını göstermektedir. Borç Devir Hızının 9,2 ile iyi seviyede olması sektörün ticari borçlarını zamanında ve hızlı ödediğini göstermektedir. Aktif Devir Hızının düşük seviyede olması sektörün varlıklarının verimli kullanmadan satış yaptığını göstermektedir. Faiz ve Vergi Öncesi Kar (Zarar) / Pasif Toplamı Oranının 2,9 ile iyi seviyede olması sektörün kârını ne kadar verimli kullandığını ve yatırımlara ayırdığını göstermektedir. Net Kâr (Zarar) / Aktif Toplamı Oranının 8,4 ile iyi seviyede olması kârlılığın yüksek olduğunu ve varlık kullanımını düzenli kullandığını göstermektedir. Birikmeli (Kümülatif) Kârlılık Oranının %20 üzerinde iyi seviyede olması imalat sektörünün gelecekteki yatırımları için kaynak sağlamaktadır. Faaliyet Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı 11,8 ile orta seviyededir. Orta seviyede olması sektörün elde ettiği kâr oranı ile net satışlar oranı eşit seviyede ilerlemektedir. Brüt Satış Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı %20'nin yani baz değerinin üzerindedir. Bu durum sektörün maliyetlerine kıyasla yüksek bir brüt kâr elde ettiğini göstermektedir. Net Kâr (Zarar) / Net Satışlar Oranı 0,5 olan baz değerinin üzerindedir. Bu durum olumludur ve sektörün satışlarından net kâr elde ettiğini göstermektedir. Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı ve Faiz Giderleri / Net Satışlar Oranı baz değerinin altındadır. Bu durum giderlerin satışlardan yüksek olduğunu göstermektedir. Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Faiz Giderleri Oranı ve Net Kâr (Zarar) ve Faiz Giderleri / Faiz Giderleri Oranı baz değerinin üzerinde ve iyi seviyededir. Bu durum sektörün 2022 yılında faiz giderlerinin üzerinde net bir kâr elde ettiğini göstermektedir.

Tablo 4.13 İmalat Sektörü Standart Oranlar (2023)

Q, Sektördeki firmaların oranlarının aktiflere göre ağırlıklandırılmış ortalaması Sektördeki firmaların %25' inin oranı Q1'e (Alt Kartil) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %50 'sinin oranı Q2'ye (Medyan) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %75' inin oranı Q3'e (Üst Kartil) eşit ya da küçüktür				Firma Sayısı*	2023				
Düşük	Orta	İyi	LİKİDİTE ORANLARI		Q	Q1	Q2	Q3	
0-100	100	185<	Cari Oran (%)	150.212	163,7	82,4	108,0	157,4	
<80	80	100	Likidite (Asit Test) Oranı (%)	151.624	99,6	19,2	57,9	101,9	
<20	20	20<	Nakit Oranı (%)	148.236	30,2	1,2	7,0	26,4	
<%20	%30	%30<	Stoklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	135.654	26,8	12,3	29,7	53,6	
>100	100	100>	Stok Bağımlılık Oranı (%)	151.437	70,2	75,0	93,6	99,0	
<%20	%20-30	%30>	Kısa Vadeli Alacaklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	133.016	27,1	12,2	29,0	53,5	
Düşük	Orta	İyi	FİNANSAL YAPI ORANLARI						
>%50	%50	%50>	Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Topl. Oranı (%)	158.761	63,3	47,7	77,3	94,0	
<%35	%35	%40<	Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	160.839	36,7	6,3	23,6	54,3	
<%100	%100	%100<	Öz Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Top. Oranı (%)	150.513	76,2	2,6	19,7	64,6	
>33	33	33>	Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Top. Oranı (%)	159.666	49,5	36,4	67,8	91,1	
>%20	%20	%20>	Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Top.Oranı (%)	48.444	16,8	3,5	13,0	34,3	
<100	100	100<	Maddi Duran Varlıkl.(Net) / Uzun Vad. Yab. Kaynaklar Or.	41.756	268,7	31,6	98,8	266,1	
<%50	%50	%50<	Duran Varlıklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı (%)	138.001	50,4	6,0	20,0	48,7	
>100	100	100>	Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar Oranı (%)	132.772	81,1	7,0	37,8	98,2	
>%30	%30	%30>	Kısa Vad. Banka Kredileri /Kısa Vad. Yabancı Kaynakl.Oranı	53.166	31,7	2,1	9,8	28,4	
>%40	%40	%40>	Banka Kredileri / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı (%)	61.541	38,0	3,3	13,4	34,2	
>50	50	50>	Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı Oranı (%)	169.994	71,3	69,0	88,6	98,1	
<%20	%20	%20<	Maddi Duran Varlıklar (Net) / Aktif Toplamı Oranı (%)	139.482	22,1	3,9	12,3	29,2	

**Tablo 4.14 İmalat Sektörü
Standart Oranlar (2023)**

Q, Sektördeki firmaların oranlarının aritmetik ortalaması Sektördeki firmaların %25' inin oranı Q1'e (Alt Kartil) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %50 'sinin oranı Q2'ye (Medyan) eşit ya da küçüktür Sektördeki firmaların %75' inin oranı Q3'e (Üst Kartil) eşit ya da küçüktür				2023				
				Firma Sayısı*	Q	Q1	Q2	Q3
Düşük	Orta	İyi	DEVİR HIZLARI					
<4	4	6<	Stok Devir Hızı (Kez)	118.188	5,5	1,6	3,9	8,7
<2	2	2<	Alacak Devir Hızı (Kez)	109.176	6,8	2,0	4,3	8,4
<1,5	1,5	1,5<	Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	137.502	1,6	0,7	1,4	2,3
<1,8	1,8	2<	Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı (Kez)	125.216	4,0	-0,4	2,1	6,2
<2	2	2<	Maddi Duran Varlık Devir Hızı (Kez)	115.632	11,0	3,1	8,4	21,7
<5	5	6<	Borç Devir Hızı	123.509	8,8	2,2	5,0	10,4
<2	2	2<	Aktif Devir Hızı (Kez)	138.904	1,1	0,6	1,1	1,8
Düşük	Orta	İyi	KÂRLILIK ORANLARI					
1-Kâr ile Sermaye Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar								
<1	1	1<	Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) /Pasif T.Oranı (Ekonomik Rantabilite) (%)	138.624	2,05	-0,8	3,3	12,4
<0,5	0,5	1<	Net Kâr (Zarar) / Aktif Toplamı Oranı (%)	140.514	7,4	-0,2	1,5	5,9
<15	15	20<	Birikmeli (Kümülatif) Kârlılık Oranı (%)	54.011	1,7	0,1	0,4	1,5
2- Kâr ile Satışlar Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar								
<10	15	15<	Faaliyet Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	122.356	11,0	0,9	3,2	8,4
<20	20	20<	Brüt Satış Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı (%)	142.213	22,1	7,7	16,7	32,8
<0,5	0,5	0,5<	Net Kâr (Zarar) / Net Satışlar oranı (%)	116.221	5,8	0,6	1,9	5,1
<%10	%10	%30>	Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	130.555	9,2	4,2	9,5	20,1
<%5	%10	%10>	Faiz Giderleri / Net Satışlar Oranı (%)	73.535	3,2	0,1	0,6	2,3
3- Kâr ile Finansal Yüküm. Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar								
1-Faiz Ödeme (Karşılama) Oranı								
<100	100	100<	Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Faiz Giderleri Oranı (%)	62.903	761,7	126,0	300,3	1156,6
<100	100	100<	Net Kâr (Zarar) ve Faiz Giderleri / Faiz Giderleri Oranı (%)	62.516	635,5	116,2	251,8	916,8
*Oranlar hesaplanırken pay veya paydası sıfır olan firmalar dışlanmıştır.								

*Oranlar hesaplanırken pay veya paydası sıfır olan firmalar dışlanmıştır.

Kaynak: TCMB Verileri, Sektör Bilanço İstatistikleri, İmalat Sektörü Verileri, 2024

İmalat sektöründe, 2023 verilerine göre Cari Oran 163,7 ile orta seviyededir. Bu durum sektörün borçlarını karşılayacak durumda olduğunu fakat çok fazla likiditeye sahip olmadığını gösterir. Likidite (Asit Test) Oranı 99,6 ile baz değerinin altındadır. Bu durumda sektörün 2023 yılında likidite riski artmıştır. Nakit Oran (Hazır Değerler Oranı) %30 ile baz değerinin üzerindedir. Üzerinde olması sektörün nakit ödeme gücünün bulunduğunu göstermektedir. Stoklar / Aktif Toplamı Oranı %26,8 ile orta seviyededir. Orta seviyede olması imalat sektörünün elinde dengeli stok bulundurduğunu göstermektedir. Stok Bağımlılık Oranı iyi seviyededir. İyi seviyede olması sektörün stoklara bağımlılığının düşük olduğunu göstermektedir. Kısa Vadeli Alacaklar / Aktif Toplamı Oranı %27 ile iyi seviyededir. Bu durum sektörün nakit akış durumunun olumlu olduğunu göstermektedir. Finansal yapı oranlarından, Yabancı Kaynaklar Toplamı / Aktif Toplamı Oranı %63 baz değerinin üzerindedir. Bu durum sektörün borçları ve öz kaynaklarını etkili şekilde yönetemediğini göstermektedir. Öz Kaynaklar / Aktif Toplamı Oranı %36,7 ile istenen seviyeden düşüktür. Öz Kaynaklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı %76 baz değerinin altındadır. Bu durum sektörün öz kaynaklarının yetersiz olduğunu ve risklere karşı az dirençli olduğunu göstermektedir. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Toplamı Oranı %49 baz değerinin üzerindedir. Bu durum sektörün likidite riskini kontrol altında tutamadığını göstermektedir. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar / Pasif Toplamı Oranı %16 ile iyi seviyededir. İyi seviyede olması sektörün uzun vadeli borçlarını sağlıklı şekilde yönetebildiğini gösterir. Maddi Duran Varlıklar (Net) / Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranı %268 ile baz değerinin üzerindedir. Bu durum sektörün maddi varlıklarının uzun vadeli borçlarını karşıladığını göstermektedir. Duran Varlıklar / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı %50 ile orta seviyededir. Orta seviyede olması dengeli finansman yapısını ve finansal risk yönetiminin dengeli yapıldığını göstermektedir. Duran Varlıklar / Öz Kaynaklar Oranı %81 ile iyi seviyededir. Sektörün varlıklarının öz kaynaklarıyla finanse edildiğini göstermektedir. Kısa Vadeli Banka Kredileri / Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranı %31 ile düşük seviyededir. Bu durum sektörün finansal kaynaklarının sınırlı olduğunu göstermektedir. Banka Kredileri / Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı %38 ile iyi seviyededir. İyi seviyede olması sektörün dengeli finansal yapısı olduğunu ve borç yönetimini düzenli yapabildiğini göstermektedir. Dönen Varlıklar / Aktif Toplamı Oranı %71 ile yüksek seviyededir. Oranın yüksek seviyede olması sektörün likidite açısından güçlü olduğunu ve kısa vadeli yükümlülüklerini karşılayabilecek durumda olduğunu göstermektedir. Maddi Duran Varlıklar (Net) / Aktif Toplamı Oranı %22 ile iyi seviyededir. Sektörün uzun vadeli varlıklarına yatırım yaptığını göstermektedir. Devir hızlarından Stok Devir Hızı 5,5 ile orta seviyenin üzerindedir. Bu seviyede olması olumlu kabul edilmektedir.

Alacak Devir Hızı %2 baz değerinin üzerindedir. İyi seviyede olması sektörün alacaklarını hızlı bir şekilde alabildiğini göstermektedir. Çalışma Sermayesi Devir Hızı 1,6 ile baz değerinin üzerindedir. Bu durum sektörün alacaklarının hızlıca nakde çevrilme hızını göstermektedir. Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı 4,0 ile baz değerinin üzerindedir. Üzerinde olması sektörün finansal durumunun sağlıklı şekilde ilerlediğini göstermektedir. Maddi Duran Varlık Devir Hızı 11,0 ile iyi seviyededir. İyi seviyede olması sektörün duran varlıklarını verimli kullandığını göstermektedir. Borç Devir Hızı %6 baz değerinin üzerindedir. Bu durum sektörün 2023 yılında borçlarını kısa sürede ödeyebildiğini göstermektedir. Aktif Devir Hızı %2 baz değerinin altındadır. Bu durum sektörün tüm varlıklarını istenilen düzeyde kullanamadığını göstermektedir. Kâr ile Sermaye Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlardan olan Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Pasif Toplamı Oranı (Ekonomik Rantabilite) %1 baz değerinin üzerindedir. Bu durum sektörün 2023 yılında olası riskleri görmeden veya kârı artırmak için borçlanma yoluyla büyüme stratejileri izlediğini göstermektedir. Net Kâr (Zarar) / Aktif Toplamı Oranı 0,5 baz değerinin üzerindedir. İyi seviyede olması sektörün varlıklarını düzenli şekilde kullanarak kâr elde ettiğini göstermektedir. Birikmeli (Kümülatif) Kârlılık Oranı %20 baz değerinin biraz üzerindedir. Bu durum sektörün 2023 yılında faaliyetleri sonucu kâr elde ettiğini göstermektedir. Faaliyet Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı %15 ile orta seviyededir. Bu durum sektörün satışlarından elde ettiği kârın orta seviyede olmasıdır. Brüt Satış Kârı (Zararı) / Net Satışlar Oranı %20 baz değerinin üzerindedir. Bu durum sektörün giderlerine kıyasla yüksek bir brüt kâr elde ettiğini göstermektedir. Net Kâr (Zarar) / Net Satışlar oranı 0,5 baz değerinin üzerinde ve iyi seviyededir. Bu durum sektörün 2023 yılında satışlarından kâr elde ettiğini göstermektedir. Faaliyet Giderleri / Net Satışlar Oranı %9,2 ve Faiz Giderleri / Net Satışlar Oranı %3,2 ile iyi seviyededir. İki oranın da iyi seviyede olması faaliyetleri sonucunda giderlerin istikrarını koruyabildiğini göstermektedir. Faiz ve Vergi Öncesi Kâr (Zarar) / Faiz Giderleri Oranı baz değerinin üzerindedir. Bu durum sektörün borç ödeme gücünün yüksek olduğunu göstermektedir. Net Kâr (Zarar) ve Faiz Giderleri / Faiz Giderleri Oranı iyi seviyededir. Bu durum sektörün faiz giderlerini borçlanmadan karşıladığını göstermektedir.

SONUÇ

COVID-19 salgını, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de etkilerini göstermiştir. 2020 yılından itibaren neredeyse tüm dünyayı etkisi altına alan salgın, ülkeler için içinden çıkılamayacak olumsuz durumları ortaya çıkarmıştır. Salgının ortaya çıktığı 2019 yılı Aralık ayından itibaren ülkeler sağlık sistemlerini güçlendirmek için çabalamışlardır. Salgın sonucunda birçok ülke karantinaya girmiş, ulaşım ve birçok sosyal aktiviteler durdurulmuş, salgının yayılması önlenmeye çalışılmıştır. Alınan önlemler finansal tablolara olumsuz olarak yansımıştır. Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler, sağlıkta yetersizlikler ve ekonomik anlamda güçlü olmadıkları için salgından daha fazla etkilenmişlerdir. Türkiye bazında bakıldığında, son 6 yıldır Türkiye ekonomisinde yaşanan durgunluk salgın ile yerini daha olumsuz sonuçlara bırakmıştır. 2018-2019 yıllarında kişi başına düşen milli gelirin ve büyümenin sürekli olarak düştüğü, enflasyonun ve işsizliğin durmadan arttığı dönem olmuştur. 2020 yılı ile Türkiye’de başlayan salgın ekonomiye darbe niteliğinde olmuştur. Covid-19 piyasaları, tedarik, üretim zincirlerini ve birçok sektörü olumsuz etkilemiştir. Salgın, küresel durgunluğa, ekonomik daralmaya, talep ve arz şoklarına, döviz kurlarında belirsizliklere, ekonomide eşitsizliklere ve ekonomi kadar önemli olan sağlık sorunlarına sebep olmuştur. Salgının uzun sürmesi imalat, sanayi, sağlık, kültürel ve sosyal daha birçok alanı olumlu veya olumsuz etkilemiştir. 2021 yılında ortaya çıkan aşı çalışmaları karantina uygulamalarını ortadan kaldırsa bile ekonomik anlamda tam iyileşme sağlanamamıştır. 2020 ve 2021 yıllarında salgının etkisi her geçen gün etkisini yoğun bir şekilde göstermiştir.

Çalışmanın 1. bölümünde; COVID-19’un 2019 Kasım ayı itibariyle Çin’in Wuhan şehrinde ortaya çıkan bir virüs olduğu, hastalığın gruplara göre ayrıldığı, en çok etkilenen ülkeler, Türkiye’de ve Dünya’da ilk 5 aylık sürecini, günümüze kadar genel etkileri küresel, sosyal ve beşeri anlamda anlatılmıştır. Bu bölümdeki sonuca göre bahsedilen ülkelerin yeterli sağlık yönetimi bulunmamaktadır. Geçmiş yıllarda çok kez salgın hastalıklar olmasına rağmen bugün bu teknoloji ile salgın istenilen düzeyde yönetilememiştir. Gelişmiş aşı uygulamalarına rağmen sürekli değişen virüs sebebiyle tek tip aşının etkisi düşük olmuştur. Karantina uygulamaları sebebiyle psikolojik ve sosyal etkiler ortaya çıkmıştır. Bireylerde ölüm korkusu ve insanlardan kaçma gibi sorunlar ortaya çıkmıştır. İlaç yetersizliği tüm stokları boşaltmış bu da ilaç kıtlığına sebep olmuştur. Dünya genelinde gelişmiş ülkeler dâhil sınırlarını kapatıp karantina uygulamalarına başlayınca gelişmekte olan veya gelişmemiş ülkeler için risk boyutu daha yüksek olmuştur. Salgın hastalık, gelişmiş ülkelere yeterince

ilaç stoku, gelişmiş hastaneler ve yoğun bakım kapasiteleri ile daha kolay atlatılmıştır. Gelişmiş ülkeler salgın krizine karşılık yardım paketleri ile krizi çözmeye çalışmışlardır.

Çalışmanın 2. bölümünde; salgının ekonomik boyutları incelenmiştir. Vaka sayılarının artması finansal tabloları da etkilemiştir. Salgını, ülkelerin ekonomik durumlarını, borsalarını ve uluslararası ilişkileri etkilemiştir. Kontrol edilemeyen salgın, kriz boyutuna ulaşmıştır. G7 ülkeleri ekonomik sorunları belirlemek ve raporlar hazırlamak için iş birliği içinde olmuşlardır. Türkiye’de 10 Mart 2020 yılına kadar salgından etkilenmemiştir. Fakat 2020 yılı Nisan ayı itibariyle hastalık hızla yayılmaya başlanmıştır. Karantina uygulamaları başlamış, ulaşım ve sınırlar kapatılmıştır. Son 20 yıl içerisinde en fazla etkiye sahip olan COVID-19 salgını olmuştur. COVID-19 salgını; gıda, tarım, turizm, ulaşım ve daha birçok sektörü etkilemiştir. Salgının yayılma hızını önlemek amacıyla alınan önlemler, çoğu ülkede ve kendi ülkemizde mal ve hizmetleri, arz ve talebi, istihdamı ve çalışma yaşamını olumsuz etkilemiştir. Virüsün biteceği zaman belli olmadığından çoğu iş alanı belirsizliğe sürüklenmiştir. COVID-19’un etkilediği bir diğer alan KOBİ’ler olmuştur. KOBİ’lerin önemi Türkiye için oldukça yüksektir. Kredi kullanımına erişmekte zorluk yaşanması, ekonominin beklenenden daha çok etkilenmesi ve sermayenin düşmesi KOBİ’ler için olumsuz durumlardır. E-ticaret KOBİ’leri biraz olsun salgın döneminde ayakta tutmuştur. COVID-19, sektörleri doğrudan veya dolaylı olarak etkilemiştir. Örneğin maske, deterjan, temizlik ve hijyenik malzeme satan firmalar bu süreçte olumlu yönden etkilenirken, ulaşım, ticaret, turizm ve sosyal alanlarda olumsuzluk zirveye çıkmıştır. COVID-19 salgını sürecinde e-ticaret olumlu etkilenmiştir. Bireylerin evde kalması ile online uygulamalar daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Tüm bu olumsuzluklara karşı bankalar kredi faizlerini düşürmüş, hükümetler yardım paketleri açıklamış ve işsizliğe karşı evden çalışma sistemleri kurulmuştur.

Çalışmanın 3. bölümünde; Covid-19’un muhasebe ve finansal tablolara etkileri incelenmiştir. COVID-19 nedeni ile birçok finansal standart etkilenmiştir. COVID-19’un finansal raporlar üzerinde etkileri oldukça fazladır. COVID-19 sebebiyle gelirden azalma, kâr marjında düşüş, sürekli artan maliyetler, nakit akışı ve likiditede yaşanan aksaklıklar, sektörlerin maliyetleri karşılamak için yüksek kredi kullanmaları gibi birçok etkiye sebep olmuştur. Salgın stokların net gerçekleşebilir değerinin düşmesine de neden olmuştur. Küresel kriz sebebiyle sektörlerin olumsuz etkilenmesi ve toplu siparişlerin iptal edilmesi gibi sebepler varlıkların değer düşüklüğüne uğramasına sebep olmuştur. Yaşanan bu salgın nedeniyle sektörler yaşanan olumsuzlukları gidermeye çalışmışlardır. Nakit akışlarında

yaşanan aksaklıklar finansal olumsuzluklara sebep olmuştur. Yaşanan olumsuzlukları düzenlemek için denetçilerin firmaların müşteri hizmetleri ve denetleme birimi ile görüşmeler sağlanmıştır. Görüşmeler sonucunda sektör yöneticileri olumsuz durumları düzenlemek için yeni yollar belirlemiştir. Küresel salgın nedeniyle tedarik zincirlerinde krize dayalı düşüşler müşteri kayıplarına sebep olacağı için TMS 37 kapsamında karşılık ayrılması gerekmiştir. Karşılık ayırma ile birlikte finansal raporların güvenilirliği artırmıştır. COVID-19 ile birlikte Türkiye’de çoğu sektör olumlu veya olumsuz şekilde etkilenmiştir. Sanayi sektöründe ihracatın gecikmemesi, stoklarda birikme olmaması ve tedarik zincirinin etkilenmemesi gerekmektedir. Fakat tüm bunlar COVID-19 salgını ile birlikte negatif seyretmiştir. Sanayi sektörü, dışa bağımlı olması sebebiyle salgın sürecinde olumsuz etkilenmiştir. Enerji sektörü, COVID-19 salgınından olumlu etkilenmiştir. Bunun sebebi enerji kullanımındaki artışlar olmuştur. En büyük etkiyi sağlık sektörü yaşamıştır. Doğum ve ölüm rakamları, salgının yayılma hızı ve vaka sayıları, birçok bulaşıcı hastalığın var olması Türkiye’de sağlık yönetiminin ne kadar gelişmiş olduğunu göstermektedir. Bu durum da ekonomiye yansımaktadır. Vaka sayılarının hızla arttığı, karantina tedbirlerinin alındığı ve ölüm oranlarının arttığı salgın döneminde sağlık sektörü çöküş yaşamıştır. Türkiye, salgın sürecini en az ekonomik olumsuzluklarla atlatabilmek, sağlık yönetiminin ve sektörlerin sağlık alt yapılarının güçlendirilmesi için tedbirler almıştır. En büyük bütçe sağlık için ayrılmıştır. Eve kapanmalar eğitim sektörünü de olumsuz etkilemiştir. Evden çevrimiçi çalışmalar ile eğitim sektörü ayakta tutulmaya çalışılmıştır. Salgının yarattığı olumsuz etkilere karşı vaka sayılarının yüksek olduğu ülkelerde ek olarak para ve maliye politikaları uygulanmıştır. Yaşanan durgunluk döneminden çabukça çıkılabilmesi için genişletici para politikaları uygulanmıştır. COVID-19’un yarattığı belirsizlikler ve gelecekte ne olacağı korkusu yatırımcıları ve ekonomi bilimcileri panik haline sokmuş, bu da finansal piyasaları olumsuz etkilemiştir. Salgının mikro ve makroekonomik belirtileri görülmüştür.

Çalışmanın 4. bölümünde; Salgın öncesinde(2018-2019) salgın döneminde(2020-2021) ve salgın sonrasında(2022-2023) imalat sektörünün ne derece etkilendiği araştırılmıştır. Oran analizi ile borç ödeme gücü ile ilgili olan(Likidite Oranları) Cari Oran, Acit-Test Oranı, Hazır Değerler Oranı, Stoklar/Net İşletme Sermayesi Oranı, ekonomik ve finansal yapı ile ilgili oranlar, Faaliyet Oranları olan; Stok Devir Hızı, Alacakların Ortalama Tahsil Süreleri, Borçların Ödenme Süreleri, Alacakların Devir Hızı, Nakit Devir Hızı, Net İşletme Sermayesi Devir Hızı, Maddi Duran Varlıkların Devir Hızı, Öz Sermaye Devir Hızı, Aktif Devir Hızı oranları ve Kârlılık Oranları olan; Net Kâr Marjı, Sermaye Üzerinden Kâr, Bilanço Kârı/Net

Satışlar oranları incelenmiştir. İmalat Sektörü Bilançosu ve Gelir Tablosu TCMB verilerinden alınmıştır. Borç Ödeme Gücü İle İlgili Oran Analizi incelendiğinde; ilk olarak Cari Oran verileri hesaplanmıştır. Bu verilere göre 1-1,85 arasında olması beklenen oran 2018-2023 yılları arasında normal seyretmiştir. Fakat istenen 1,85 üzeri olduğu için likidite riski yaşanabilmektedir. Acit-Test Oranı Oranın 1'in altında olması sektörün likidite sorunu yaşadığı anlamına gelmektedir. Ancak Türkiye'de 0,80 seviyeleri normal kabul edilmektedir. Bu durumda hesaplanan oranlar normal seviye olarak görülmektedir. Hazır Değerler Oranı(Nakit Oran) sektörler için 0,20 değerinin altına düşmemesi beklenmektedir. İmalat sektörü 6 sene içerisinde %20'nin altına düşmemiştir. Stoklar/Net İşletme Sermayesi Oranı 1,5 ve üzeri olması normal kabul edilmektedir. İmalat sektörünün oran sonuçlarına göre hiçbir yıl 1,5 üzerine çıkamamıştır. Kısa Vadeli Alacaklar / Varlık(Aktif) Toplamı Oranı 2018-2023 yılları arasında sınır %20- %30 arasındadır. Yabancı Kaynaklar Toplamı/Varlık (Aktif) Toplamı Oranı(Kaldıraç Oranı) %50 olması normal kabul edilmektedir. Fakat 2018-2023 yıllarında bu oran %70 civarına yaklaşarak finansal risk oluşturmuştur. Öz Kaynaklar/Varlık (Aktif) Toplamı Oranı genel olarak sektörler için %35-%40 üzerinde olması beklenir. 2018-2023 yılları arasında oran hep sınırda olmuştur. Öz Kaynaklar/Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı %50< üzerinde olması beklenmektedir. Yıllara göre karşılaştırma yapıldığında 2023'e kadar oran hep iyi seviyededir. Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar/Kaynak (Pasif) Toplamı Oranı $\leq 0,33$ civarında olması normal kabul edilmektedir. 2018-2023 yılları arasında 0,33'ten küçük olması beklenirken hesaplanan normal düzeyin çok üzerindedir. Sektörün finansal riski yüksektir. Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar/Kaynak (Pasif) Toplamı Oranı sınır %20 olarak kabul edilmektedir. Yıllar arasında karşılaştırma yapıldığında normal seviyede olduğu görülmektedir. Maddi Duran Varlıklar/Uzun Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranının 1'in altında olması beklenmektedir. Fakat verilere göre 1'in altına sadece salgın yılı olan 2020'de düşmüştür. Covid-19'a rağmen imalat sektörü 2020 yılında istenen seviyeyi yakalayabilmiştir. Duran Varlıklar/Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranının %50'nin altına düşmesi sektörün uzun vadede borçlarını ödeyemediğini göstermektedir. Duran Varlıklar/Öz Kaynaklar Oranı genel olarak sektörlerde 1'in altında olması beklenir. 2019-2023 yıllarında oran normal seyretmiştir. Fakat 2020 yılında oran 1'in üzerine çıkarak finansal zorluklar yaşandığı görülmektedir. Kısa Vadeli Banka Kredileri /Kısa Vadeli Yabancı Kaynaklar Oranı <%30 düzeyinde olması beklenmektedir. 2018-2023 yılları arasında oran, %30 seviyesinden düşük olduğu için normal kabul edilmektedir. Banka Kredileri/Yabancı Kaynaklar Toplamı Oranı <%40 sınır kabul edilmektedir. Tüm yıllarda oran %40 altında olduğu için normal kabul edilmektedir. Dönen Varlıklar/Aktif (Varlık) Toplamı Oranı %50 ve üzerinde olması beklenmektedir. 6 yıl

içerisinde oran sürekli artmıştır. Bu durum olumlu kabul edilmektedir. Maddi Duran Varlıklar(Net)/Varlık (Aktif) Toplamı Oranı %20-25 arasında olması normal kabul edilmektedir. Tüm yıllarda oran normal düzeydedir. Devir Hızları Oran Analizi incelendiğinde Stok Devir Hızı 2021, 2022 ve 2023'te normal seviyenin çok altına düşmüştür. Bu durum o yıllarda imalat sektörünün stoklarını elden çıkaramadığını göstermektedir. Alacak Devir Hızı, Çalışma Sermayesi Devir Hızı, Net Çalışma Sermayesi Devir Hızı, Maddi Duran Varlıkların Devir Hızı, Borç Devir Hızı normal seviyededir. Aktif Devir Hızı, pandeminin etkisiyle 2020 yılında düşüş yaşamıştır. Kârlılık Oranları sonuçlarına göre, Faiz ve Vergi Öncesi Kâr(Zarar)/ Pasif Toplamı Oranı (Ekonomik Rantabilite) ve Net Kâr/Varlık (Aktif) Toplamı Oranı normal seviyede olurken Birikmeli (Kümülatif) Kârlılık Oranı düşük seviyededir. Bu oranın düşük seviyede olması, sektörün kâr paylaşımını düzenli yapamadığını göstermektedir. Kâr ile Satışlar Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranların sonuçlarına göre; Faaliyet Kârı (Brüt Satış Kârı veya Zararı- Faaliyet Giderleri) / Net Satışlar Oranı 2019 hariç normal seviye göstermiştir. Brüt Satış Kârı/Net Satışlar Oranı %20'nin altına düşerek normal seviyenin altında gerçekleşmiştir. Bu durum, sektörün faaliyetlerinin az olması ve gelir gider dengesinin kontrol edilememesi anlamına gelmektedir. Net Kâr/Net Satışlar Oranı normal seviyededir. Faaliyet Giderleri /Net Satışlar Oranı 2018-2023 yılları arasında düşük seviye göstermiştir. Bu durum sektörün faaliyet giderlerinin satışlara oranının düştüğünü göstermektedir. Finansman Giderleri /Net Satışlar Oranı 6 yıl karşılaştırıldığında düşük seyretmiştir. Bu durumdan çıkarılacak sonuç, sektör finansal giderlerinin düşük olduğunu göstermektedir. Kâr ile Finansal Yükümlülükler Arasındaki İlişkileri Gösteren Oranlar incelendiğinde, Faiz ve Vergiden Önceki Kâr/ Faiz Giderleri Oranı sadece 2018 yılında düşüş yaşamıştır. Diğer yıllarda oran normal seviyededir. (Net Kâr + Faiz Giderleri) / Faiz Giderleri Oranı her yıl normal seyretmiştir. Hesaplanan oran sonuçlarına göre 2018-2023 yılları arasında imalat sektörünün finansal verileri genel olarak normal seyretmiştir. Bazı oran analizi sonuçlarında COVID-19'un etkileri görülürken çoğunda herhangi bir etkisi olmamıştır. İmalat sektörü finansal kaynaklı düşüşler yaşamış fakat her yıl verilerde değişme yaşanmıştır. Bu durum imalat sektörünün aktif ekonomik değerlerinin var olduğunu göstermektedir. Çalışmada salgın öncesi ve sonrası karşılaştırma yapılmıştır. Salgının genel olarak etkilerini azaltmak için Türkiye'nin yurt dışı yatırımlarını artırmaya çalışması, enflasyonu düşürmeye çalışması, kendi ülke ekonomisine yüksek katkı sağlayan sektörleri geliştirmesi ve jeopolitik konumu dolayısıyla tedarik zincirinin yer aldığı konumları geliştirerek ülke ekonomisine katkı sağlamalıdır. İmalat sektörünün gelişmesi için Ar-Ge çalışmaları yapılmalı, endüstri 4.0 uygulamaları üretim süreçlerine dahil edilmeli, meslek

liselerinde imalat sektörü için iş gücü hazırlanmalı, sektörde çalışanlar için eğitim programları düzenlenmeli, ihracat desteklenmeli, imalat sektöründe inovasyon desteklenmeli, reklam önerilmeli, sektör yardım paketleri ve vergi indirimleri olmalı, üretim ve tedarik zincirinin hızlanması için altyapı geliştirilmelidir. Bu çalışma, COVID-19'un teknoloji ve dijitalleşme üzerine etkileri üzerinde örneğin yapay zekâ ile makineleşme, akıllı fabrikalar ile salgın riskine karşı önlemler, yıllara göre imalat sektörünün ihracata katkıları, imalat sektörünün COVID-19'un etkin olduğu 2020 ve 2021 yıllarında tedarik aşamaları, imalat sektörünün sürdürülebilirliği geçmişi ve geleceği gibi başlıklar ile genişletilebilir. Raporlar için OECD, BIST, TÜİK, Dünya Bankası, TCMB gibi kaynaklardan geniş veriler elde edilebilir. Sanayi birlikleri, ticaret odaları ve imalat firmaları ile iletişime geçilerek bilgiler toplanabilir ve imalat sektörüne ait şirketler ile vaka çalışmaları anket üzerinden çalışılabilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, N. Aktaş, B. ve Akbıyık, A.(2021). “ Koronavirüs’ün (COVID-19) Türkiye’de E-Ticaret Müşteri Memnuniyetine Etkisi: Trendyol Örneği “ **Journal of Information Systems and Management Research Bilişim Sistemleri ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, 3(1) , 42-44
- Akıncı, N. ve Erdoğan, N.(1994). “Finansal Tablolar Analizi “ **Barış Yayınları**, İzmir
- Akkaş, J. (2020). “COVID-19”Salgınının Finansal Raporlama Etkileri” www.grantthornton.com.tr, 5-10
- Akgün, B. ve Çelik, M.(2020). “Yeni Normal Dönemde Küresel Yönetişim: Uluslararası Kurumların Geleceği” **Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları**, 373-376
- Aktay, Y.(2020). “Hatırlama ve Nisyan Arasında Salgının Sosyolojik Bakiyesi ve Küreselleşme, Küresel Salgının Anatomisi: İnsan ve Toplumun Geleceği” **Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları**, 651-655
- Ahmadı, R.(2020). “ Koronavirüs Pandemisinin (COVID-19) Toplumsal Etkileri” **Bilim Armonisi Dergisi, Antalya Milli Eğitim Müdürlüğü**, 3(2) , 67-69
- Aydın, A. ve Güner, A.(2020). “ COVID-19 Salgınının Tarım Sektörü ve Gıda Güvenliği Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme “ **Artuklu Kaime Uluslar Arası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi**, 3(2), 1-2
- Algan, A.(2022). “ Pandemi Döneminin Ülkelerin Makroekonomik Verileri Üzerine Etkisi: Enflasyon ve İşsizlik Örneği “ **Başkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, 4-7
- Alpağut, S. ve Aydın, R.(2022). “ Türkiye’de Sağlık Harcamalarının Yapısı ve Sağlık Yönetimi Güncel Konular Üzerine Akademik Değerlendirme” **Efe Akademi Yayınları**, 58-60
- Arslan, İ. ve Bayar, İ.(2020). “ COVID-19 Salgını, Ekonomik Etkileri ve Küresel Ekonominin Geleceği” **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 19(COVID-19 Özel Sayısı) , 94-99
- Akdoğan, M.U.(2013). “ IFRS (TFRS) 13 Standardı Kapsamında Gerçeğe Uygun Değer Ölçütü ve Vergi Usul Kanunundaki Değerleme Ölçütleriyle Örtüştüğü Durumlar” **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, 13(40), 113-115

- Akçacı, T. ve Çınaroğlu, M. S.(2020). “ Yeni Koronavirüs (COVID-19) Salgınının Lojistik ve Ticarete Etkisi” **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (19), 450-455.
- Açıkgöz, Ö. ve Günay, A.(2021). “ Türkiye’de Tarım ve Gıda Sektörü Üzerine Bir Değerlendirme” **Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Maliye Dergisi**, (175), 221-225
- Aslan, R. ve Akçi, Y.(2021). “ COVID-19 Salgını ile E-Ticaret ve Sosyal Medya Kullanımının İncelemesi “ **Uluslararası Girişimcilik Dergisi**, 5(9), 381-385
- Adana, B. A. ve Özbirecekli M.(2020). “ Bağımsız Denetim Sürecinin COVID-19 Salgınının Etkileri Açısından Değerlendirilmesi” **Mustafa Kemal Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi**, 12(2), 2087-2090
- Adıgüzel, M.(2021). “ COVID-19 Pandemisinin Türkiye Ekonomisine Etkilerinin Makroekonomik Analizi” **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 19(37) , 195-198
- Altın, M.(2022). “ COVID-19 Sürecinin SosyoEkonomik Etkileri Üzerine Kümeleme Analizi İle Bir İnceleme” Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, 40-44
- Aydın Göktepe, E.(2020). “ Kriz Döneminde İş Sürdürülebilirliğine Yönelik Yönetim Uygulamaları: COVID-19 Pandemik Araştırması “ **Sosyal Beşeri Bilimler ve İdari Bilimler Dergisi**, (26), 631-635
- BBC News Türkçe.(2020). “ Koronavirüs: Hangi ülkelerde ne tür ekonomik destek paketleri açıklandı?” **www.bbc.com**, (Erişim tarihi: 23.01.2024).
- Bakan, S.(2020). “COVID-19 Krizinin Ekonomik ve Finansal Etkileri” **International Journal of Accounting And Finance Researches Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi**, 4(1), 2642-2644
- Bakırtaş, İ. ve Ozan, E.(2021). “ COVID-19’un Ekonomik Etkileri Üzerine Genel Bir İnceleme” **Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 13(4), 61-68
- Baç, M. M.(2020). “ Küresel Salgın Tehdidi Altında Küresel Sistem, COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler” **Ankara, SAM Yayınları**, 20(80), 20-25

- Bahar, O. ve Çelik İlal N. “ Coronavirüsün (COVID-19) Turizm Sektörü Üzerindeki Ekonomik Etkileri “ **International Journal of Social Sciences and Education Research**, 6(1), 125-139
- Balcı, Y. ve Çetin, G.(2020). “ COVID-19 Pandemi Sürecinin Türkiye’de İstihdama Etkileri ve Kamu Açısından Alınması Gereken Tedbirler “ **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi COVID-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı**, 19(37), 53-57
- Bayarçelik, E. B. Kazancı, U.(2022). “ E-Ticaret Lojistiğinin Müşteri Memnuniyeti ve Yeniden Satın Alma Niyeti Üzerindeki Etkileri: COVID-19 Küresel Salgın Dönemi “ **Journal of Yasar University**, 17(67), 805-806
- Boztepe, M.(2020). “ COVID-19 Döneminde Sınır Kapılarının Kapatılması” **Anadolu Ajansı Web Sitesi**, 1-3
- Bozdemir, F.(2023). “ Türkiye’de İşsizlik ve COVID-19 İlişkisi” **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi**, s. 17.
- By Aaron E. Carroll and Ashish K. Jha.(2020). “ This Is How We Can Beat the Coronavirus” **The Atlantic**, 1-5
- Bilgöl, B. Türk, A. ve Ak R.(2020). “ COVID-19 Bağlamında Tarihteki Büyük Salgınlar ve Ekonomik Sonuçları “ **Turkish Studies Araştırma Makalesi**, 15(4), 190-195
- Birinci, Y.(1989). “ Enflasyon, Para Politikası ve Stratejileri “ **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, 47(1) , 21-25
- Cinel, M.O.(2021). “ Pandemi Sürecinin KOBİ’ler Üzerindeki Etkileri “ **Giresun Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü Dergisi**, 7(1) , 124-132
- Cavlak, H.(2020). “ COVID-19 Pandemisinin Finansal Raporlama Üzerindeki Olası Etkileri: BIST 100 Endeksi’ndeki İşletmelerin Ara Dönem Finansal Raporlarının İncelenmesi” **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 19(COVID-19 Özel Sayısı), 143-150
- Coşkun, S. S.(2020). “ Tedarik Zinciri Risk Yönetimi Modellemesi: Bayes Ağları Yaklaşımı ve Akaryakıt Dağıtım Sektöründe Bir Uygulama” **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme (İktisat) Anabilim Dalı Doktora Tezi**, 89-91

- Coşkun, S.(2022). “ COVID-19 Salgın Sürecinin İşletmelere Olan Etkilerinin Bağımsız Denetçi Raporlarına Yansımaları” **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, Covid-19 Özel 23(Covid-19 Özel Sayısı), 23-27
- Çalıyurt, B. H.(2022). “ Bir Sağlık Krizi Olan COVID-19 Pandemisinin Makroekonomik Performansa Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme” **Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi**, 3(2) , 36-38
- Çütçü, İ. ve Bozan, T.(2019). “İnovasyon ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: G7 Ülkeleri Üzerine Panel veri Analizi” **Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi**, 3(2), 292-296
- Çelebi, N. M. ve Öztürk, G. H.(2020). “ Korona Virüsün Dünya Madenciliğine Etkileri “ **MTA Doğal Kaynaklar ve Ekonomi Bülteni**, (29), 180-182
- Çelik, Ş.(2022). “COVID-19 Pandemisi Sonrasında Maliye Politikaları Uygulamaları: Türkiye Özelinde Bir Değerlendirme “ **İslam İktisadı Araştırmaları Dergisi**, 2(1), 8-9
- Çepni, S.(2022). “ COVID-19 Pandemi Sürecinin Yalova’daki KOBİ’lere Etkileri Üzerine Bir Araştırma “ **Yalova Üniversitesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Sosyal Politika Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, 2022, 32-35
- Demirdöğmez, M. Taş, H. Y. Gültekin, N.(2020). “ Koronavirüs’ ün (COVID-19) E-Ticarete Etkileri “ **Uluslar Arası Toplum Araştırmaları Dergisi**, 16(29), 128-130
- Deloitte.(2020). “ Küresel COVID-19 Salgınının Türkiye’de Farklı Kategorilere Etkileri “ **www2.deloitte.com**, 3-10
- Demir, B. Ateş, H.(2023). “ COVID-19 Pandemisinin Bireysel ve Sosyal Etkileri “ **Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi**, 11(34), 248-250
- Danacı, Ö.(2022). “ TCMB’nin COVID-19 Salgını Sürecinde Uyguladığı Para Politikalarının Değerlendirilmesi “ **Maliye ve Finans Yazıları Dergisi**, (118), 111-115
- Demir, Z.(2020). “ COVID-19’un Bist 100’deki Şirketlerin Mali Tabloları Üzerindeki Etkisinin Oran Yöntemi İle Analizi ” **Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 13(2), 420-423

- Demir, O. ve Esen, A.(2021). ‘‘ COVID-19’un Yıkıcı Ekonomik Etkileri ve Türkiye Ekonomisinde Dönüşüm İhtiyacı’’ **Gelişmekte Olan Ekonomiler ve Politika Dergisi**, 6(1), 94-97
- Demir, Z.(2020). ‘‘ COVID-19’un TFRS Kapsamındaki Finansal Raporlamaya Olan Etkileri ve TMS Kapsamında Denetçinin Dikkate Alması Gereken Hususların Değerlendirilmesi’’ **Muhasebe ve Denetime Bakış Makalesi**, 20(61), 6-15
- Durmuş, S. ve Şahin, D.(2020). ‘‘ COVID-19 Küresel Salgında Dünyada ve Türkiye’de Uygulanan Ekonomi Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme ‘‘ **Turkish Studies Araştırma Makalesi**, 4(15), 926-930
- Duran, H.(2020). ‘‘ Devletlerin Koronavirüsle Karşılaştırmalı Mücadele Stratejileri’’ **SETA(Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı)** , (317), 18-20
- Duran, M. S. ve Acar, M.(2022). ‘‘Bir Virüsün Dünyaya Olan Etkileri: COVID-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri’’ **Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi**, 6(1), 55-65
- Dündar, M.(2020). ‘‘ COVID-19’un Tüketici Harcamalarına Etkisi’’ www.tepav.org.tr, s.6. (Erişim Tarihi: 28.01.2024).
- Doğan, A. ve Öner, D.(2022). ‘‘ COVID-19’un Çin, AB ve ABD Ekonomilerine Etkileri’’ **Fırat Üniversitesi, İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, 6(1), 1-3
- Doğanşahin, D.(2019). ‘‘Finansal Oranlar - Likidite Oranları- Acit Test Oranı’’ <https://www.dalifinans.com>, 1-5
- Dölen, T. Yanık, S. S. ve Ayanoğlu, Y.(2021).’’ COVID-19’un Ara Dönem Finansal Raporlama Üzerindeki Etkileri: Havacılık ve İlaç Sektörü Üzerine Bir Araştırma’’ **Muhasebe ve Finansman Dergisi – Ağustos 2021 Özel Sayı**, 157-159
- Dirican, H. ve Zıvalı, B. s.(2022). ‘‘ Türkiye’de Kamu Harcamalarının COVID-19 Salgını Sürecinde Seyri: Sıçrama Hipotezinin Geçerliliğinin Değerlendirilmesi’’ **ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi**, 12(3) , 2207-2209
- Eliaçık, Z.(2020). ‘‘ 5 Soru: Almanya Koronavirüs ile Nasıl Mücadele Ediyor?’’**SETA (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı)**, 1-4

- Eğri, T. ve Doğaner A.(2020). ‘‘ COVID-19 ve Ekonomik Kriz: KOBİ’ler Özelinde Bir Değerlendirme ve Politika Önerileri ‘‘ **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 19(37) , 132-135
- Erdoğan, A.(2020). ‘‘ Tüketicilerin Elektronik Ticaret Algısı: COVID-19 Etkisi ve E-Ticaret Faaliyetlerinde Yaşanan Sorunlar ‘‘ **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, (109), 74-76
- Erdoğan, S. Yıldırım Ç. D. Gedikli, A.(2020). ‘‘ Dynamics and Determinants of Inflation During the COVID-19 Pandemic Period in European Countries: A Spatial Panel Data Analysis, **Düzce Tıp Fakültesi Dergisi**, (22) , 61-66
- Ergün, T.(2021). ‘‘ COVID-19’un Otomotiv, Perakende, Gıda, Ulaştırma ve Depolama Tekstil, Deri Ve Giyim Eşyası Sektörlerinde Faaliyet Gösteren Firmaların Finansal Tablolarına Etkileri: BIST’te Bir Araştırma, **İstanbul Bilgi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi**, 16-20
- Erta(2020). ‘‘COVID-19 Salgınının Mali Tablolara Etkisinin Değerlendirilmesi’’ **ertadenetim.com**, 1-5
- Eroğlu, E.(2020). ‘‘ COVID-19’un Ekonomik Etkilerinin ve Pandemiyle Mücadele Sürecinde Alınan Ekonomik Tedbirlerin Değerlendirilmesi’’ **Uluslararası Kamu Maliyesi Dergisi**, 5(2), 228-230.
- Erol, I. S.(2020). ‘‘ COVID-19’un Çalışma Hayatına yansımaları: Salgından Etkilenen Bazı Ülkeler Tarafından Alınan Önlemler’’ **Dicle Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 10(19) , 212-215.
- Eryüzlü, H.(2020). ‘‘COVID-19 Ekonomik Etkileri ve Tedbirler: Türkiye’de Helikopter Para Uygulaması’’ **Ekonomi Maliye İşletme Dergisi**, 3(1), 13-17
- Elgin, C. ve Başbuğ, G.(2020). ‘‘ COVID-19 Pandemisinin Yol Açtığı Ekonomik Krize Karşı Açıklanan Ekonomik Teşvik Paketleri, **Bir Karşılaştırma ve Türkiye Örneği,İstanbul Politik Araştırmalar Enstitüsü, Politika Raporu**, 4(19), 8-10
- Fidancan, C. ve Karakaş, E.(2022). ‘‘ COVID-19 Pandemisinin İmalat Sektöründe Yer Alan İşletmelerin Karlılığına Etkisi’’ **Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi**, 4(1), 51-53
- Fırat, M.(2020). ‘‘ COVID-19 Krizi ve IMF Destekli Maliye Politikalarının Gerekliliği ‘‘ **Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi**, 2(3), 214-217

- Güven, H.(2020). ‘‘ COVID-19 Pandemik Krizi Sürecinde E-Ticarete Meydana Gelen Değişimler ‘‘ **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)**, (5) 256-258
- Güdelci, N. E.(2021). ‘‘ COVID-19 Koşulları Altında Ticari Alacaklara Ait Beklenen Kredi Zararlarının TFRS 9 Kapsamında Belirlenmesi’’ **Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi**, 23(2), 356-359
- Gürsoy, S. Tunçel, M. ve Sayar, B.(2020). ‘‘ Koronavirüsün (COVID-19)Finansal Göstergeler Üzerine Etkileri’’ **Ekonomi Maliye İşletme Dergisi**, 3(1), 21-26
- Gün, S. ve Tutçu, A.(2021). ‘‘ COVID-19 Sürecinde Turizm Sektörü ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme’’ **Sosyal Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi**, 4(6), 33-37
- Güzel, Ü. Ve Özer, P.(2022). ‘‘ Türkiye’de Hava Kirliliği ve Sağlık Harcamaları’’ **Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi**, 4(2), 186-187
- Han, A. Pehlivan, C. ve Konat, G.(2022). ‘‘ COVID-19 Pandemi Sürecinin Türkiye Ekonomisine Etkilerinin Ampirik Analizi’’ **Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi**, 4(1), 34-35
- Hazar, A. Babuşçu, Ş. Tekindal, A. M. ve Köksal, O.M(2021). ‘‘ Bankacılık Sektöründe Sermaye Yeterliliği Rasyosunu Belirleyen Risklerin Analizi ‘‘ **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, (20), 136-137
- Hazar, B. H.(2020). ‘‘Türkiye Muhasebe Standartları Açısından Finansal Tabloların Hazırlanmasında COVID-19 Salgınının Etkisi’’ **İstanbul Aydın Üniversitesi, İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü Araştırma Makalesi**, 15(4), 2104-2112
- Hüsmenoğlu, M. ve Kuşaklı, B. Y.(2021). ‘‘Almanya Sağlık Sistemi COVID-19 Pandemisi Durum Analizi’’ **Sağlık Akademisyenleri Dergisi**, 8(2), 158-160
- <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Reel+Sektor+Istatistikleri/Sektor+Bilancolari/>
- ILO(Uluslararası Çalışma Örgütü).(2020). ‘‘ ILO’nun yeni raporuna göre, ücretli işlerin yetersizliği yaklaşık yarım milyar insanı etkiliyor ‘‘ www.ilo.org, (Erişim tarihi: 25.01.2024)
- İnce, F. ve Evcil, F. Y.(2020). ‘‘ COVID-19’un Türkiye’deki İlk Üç Haftası ‘‘ **SDÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi**, 11(2), 239-240

- Kara, E.(2020). ‘‘ COVID-19 Pandemisi: İşgücü Üzerindeki Etkileri ve İstihdam Tedbirleri’’
Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD), 7(5), 271-273
- Kamacı, A.(2020). ‘‘Yeni Kırılgan Beşli Ülkelerinde Gelir Eşitsizliğinin Ekonomik Büyümeye Etkileri’’ **Fiscaoeconomia**, 3(3), 58-60
- Karacan, S.(2020). ‘‘ Yeni Tip Koronavirüs’ün (COVID-19) Finansal Tablolara Muhtemel Etkileri’’ **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 13(73), 948-950
- Kocay, F.(2022). ‘‘COVID-19 Pandemisinin Olumlu ve Olumsuz Etkileri’’ **Medipol Üniversitesi Yayınları**, (52), 17-20
- Korkmaz, Ş. ve Budak, F.(2020). ‘‘COVID-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği’’ **Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi (SAYOD)**, (1), 65-75
- Kocakula, Ö.(2022). ‘‘Karantinadaki İşletmeler: COVID-19 Küresel Salgınında Türkiye Örneği’’ **Doğuş Üniversitesi Dergisi, (COVID-19 ÖZEL SAYISI)** 23(77), 80-81
- Koç, Y. E.(2020). ‘‘ 5 Soru: Çin’in Koronavirüs Sınavı’’ **Siyaset Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı**, 1-2
- Kılınç, E.C(2021). ‘‘COVID-19 Salgını ve İşsizlik Oranları İlişkisi: OECD Ülkeleri Örneği’’ **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 12(24), 926-930
- Kılıç, Y.(2020). ‘‘ Borsa İstanbul’da COVID-19 (Koronavirüs) Etkisi’’ **Journal of Emerging Economies and Policy**, 67-70
- Kıvılcım, B.(2020). ‘‘ COVID-19 (Yeni Koronavirüs) Salgınının Turizm Sektörüne Muhtemel Etkileri ‘‘ **Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi**, 1(4), 20-24
- Kılıçaslan, H.(2020). ‘‘ COVID-19 Küresel Pandeminin Ekonomik ve Mali Etkileri’’ **Uluslararası Kamu Maliyesi Dergisi**, 1(25), 32-34
- Korkmaz, Ş. ve Budak, F.(2020). ‘‘COVID-19 Pandemi Sürecine Yönelik Genel Bir Değerlendirme: Türkiye Örneği’’ **Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi (SAYOD)**, (1), 7-10

- Karpuz, E. Koç, Y.(2022) ‘‘ COVID-19 Pandemisinin Finansal Piyasalar Üzerindeki Etkisi: Borsa İstanbul Örneği ‘‘ **Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi**, 7(14), 79-81
- Karakaya, G.(2020). ‘‘ COVID - 19 Gündeminde İşletme Sürekliliği ve Bağımsız Denetim İlişkisi’’ **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi COVID-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı**, 19(37), 14-29.
- Kocaman, E. M. Kocaman, M. ve Teyin, G.(2021). ‘‘ COVID-19 Salgını Döneminde Yiyecek İçecek Sektöründe E-Ticaret Uygulamaları ve Bir Model Önermesi ‘‘ **Journal of Tourism and Gastronomy Studies**, 9(2), 1289-1290
- Koyuncu, T. ve Meçik, O.(2020). ‘‘COVID-19 Pandemisinin Türkiye’de Ekonomik Büyümeye Sektörel ve Sektörler Arası Etkileri ‘‘ **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 18(4), 128-130
- Köker, İ.(2021) ‘‘ Türkiye’nin en büyük COVID-19 dalgası ‘‘ **BBC.com**, 1-2
- Karadağ, C. N.(2020). ‘‘ COVID-19 Pandemisi ve Alınan Önlemlerin Vergi Hukuku Açısından Değerlendirilmesi ‘‘ **Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 29(3), 404-405
- Küçüköğlu, S.(2021). ‘‘ COVID-19 Pandemi Sürecinin Küresel Ekonomik Göstergeleri ve Türkiye’de Bankacılık ve Finans Sektörüne Etkileri ‘‘ **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 20(42), 1072-1277
- Karaarslan, S. ve Gülhan, O.(2020). ‘‘ TFRS 9'a Geçişin Türkiye'de Halka Açık Bankaların Finansal Durum Tablolarına Etkileri’’ **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, (86), 112-115
- Kaya, Y.(2020). ‘‘ Küreselleşen Dünyada Salgın ve Salgın Sonrası Dünyada Küreselleşme’’ **İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi: İstanbul Üniversitesi Yayınevi**, 231-232
- Kazokoğlu, C.(2020). ‘‘ Petrol fiyatları: Negatif seviyeler nasıl gerçekleşti, ne anlama geliyor, bundan sonra nereye? ‘‘ **BBC News Türkçe**.
- Maliszewska, M.(2020). ‘‘ COVID-19'un GSYİH ve Ticaret Üzerindeki Potansiyel Etkisi’’ **Politika Araştırması Çalışma Dergisi**, 5(11), 5-7

- Murat, G. ve Aykaç, M.(2020). “ COVID-19 Emek Piyasaları: Etkiler ve Muhtemel Yönelişler” **Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi E-Dergi**, 9(1), 99-101
- Nar, M.Ş.(2020). “ COVID-19 Salgını ve Dönüşümün Etkisi: Şimdi ve Sonrası” **Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 371-372
- Nakıboğlu, G.(2020) “ COVID-19 Döneminde Küresel Tedarik Zincirlerinde Yaşananlar ve Dönüşüm” **Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 17(2), 3-4
- Nalçakan, U.(2022). “ Türkiye’de COVID-19 Dönemi Makroekonomik Etkilerinin Analizi” **Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, YÖK Tez**, 6-7
- Otçeken, G.(2021). “ COVID-19’un BİST Sektörlerine Etkisi” **Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 6(3), 509-510
- Önce, S.(2013). “ Mali Analiz” **T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3013 Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1966**, 68-69
- Özbay, D.(2022). “ COVID-19 Pandemi Döneminde Artan Belirsizlik Ortamı ve Kilit Denetim Konuları Açıklamaları Üzerindeki Etkisi: BİST 100 Şirketleri İncelemesi” **Muhasebe Enstitüsü Dergisi**, (66), 59-60
- Öz, S. ve Karahan, F.(2023). “ COVID-19 Pandemisinin Finansal Oranlar Üzerine Etkisi: Bist’te Bir İnceleme “ **Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi**, (12), 49-50
- Ören, B. G. ve Neşe, S.(2022). “ COVID-19’un Yenilenebilir Enerji Üzerine Etkileri: Sistematik Bir Analiz” **Marmara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Öğrencisi Araştırma Makalesi**, 3(1), 10-11
- Ötkem, B. ve Öktem, R.(2021) “ COVID-19 Pandemisinin Finansal Raporlama Üzerindeki Etkisi: Finansal Dayanıklılık Kapsamında Değerlendirme” **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Araştırma Makalesi**, 31(165), 68-71
- Özsarioğlu, F.(2023). “ COVID-19’un Türkiye Turizmine Etkilerinin Değerlendirilmesi (Analizi) “ **Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, ADÜ**, 44-45

- Özçiftçi, S. ve Üstün, Ç.(2020). ‘‘ COVID-19 Pandemisinin Sosyal Yaşam ve Etik Düzlem Üzerine Etkileri: Bir Değerlendirme Çalışması’’ **Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi**, Özel Sayı 1, 147-148
- Özdemir, S.(2023). ‘‘ Sanayisizleşme: Türkiye ve Doğu Asya Ülkeleri ‘‘ **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 14(28), 128-131
- Özkan, M. Karavardar, A. ve Özdemir, M.(2020). ‘‘ COVID-19 Pandemisinin Finansal Raporlama Süreci Üzerindeki Etkileri: Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Üzerinde Bir Uygulama’’ **Uluslararası Yönetim, Eğitim ve Ekonomi Perspektifleri Dergisi**, 8(2), 168-169
- Özkurt, S.(2024). ‘‘ Stok Devir Hızı Nasıl Hesaplanır’’ <https://ikas.com.tr/blog/>
- Özulucan, A.(2022). ‘‘ TMS-37 Çerçevesinde Karşılıkların, Koşullu Borçların, Koşullu Varlıkların Karşılaştırılmalı Olarak İncelenmesi ve Muhasebe Uygulamaları’’ **Ömer Halis Demir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 15(2), 401-402
- Özpinar, Ö.(2022). ‘‘ COVID-19'un İşgücü Piyasası Üzerine Etkileri’’ **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 19(2), 40-43
- Polat, H.(2011). ‘‘ Türkiye Ekonomisinde İmalat Sanayi’’ **Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1(2), 37-39
- Pennings, S.(2020). ‘‘ COVID-19 Zamanında Makroekonomik Politika:Gelişmekte Olan Ülkeler’’ <https://openknowledge.worldbank.org/>, 27-29
- Sarı, S.(2021). ‘‘ COVID-19 Salgınının Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri ‘‘ **Yeni Çağ Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 5(8), 94-96
- Sarıyıldız, Y. A. Paşaoğlu, T. M. ve Yılmaz, E. M.(2021). ‘‘ Türkiye, Çin, ABD, Fransa Sağlık Sistemleri ve COVID-19 Politikaları’’ **Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi**, 10(2), 320-322
- Savrul, B. Akın, F.(2021). ‘‘ Koronavirüs Salgınının Türkiye’de E-Ticaret Sektörüne Etkileri ‘‘ **Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Özel sayı, 93-95
- Sönmüş, A. ve Aydın, K.(2021) ‘‘ Türkiye’de ve G-20 Ülkelerinde COVID-19 Sürecinde Devletlerin Politikaları ‘‘ **Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, 6(1), 90-94

- Sertkaya, B. ve Baş, S.(2021). ‘‘ COVID-19 Salgınının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri: Riskler ve Olası Senaryolar ‘‘ **Dicle Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 11(21), 149-151
- Sertdemir, A.(2020). ‘‘ Türkiye’nin Koronavirüsle Mücadele Performansı Üzerine Bir Değerlendirme’’ **Bartın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü Makalesi**, 23-24
- Sekreter, M. S.(2009). ‘‘İmalat Sanayinde Verimliliğin Ücretler Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi: Türk İmalat Sanayinde Sektörel Bir Uygulama’’ **Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü**, 21-25
- Sayar, A.A.(2022). ‘‘ COVID-19’un Lojistik Sektörüne Etkisi: Türkiye Örneği ‘‘ **Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Uluslararası Ticaret ve Para Yönetimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi**, ProQuest, 66-70
- Soylu, B. Ö.(2020). ‘‘ Türkiye Ekonomisinde COVID-19’un Sektörel Etkileri ‘‘ **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 7(6), 171-175
- Şanlı, O.(2020). ‘‘ Keynesyen Model Bağlamında COVID-19 Pandemisinin Küresel Ekonomiye Muhtemel Etkileri ABD ve Çin Ekonomileri Üzerine Araştırma ‘‘ **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 3(2), 605-609
- Şenol, Z.(2021). ‘‘ COVID-19’un BİST Sektörlerine Etkisi’’ **Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 6(3), 510-512
- Şenol, Z.(2020). ‘‘ COVID-19 Krizi ve Finansal Piyasalar’’ **Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF, Bankacılık ve Finans Bölümü Dergisi**, 91-95
- Şenbayram, E.(2022). ‘‘ COVID-19 Pandemisinin Neden Olduğu Kriz Ortamının Çalışan Bireylere Etkilerinin Demografik Özelliklerine Göre Farklılığın Tespitine Yönelik Bir Araştırma ‘‘ **Harran Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Dergisi**, 6(9), 13-17
- Şengül, Ö.(2022). ‘‘ Koronavirüse Karşı Açıklanan Önlemler’’ <https://kagider.org/>, **Türk Kadın Girişimcileri Derneği**, 1-5
- Şahin, O.N.(2022). ‘‘ COVID-19’un Ekonomik ve Finansal Etkileri: Finansal Raporlara İlişkin Öneriler’’ **Uluslararası Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi**, 1(4), 79-81

- Şahin, O. N.(2021). “ Yeni Koronavirüs, COVID-19 ve Bağımsız Denetime Etkileri” **Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi**, 22(67), 263-265
- Taşkın, E. ve Akıncı, Ö. S.(2021). “ COVID-19 Küresel Salgınının Uluslararası Ticarete Etkileri “ **Alanya Akademik Bakış Dergisi**, 5(2), s. 263-266
- Temir, C.(2020). “ COVID-19'un Sermaye Piyasaları Üzerine Etkisi” **İstanbul Ticaret Üniversitesi Girişimcilik Dergisi**, 4(7), 56-57
- Turan, A. ve Çelikyay, H. H.(2020). “ Türkiye’de COVID-19 ile Mücadele: Politikalar ve Aktörler” **Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi**, 3(1), 7-8
- Tunç, T.(2007). “ Üretkenlik-İstihdam İlişkisi: Türkiye İmalat Sanayii Üzerine Bir Uygulama “ **Mersin Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi**, 64-65
- TÜRMOB(Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği).(2020). “Korona Salgınının Türkiye Ekonomisine Etkisi Değerlendirmeler ve Öneriler Raporu” 44-45
- Tavukçu, M. ve Eke, E.(2021) “COVID-19 Pandemi Yönetim Süreci: Türkiye Perspektifi “ **SDÜ Sağlık Yönetimi Dergisi**, 3(2), 110-111
- TİM(Türkiye İhracatçıları Merkezi).(2020). “COVID-19 ile Mücadele için Dünya Ülkelerinin Aldığı Tedbirler” www.tim.org.tr, 9-11
- Tobias, A. ve Natalucci, F.(2020). “COVID-19 Krizi Finansal İstikrarı Tehdit Ediyor” **Uluslararası Para Fonu (IMF)**, 1-4
- Ulusoy, R. Akarsu, R.(2022). “ Türkiye'de KOBİ'lere Yapılan Destekler ve İstihdam Üzerindeki Etkileri” **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (KOSBED)**, (23), 102-104
- Ustalar, A. S. ve Şanlısoy, S.(2021). “ COVID-19 Krizi’nin Türkiye ve G7 Ülkelerinin Borsa Oynaklıkları Üzerindeki Etkisi “ **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi**, 16(2), 447-448
- Ünüvar, İ.ve Aktaş, H.(2022). “ Dünya’da ve Türkiye’de COVID-19 Pandemisinin Ekonomik Etkileri ” **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, 25(1), s. 129-130
- Ünal, S. B. ve Köse, C.(2021). “ COVID-19 Pandemisi ve Kanada” **Toplum ve Hekim Dergisi**, 36(5), s. 375-376

- Voyvoda, E. ve Yeldan, A. E.(2020). ‘‘ COVID-19 Salgının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri ve Politika Alternatiflerinin Makroekonomik Genel Denge Analizi’’ **yeldane.files.wordpress.com**, 4-6
- Voyvot, M. A.(2023). ‘‘ Borsa İstanbul’da Faaliyet Gösteren Seçilmiş Sektörlere COVID-19 Salgınının Etkisi Üzerine Ampirik Bir Çalışma’’**İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Finans Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi**, 59-61
- Yücel, O.(2020). ‘‘ Koronavirüs zaman çizelgesi: Ne zaman ortaya çıktı? Nasıl yayıldı? Önemli tarihler nelerdi? ‘‘**Medya Scope Özgür Gazetesi**, <https://medyascope.tv/>, 4-5
- Yetkin, M.(2020). ‘‘COVID-19’un Japonya’ya Etkisi Üzerine Stratejik Bir Araştırma’’ **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 11(22), 432-434
- Yenisu, E.(2019) ‘‘ Finansal Tabloların Oran Analizi ile İncelenmesi: Adese Örneği’’ **Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ASED)**, 3(1) 27-30
- Yüceol, N. Can, E. Zehir, C. Urfa, A. M.(2021).) ‘‘COVID-19 Döneminde E-Ticaret Sektörü İncelemesi ve Strateji Önerileri’’, **Social Science Development Journal**, 6(27), 353-367.
- Yürekli, E. ve Faydalı, F.(2022). ‘‘COVID-19’un Finansal Raporlama Standartları Uygulamaları Üzerine Etkileri’’ **Muhasebe ve Bilim Dergisi**, (COVID-19 Özel Sayısı), 180-181
- Yiğenlioğlu, K. Yergin, H. ve Günsan N.(2023). ‘‘COVID-19 Pandemisinin Ekonomi Politikası Belirsizliklerine Etkisi’’ **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (33), 120-123
- Yıldızoğlu, E.(2020). ‘‘ Koronavirüs: ABD’de salgın krizi nasıl büyüdü? ‘‘ **BBC News Türkçe**, 1-2
- Yorulmaz, M. Kırac, R. ve Aydoğdu, A.(2021). ‘‘ COVID-19’a Karşı Alınan Ekonomik Önlemlerin Büyölüklerinin Değerlendirilmesi: Amerika, Almanya, İngiltere, İtalya ve Türkiye Örneği’’ **Sağlık Bilimleri Dergisi**, 7(1), 164-165
- Wikipedia Özgür Ansiklopedi, (2021). ‘‘Ülke ve Bölgelere Göre COVID-19 Pandemisi’’ **Wikipedia.org**, 1-2

